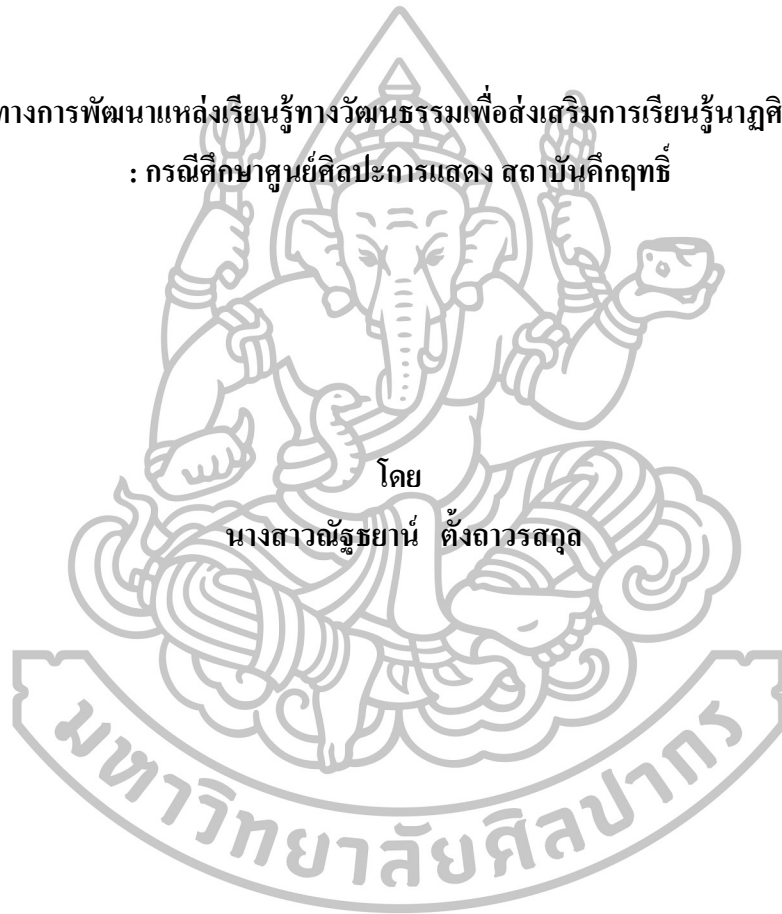




แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย  
: กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์



โดย  
นางสาวณัฐชยานันต์ ตั้งถาวรสกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย  
: กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์



โดย  
นางสาวณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

GUIDELINES FOR DEVELOPING THAI DANCING ARTS TO BE AS  
THE ONE CULTURAL LEARNING SOURCE : A CASE STUDY OF THE  
DANCING ARTS CENTER OF KUKRIT INSTITUTE



By  
Natthaya Tangthawornsakul

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree**

**Master of Education Program in Development Education**

**Department of Education Foundations**

**Graduate School, Silpakorn University**

**Academic Year 2015**

**Copyright of Graduate School, Silpakorn University**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนา  
แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง  
สถาบันคึกฤทธิ์” เสนอโดย น.ส. ณัฐชยาน์ ตั้งถาวรสกุล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

.....  
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา
2. รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สมชาย ลักขณานุรักษ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา)

...../...../.....

57260310 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม/นาฏศิลป์ไทย

ฉัฐชยานันต์ ตั้งถาวรสกุล : แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้  
นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :  
รศ.ดร.นรินทร์ สังข์รักษา, รศ.ดร.คณิต เขียววิชัย. 255 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ 2) เปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยตามลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย 4) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียน จำนวน 234 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้การวิเคราะห์เอกสาร และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการดำเนินงานก้าวหน้าเป็นลำดับ มีผู้เรียนมากขึ้น ไม่มีการเก็บค่าเรียนและผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตัวศิลปินแห่งชาติที่มาสอนถึง 3 คน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิคึกฤทธิ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน 3) ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนทุกด้านกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยมีความสัมพันธ์ในระดับมาก 4) แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ สถาบันคึกฤทธิ์มีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ

ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1.....2.....

57260310 : MAJOR : DEVELOPMENT OF EDUCATION

KEYWORD : CULTURAL LEARNING SOURCE/THAI DANCING ARTS

NATTHAYA TANGTHAWORNSAKUL: TITLE: GUIDELINES FOR DEVELOPING THAI DANCING ARTS TO BE AS THE ONE CULTURAL LEARNING SOURCE : A CASE STUDY OF THE DANCING ARTS CENTER OF KUKRIT INSTITUTE. THESIS ADVISORS: ASSOC. PROF. NARIN SUNGRUGSA, Ed.D., ASSOC . PROF. KANIT CHEOVICHAI, Ph.D. 255 pp.

This research was conducted and based on the mixed quantitative and qualitative research methods and had its aims to 1) study situations and operation of the Dancing Arts Center of Kukrit Institute. 2) compare whether the differences of opinions of respondents about how to developing the center to be as the one cultural learning source was influenced from their different personal characteristics or not 3) study the relationship between the development of center and its supporting factors and 4) propose guidelines for developing the center to be as mentioned above . The research processes was divided into two stages. By using of simple random sampling technique the two hundred and thirty-four students were firstly sampled to quantitatively interview. The collected data were analyzed and presented into frequency, percentage, mean, standard deviation, independent-t test, one-way ANOVA and its content analysis respectively. Secondly the key informants accounted to 20 persons were purposively selected to in-depth interview. The qualitative research instruments employed here to analyze the data were guideline of document analysis, guideline for in-depth interviewing and the method of analytic induction analysis.

From the results it could be demonstrated as follows: 1) The center was processing in the progressive ways serially. There had the students enrolling to study in the center more amounts than before and this was free of charge. The students were showing their confidences in the three National Artists teachers whom were asked for teaching here. Besides the center were supported the budget from Kukrit Foundation and Thai Health Promotion Foundation. 2) The personal characteristics as sex, age and education level of respondents had the significant affects to their different opinions about how to develop the center at  $P < 0.05$  3) The supporting factors in its all sections were positively correlated to the development of center at much level. 4) To promote and support the center, the teachers should have their knowledge and skills while the students must have their concentration and endeavor. The government sector must give its priority and support budget for the center continuously. The private sector should support the activities. The local organizations, community sector and civil society sector should participate in the activities as well. The education institutes should promote and support for the academic issues. Kukrit Institute should have its good management and not seek for the profits in any way. The institute should publicize the activities in its proactive approaches such as there should have various activities of Thai dancing arts regularly presented to the public sphere.

---

Department of Education Foundations

Graduate School Silpakorn University

Student's signature.....

Academics Year 2015

Thesis Advisors' signature 1.....2.....

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย .....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ .....	ช
สารบัญตาราง .....	ฎ
สารบัญภาพ .....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย .....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	12
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง .....	13
ทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ .....	13
ความหมายของคำว่าสุนทรียศาสตร์ .....	14
การรับรู้สุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพ.....	15
ศิลปะคือความงาม .....	17
ประเภทของศิลปะ .....	18
องค์ความรู้ทางนาฏศิลป์และการแสดง .....	20
ศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์ไทย.....	20
ประวัติที่มาของนาฏศิลป์ไทย .....	21
กำเนิดนาฏศิลป์และการละครไทย .....	22
ประเภทของนาฏศิลป์.....	22

บทที่	หน้า
แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และมรดกทางวัฒนธรรม.....	25
แหล่งเรียนรู้ในชุมชน.....	25
แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	28
แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว.....	29
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน.....	30
การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	32
รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน.....	36
มรดกทางวัฒนธรรม.....	38
ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมฯ.....	39
ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม.....	40
ความสำคัญและประโยชน์ของการประกาศขึ้นทะเบียนของมรดก ทางวัฒนธรรม.....	42
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร.....	43
ความหมายของการรับรู้.....	44
ความสำคัญของการรับรู้.....	46
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้.....	46
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	48
ความหมายของความเชื่อ.....	48
ประเภทของความเชื่อ.....	48
แนวคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย.....	51
ความหมายของคุณค่า.....	51
ประเภทของคุณค่า.....	52
ความสำคัญของการวิเคราะห์คุณค่า.....	55
วิธีการตัดสินคุณค่า.....	57
ความสัมพันธ์ระหว่างการวิเคราะห์คุณค่าภายในกับคุณค่าภายนอก.....	58
คุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทย.....	60



บทที่	หน้า
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	62
งานวิจัยในประเทศ .....	63
งานวิจัยต่างประเทศ.....	67
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	70
3    วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ.....	71
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	71
ตัวแปรที่ศึกษา.....	72
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	72
การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ.....	73
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	76
แหล่งข้อมูล.....	76
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	76
การเข้าสู่พื้นที่.....	77
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	77
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ.....	79
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	80
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	80
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	80

บทที่		หน้า
4	สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์.....	81
	ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์.....	81
	ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของสถาบันคึกฤทธิ์.....	83
	สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์..	84
	ภาพรวมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	85
	การดำเนินงานในด้านต่างๆ.....	89
	ระเบียบและหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน.....	96
	กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์.....	106
	การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและองค์กร.....	114
	ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของแหล่งเรียนรู้ภาคศิลป์ไทย.....	115
	ความหวังเห็นในศิลปวัฒนธรรมไทย.....	118
	การค้ำจุนหรือให้ความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรมไทย.....	119
	การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย.....	121
	แรงจูงใจและความสนใจของประชาชนฯ.....	123
	การเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรม.....	125
	การประยุกต์สร้างสรรค์งานศิลป์และดนตรีไทยร่วมสมัยฯ.....	126
	ปัญหาและอุปสรรค.....	127
	ข้อเสนอแนะ.....	130
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	134
	ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล.....	135
	ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ฯในภาพรวม.....	137
	ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง วัฒนธรรม.....	147
	ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยสนับสนุนกับ สภาพการณ์ในการพัฒนาฯ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล.....	150
	ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	155

บทที่	หน้า
ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนา.....	156
ตอนที่ 7 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย.....	159
6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	176
สรุปผลการวิจัย.....	177
การอภิปรายผล.....	179
ข้อเสนอแนะ.....	200
ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้.....	200
ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป.....	201
รายการอ้างอิง.....	202
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	209
ภาคผนวก ข การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม.....	211
ภาคผนวก ค แบบสอบถาม แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ๑.....	221
ภาคผนวก ง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม.....	236
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	241
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล.....	245
ภาคผนวก ช รูปภาพบรรยากาศการรวบรวมข้อมูล.....	251
ประวัติผู้วิจัย.....	255

## สารบัญญัตินำ

ตารางที่	หน้า
1 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	33
2 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านการพัฒนาผู้เรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	34
3 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม....	35
4 แสดงค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม.....	74
5 แสดงรายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80๑ .....	91
6 หลักสูตรการเรียนการสอน โขนพระ ปีการศึกษา 2558.....	97
7 หลักสูตรการเรียนการสอน โขนยักษ์ ปีการศึกษา 2558.....	98
8 หลักสูตรการเรียนการสอน โขนลิง ปีการศึกษา 2558.....	99
9 หลักสูตรการเรียนการสอนละคร ปีการศึกษา 2558.....	100
10 หลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีไทย ปีการศึกษา 2558.....	101
11 หลักสูตรการเรียนการสอนคีตศิลป์ไทย ปีการศึกษา 2558.....	102
12 สถิติจำนวนผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์๑.....	106
13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม.....	107
14 แสดงจำนวนและร้อยละของของลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง.....	135
15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในภาพรวม.....	137
16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ใน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยรายด้านในด้าน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร.....	138
17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ใน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านความ เชื่อ.....	140
18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ใน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในการให้การให้ คุณค่านาฏศิลป์ไทย .....	142

ตารางที่	หน้า
19	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาฯ ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม..... 144
20	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาฯ ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ฯ..... 145
21	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย..... 147
22	แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบตัวแปรเพศกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยใช้การทดสอบค่าที่..... 151
23	แสดงการเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยจำแนกตามช่วงอายุ..... 151
24	แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย จำแนกตามช่วงอายุเป็นรายคู่ ด้วยวิธีเชฟเฟ่..... 152
25	แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยจำแนกตามระดับการศึกษา..... 153
26	แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย จำแนกตามระดับการศึกษาเป็นรายคู่ ด้วยวิธีเชฟเฟ่..... 153
27	แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย จำแนกตามถิ่นที่อยู่..... 154
28	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย..... 155
29	ปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์..... 156
30	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์..... 157

## สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ความสัมพันธ์ของศิลปะ.....	17
2	แสดงประเภทของนาฏศิลป์ไทย.....	24
3	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอก.....	59
4	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	70
5	อาคารสถาบันคึกฤทธิ์.....	83
6	โรงละครสำหรับการจัดการแสดง.....	86
7	การเรียนรู้ โขนยักษ์บริเวณพื้นที่อาคาร สสส.....	87
8	การแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา.....	88
9	ลานโถงใต้อาคารเรียน.....	93
10	ห้องสมุดศิลปวัฒนธรรมบริเวณชั้น 2 .....	94
11	อาคารใหญ่และลานระเบียงสถานที่เรียนดนตรีไทย.....	95
12	อาคารเล็กเป็นโรงละครและที่เรียนสำหรับผู้เรียนระดับเบื้องต้น.....	96
13	การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์.....	113
14	ข้อคิดเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย (1).....	121
15	ข้อคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย (2).....	122
16	แสดงสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์.....	133
17	แสดงแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม.....	175
18	รูปปั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช.....	252
19	บรรยากาศพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์และดนตรีไทย ประจำปี 2558.....	252
20	การแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษาสมเด็จพระเทพฯ .....	253
21	สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	253
22	เอกสารข้อปฏิบัติและระเบียบการ.....	254
23	กิจกรรมการเรียนการสอน.....	254

## กิตติกรรมประกาศ

คุุณุปการแห่งวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมสักการบูชาต่อบรมครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาทางนาฏศิลป์แก่ผู้วิจัยและขอบูชาคุณงามความดีของศาสตราจารย์ พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้มีคุณอนันต์ต่อการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา และรองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เป็นทั้งต้นแบบของการเป็นนักการศึกษาสหวิทยาการแบบองค์รวม และเป็นผู้ให้อย่างแท้จริง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สมชาย ลักขณานุกรณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำในการสอบวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรียาพร ทองผุด อาจารย์อรรสา รัศมี ผู้เชี่ยวชาญที่เมตตาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องเครื่องมือในการทำวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ ครูจตุพร รัตนวราหะ ครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ตลอดจนคณะครูผู้สอน คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครองและขอบคุณผู้เรียนจากศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ทุกท่าน ที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือการลงพื้นที่ของผู้วิจัยอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ผู้เอื้อให้ความช่วยเหลือแก่ศิษย์ในทุกด้าน

ท้ายสุดขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษาทุกท่านที่ให้ความรู้ แนวคิดเพื่อการบูรณาการศาสตร์มิติทางสังคม และเหนือสิ่งอื่นใดขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่สนับสนุนให้ผู้วิจัยมีความอดทน ความมุ่งมั่น และเพียรพยายามจนก้าวข้ามอุปสรรคได้เป็นผลสำเร็จ

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ วังท่าพระ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2510 ความว่า (อุภาวัฒน์ นามศิริ, 2553: 241-242) "...การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่สำคัญและควรจะดำเนินควบคู่กันไปกับการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เพราะความเจริญของบุคคล ตลอดจนถึงความเจริญของประเทศ มีทั้งทางวัตถุและจิตใจความเจริญทั้งสองทางนี้จะต้องมีประกอปกกันเกื้อกูลกันและส่งเสริมกัน..." จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงห่วงใยด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นสำคัญ โดยทรงเน้นย้ำให้เกิดการศึกษาพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกันทั้งสองด้าน คือด้านศิลปวัฒนธรรมและด้านวิทยาศาสตร์ จึงจะสามารถทำให้ประเทศไทยเกิดความยั่งยืนได้

ประเทศไทยจำเป็นต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวมาเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สืบเนื่องจากกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ ที่คนในสังคมมีการบริโภคนิยม (Consumerism) ด้วยระบบทุนนิยม (Capitalism) ที่การแข่งขันทางเศรษฐกิจมีอำนาจเหนือการต่อรองในทุกๆด้านเกิดช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันของสังคม โดยเฉพาะความต้องการที่จะนำพาตนเองให้อยู่ในกระแสของความทันสมัย (Modernization) ที่ยังให้ความสำคัญกับความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าความเจริญทางด้านจิตใจ และมุ่งให้คุณค่ากับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่กระจายอยู่ทั่วทุกมุมโลก ทำให้ประเทศสูญเสียพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาติโดยเฉพาะองค์ความรู้ภูมิปัญญาของไทยที่สร้างสมมาแต่ในอดีต สอดคล้องกับบทสรุปของแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550 - 2559) ซึ่งกล่าวถึงปัญหาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมไว้ดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 38-39)



“นับตั้งแต่ประเทศไทยปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ส่งผลให้วิถีชีวิตคนในสังคมเปลี่ยนไปทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง...สำหรับมิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมถือเป็นมิติของโครงสร้างส่วนบน(Superstructure) ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นมิติทางจิตใจ ซึ่งเป็นเสมือนสายใยที่หลอมรวมคนในสังคมให้เป็นหนึ่งเดียว กล่าวได้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับมิติทางเศรษฐกิจที่ผูกกับรายได้และวัตถุนิยมละเลยมิติทางด้านจิตใจ ส่งผลให้คนในสังคมห่างเหินศาสนาและห่างเหินจากศิลปะที่ช่วยขัดเกลาให้คนมีความอ่อนโยนและสุนทรีย์ะ ซึ่งสุดท้ายส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและวัฒนธรรมในสังคม งานสร้างสรรค์ที่เป็นงานสะท้อนสติปัญญาของมนุษยชาติได้อาศัยเทคโนโลยีมากขึ้น และเทคโนโลยีได้กลายเป็นสิ่งที่ลดทอนคุณค่าของศิลปะได้ด้วยเช่นกัน”

จากข้อความนี้จึงกล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีส่วนสร้างผลกระทบต่อประเทศชาติ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ด้วยการพึ่งพาเทคโนโลยีอันทันสมัยกระทั่งลดทอนคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพบุรุษไทย แม้ในปัจจุบัน โลกได้ก้าวเข้าสู่สังคมแห่งความรู้และภูมิปัญญา (Knowledge-based Society) ที่ทุกคนให้ความสนใจในฐานะความคิด ภูมิปัญญารวมถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่มากขึ้น วัฒนธรรมภูมิปัญญาได้ถูกรื้อฟื้นให้กลับมามีคุณค่าอีกครั้ง ซึ่งประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่หลากหลาย โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้หรือพรสวรรค์ของบุคคล (Tacit Knowledge) ที่สามารถนำมาถ่ายทอดเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาวัฒนธรรมในประเทศให้ก้าวหน้าได้จากวิสัยทัศน์ของประเทศไทย พ.ศ. 2558-2563ของ รัฐบาล และคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่กำหนดให้ “ประเทศไทยต้องเป็นประเทศที่มั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง อย่างยั่งยืน”(อภิรักษ์ โปษยานนท์, 2558: 4) ได้ส่งผลให้ทุกหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนจัดทำนโยบายการบริหารงานและโครงการต่างๆเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน อาทิเช่น การอนุรักษ์สืบสานนาฏศิลป์ ดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้าน การปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การจัดงานประจำปีสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เป็นต้น

กระทรวงวัฒนธรรม ได้นำวิสัยทัศน์ดังกล่าวมาเชื่อมโยงกับการบริหารงานทางวัฒนธรรมให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้ (อภิรักษ์ โปษยานนท์, 2558: 4-6) มั่นคง คือ ความมั่นคงทาง

วัฒนธรรม การคงอยู่ของวัฒนธรรม มั่งคั่ง คือ การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างความมั่งคั่งให้ชุมชนการสร้างมูลค่าให้สินค้าและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ยั่งยืน คือ การใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม อนุรักษ์ สืบสานและสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาสังคมที่เข้มแข็งและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) เพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนางานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม มีเป้าหมายสำคัญ คือ พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง และมั่นคงทางวัฒนธรรม คนไทยมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย(กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: ก) ซึ่งได้มีการร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (ยูเนสโก) ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ได้มีการจัดทำทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะที่เป็นอนุสัญญาอันเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้กำหนดประเภทมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ 5 สาขา ได้แก่ 1) ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในสถานะพาหะ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม ในส่วนของประเทศไทย กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกแขนง เห็นว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีลักษณะที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ จึงได้จำแนกสาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้มากกว่าที่อนุสัญญากำหนด เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทย ทั้งสิ้น 7 สาขา ได้แก่ 1) ศิลปะการแสดง 2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กีฬาภูมิปัญญาไทย 5) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 7) ภาษา(กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 6-7)

ศิลปะการแสดงของไทยเป็นการผสมผสานระหว่างความงดงามของท่วงท่าการแสดงกับท่วงทำนองเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้เพื่อให้ความบันเทิง สะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมตามยุคสมัยนั้นๆ จึงจัดเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่มีความชัดเจนทั้งด้านศาสตร์และศิลป์แขนงหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ดนตรีและเพลงร้อง 2) นาฏศิลป์และการละคร(กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 8-9) ทั้งนี้ได้มีการแต่งหนังสือที่เกี่ยวกับคุณค่าของนาฏศิลป์ไว้เมื่อ 30 ปีก่อนว่า(วิมลศรี

อุปรมัย, 2524: บทนำ) ในอดีตนาฏศิลป์ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูง เป็นเครื่องบันเทิงใจสำหรับในพระราชฐาน และบุคคลผู้สูงศักดิ์จึงมีแบบแผนเป็นมาตรฐาน โดยเฉพาะ ฉะนั้น การร่ายรำในเชิงนาฏศิลป์และการละครจึงแตกต่างไปจากการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการแสดงนาฏศิลป์มีส่วนสำคัญต่อความบันเทิงใจของพระมหากษัตริย์เพื่อการผ่อนคลายและประดับพระเกียรติ ส่งเสริมให้บ้านเมืองมีความรื่นรมย์เป็นสุขตามไปด้วย นาฏศิลป์จึงได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้านายชั้นสูงมาโดยตลอดแต่ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่กระจายมาอย่างหลากหลายมิติ ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงนาฏศิลป์และวัฒนธรรมประเพณีของไทยอย่างชัดเจน(กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 38) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงห่วงใยว่าศิลปะล้ำค่าของชาติจะสูญหายเพราะมีคนคือน้อย ถึงกับทรงมีพระราชเสาวนีย์ด้วยว่า “เมื่อไม่มีคนดูโขน ฉันจะดูเอง” (ม.ล. ปิยาภัสร์ ภิรมย์ภักดี, 2550) จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการแสดงโขนขึ้นมาด้วยทรงเล็งเห็นถึงคุณค่าความงดงามของนาฏศิลป์ไทยที่น่าภาคภูมิใจ ไม่เหมือนชาติใดในโลก ทั้งยังเป็นการแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประวัติศาสตร์ชาติไทยให้อาณาประเทศได้รับรู้

กรมศิลปากรได้รับพระราชทานพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและแนวพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้จัดสร้างเครื่องแต่งกายโขนที่มีเอกลักษณ์วิจิตรงดงาม ตามแบบแผนสมัยโบราณ แต่คงทนสวยงาม ซึ่งทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยทรงมีพระราชดำรัส ว่า“ขาดทุนของฉัน คือกำไรของแผ่นดิน” (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2557) สามารถสรุปความได้ว่าการทำนุบำรุงศิลปะการแสดงของไทยนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านในการสนับสนุนแม้ต้องลงทุนมาก แต่สิ่งเหล่านี้จะเป็นมรดกให้กับแผ่นดินต่อไป ซึ่งการที่จะอนุรักษ์สนับสนุนให้ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ดำรงอยู่ได้นั้น ปัจจัยสำคัญคือการสร้างองค์ความรู้และมีแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่เพียงพอเพื่อถ่ายทอดทักษะกระบวนการทางนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวไว้เมื่อประมาณ 30 ปีก่อนถึงความลำบากต่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ดนตรีไทย โดยท่านได้บรรยายเพื่อเป็นข้อคิดให้กับคณาจารย์ นิสิต นักศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทย” ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2530: 31)

“นาฏศิลป์ก็ดี คนตรีไทยก็ดี จะดำรงอยู่ต่อไปและจะสืบทอดกันต่อไปนั้น ไม่อยู่ที่คนแสดง ไม่ได้อยู่ที่นักดนตรี ไม่ได้อยู่ที่คนที่มีวิชาแสดง โขนละคร แต่อย่างเดียวยิ่งขึ้นอยู่กับคนดูที่เป็นส่วนใหญ่อีกด้วย...ถ้าเรายังรักที่จะรักษาสมบัติของชาติเหล่านี้ไว้ เราจะต้องทำให้เด็กของเรา คนของเราเข้าใจคนตรีไทย และรู้เรื่องราวที่เขาเล่นอย่างไร ไพเราะตรงไหน.... โขนละครเช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีความรู้ คุ้นๆ มันก็ไม่เกิดความรู้สึกอะไรทั้งสิ้น ความรู้สึกและปฏิกิริยาทางใจในทางที่ดีมันไม่เกิด”

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การจะอนุรักษ์นาฏศิลป์และคนตรีไทยนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับนักแสดงหรือนักดนตรีเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่คนดูที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องและความไพเราะของบทเพลงนั้นๆ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และความซาบซึ้งตรึงใจ จึงจะสามารถรักษาสมบัติของชาติให้ดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปได้ทั้งนี้การที่จะสร้างให้คนดูมีความรู้ความเข้าใจด้านนาฏศิลป์และคนตรีไทย จำเป็นที่ต้องมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอต่อการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับผู้ชม ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการดำเนินโครงการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในมิติวัฒนธรรม(สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2557: บทสรุปผู้บริหาร) คือการสร้างจุดเริ่มต้นของการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่าง ๆ ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ให้นำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ นำมาปลูกฝัง ถ่ายทอด และร่วมกันสร้างสรรค์ จากผู้ใหญ่ในท้องถิ่น ไปสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อทำให้ทุนทางวัฒนธรรมกลายเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ช่วยยกระดับชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง ชุมชนและประเทศชาติมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป กอปรกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2556 มาตรา 24 ระบุว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ...” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2551: 7)ที่เป็นทั้งสถานที่และศูนย์รวมที่ประกอบด้วยความรู้ สาระความรู้ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรมซึ่งมีคุณค่าต่อคนในชุมชน และมุ่งที่จะถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับคนในท้องถิ่นของตนเอง และคนในสังคมภายนอก แต่จากการศึกษางานวิจัยของฉันทน์ นุชนิยม(2556: 132-140) เรื่อง การจัดการศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่สวนศิลป์บ้านดิน ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกจากหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่องในการจัดการแสดง

ที่สวนศิลป์บ้านดินจะส่งผลให้กลุ่มเยาวชนและคนในชุมชนเกิดการพัฒนาได้เต็มความสามารถซึ่งเมื่อทางสวนศิลป์บ้านดินไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าวจึงส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ปัจจุบันพบว่าสวนศิลป์ บ้านดิน ไม่มีการจัดการแสดงเหมือนเมื่อครั้งในอดีตมีเพียงการให้เช่าพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมค่ายฝึกอบรมให้กับเยาวชนทั่วไปหรือเช่าที่พักเพื่อการพักผ่อนเท่านั้น จึงอาจสรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐรวมถึงภาคเอกชนเป็นกำลังสำคัญจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้

จากการศึกษาสภาพการณ์เบื้องต้น (Pilot Study) ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายใต้การดำเนินงานของหน่วยงานเอกชน คือ มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่า เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2553 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานศิลปะการแสดง โดยเฉพาะการแสดง โขนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทย โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้องเพลงไทย และการพากย์โขนให้กับชุมชนทุ่งมหาเมฆ ชุมชน โดยรอบและผู้สนใจทั่วไป โดยมีครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์-โขน(ยักษ์)) ครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์-โขน(ลิง)) ครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย-กิตติศิลป์(ขับร้อง))เป็นผู้ดูแลควบคุมการฝึกหัด ได้รับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดการแสดง และกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด(สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 2-4) จึงนับได้ว่าศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมภาคเอกชนที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและการจัดการเรียนการสอนอย่างน่าสนใจ ทั้งยังได้รับการยอมรับจากชุมชนและผู้สนใจในงานด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยอย่างต่อเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของผู้เรียนในปีแรก (พ.ศ. 2553) จำนวน 70 คน และมีผู้เรียนจำนวน 619 คนในปัจจุบัน(สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 43)

ทั้งนี้จากการวิจัยของ ฐาปนีย์ สังกิติวงษ์ (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องโขน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย ที่พบว่า โขนของไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน โดยไทยนำมาผสมผสานกันจนกลายเป็นโขน ที่เริ่มแรกแสดงในราชพิธีสำคัญ ต่อมาโขนมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตาม

กระแสดังกล่าวของวัฒนธรรมในสมัยนั้นๆ แต่ยังคงรูปแบบและวิธีการแสดง เรื่องที่ใช้แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์อยู่เช่นเดิม และได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เห็นได้จากการแสดงโขนจากเดิมที่ปรากฏหลักฐาน ได้แก่ 1) โขนกลางแปลง 2) โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราว 3) โขนโรงใน 4) โขนหน้าจอ 5) โขนฉาก เมื่อยุคสมัยและบริบททางสังคมได้เปลี่ยนแปลง โขนทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวจึงได้มีวิวัฒนาการ พัฒนาผสมผสานจนกลายเป็นโขนที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน โดยโขนปัจจุบันแบ่งประเภทตามหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแสดง ได้แก่ โขนกรมศิลปากร โขนศาลาเฉลิมกรุง โขนตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โขนสมัครเล่น และ โขนพาณิชย์ การพัฒนาของโขนนี้เองจึงส่งผลต่อโขน จากเดิมที่โขนเป็นวัฒนธรรมหลวง แต่ในปัจจุบันกลายเป็นโขนมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน เพื่อให้โขนเกิดการปรับตัวตามยุคสมัยซึ่งปัจจุบันการปรับตัวของโขนเห็นได้ชัดจากเทคนิคประกอบการแสดงที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เพื่อให้โขนสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันและเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ชม

จากสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบัน ความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมไทย วิธีชีวิตของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จนกลายเป็นปัญหาสังคมในมิติวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะภูมิปัญญาของบรรพบุรุษตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและเพื่อให้นาฏศิลป์ดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เพียงพอกับประชาชนซึ่งหากไม่ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ไทยจะทำให้ขาดการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมทางการแสดงได้ ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาพัฒนศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบถึง สภาพการณ์และการดำเนินงาน การเปรียบเทียบการพัฒนาตลอดจนแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาของแผ่นดินด้านนาฏศิลป์ไทยและการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยผ่านการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทั้งยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยให้คงสืบต่อไป

### คำถามการวิจัย

1. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์เป็นอย่างไร
2. การเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลเป็นอย่างไร
3. ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างไร
4. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์เป็นอย่างไร

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

### ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพการณ์และแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษา สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เปรียบเทียบปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ทางวัฒนธรรม และแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ โดยการศึกษาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

#### **ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก**

เพื่อให้ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากรในการทำวิจัย จากจำนวนประชากรทั้งหมดคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากร คือ ผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ในปี 2558 จำนวน 619 คน (สถาบันคีตกฤทธิ, 2558: 43)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ได้มาจากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970 : 608) กำหนดความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 234 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนาฏศิลป์ 3) ผู้เรียนนาฏศิลป์ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

#### **ขอบเขตด้านเนื้อหา**

นาฏศิลป์ไทย เป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งในประเภทวิจิตรศิลป์ที่รวมความงามของการฟ้อนรำ ดนตรี การขับร้องตามแบบแผนของชาติไทย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและระบำเบ็ดเตล็ด การเรียนรู้เกี่ยวกับ โขน ละคร ดุริยางค์ไทย คีตศิลป์ไทย และพากย์เจรจา ส่วนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยความรู้ สาระความรู้ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เป็นความรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมอยู่เสมอ โดยคนในชุมชน เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับทั้งคนในท้องถิ่นและคนในสังคมภายนอก

#### **ขอบเขตด้านตัวแปร**

ตัวแปรต้น ประกอบด้วย ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และถิ่นที่อยู่ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม



ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

### ขอบเขตด้านพื้นที่

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ กรุงเทพมหานคร

### นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ หมายถึง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ใน 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง ผู้เข้าชมสามารถเข้าถึงหรือสัมผัสวัตถุและสิ่งของที่จัดแสดง มีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้วยวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นมีระบบฐานข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเป็นระบบมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับท้องถิ่น และมีการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมโดยใช้สื่อที่หลากหลาย

2. ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนการกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน และการจัดการเรียนรู้การประเมินผลการเรียนรู้

3. ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง การวางแผนและติดตามประเมินผลการดำเนินงานที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งเรียนรู้การจัดการงบประมาณและการจัดการด้านบุคลากร

สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ หมายถึง ลักษณะการดำเนินงานในภาพรวมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารงานคณะกรรมการ การจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ กิจกรรม/ผลการดำเนินงาน

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย หมายถึง วิธีการและข้อเสนอที่มีต่อการส่งเสริมและสนับสนุน ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและเครือข่ายศิษย์เก่าที่สถาบันคึกฤตินำมาใช้ในการบริหารจัดการ ปรับปรุง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของเยาวชนและประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**นาฏศิลป์ไทย** หมายถึง งานศิลปะแขนงหนึ่งในประเภทวิจิตรศิลป์ที่รวมความงามของการฟ้อนรำ ดนตรี และการขับร้องตามแบบแผนของชาติไทย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและระบำเบ็ดเตล็ดตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ได้แก่ โขน ละคร คุรียงค์ไทย (ดนตรีไทย) คีตศิลป์ไทย (ขับร้องเพลงไทย) และพากย์โขน (พากย์เจรจา)

**ปัจจัยสนับสนุน** ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ รายละเอียด ดังนี้

**1. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร** หมายถึง การที่บุคคลเปิดรับต่อข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ วิทยู โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์แผ่นพับ นิตยสาร) อินเทอร์เน็ต ปากต่อปากและการประชาสัมพันธ์ของทางราชการและสถาบันคีตกฤทธิ

**2. ความเชื่อ** หมายถึง สิ่งที่บุคคลให้ความไว้วางใจ มั่นใจ มีความคิดในเชิงบวกเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ สิ่งที่ควรให้การอนุรักษ์ เอกลักษณ์ของชาติ ความสงบสุข ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ความเป็นไทย คุณค่าและความงดงามด้านนาฏศิลป์ รวมถึงการสร้างรายได้ ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

**3. การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย** หมายถึง คุณค่าที่เกิดจากการเห็นประโยชน์ ของความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ทั้งในด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี คุณค่าด้านสุขภาพคุณค่าการอนุรักษ์และสืบทอดนาฏศิลป์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ ด้านสุนทรียศาสตร์ สร้างมูลค่าการแสดงศิลปวัฒนธรรม รวมถึงคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

**4. การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม** หมายถึง การสนับสนุน ช่วยเหลือในด้านต่างๆของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน กิจกรรมเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหาผลกำไร ภูมิปัญญาของชาติ ประกอบด้วย 5 แบบ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ของภาครัฐ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นของภาคเอกชน แหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมโดยไม่แสวงหากำไร แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ

5. ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้ชม/ผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ที่มีข้อเสนอตามความต้องการ ได้แก่ กิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจ การจัดการแสดง การจัดการเรียนรู้ อาคารสถานที่ ที่จอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ห้องเรียน ห้องน้ำ ที่จอดรถ ความเป็นกันเองของผู้สอน ความสะดวกในการสอบถามข้อมูล เอกสารแผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ รวมถึงระเบียบการเข้าเรียน ทั้งอาจได้รับการตอบสนอง หรือไม่อาจตอบสนอง

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยที่มีการเรียนการสอน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย พากย์โขน และขับร้องเพลงไทยตามแบบแผนของชาติไทย และเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดูแลการเรียนการสอนโดยศิลปินแห่งชาติ และครูผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

#### ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ
2. ได้ทราบผลการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล
3. ได้ทราบความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย
4. ได้แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ
5. นำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาและกำหนดนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาของแผ่นดินด้านนาฏศิลป์ไทยและการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่ต่อไป

## บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้  
นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี  
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาซึ่ง  
ได้กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์
2. องค์ความรู้ทางนาฏศิลป์และการแสดง
3. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และมรดกทางวัฒนธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
5. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
6. แนวคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. ทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ในเรื่องความงาม  
ความนิยมในความงามเป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหามาตรฐานของความงามทางด้านศิลปะทั้งวิจิตร  
ศิลป์ (Fine Art) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) ซึ่งในสมัยกรีกโบราณใช้กล่าวถึงเรื่องของความ  
งาม ความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกรับรู้ (Sense Perception) และพัฒนาต่อมาโดย  
อเล็กซานเดอร์กอตทรินโบมการ์เต้น (Alexander Gottlieb Baumgarten) โดยได้นำศัพท์ในภาษากรีก  
(Aisthesis) มาอธิบายความหมายของความรู้สึกรับรู้ (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา,  
ม.ป.ป: 17)

## 1.1 ความหมายของคำว่าสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม ความพึงพอใจทั้งในด้านศิลปะ และ ธรรมชาติโดยเป็นความหมายที่กว้าง ยกแก่การหาข้อสรุปได้ เนื่องจากความงามและความพึงพอใจ นั้นเป็นการรับรู้คุณค่าของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งความรู้สึก รสนิยมและ สภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นลักษณะนามธรรมที่มีต่อธรรมชาติและงานศิลปะทุกสาขา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ รวบรวมสรุปความหมายของนักสุนทรียศาสตร์ตามการเรียบเรียงของกำจร สุนพงษ์ศรี (2556: 68-77) ดังนี้

1. สุนทรียศาสตร์ คือ การค้นคว้าความหมายของการพึงพอใจในความงาม (สุนทรียะ)ว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติของความงาม เกิดจากวัตถุวิสัย หรือจิตวิสัย (ปรนัยนิยม หรืออัตถนิยม) เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาว่าด้วยเรื่องความงาม
2. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ หรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า ความงาม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมกับสืบค้น และค้นหามาตรการในการ ประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน
3. สุนทรียศาสตร์ คือ หลักแห่งรสนิยม และปรัชญาศิลปะ แนวคิดนี้เชื่อว่ารสนิยม ของศิลปินย่อมปรากฏในผลงาน ผู้ชมที่พึงพอใจได้ก็ต้องมีรสนิยมใกล้เคียงกัน
4. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ทำการสืบค้น ค้นหา สร้างกฎเกณฑ์ เป็นหลักการหรือ ทฤษฎีสุนทรียภาพ มีบางทัศนะเชื่อว่า หลักสุนทรียภาพสากลน่าจะมีอยู่จริง
5. สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาปรัชญาของสุนทรียภาพสูงสุด เช่น งานศิลปะที่มี คุณค่าระดับวิจิตรศิลป์ กับศิลปินผู้สร้างสรรค์ เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการที่มีคุณลักษณะพิเศษ
6. สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม สิ่งทั้งามในงานศิลปะและ ธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Experience) คุณค่าทาง สุนทรียภาพ (Aesthetic Value) ค้นหามาตรฐานการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Judgment) และเจตคติทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Attitude)
7. สุนทรียศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาว่าด้วยเรื่องคุณค่าวิทยา หรือทฤษฎี คุณค่า (Axiology) ร่วมกับทฤษฎีตรรกศาสตร์ (Logic) และจริยศาสตร์ (Ethics) เพื่อค้นหาคุณค่า พื้นฐานของมนุษย์ 3 ประการ คือ ความจริง ความดี และความงาม
8. สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความมีสุนทรียภาพของธรรมชาติและงาน ศิลปะทุกสาขา ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้เขียนไว้ในหนังสือศิลปะสงเคราะห์ พจนานุกรมศัพท์ ศิลปะตะวันตกไว้เป็นภาษาอังกฤษ ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน แปลเป็นภาษาไทยอธิบาย ถึงความหมายของสุนทรียภาพไว้ว่า “สุนทรียภาพ กล่าวทางศิลปะ หมายถึงความรู้สึกโดยธรรมดา

ของคนเราทุกคน ซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียงและถ้อยคำที่ไพเราะ กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2556: 39) ได้ให้ความหมายว่า สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความงาม หรือ สุนทรียภาพ (Aesthetic) เป็นสาขาหนึ่งในวิชาปรัชญาคุณค่า หรือ อรรถวิทยา (Axiology) มีวิธีวิทยา (Methodology) ด้วยทฤษฎีแห่งความรู้หรือญาณวิทยา (Epistemology) ซึ่งเป็นปรัชญาที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะหน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธี และความสมเหตุสมผลของความรู้ หรือเรียกว่า เป็น ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) เพื่อนำมาใช้สอบสวน ค้นหา และตอบปัญหาถึง แหล่งกำเนิดและอื่นๆของสุนทรียภาพ ส่วนศาสตร์แห่งคุณค่า นำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ สุนทรียศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ประเภทปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) เกี่ยวกับปัญหาสุนทรียภาพทุกแง่มุมที่มาจากผลของแหล่งกำเนิด 2 แหล่งด้วยกัน คือ 1) สุนทรียภาพจากธรรมชาติ 2) สุนทรียภาพจากผลงานศิลปะทุกสาขาซึ่งสุนทรียภาพหมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าแห่งความงาม ความประณีตและเรื่องราว โดยเกิดจากการรับรู้ของมนุษย์ (มัย ตะติยะ, 2547: 9)

จากที่กล่าวมาจะสรุปได้ว่า สุนทรียศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม ทั้งในด้าน ธรรมชาติและศิลปะทุกสาขามีลักษณะเป็นนามธรรม ที่ให้คุณค่าของความรู้สึก ความพึงพอใจ รสนิยม เจตคติ และการสืบค้นมาตรการในการประเมินคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ 3 ประการ คือ ความจริง ความดี และความงาม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นความซาบซึ้งทางสุนทรียภาพในคุณค่าแห่ง ความงาม ความประณีต และเรื่องราว

## 1.2 การรับรู้สุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพ

การรับรู้ตามแนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ เป็นแนวคิดเชิงการรับรู้ที่เกิดจากการสัมผัส ประสบการณ์ ฟังฝนจนเป็นรสนิยมแต่ไม่ได้เกิดจากการศึกษา เป็นการรับรู้โดยตรงเป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากตัวเอง ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป:8-9)

1.2.1 สุนทรียศาสตร์เชิงปรัชญา (Philosophical Aesthetics) เป็นการเรียนรู้โดยการ สนทนา ถกเถียง บรรยาย อาศัยเรื่องของความจริงที่สัมผัสได้ (Reality) ข้อเท็จจริงที่อธิบายได้ (fact) และความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลง (Truth)

1.2.2 สุนทรียศาสตร์เชิงพฤติกรรม (Psychological Aesthetics) เป็นการปฏิบัติให้เกิด ประสบการณ์สุนทรียะ เป็นการเรียนรู้ด้วยการฝึกฝน

จะเห็นได้ว่าความรู้ทั้ง 2 แบบนี้ต้องอาศัยสุนทรียวัตถุ (Aesthetic Objects) ทั้งวัตถุทาง ธรรมชาติและวัตถุทางศิลปกรรม แล้วนำประสบการณ์ตรงมาเป็นรูปแบบของการสร้างสรรค์งาน ศิลปะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฐานศาสตร์ คือ 1) ฐานศาสตร์การได้ยิน ว่าด้วยเรื่องของดนตรี การใช้เสียง

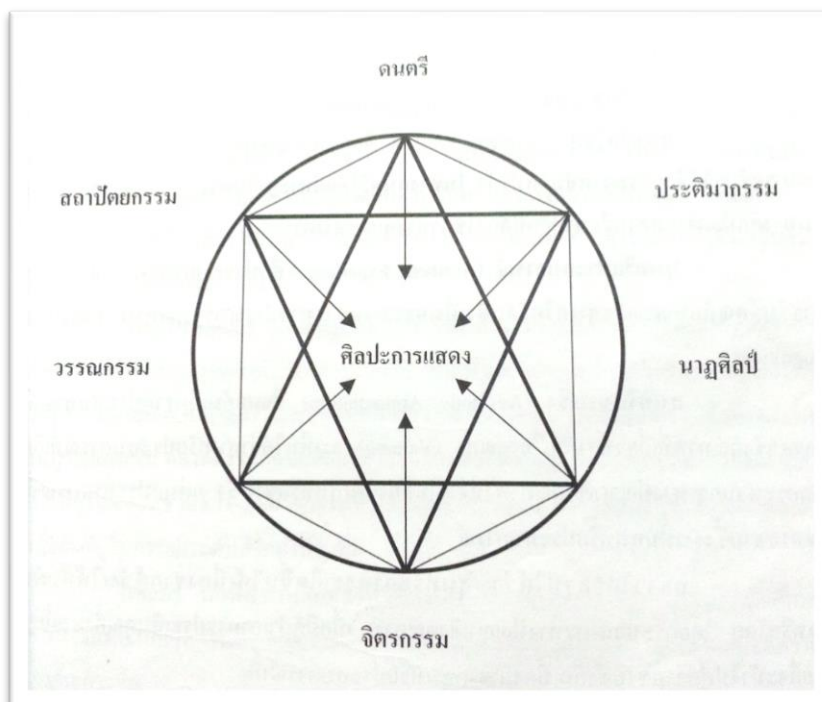
อย่างมีระบบเกี่ยวเนื่องกับตัวโน้ต 2) ฐานศาสตร์ของการเคลื่อนไหว ว่าด้วยเรื่องละครและการแสดงต่างๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวโดยใช้ความคิดและการสร้างสรรค์ 3) ฐานศาสตร์ทางการเห็น ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ เป็นต้น

การรับรู้สุนทรียภาพ คือ ความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ และความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของความงามจะก่อให้เกิดประสบการณ์ และถ้าได้ผ่านการฝึกอบรมจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นรสนิยม (Test) ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากปฏิกิริยาของการรับรู้ทางการเห็นการฟัง และเป็นที่มาของการรับรู้ความงามทางด้านทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยการรับรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จะมีอยู่ 3 แบบ คือ แบบตั้งใจ แบบไม่ตั้งใจ หรือแบบที่เลือกสรรตามความพอใจที่จะรับรู้ โดยอาศัยองค์ประกอบของสุนทรียวัตถุ คือ วัตถุทางธรรมชาติ วัตถุทางศิลปกรรมและองค์ประกอบทางประสบการณ์ของสุนทรียะ แต่ก็ต้องประกอบด้วยคุณค่าทางความงามและตัวของผู้รับรู้ด้วย (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป: 17) สุนทรียภาพจึงควรเกิดขึ้นทั้ง 3 ฐานในคราวเดียวกันได้แก่ การได้ยิน การเคลื่อนไหวและการเห็น เพื่อสะท้อนคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ได้อย่างสมบูรณ์

สุนทรียภาพของนาฏศิลป์ คือ ลักษณะการเคลื่อนไหวในลีลาต่างๆ ให้เข้ากับเสียงพูด บทพากย์ บทบรรยาย เสียงร้องบรรเลง หรือเสียงประกอบอื่นๆที่กำหนดไว้ (มัย ตะดิยะ, 2547: 80)

งานศิลปะทุกแขนงล้วนเอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกันและทำให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป: 23) เช่น ถ้าฟังดนตรี โดยมีนาฏศิลป์ วรรณกรรม จิตรกรรมประกอบ จะช่วยให้เข้าใจและเกิดความซาบซึ้งได้มากยิ่งขึ้น ดังแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของศิลปะนี้





### แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ของศิลปะ

ที่มา: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. ตำราวิชา สุนทรียภาพแห่งชีวิต. (กรุงเทพฯ: พิสิกส์เซ็นเตอร์, ม.ป.ป.), 23.

#### 1.3 ศิลปะคือความงาม

หากกล่าวถึง “ศิลปะ” โดยทั่วไปจะหมายถึง ความงาม แต่ความงามในที่นี้เป็นเรื่องของคุณค่า (Value) ที่เป็นคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณค่าต่อจิตใจดังเช่นความงามแขนงนาฏศิลป์ (Drama) สามารถสัมผัสรับรู้ทางหูและการมองเห็นลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวให้เข้ากับจังหวะเสียงหรืออาศัยเสียงเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราว ถ้าไม่มีเสียงพูดหรือพากย์จะไม่เข้าใจความหมายในเนื้อหาเรื่องราว อารมณ์และความประทับใจ ความสะเทือนใจจะไม่เกิด (มัย ตะดิยะ, 2547: 42) ความงามเกิดขึ้นด้วยอารมณ์ มิใช่ด้วยเหตุผล ความคิด หรือข้อเท็จจริง คนที่เคร่งครัดต่อเหตุผลหรือเพ่งเล็งไปที่คุณค่าทางวัตถุจะไม่เห็นความงาม คนที่มีอารมณ์ละเอียดอ่อนไหวจะสัมผัสความงามได้ง่ายและรับได้มาก แตกต่างจากคุณค่าทางเศรษฐกิจ ที่เป็นราคาของวัตถุความงามให้ความยินดี ให้ความพอใจได้ทันทีโดยไม่ต้องมีเหตุผล ความยินดีนั้นเกิดขึ้นเองโดยไม่มีกำบัง ความงามนั้นเกี่ยวข้องกับวัตถุที่จริง แต่มิได้เริ่มที่วัตถุ มันเริ่มที่อารมณ์ของคน ดังนั้น ความ



งามจึงเป็นอารมณ์ เป็นสุขอารมณ์หรือเป็นอารมณ์ที่ก่อให้เกิดความสุข เป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึก นึกคิด ความงามจึงเป็นนามธรรม ดังนั้น การสร้างสรรค์งานศิลปะ ก็เป็นการถ่ายทอดความงามผ่านสื่อวัสดุต่าง ๆ ออกมา เพื่อให้ผู้อื่นได้สัมผัส ได้พบเห็น ได้รับรู้สื่อต่างๆ จะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ทางความงามที่แตกต่างกันตามค่านิยมของแต่ละบุคคล ความงามไม่ใช่ศิลปะ เนื่องจากว่าความงามไม่จำเป็นต้องเกิดจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในธรรมชาติก็มีความงามเช่นกัน เช่น บรรยากาศขณะที่พระอาทิตย์ขึ้นหรือตกดิน ความสวยงามสดชื่นของดอกไม้ ทิวทัศน์ธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น งานศิลปะที่ดีจะให้ความพึงพอใจในความงามแก่ผู้ชมในขั้นแรก และจะให้ความสะเทือนใจที่คลี่คลายกว้างขวางยิ่งขึ้นด้วยอารมณ์ทางสุนทรียะของผลงานศิลปะนั้นในขั้นต่อไป (มัย ตะติยะ, 2547: 80) ดังเช่นนาฏศิลป์ ซึ่งเป็นศิลปะที่เกี่ยวกับสื่อผสมหรือศิลปะผสม (Mixed Art) โดยนำการเต้น การร่ายรำและการแสดงต่างๆ มาประกอบกับเสียงเพื่อให้ผู้ชมมีความประทับใจมากขึ้น ดังนั้น ศิลปะแขนงนี้ก็ต้องอาศัยเสียงเพลง เสียงบรรยาย เสียงพูดเป็นหลัก ถ้าไม่มีเสียงเหล่านี้เราก็ไม่สามารถรับรู้ศิลปะแขนงนี้ได้ เพราะการเต้นก็ต้องเดินให้เข้ากับจังหวะเสียงดนตรีจึงจะดูสวยงามจนเกิดสุนทรียะทางอารมณ์ได้ในที่สุด



#### 1.4 ประเภทของ ศิลปะ

ศิลปะได้จัดแบ่งตามความต้องการของมนุษย์ ไว้ 2 สาขาใหญ่ (มัย ตะติยะ, 2547: 30-52) ดังนี้

**1.4.1 วิจิตรศิลป์ (Fine Arts)** คือ ศิลปะที่งดงามหรืองานสร้างสรรค์ของมนุษย์เพื่อตอบสนองทางด้านจิตใจและอารมณ์เป็นสำคัญค่านึงถึงคุณค่าของผลงานเป็นหลัก จัดแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะการรับรู้ ดังนี้

1. **ทัศนศิลป์ (Visual Art)** เป็นลักษณะการมองเห็นรูปทรงแต่ละประเภทและอาจจับต้องได้ เป็นการกระทบประสาทสัมผัสภายนอกในร่างกายมนุษย์รับรู้ทางสายตาหรือผิวกายได้บ้าง คือ แขนงจิตรกรรม (Painting) แขนงประติมากรรม (Sculpture) และแขนงสถาปัตยกรรม (Architecture)

2. **โสตศิลป์ (Audio Art)** เป็นลักษณะการได้ยินเสียงที่มีจังหวะและทำนอง เป็นการกระทบประสาทสัมผัสภายนอกในร่างกายมนุษย์รับรู้ทางหู คือ แขนงดุริยางค์ศิลป์ (Music) หรือดนตรีและการขับร้อง

3. โสตทัศนศิลป์ (Audio Visual Art) เป็นศิลปะในลักษณะการมองเห็น การเคลื่อนไหวในลีลาท่าทาง ที่เข้าจังหวะของเสียงหรือประกอบเสียง กระทบประสาทสัมผัสภายนอก ร่างกายมนุษย์โดยการได้ยินเสียงและมองเห็นรูปทรงเคลื่อนไหวในลีลาท่าทาง เช่น การละคร การแสดงต่างๆ คือ แขนงนาฏศิลป์(Drama)

4. มโนศิลป์ (Imagine Art) เป็นลักษณะมโนภาพแทนการมองเห็น ใช้ความคิดจินตนาการจึงจะรู้เรื่องราว กระทบประสาทสัมผัสภายในร่างกายมนุษย์ คือ แขนงวรรณกรรม(Literature)

**1.4.2 ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts)**คือ ศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองมนุษย์ทางด้านร่างกายเป็นสำคัญ คำนึงถึงการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอย ให้ความสะดวกสบายทั้งทางกายและจิตใจของมนุษย์ในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน จัดแบ่งออกได้เป็น 5 ชนิดได้แก่ 1) ชนิดพาณิชย์ศิลป์ (Commercial Art) 2)ชนิดมัณฑนศิลป์ (Decorative Art)3) ชนิดอุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) 4)ชนิดหัตถกรรมศิลป์(Crafts Art)และ5)ชนิดประณีตหัตถศิลป์ (High Crafts Art) ดังนั้นสรุปได้ว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และความพึงพอใจ โดยแบ่งประเภทของศิลปะได้ 2 สาขาใหญ่ๆ คือ 1) วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) และ 2)ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) โดยเฉพาะด้านโสตทัศนศิลป์ (Audio Visual Art) เป็นศิลปะในลักษณะการมองเห็น การเคลื่อนไหวในลีลาท่าทาง ที่เข้าจังหวะของเสียงหรือประกอบเสียง กระทบประสาทสัมผัสภายนอกในร่างกายมนุษย์โดยการได้ยินเสียงและมองเห็นรูปทรงเคลื่อนไหวในลีลาท่าทาง เช่น การละคร การแสดงต่างๆ คือ แขนงนาฏศิลป์ (Drama) สอดคล้องกับ คำจอร์ สุนพงษ์ศรี (2556:75) ที่กล่าวว่าหูและตา นับเป็นการใช้ประสาทสัมผัสการรับรู้ที่ให้คุณค่าทางสุนทรียะสูงสุด เพราะเป็นการรับรู้ที่ก่ออารมณ์ความรู้สึกได้อย่างละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง สามารถส่งอารมณ์ให้ถึงขั้นปีติสันทิต์ (Ecstasy) ซึ่งถือกันว่าเป็นภาวะของอารมณ์ความรู้สึกขั้นสูงสุดผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษาทำความเข้าใจความหมายของการแสดงนาฏศิลป์ที่จำเป็นต้องใช้ศาสตร์แห่งความงามสุนทรียภาพในการสร้างสรรค์การแสดงของศิลปิน รวมถึงความซาบซึ้งและรสนิยมของผู้ชมให้มีความสอดคล้องกัน โดยนำมาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

## 2.องค์ความรู้ทางนาฏศิลป์และการแสดง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในงานวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะกล่าวถึงรายละเอียดที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

### 2.1 ศิลปะการแสดงและนาฏศิลป์ไทย

ศิลปะการแสดง เป็นการเคลื่อนไหวทางร่างกายอย่างมีแบบแผน หรืออิสระ โดยใช้อารมณ์ผสมผสานกับจินตนาการของผู้แสดงจากภายในสู่ภายนอกเพื่อสื่อกับผู้ชม ทั้งที่มีเพลงประกอบหรือไม่มีเพลงประกอบก็ตาม ความงามและความหมายที่ผู้แสดงถ่ายทอดสื่อสารออกมานั้นไม่มีข้อสรุปที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับผู้รับสารจะตีความ ศิลปะการแสดงเกิดจากการฝึกฝนทักษะพื้นฐานต่างๆ ได้แก่ การรำ การเต้น การร้อง การแสดงละคร ที่มีความงดงามตามหลักของการแสดงนั้นๆ โดยมิให้ผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2558: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงศิลปะการแสดง ว่าหมายถึง การแสดงดนตรี รำ-เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง และ/หรือ การแสดงร่วมสมัยการแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิดวิพากษ์ นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ดนตรีและเพลงร้อง หมายถึงเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีและการขับร้องที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์ต่างๆ โดยมีบทบาทหน้าที่เพื่อบรรเลงขับกล่อม ให้ความบันเทิง ประกอบพิธีกรรมและประกอบการแสดง ดนตรีแบ่งออกเป็นดนตรีในการแสดงและดนตรีในพิธีกรรม

2. นาฏศิลป์และการละคร หมายถึงการแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว ท่าเต้น ท่ารำ การเชิด การพากย์ การใช้เสียง การขับร้อง การใช้บท การใช้อุปกรณ์ ฯลฯ ซึ่งสื่อถึงเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึก อาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้ การแสดงแบ่งออกเป็น การแสดงในพิธีกรรม การแสดงที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว ตัวอย่างเช่น โขน โนรา มะโย่ง ฟ้อนโยคีถวายไฟ

สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (2556: 8) ศิลปะการแสดงหมายถึง การแสดงที่เกี่ยวกับดนตรี ขับร้อง รำ เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราว มีความเป็นมาและภูมิหลังที่ชัดเจน มีรูปแบบการนำเสนอที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ ดึงดูดความสนใจ สร้างความประทับใจได้ มีการบ่มเพาะต่อยอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่คนอื่นและคนรุ่นต่อไป มีการพัฒนา สร้างสรรค์ ปรับประยุกต์อยู่บนพื้นฐานการรับผิชอบต่อสังคม และวัฒนธรรมไทย สร้างความรัก ความสามัคคี ความผูกพัน และความภาคภูมิใจของคนในชุมชน สามารถสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่วนชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์(2543) ได้อธิบายถึงประเภทของศิลปะวัฒนธรรม โดยแบ่งได้เป็น 2 แขนง คือ 1. วิจิตรศิลป์ หมายถึง ผลงานศิลปะที่มุ่งเน้นคุณค่าทางความงามเป็นสำคัญ เป็นผลงานที่ตอบสนองด้านจิตใจมากกว่าประโยชน์ใช้สอย ประกอบด้วย ทัศนศิลป์ (Visual Art) ดุริยางคศิลป์ (Music) นาฏศิลป์ (Dance) สถาปัตยกรรม (Architecture) และวรรณกรรม (Literature) และศิลปะประยุกต์หรือประยุกต์ศิลป์ หมายถึง ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ในขณะที่ ชาญวิทย์ ภูมั่ง (2554: ออนไลน์) กล่าวถึงศิลปะการแสดงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่มนุษย์เราใช้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของตน เพื่อถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้เข้าใจรับรู้ถึงสิ่งที่ตนต้องการจะแสดงออก การแสดงถือเป็นศิลปะของการสื่อสารที่ปรากฏภาพเป็นรูปธรรม ซึ่งผู้ชมรับรู้และเข้าใจได้ง่ายโดยไม่ยุ่งยากในการตีความ ส่วนอารมณ์ความรู้สึกแม้จะอยู่ในรูปลักษณะที่เป็นนามธรรมก็จริง แต่ผู้ชมทุกๆ ไปสัมผัสสัมผัสได้โดยตรงจากผู้แสดงนอกจากนี้ เอื้องฟ้า ถาวรรัช (2555: 8) กล่าวถึงศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก และเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีผู้แสดงเป็นสื่อผ่านทางเสียง ได้แก่ การขับร้อง หรือการเล่นดนตรี และทางร่างกาย เช่น การรำ การเชิด การเต้น การแสดงท่าทาง ฯลฯ

นาฏศิลป์ไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะการแสดง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดงท่วงท่าทางอย่างไทย มีแบบแผนมีจารีตทางการแสดง และมีความอ่อนช้อย สวยงามที่เหมาะสมกับจิตของคนไทย ซึ่งจะได้กล่าวไว้ ดังนี้

### 2.1.1 ประวัติที่มาของนาฏศิลป์ไทย

ผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทยได้สันนิษฐานว่าอินเดียเป็นต้นกำเนิดของแหล่งอารยธรรมทางนาฏศิลป์และมีอิทธิพลต่อนาฏศิลป์ของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตามประวัติ การสร้างเทวาลัยศิวนาฏราช (Cosmic Dance) ที่สร้างขึ้น ใน พ.ศ. 1800 ซึ่งเป็นระยะที่ไทยเริ่มก่อตั้ง

อาณาจักรสุโขทัย มีหลักฐานปรากฏว่ามีถึง 108 ท่ารำของพระศิวะ (โสมพร วงษ์พรหม, 2557: 40) โดยมีหลักฐานข้อค้นพบจากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 กล่าวถึงการละเล่นเทศกาลกฐินไว้เป็นความกว้าง ๆ ว่า (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2551: 186) “เมื่อจักเข้าวังเวียง เรียงกัน แต่อรัญญิกผู้ทำนหัวลาน คบงค้กลอยด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครมัก จักเหล้น เหล้น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อนเลื้อน” (คำว่า เลื้อน คงจะหมายถึงร้องรำหรือรำ รำแบบการละเล่นพื้นเมือง, ค้ แปลว่า ดึงมาหรือบังคับ หมายถึง ประโคม, กลอย แปลว่า ร่วม)

### 2.1.2 กำเนิดนาฏศิลป์และการละครไทย

นาฏศิลป์และการละครไทยพัฒนามาจากอารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้ (โสมพร วงษ์พรหม, 2557: 41)

1. การที่มนุษย์ต้องการสื่อความหมาย อารมณ์ ความรู้สึกให้ปรากฏออกมาเป็นท่าทางอย่างสง่างาม
2. การที่มนุษย์ต้องการเอาชนะธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อบูชาสิ่งที่ตนเคารพตามลัทธิศาสนาของตน
3. การที่มนุษย์ต้องการพักผ่อน โดยหาเครื่องปรุงแต่งให้มีความบันเทิงใจ หลังจากหยุดพักจากกิจกรรมประจำวันของตนตามฐานะ
4. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการละเล่นในการเลียนแบบของมนุษย์ซึ่งเป็นการเรียนรู้หลักในการนำไปต่อยอดการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในแบบต่าง ๆ ต่อไป
5. ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนหรือแนวคิดของชาวต่างชาติเขามาผสมผสานด้วย เช่น วัฒนธรรมจากอินเดียในเรื่องวรรณกรรมและตำนานการฟ้อนรำ เป็นต้น

### 2.1.3 ประเภทของนาฏศิลป์ไทย

สามารถจำแนกการแสดงออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การแสดงที่ไม่แสดงเป็นเรื่องราวและการแสดงที่แสดงเป็นเรื่องราว ดังนี้ (สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป: 139-148)

#### 1) การแสดงที่ไม่เป็นเรื่องราว ได้แก่ ระบำ รำ ฟ้อนและเซิ้ง

ระบำ คือ ศิลปะของการรำรำที่แสดงพร้อมกันเป็นหมู่ เป็นชุด ไม่ดำเนินเรื่องราว แต่เน้นความสวยงามของท่ารำและความพร้อมเพรียงในการรำ การจัดรูปแถวการแปรแถวที่งดงาม

ความงามของเครื่องแต่งกาย ทำร้ายบางครั้งมีความหมายเข้ากับการขับร้อง บางครั้งไม่มีความหมาย  
ระบำแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ระบำแบบมาตรฐาน และระบำแบบปรับปรุง

**ระบำแบบมาตรฐาน** ประกอบด้วย ทำร้าย บทร้อง และเพลงหน้าพาทย์ แต่งกายขึ้น  
เครื่องพระนาง เช่น ระบำเทพบันเทิง ระบำดาวดึงส์ ระบำกฤดาภินิหาร ฯลฯ

**ระบำปรับปรุง** หรือระบำเบ็ดเตล็ด หมายถึงการแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ตาม  
ความประสงค์และเหตุการณ์ต่างๆ หรือเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่แสดงละคร เช่น ระบำ  
นพรัตน์ ระบำสุโขทัย ฯลฯ

**รำ** หมายถึงการแสดงที่มุ่งความงามของการรำรำ ที่มีลีลาสวยงาม แบ่งเป็น  
4 ประเภท ได้แก่

**รำเดี่ยว** เช่น คุยนายพราหมณ์ คุยนายวันทอง รำพลายชุมพล

**รำคู่** เช่น รำเบิกโรงกิ่งไม้เงินทอง รำแม่บท รำเมฆลารามสูตร นอกจากนี้ยังมีการรำ  
คู่ที่ตัดตอนมาจากการแสดงเรื่องใหญ่ๆ เช่น พระลอตามไก่อ รงนาเลี้ยงพวงมาลัย พระรามตามกวาง  
รำหมู่ หมายถึง การรำที่ใช้ผู้แสดงมากกว่า 2 คนขึ้นไป เช่น รำสีนวล รำชัชชาติ

**รำอาวูฐ** เช่น รำทวน ดาบสองมือ พลองกับไม้สั้น รำกรีชคู่

**ฟ้อนและเซิ้ง** ฟ้อนเป็นศิลปะพื้นเมืองของชาวเหนือ โดยคำนึงถึงความงามและ  
ความพร้อมเพรียงเป็นสำคัญ ลีลาทำรำและจังหวะค่อนข้างช้า แต่งกายแบบชาวเหนือ เช่น ฟ้อนเล็บ  
ฟ้อนเทียน ฟ้อนเงี้ยว ฯลฯ ส่วนเซิ้ง เป็นศิลปะพื้นเมืองของชาวอีสาน ลีลาทำรำค่อนข้างรวดเร็ว เช่น  
เซิ้งตั้งห้วย เซิ้งกระติบข้าวเป็นต้น ทั้งนี้มีการแสดงชุดหนึ่งที่เป็นของชาวอีสานแต่เรียกว่าฟ้อน คือ  
ฟ้อนภูไท เพราะมีลีลาทำรำและการแต่งกายลักษณะเดียวกันกับฟ้อน

2) การแสดงที่แสดงเป็นเรื่องราว หมายถึงการแสดงที่ดำเนินเรื่องไปตั้งแต่ต้นจนจบ  
จำแนกได้ดังนี้

**หุ่น** เป็นการใส่รูปร่างจำลอง หรือใช้ตุ๊กตาแสดงเป็นเรื่องราวแทนใช้คน

**หนัง** จัดเป็นประติมากรรมบนแผ่นหนัง แบ่งได้ 2 ชนิด คือ หนังใหญ่และหนัง  
ตะลุง

**โขน** เป็นมหรสพชั้นสูง มีวิวัฒนาการมาจากศิลปะการป้องกันตัว การชกนาคศึกคำ  
บรรพ์หนังใหญ่ และละครรำ แสดงเรื่องรามเกียรติ์ ตัวละครมี 5 ประเภท คือ พระ นาง ยักษ์ ลิง และ  
ตัวเบ็ดเตล็ด เช่น นกสดายู เป็นต้น เครื่องแต่งกายโขนจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้แสดงจะสวม  
หัวโขนตามบทบาท และความสำคัญของตัวละคร ยกเว้นตัวพระและตัวนาง ไม่ต้องสวมหัวโขน

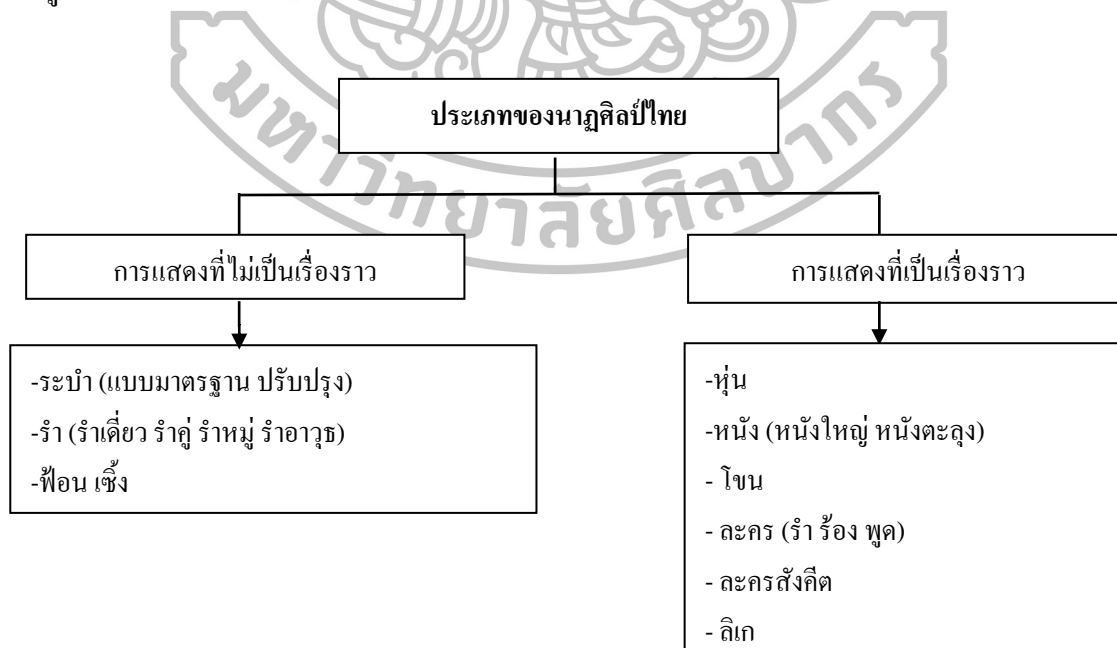
มีการพากย์ซึ่งประพันธ์เป็นกาพย์ยานี และกาพย์ฉบัง ส่วนบทเจรจามีลักษณะเป็นร้อย ซึ่งผู้พากย์และเจรจาต้องทำเสียงให้เหมาะสมกับตัวละครด้วย

**ละคร** การแบ่งละครออกเป็น 3 ประเภทนั้น ได้กำหนดขึ้นราวปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อละครแบบใหม่คือ ละครร้องและละครพูดได้เกิดขึ้นมา เกรงว่าจะมีการสับสนในการเรียกชื่อละครประเภทต่างๆ จึงได้บัญญัติเพื่อเรียกละครที่มีมาแต่เดิม คือ ละครชาตรี ละครนอก และละครใน ซึ่งเรียกสั้นๆว่า “ละครรำ” (สุมลมาลย์ นิ่มเนติพันธุ์ , 2541: 112)

**ละครสังคีต** เป็นละครที่ใช้การขับร้องและการพูดดำเนินเรื่องราว เช่นเรื่องวิวาทพระสมุทร

**ลิเก หรือนาฏดนตรี** เป็นการแสดงที่มุ่งดำเนินเรื่องราวและเรื่องตลกเป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยพิถีพิถันการร่ายรำ ตัวละครจะต้องร้องและเจรจาเอง ลักษณะของลิเก คือ การออกแขกและการขับร้องเพลงรานิเกริงและหงส์ทอง ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะตัว

สรุปประเภทของนาฏศิลป์ไทยสามารถจำแนกการแสดงออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) การแสดงที่ไม่แสดงเป็นเรื่องราว ได้แก่ ระเบ้า รำ ฟ้อนและเซิ้งและ 2) การแสดงที่แสดงเป็นเรื่องราว ได้แก่ หุ่น หนัง (หนังใหญ่หนังตะลุง) โขน ละคร (รำ ร้อง พูด) ละครสังคีต ลิเกจากที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นแผนภาพที่ ดังต่อไปนี้



แผนภูมิที่ 2 แสดงประเภทของนาฏศิลป์ไทย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ได้นำเสนอความหมายการแสดงนาฏศิลป์ว่างานศิลปะแขนงหนึ่งในประเภทจิตรศิลป์ที่รวมความงามของการฟ้อนรำ คนตรี และการขับร้องตามแบบแผนของชาติไทย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและระบำเบ็ดเตล็ด ตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาได้แก่ โขน ละคร ดุริยางค์ไทย คีตศิลป์ไทย และพากย์เจรจา โดยผู้วิจัยได้นำมานิยามศัพท์ของนาฏศิลป์ไทย และเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก

### 3 .แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ และมรดกทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยขอเสนอความหมายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้) แหล่งเรียนรู้ในชุมชนและ 2) มรดกทางวัฒนธรรม

#### 3.1แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

##### 3.1.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอาจเรียกว่าแหล่งวิชาการชุมชนแหล่งวิชาการในชุมชนหรือแหล่งทรัพยากรในชุมชนซึ่งตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Community Resource หรือ Local Resources นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายอย่างแต่มีความหมายคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ได้ให้ความหมายคำว่าแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนไว้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 43) ได้นิยามความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ช่วยขยายแนวความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กว้างขวางขึ้น แหล่งเรียนรู้กระตุ้นให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่วน Olsen (1992: 73) ได้ให้ความหมายของคำว่าแหล่งชุมชนคือเป็นทรัพยากรที่ประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดรวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่ ธรรมชาติประชากร ไร่นา โรงงานอุตสาหกรรมกลุ่มชุมชนองค์กรและสถาบันต่างๆ ตลอดจนทั้งโครงสร้างและกระบวนการของสังคมและแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมส่วน Good (1973: 496) ได้กล่าวว่าแหล่งชุมชนหมายถึงสถาบันองค์กรต่างๆ ตลอดจนทั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนรวมทั้งวัตถุสิ่งของที่มียุทธูปถัมภ์นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกรม



วิชาการ,กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 26) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติชุมชน และธรรมชาติเป็นชุมทรัพย์มหาศาลสามารถเรียนรู้จากชุมชนในเรื่องต่างๆมากมายเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆในชุมชนประวัติประเพณีพิธีกรรมของชุมชนแหล่งเรียนรู้ทาง ศาสนาวัฒนธรรมงานอาชีพ เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริม ให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยและต่อเนื่อง เพื่อ เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ในขณะที่ สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2545 : 107) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชนหมายถึง

1. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชนเช่น วัด โบสถ์ วิหารตลาดร้านขายของชำลานวดข้าวป่าห้วยหนองบึงเก็บเห็ดหาปลาเป็นต้น
2. สถานที่หรือสถาบันที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้นเช่นอุทยานการศึกษาในวัดและชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์อุทยานแห่งชาติทางทะเลศูนย์วัฒนธรรมศูนย์ศิลปาชีพศูนย์เยาวชนศูนย์ หัตถกรรมชุมชนหอสมุดห้องสมุดประชาชนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเกี่ยวกับสัตว์พืช ดินหินแร่เป็นต้น
3. สื่อเทคโนโลยีที่มีอยู่ใน โรงเรียนและชุมชนเช่นวีดิทัศน์ภาพสไลด์โปรแกรมสำเร็จรูป ภาพยนตร์หุ่นหรือโมเดลจำลองของจริงเป็นต้น
4. สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆที่มีอยู่ใน โรงเรียนและชุมชนเช่นหนังสือสารานุกรมวารสาร ตำรายาพื้นบ้านภาพจิตรกรรมฝาผนังภาพถ่ายเป็นต้น
5. บุคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านต่างๆ ในชุมชนเช่นผู้นำทางศาสนาเกษตรกรศิลปินหมอ พื้นบ้านผู้นำชุมชนปราชญ์ชาวบ้านเป็นต้น

จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้สามารถสรุป ได้ว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหมายถึงองค์ประกอบทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลสถานที่ สถาบันองค์กรตลอดจนทั้งวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและ วัฒนธรรมประเพณีตลอดจนความเชื่อที่จัดขึ้นในชุมชนที่มีคุณค่าเป็นประ โยชน์ต่อการศึกษาและ การเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์ เช่น พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่สามารถพานักเรียนไปสัมผัสกับสภาพจริงของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแห่งนี้ได้ทั้งนี้จะช่วยเพิ่มพูน ประสบการณ์ตรงให้แก่แก่นักเรียนมากยิ่งขึ้น

### 3.1.2 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

ได้มีนักวิชาการแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้มากมาย เช่นการแบ่งตามแหล่งเรียนรู้ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว หรืออาจมีการแบ่งตามประเภทอื่นๆ รายละเอียดดังนี้

#### 1. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

นักวิชาการได้จำแนกประเภทแหล่งเรียนรู้ในชุมชนไว้หลายประเภทด้วยกันที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนจำแนกประเภทต่างๆ แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว และศูนย์การเรียนรู้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 229) ได้กล่าวไว้ว่าแหล่งเรียนรู้มี 2 ประเภทคือ

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ห้องสมุด โรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชาห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียนห้องพิพิธภัณฑ์ห้องมัลติมีเดียห้องคอมพิวเตอร์ห้องอินเทอร์เน็ตศูนย์วิชาการศูนย์วิทยบริการศูนย์โสตทัศนศึกษาศูนย์สื่อการเรียนการสอนศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน (วิชา) Resource Center สวนพฤกษศาสตร์สวนวรรณคดีสวนสมุนไพร สวนสุขภาพสวนหนังสือสวนธรรมะ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ห้องสมุดประชาชนพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์-วิทยาศาสตร์ หอศิลป์สวนสัตว์สวนสาธารณะสวนพฤกษศาสตร์อุทยานวิทยาศาสตร์ศูนย์กีฬาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัดครอบครัวชุมชนสถานประกอบการองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

ชัยพจน์ รักราม (2542 :10) ได้จำแนกประเภทของแหล่งชุมชนที่ให้ความรู้ต่อการศึกษาดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติเช่นแสงแดดอากาศน้ำพืชมหาป่าไม้ภูมิอากาศฤดูกาล อุณหภูมิและความชื้น

2. แหล่งความรู้ที่เป็นมนุษย์ได้แก่บุคคลทั่วไปที่มีอยู่ในชุมชน

3. แหล่งความรู้ที่เป็นเทคโนโลยีได้แก่แหล่งความรู้ที่เป็นผลมาจากความจริงก้าหน้าทางวิทยาศาสตร์การประดิษฐ์ต่างๆเช่นอากาศยานรถยนต์และเคมีภัณฑ์

4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบันเช่นสถาบันต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นต้นว่าโรงเรียนวิทยาลัย โบสถ์ที่ทำการไปรษณีย์ตลาดโรงพยาบาล

Jarolimekand Foster (1997: 341-347) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่มีในชุมชนไว้ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษเช่นนักดนตรีจิตรกรผู้ชำนาญการพิเศษนักกีฬาพนักงานซื้อขายและบริการพ่อค้านักธุรกิจนายธนาคารนักอุตสาหกรรมชาวนาพ่อแม่หรือผู้ปกครองของนักเรียน



จากงบประมาณของหลวงหรือส่วนราชการ รวมถึงบุคลากรภาครัฐเป็นผู้บริหารจัดการและดำเนินการ ซึ่งเน้นการปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

**2. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมราษฎร์**คือ แหล่งเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้เรื่องชีวิตวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของบุคคล เอกชน หรือการรวมกลุ่ม ของชุมชนที่ต้องการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรมของตน และชุมชนท้องถิ่นและเผยแพร่เรื่องราวนั้นให้กับคนในชุมชน สังคม และบุคลากรภายนอกได้เรียนรู้ในรูปแบบของการจัดแสดงนิทรรศการ หรือการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการบริหารจัดการและดำเนินงานอย่างอิสระ ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล เป็นต้น

### 3. แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว

แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่มนุษย์ใช้เรียนรู้ตามอัชฌาศัย แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ (นรินทร์ สังข์รักษา, 2556: 427)

1. แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ประเภทที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ได้แก่ สรรพสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวมนุษย์ และทั้งโลก ดังคำกล่าวที่ว่า “โลกทั้งโลกคือศาสตร์ สรรพสิ่งทั้งโลกคือครู” เพียงแต่ใครที่ต้องการมีความรู้ก็สามารถไปแสวงหา ศึกษา เรียนรู้ได้เองจากสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ได้แก่ ต้นไม้ ป่าเขาลำเนาไพร ห้วย หนอง คลองบึง แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทร ดิน หิน แร่ ภูเขา หุบเหว ถ้ำ น้ำตก นกกา สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง ฯลฯ ล้วนเป็นครูและให้ความรู้แก่มนุษย์ได้ทั้งสิ้น ถ้าคนผู้นั้นรู้จักวิธีการเรียนรู้ (Learning how to learn)

2. แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวที่คนในสังคมสร้างขึ้น มีการจัดการเป็นกิจจะลักษณะเพื่อการเรียนรู้ของคนทั่วไปโดยไม่จำกัดเพศ วัย และระดับความรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดบริการให้คนทั่วไปเข้าไปศึกษาหาความรู้ ควบคู่กับการท่องเที่ยว ได้ตามความต้องการและความสนใจ แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวประเภทนี้ปัจจุบันมีมากขึ้น ทุกประเทศให้ความสนใจและตื่นตัวที่จะจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประเภทนี้เพื่อให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่มาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น แหล่งเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเหล่านี้ได้แก่ วัด โบสถ์ วิหาร พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์วัฒนธรรม อุทยานประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ สวนธารณะ รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคล องค์กร หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนจัดขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล องค์กร หน่วยงาน เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและบุคคลทั่วไปเข้าไปร่วมหรือท่องเที่ยวได้ รวมถึงแหล่งกีฬา

เช่น สนามกีฬา แหล่งบันเทิง เช่น โรงภาพยนตร์ โรงละคร เวทีดนตรี แหล่งภูมิปัญญาต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และแหล่งสื่อการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง ลิเกฮูลู ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ คำริ บุญชู (2548 : 28) ได้จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการศิลปิน นักกีฬา เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร โรงมรสพ โรงงานอุตสาหกรรม ห้องสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา และสนามบิน เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลองบึงทุ่งนา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ประเภทของแหล่งเรียนรู้ สามารถจำแนกตามประเภทและหน่วยงานแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นของภาครัฐ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นของภาคเอกชน แหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมโดยไม่แสวงหากำไร แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ อันเป็นศูนย์การเรียนรู้ของสังคมและชาติ แต่การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมราษฎร์ในด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

### 3.1.3 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

กระทรวงมหาดไทย (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่าศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชนเป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิชาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทต่างๆ ที่สำคัญได้ดังนี้

### 1. ห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นส่วนที่แสดงถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์และความเชื่อประเพณีเป็นของท้องถิ่นซึ่งห้องแสดงวัฒนธรรมมีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตและ วัฒนธรรมเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

### 2. ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน

เป็นส่วนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันโลกของเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดนและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าถึงเทคโนโลยีและจัดบริการสืบค้นเฉพาะที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้

### 3. ห้องวิชาการชุมชน

เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนาฝึกอบรมหัวข้อต่างๆเช่นเรื่องภาษาการเลี้ยงลูก แนะแนวการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามุมพัฒนาการศึกษาด้วยตนเองเช่นมุมสายสามัญของการศึกษานอกโรงเรียนมุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้นเป็นสถานที่จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชนและเป็นห้องถ่ายทอดความรู้ต่างๆซึ่งจัดบริการแก่ชุมชนบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกนอกจากนี้ยังเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆเช่นสารคดีประวัติศาสตร์ต่างๆองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชน

### 4. ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชน

เป็นส่วนเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพการดำเนินงานการรวมกลุ่มการฝึกและพัฒนาอาชีพและเป็นการเปิดโอกาสทางการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชนจะได้สัมผัสกับการทำงานกลุ่มอาชีพอย่างแท้จริง

### 5. ร้านค้าชุมชน

เป็นส่วนส่งเสริมการเรียนรู้การค้าเงินเชิงธุรกิจร่วมกันเพื่อการพัฒนาก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตจากชุมชนและดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชนซึ่งร้านค้าชุมชนจัดบริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำเพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชนและเป็นศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนหรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าสินค้ามูลค่าเพิ่มการตลาดออกสินค้าและผลิตภัณฑ์ศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชน เป็นต้น

### 6. ลานกิจกรรมชุมชน

เป็นสถานที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันบริการเครื่องเล่นสำหรับเด็กมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และสถาน

สายใยครอบครัวเช่นกิจกรรมศิลปะการร้องเพลงการเล่นเกมส์ต่างๆที่สำหรับปราชญ์ชุมชนคนเด่นคนดังมาแสดงให้ชุมชนทราบถึงความสามารถ

### 7. ห้องสมุดชุมชน/ห้องสมุดประชาชน

เป็นรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทหนึ่งซึ่งปัจจุบันการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนตำบลได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทนี้ให้บริการหนังสือทุกประเภทตั้งแต่พัฒนาการของเด็กเล็กเยาวชนผู้สนใจเฉพาะด้านและมีบริการสื่อวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆที่มีความทันสมัยแหล่งที่มาของหนังสือ นอกเหนือจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชนและประชาชนทั่วไปที่ต้องการเห็นคนมีการอ่านหนังสือและมีความรู้มากขึ้น

### 8. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่ได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานเป็นที่ให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและความรู้ต่างๆส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการลืมนหนังสือรวมทั้งเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือของประชาชน

#### 3.1.4 การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเป็นแนวทางหรือคู่มือในภาพกว้าง สำหรับผู้ดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและเครือข่าย ในการดำเนินงานการจัดตั้งและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ และ 2) เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการประเมินศักยภาพแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และเครือข่ายทางวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551 : 19-26)

#### เกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมได้กำหนดองค์ประกอบหลัก ในการพิจารณา 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรู้และสิ่งของที่จัดแสดง 2) ด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 3) ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 4) ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และ 5) ด้านการแสวงหาความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่น และการสร้างเครือข่าย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอประยุกต์ใน 3 ด้าน ดังตารางที่ 1-3 นี้

## 1. ด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ที่	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1	ผู้เข้าชมสามารถเข้าถึงหรือสัมผัสวัตถุและสิ่งของที่จัดแสดงได้	มีวัตถุและสิ่งของจัดแสดงส่วนหนึ่ง ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสัมผัสได้ ทดลองใช้ได้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบสองทาง ผ่านการสัมผัสหรือทดลองใช้จริง เช่น มีกิจกรรมการดำข้าวด้วยครกกระเดื่องแบบโบราณ เป็นต้น
2	มีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	-กิจกรรมที่จัดขึ้นมีความเชื่อมโยงกับเรื่องราวที่จัดแสดงและหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน -กิจกรรมที่จัดขึ้นมีความหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่สนใจ และมีการจัดทำเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม
3	ส่งเสริมการจัดกิจกรรมด้วยวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น	-จัดกิจกรรมส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น -มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม ปลูกฝัง และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้รู้ของท้องถิ่น เพื่อเป็นแบบอย่างในการนำไปใช้ในชีวิต และเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น เวทีชุมชน เป็นต้น -มีการจัดทำเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม
4	มีระบบฐานข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างเป็นระบบ และมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับท้องถิ่น	-มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายด้านวัฒนธรรมอื่นๆ และชุมชนเพื่อจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างเป็นระบบสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล -มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ



### 1. ด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ตารางที่ 1 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ที่	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
5	มีการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมโดยใช้สื่อที่หลากหลาย	มีการจัดทำสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อเสริมความรู้สำหรับผู้เข้าชม อาทิ หนังสือ วิดิทัศน์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต นิทรรศการ ฯลฯ

### 2. ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 2 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ที่	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน	-มีข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ของผู้เรียน (ชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ ความสนใจ ฯลฯ) -ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์/การเดินทางมายังแหล่งเรียนรู้ ฯ -มีข้อมูลด้านจิตวิทยา พฤติกรรมของผู้เรียน
2	การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (ผู้เรียน)	-มีการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย -มีการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย -มีแผนกลยุทธ์ทางการตลาด และแผนประชาสัมพันธ์เชิงรุก
3	การจัดการเรียนรู้	มีการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ มีเทคนิคการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ เรียนรู้โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด เรียนรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยี เป็นต้น
4	การประเมินผลการเรียนรู้	-มีการประเมินผลการรับรู้เนื้อหาที่จัดแสดง -มีการประเมินผลความพึงพอใจ

### 3. ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 3 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ที่	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1	ด้านการวางแผนและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน	-มีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นประจำ และมีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ -มีการวางแผนการดำเนินงานประจำปี มีการสำรวจความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและผู้เกี่ยวข้อง
2	ที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้	-เป็นศูนย์กลางของชุมชน -มีป้ายบอกทางชัดเจน -การคมนาคมสะดวกและปลอดภัย -มีบริการขนส่งมวลชนไปถึงแหล่งเรียนรู้
3	สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งเรียนรู้	-มีการจัดสิ่งแวดล้อมสวยงาม -มีจุดประชาสัมพันธ์และติดต่อสอบถาม -มีห้องน้ำสะอาดถูกสุขลักษณะ -มีป้ายแสดงห้องหรืออาคารสถานที่ต่างๆ ในแหล่งเรียนรู้อย่างชัดเจน -มีที่นั่งพักผ่อน -มีร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก -สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี มีการบำรุงรักษาและดูแลเรื่องความสะอาด -มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางเดินสำหรับผู้พิการ ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ เป็นต้น
4	ด้านการจัดการงบประมาณ	-มีแผนการจัดหางบประมาณที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ -มีแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี -ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนหารายได้จากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในแหล่งเรียนรู้ เช่น จำหน่ายอาหารพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง ศิลปะการแสดงของท้องถิ่น เป็นต้น

### 3. ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ตารางที่ 3 เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (ต่อ)

ที่	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
5	การจัดการด้านบุคลากร	<ul style="list-style-type: none"> <li>-บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับสาระที่จัดแสดง</li> <li>-มีบุคลากรที่มีอัธยาศัยดีมีจิตวิญญาณ ในการให้บริการและมีทักษะในการสื่อสารได้กับทุกกลุ่มเป้าหมาย</li> <li>-มีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในแหล่งเรียนรู้อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม</li> <li>-มีระบบการยกย่องบุคลากรที่ทำงานอย่างเสียสละ</li> </ul>

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, เกณฑ์มาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551) ; 19-26.

#### 3.1.5 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ในโลกแห่งความเป็นจริง แหล่งเรียนรู้มีมากมายหลายแบบขึ้นกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือผู้สนใจที่จะศึกษา ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ต่างๆ จึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้ได้ ขึ้นกับรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ รายละเอียดดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 101) ได้กล่าวถึงการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่นว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งบ้านและชุมชนจึงเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และที่สำคัญการศึกษาตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทุกแห่งการเรียนรู้รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น

Michaelis (1992: 466 - 476) ได้เสนอแนะการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอน (DailyExperiences) ประสบการณ์ต่างๆที่นักเรียนได้พบเห็น ได้ยิน ได้ฟังในชีวิตประจำวันมีมากมาย

เช่นข่าวเหตุการณ์การประกอบอาชีพของชุมชนกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นต้นสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาประกอบบทเรียนได้โดยการอภิปรายซักถามกันระหว่างครูกับนักเรียนหรือนักเรียนกับนักเรียน

2. การทัศนศึกษา (Study Trips) ในชุมชนมีสถานที่มากมายที่ครูสามารถนำนักเรียนไปทัศนศึกษาได้เช่นโรงงานฟาร์มโคนมโรงสีสถานที่เพาะพันธุ์พืชห้องสมุดเป็นต้นซึ่งอาจจะใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้นขึ้นอยู่กับระยะทางของสถานที่ที่จะไปอาจจะไปในชั่วโมงเรียนไปเต็มวันเต็มสัปดาห์หรือไปในวันหยุดราชการ

3. เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยายให้นักเรียนฟังหรือสาธิตให้นักเรียนดูในโรงเรียน

4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ชำนาญเฉพาะด้านในท้องถิ่น

Olsen (1992: 73) เห็นว่าโรงเรียนควรจะใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้หลักสูตรและวิธีการสอนสอดคล้องกับชีวิตจริงของสังคมช่วยให้การสอนมีความหมายลึกซึ้งและช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนอาศัยสะพานเชื่อมโยงดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆจากภายนอกโรงเรียนมาให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า
2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่างๆในชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. โครงการบริการชุมชน

10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงานเช่นฝึกงานบางอย่างที่บ้านหรือฝึกงานในสถานประกอบการสถานประกอบอาชีพในท้องถิ่นเป็นต้นซึ่งอาจจะฝึกเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญที่จะทำให้ผู้คนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้และสืบทอดสิ่งดีงามให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งมีหลายรูปแบบและหลายประเภทของแหล่งเรียนรู้ รวมถึงรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความหมายและการแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้มาเป็นกรอบ เพื่ออธิบายแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์ ที่จัดได้ว่าเป็น

แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อชุมชนที่ให้ทั้งความรู้และสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้กับชุมชนและผู้สนใจทั่วไป

### 3.2 มรดกทางวัฒนธรรม

ขอบเขตของคำว่า “วัฒนธรรม” มีความกว้างและยากที่จะพรรณนาได้ว่ามีสิ่งใดบ้าง ดังที่งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 33) ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมหมายถึงผลผลิตโดยรวมของแต่ละบุคคล กลุ่ม หรือสังคม รวมทั้งเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และระบบคุณธรรม รวมทั้งพฤติกรรมที่สะท้อนสติปัญญาโดยบ่งบอกถึงความแตกต่างของพฤติกรรมมนุษย์ นอกจากนี้องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม จากผลการประชุมเพื่อกำหนดนโยบายทางด้านวัฒนธรรมในปี 1982 (พ.ศ. 2525) ที่มุ่งให้ประชาชนตระหนักในอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ลักษณะพหุนิยมด้านวัฒนธรรม สิทธิในความแตกต่างและการรู้จักเคารพวัฒนธรรมของคนอื่น รวมทั้งชนกลุ่มน้อย บทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทที่เรียกว่าข้ามพรมแดนของชาติ (UNESCO as an International Body) ซึ่งมีนัยของการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงกำหนดให้วัฒนธรรมในรูปแบบที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) มีลักษณะเป็นวัตถุที่จับต้องได้และวัตถุที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ จำแนกเป็น 5 สาขา (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 3) คือ สาขามนุษยศาสตร์ สาขาศิลปะ สาขาการช่างฝีมือ สาขาศิลปะการแสดง และสาขากีฬา และนันทนาการ

สำหรับประเทศไทย กระทรวงวัฒนธรรมได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: ก) คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุซึ่งสามารถจับต้องได้ 2) วัฒนธรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถจับต้องได้ 3) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมยังปรากฏในรูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นมรดก วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ ซึ่งในแต่ละประเภทสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะที่สัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเฉพาะเนื้อหาในส่วนของมรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage) เนื่องจากมีบริบทที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และมรดกทางภูมิปัญญา ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมความสำคัญและประโยชน์ของการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 1-5)

### 3.2.1 ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และมรดกทางภูมิปัญญา

“มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Intangible Cultural Heritage ซึ่งยังไม่มีคำแปลเป็นภาษาไทยที่ชัดเจนและตรงตัวต่อมาคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้มีมติเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ให้ใช้ศัพท์คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” แทนคำว่า Intangible Cultural Heritage ด้วยพิจารณาเห็นว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” อาจจะทำให้เกิดการตีความที่ไม่ตรงกัน และเห็นว่าภาครัฐควรส่งเสริมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และที่จับต้องได้ แต่เมื่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้เข้าร่วมเป็นภาคีสัญญาฯ “Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage” ในระยะเริ่มต้นได้ใช้คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” แทนคำว่า Intangible Cultural Heritage ไปก่อนหน้านั้นแล้วโดยในทางปฏิบัติแล้ว คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” และ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” มีความหมายที่ไม่แตกต่างกัน แต่การจำแนกสาขาและประเภทอาจมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ Feilden and Jokileht (1998:11 อ้างถึงใน วิวรรณ สิหนาท, 2546 : 8) ได้ให้ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียงโบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์และสวนเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ที่สำคัญของโลกนอกจากนี้ Paris (2515, อ้างถึงใน ณวรรณ สายเชื้อ, 2541: 53) องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. UNESCO, “Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage.” ได้กำหนดว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Heritage Cultural) ประกอบด้วยสิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ซึ่งรวมทั้งนามธรรม (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม ศูนย์วิทยาศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อ สอดคล้องกับการให้ความหมายมรดกทางวัฒนธรรมของ ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2551: 24) ที่ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้คิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นใช้ในการดำรงชีพในอดีต ต่อมามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสืบต่อมาตามสภาพของกาลเวลาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคม ซึ่งดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้งานศิลปกรรม โบราณวัตถุ ตลอดจนที่อยู่อาศัย ฯลฯ รวมไปถึงหลักฐานการบันทึกเรื่องราว เช่น จารึก และสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ การแสดงออกซึ่งศิลปะ และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2558: 8)

ได้กล่าวว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายถึง การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของตน

ดังนั้นมรดกทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงสิ่งที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตั้งแต่อดีต และมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงตามสภาพกาลเวลา สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงการละเล่นและศิลปะการแสดงด้วย

### 3.2.2 ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตามอนุสัญญาขององค์การยูเนสโก “Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage” ได้จำแนกสาขาตามบริบทและอัตลักษณ์ของแต่ละประเทศ ไว้ 5 สาขา ได้แก่ 1) ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม ทั้งนี้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้จัดประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกแขนง เห็นว่าประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ จึงได้จำแนกมากกว่าที่อนุสัญญากำหนด และกำหนดประเภทของแต่ละสาขาให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทย ได้ 7 สาขา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 6 - 16) ดังนี้

1. ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรี การรำ การเต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน และ/หรือมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง การแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิด วิพากษ์ นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม แบ่งเป็น 2 ประเภท

1) ดนตรีและเพลงร้อง 2) นาฏศิลป์และการละคร

2. งานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน ได้แก่ ผ้า และผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักรสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องประดับ งานศิลปะพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น

3. **วรรณกรรมพื้นบ้าน** หมายถึง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้าน บทสวดหรือบทกล่าวนในพิธีกรรม บทร้องพื้นบ้าน สำนวน ภาษิต ประสมคำทาย คำรา

4. **กีฬาภูมิปัญญาไทย** หมายถึง การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทย ได้แก่ การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

5. **แนวปฏิบัติทางสังคม** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิถี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุขแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ ได้แก่ มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี

6. **ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล** หมายถึง องค์ความรู้ วิธีการทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ได้แก่ อาหารและโภชนาการ การแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้าน โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน

7. **ภาษา** หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น ภาษาลัทธิสัญลักษณ์

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการจัดประเภทของมรดกภูมิปัญญาไทย มี 2 ลักษณะ คือ

1. ตามเกณฑ์ที่องค์การยูเนสโกกำหนด 5 สาขา ได้แก่ 1) ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมรดกปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม

2. ตามการกำหนดเพิ่มเติมของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของประเทศไทย 7 สาขา ได้แก่ 1) ศิลปะการแสดง 2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กีฬาภูมิปัญญาไทย 5) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 7) ภาษา



### 3.2.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

#### 1. ความสำคัญของการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นหนทางหนึ่งในการปกป้องคุ้มครอง และเป็นหลักฐานสำคัญของประเทศในการประกาศความเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่างๆ ในขณะที่ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่จะคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 17-18)

1. เพื่อบันทึกประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
2. เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย
3. เพื่อเสริมสร้างบทบาทสำคัญ และความภาคภูมิใจของชุมชน กลุ่มคนหรือบุคคล ที่เป็นผู้ถือครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
4. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ สืบสาน ฟื้นฟู และปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
5. เพื่อรองรับการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก

#### 2. ประโยชน์ที่ผู้สืบทอด/ผู้ถือครองจะได้รับจากการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รายละเอียดดังนี้

1. การสนับสนุนด้านวิชาการและการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านวัฒนธรรม รวมทั้งการฝึกอบรมแก่บุคคลที่สืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ
2. การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ทางด้านการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ
3. การสนับสนุนและส่งเสริมการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

โดยสรุปความสำคัญและประโยชน์ของการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะสร้างผลลัพธ์ทางบวกให้กับผู้สืบทอด ผู้ถือครอง รวมถึงตัวมรดกภูมิปัญญาทาง

วัฒนธรรมเองด้วย ถือเป็น การปกป้องคุ้มครองสมบัติของชาติที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ในอดีต นอกจากนี้ยังส่งผลให้ประเทศชาติสามารถประชาสัมพันธ์เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชนชาติไทย ให้ปรากฏสู่สายตาประชาคมโลกด้วย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรม ถือเป็นสมบัติของชาติที่มีคุณค่า เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมา เป็นทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและจากธรรมชาติ รังสรรค์ให้เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงตามสภาพกาลเวลา สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคม ที่มีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึง การละเล่นและศิลปะการแสดง แบ่งเป็น 7 สาขา ตามข้อกำหนดขององค์การยูเนสโกและเพิ่มเติมจากการจำแนกตามบริบทและอัตลักษณ์ของประเทศไทย ได้แก่ 1) ศิลปะการแสดง 2) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3) วรรณกรรมพื้นบ้าน 4) กีฬากฎมีปัญญาไทย 5) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 6) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 7) ภาษา นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐได้มีการออกมาตรการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติด้วยการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อผู้สืบทอดหรือผู้ถือครอง และประเทศชาติด้วย ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้มาใช้ในการวิจัย ในด้าน การให้ความสำคัญต่อการศึกษามรดกภูมิปัญญาทางนาฏศิลป์ไทย ซึ่งจัดได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดงที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของไทยในอดีตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดส่งต่อให้เป็นสมบัติแก่ลูกหลาน โดยนำมาเป็นกรอบในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย

#### 4. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

การรับรู้มีส่วนสำคัญในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพราะหมายถึงบุคคลได้เปิดรับข้อมูลข่าวสาร โดยมีการแปลความหมายจากการสัมผัส ออกมาเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยผ่านประสบการณ์เดิม การทำความเข้าใจความหมายของการรับรู้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ทำวิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความหมายของการรับรู้ ความสำคัญของการรับรู้ และ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ดังนี้

#### 4.1 ความหมายของการรับรู้

การรับรู้เป็นการตีความแปลความหมายจากสิ่งแวดล้อม สิ่งเร้าโดยสมองและเป็นกระบวนการจิตวิทยาทางสมองของมนุษย์ ทำให้เกิดความจำ ความคิด หรือการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการรับรู้เป็นการแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจและความรู้สึกจากการมองเห็นและการได้ยินการอ่านและการตีความที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มากระตุ้นประสาทสัมผัสของบุคคล แนวความคิดเกี่ยวกับการรับรู้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับ การรับรู้หลายท่านดังเช่นกุสุมา ภูใหญ่ (2541 : 47) ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง การที่มนุษย์มีข้อมูลที่ได้จากความรู้สึกสัมผัส ที่เป็นข้อมูลดิบ จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัสมาจำแนก แยกแยะ คัดเลือก วิเคราะห์ ด้วยระบบการทำงานของสมองแล้วแปลงสิ่งที่ได้ออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมายเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ต่อไป ส่วน Mowen & Minor (1998: 63) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเปิดรับต่อข้อมูลข่าวสาร ตั้งใจรับข้อมูลนั้นและทำความเข้าใจความหมายและได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในขั้นเปิดรับ ผู้บริโภคจะรับข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัสในขั้นตั้งใจรับ ผู้บริโภคจะแบ่งปันความสนใจมาสู่สิ่งเร้าและขั้นสุดท้ายคือขั้นเข้าใจความหมาย ผู้บริโภคจะจัดองค์ประกอบข้อมูลและแปลความหมายออกมาเพื่อให้เข้าใจ Robbins (1998: 90) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง ขบวนการซึ่งแต่ละบุคคลจัดระบบและแปลความหมายจากความรู้สึกประทับใจ ส่งผลให้สภาวะแวดล้อมนั้นมีความหมาย McEwan (1998: 84) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการซึ่งผู้บริโภคเลือกรับจัดองค์ประกอบและแปลความหมายสิ่งเร้าต่างๆ ออกมาเพื่อให้มีความหมายเข้าใจได้และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สิ่งเร้าจะมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการรับรู้มากขึ้นหากสิ่งเร้าเหล่านั้นมีลักษณะดังนี้คือ 1) สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้บริโภค 2) สอดคล้องกับความเชื่อในปัจจุบันของผู้บริโภคต่อตราสินค้า 3) ไม่มีความสลับซับซ้อนมากเกินไป 4) เชื่อถือได้ 5) มีความสัมพันธ์กับความจำเป็นหรือความต้องการในปัจจุบัน 6) ไม่ก่อให้เกิดความกลัวและความกังวลใจมากเกินไป ทั้งนี้กรองแก้ว อยู่สุข (2542 : 47) กล่าวว่า การรับรู้ คือ “กระบวนการที่แต่ละคนรวบรวมและทำความเข้าใจต่อสิ่งที่เขามองเห็นหรือได้ยินหรือรู้สึกซึ่งในความเป็นจริงแล้วจะทำให้ทุกคนมองสิ่งเดียวกันแล้วคิดและเข้าใจไปในทางเดียวกันย่อมเป็นไปได้” ส่วนศศิ อนันต์นพคุณ (2542 : 81) ให้ความหมายว่าการรับรู้เกี่ยวกับบุคคล หมายถึง การรวบรวมคุณลักษณะต่างๆ ของบุคคลจนกลายเป็นภาพที่เรารับรู้โดยที่บุคลิกภาพของผู้รับรู้อาจจะเข้ามามีส่วนกำหนดเจตคติและพฤติกรรมหลังการรับรู้กัลยา อรรถวิเวก (2544 : 37-43) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การรับรู้” หมายถึง กระบวนการที่สมองแปลความหมายของข้อมูลที่ได้จากการสัมผัส โดยอาศัยจากประสบการณ์เดิมมาช่วยในการแปลความหมาย ดังนั้นการรับรู้จึงเกี่ยวข้องกับสิ่งเร้า อวัยวะรับสัมผัสและการแปลความหมาย

เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร (2544 : 33) สรุปความหมายของการรับรู้ว่า หมายถึง “การได้ยิน การมองเห็นภาพ การได้กลิ่น การได้สัมผัส จากอวัยวะรับสัมผัสเป็นตัวผ่าน ก่อให้เกิดการตอบสนอง อาจจะเป็นด้านกรกระทำ ทำให้เกิดความนึกคิดและแปลความหมายออกมาเป็นคุณค่าตามสิ่งที่เรานั้นชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544 : 135) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ว่าการที่มนุษย์ได้จากความรู้สึกสัมผัสซึ่งเป็นข้อมูลดิบจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตาหู ลิ้น จมูก และ ผิวหนัง จากนั้นมา ผ่านการ จำแนก แยกแยะ คัดเลือก และวิเคราะห์ โดยผ่านระบบของสมองและแปลความหมายต่อไป อรุณ อุตสาหะ (2544 : 74) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ว่าการสัมผัสที่มีความหมาย(Sensation) และการรับรู้เป็นการแปลการตีความแห่งการสัมผัสที่ได้รับออกมาเป็นสิ่งที่รู้จักและเข้าใจในการแปลหรือการตีความหมายของการสัมผัสนั้นจะต้องใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมประกอบ ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545 : 80) ได้อธิบายถึงอวัยวะรับสัมผัสในการรับรู้ของมนุษย์ทั้ง 5 ดังนี้ 1)การมองเห็น (Vision) มีดวงตาเป็นอวัยวะสัมผัสในการรับรู้และส่วนรับความรู้สึก (Receptor) ที่ทำให้เกิดการมองเห็นคือ Rods และ Cones อยู่บริเวณ Retina 2)การได้ยิน (Hearing) มีหูเป็นอวัยวะสัมผัสในการรับรู้และส่วนรับความรู้สึกเป็นเซลล์ขนเล็ก ๆ (Hear Cells) ตั้งอยู่ใน Cochlea 3)การรู้รส (Taste) มีลิ้นเป็นอวัยวะรับสัมผัสและส่วนรับความรู้สึกจะอยู่ตามบริเวณลิ้นเรียกว่า Taste Buds 4) การได้กลิ่น (Smell) มีจมูกเป็นอวัยวะรับสัมผัสและส่วนรับความรู้สึกเรียกว่า Olfactory Epithelium ซึ่งอยู่บนเพดานของโพรงจมูกทั้งสองข้าง 5)การสัมผัส (Touch) มีผิวหนังเป็นอวัยวะรับสัมผัสที่ใหญ่ที่สุดของร่างกายเนื่องจากมีส่วนรับความรู้สึกกระจายอยู่ทั่วไปในชั้นหนังแท้ อารักษ์ อินทร์พยุง (2546 : 42) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายที่คนเราได้รับประสบการณ์จากสิ่งต่าง ๆ โดยการสัมผัส การรับรู้จึงมีการใช้ประสบการณ์เดิมมาช่วยในการแปลความหมายของสิ่งนั้นออกมาเป็นความรู้และความเข้าใจ รัชนี นพเกตุ (2549 : 1) ได้กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึง ขบวนการประมวลและการตีความข้อมูลต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราโดยผ่านอวัยวะรับความรู้สึกใช้วัตถุดิบเหล่านี้เพื่อช่วยให้อินทรีย์แปลความหมายของสิ่งแวดล้อม การรับรู้เป็นกระบวนการซึ่งสิ่งมีชีวิตเลือก จัดระบบ และแปลข้อมูลที่ได้รับมา นอกจากนี้สมนึก กัททิษณี (2549 : 30) กล่าวว่า การรับรู้ หมายถึงการที่บุคคลมีความรู้สึกต่อปรากฏการณ์ และสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีความยินดีที่จะรับหรือพิจารณาสิ่งเหล่านั้นจำแนกเป็น 3 ชั้น คือ 1)การรู้ตัวหรือรู้จักสิ่งเร้า เป็นการรู้ตัวว่ากำลังสัมผัสกับสิ่งเร้าอย่างหนึ่ง ไม่ได้อยู่ในสภาพใจลอยหรือขาดสติ จะเกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสที่จะรับรู้ว่ามีบางสิ่งบางอย่างเข้ามาให้สัมผัส เช่น การรับรู้ทางสายตาว่ามีบางสิ่งบางอย่างอยู่เบื้องหน้า 2)การยินดีรับรู้ เป็นขั้นที่บุคคลแยกแยะความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้านั้นกับสิ่งเร้าอื่น ๆ แล้วมีความเต็มใจที่จะให้ความสนใจแก่สิ่งเร้านั้น โดยเฉพาะ เช่น การยอมรับฟังผู้หนึ่งผู้ใดพูด 3)การควบคุมหรือคัดเลือกการรับรู้ ระดับนี้จะเกี่ยวข้องกับ

ปรากฏการณ์ใหม่ ๆ หลายชนิดที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้รับรู้ในบางสิ่งบางอย่างโดยเลือกสรรเอง เช่น การเลือกฟังเพียงหนึ่งเสียงจากเสียงที่สามารถรับรู้ได้อย่างมากมาย

จากความหมายของการรับรู้ที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการเปิดรับข้อมูลและแปลความหมายจากสิ่งเร้าหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ผ่านการคิดวิเคราะห์ จัดระบบข้อมูล และแปลความหมาย นำไปสู่การตอบสนองต่อสิ่งเร้าซึ่งมีผลต่างกันไป การรับรู้จึงเป็นความรู้สึกเฉพาะของแต่ละบุคคล

#### 4.2 ความสำคัญของการรับรู้

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542 : 61-62) ได้กล่าวว่าบุคคลจะรับรู้ในสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือ บุคคลจะรับรู้ต่างกันด้วยปัจจัยสำคัญคือ 1) ปัจจัยความสนใจจากภายนอก หมายถึง ลักษณะบางอย่างของสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ เช่น ความเข้มของสี ขนาด การกระทำซ้ำ ๆ กันจะเรียกความสนใจดีกว่าการกระทำเพียงครั้งเดียว เป็นต้น 2) ปัจจัยความสนใจจากภายใน หมายถึง ปัจจัยภายในตัวบุคคลนั้น ได้แก่ การสนใจ การเรียนรู้ และบุคลิกภาพ Robbins (1998: 90) กล่าวถึงความสำคัญของการรับรู้ว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากพื้นฐานของการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ไม่ใช่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ และ Bowen & Schuster (1986: 138) กล่าวถึงการวัดความจริงในองค์กรจากการรับรู้ว่าความเป็นจริงในองค์กร สามารถวัดได้ 2 รูปแบบ คือ 1) ความจริงที่เป็นรูปธรรม วัดโดยอาศัยข้อมูลที่เป็นหลักฐาน เช่น การลงทะเบียนภาระทางการสอน 2) ความจริงในองค์กรที่ไม่สามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานจากการรับรู้

โดยสรุปแล้วความสำคัญของการรับรู้ขึ้นอยู่กับบุคคล พื้นฐานการรับรู้และสิ่งต่างๆ ที่จะรับรู้ต่างกันอย่างไรขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ความสนใจภายนอกและความสนใจภายใน โดยการรับรู้ที่ดีนั้นจะนำไปสู่พฤติกรรมของบุคคล องค์กรที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพตามมาด้วย

#### 4.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลซึ่งจะรับรู้ในสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมด ดังนั้นการทำความเข้าใจในการเลือกที่จะรับรู้ทำให้เกิดความเข้าใจในบุคคล รวมถึงพฤติกรรมของเขาได้มากขึ้นการรับรู้เป็นเรื่องที่นักวิชาการให้ความสนใจ โดย Robbins (1998 : 371 อ้างถึงใน พุทธิพันธ์พิณศิริกุล, 2554 : 60) ได้แบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ตัวผู้รับรู้ เมื่อบุคคลดูเป้าหมายและ

พยายามตีความหมายถึง สิ่งที่เรา มองว่าคือ อะไร การตีความนั้นก็จะได้รับอิทธิพลจากลักษณะ ส่วนตัวของผู้รับรู้ สิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างมากของการรับรู้ ได้แก่ ทศนคติสิ่งจูงใจ ประสบการณ์ในอดีต และความคาดหวัง 2) เป้าหมายที่รับรู้ เป็นสิ่งที่ถูกสังเกตจากการยอมรับและการรับรู้ คนที่เสียงดังมักจะถูกสังเกตมากกว่าคนที่เงียบ ความใหม่ การเคลื่อนไหว น้ำเสียง ขนาด ภูมิหลัง และความใกล้เคียง สามารถสร้างภาพเป้าหมายตามที่เราเห็น เป้าหมายไม่สามารถถูกมองในลักษณะเดียว ๆ ดังนั้นความสัมพันธ์ของเป้าหมายกับภูมิหลังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้แนวโน้มที่จะทำให้เกิดการจัดหมวดหมู่ของสิ่งที่ใกล้เคียงกัน และคล้ายกัน ไปด้วยกัน 3) สถานการณ์ เป็นสิ่งที่เรามองเห็น หรือเหตุการณ์รอบ ๆ สภาพแวดล้อมที่อยู่ภายนอกซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ ปัจจัยสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการรับรู้ประกอบด้วย เวลา สภาพงาน และสภาพสังคม การรับรู้เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในองค์การ การที่จะทำให้บุคคลหนึ่งมีผลการปฏิบัติงานที่ดีย่อมเกิดการรับรู้ในภารกิจ และความสามารถในการปฏิบัติงานนั้นด้วย บางครั้งการรับรู้อาจเกิดความบกพร่อง ไม่แม่นยำ หรือมีการรับรู้ที่บิดเบือนการกระทำตอบโต้ของบุคคลที่ฟังมีต่อสภาพความเป็นจริงขององค์การ ดังนั้นบางครั้งองค์การอาจเข้ามาจัดการแทรกแซงการรับรู้ ซึ่งอาจทำให้บุคคลมีความเข้าใจในตนเอง รู้และประเมินตนเองไว้ว่ายังบกพร่องในเรื่องใด และเกิดการยอมรับในตนเอง ยอมรับว่าทุกคนไม่มีความพร้อมสมบูรณ์ทุกอย่างแต่บางอย่างก็สามารถฝึกฝนแก้ไขทำให้ดีขึ้นได้ หากบุคคลทำได้ดังนี้ก็ย่อมจะทำให้การรับรู้ของเขาดีขึ้น

Chung and Megginson (1981: 110) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ ขนาดของสิ่งเร้า ความเข้มข้นหรือความรุนแรง สิ่งตรงข้ามกัน สิ่งที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ การเคลื่อนไหว สิ่งแปลกใหม่หรือแนวทางใหม่ สถานภาพและรูปโฉมภายนอกที่ปรากฏ 2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความต้องการ หรือสิ่งจูงใจ บุคลิกภาพ มโนภาพ ส่วนตน ประสบการณ์ในอดีต เป็นต้น

กล่าวสรุปได้ว่า บุคคลจะรับรู้สิ่งเร้าหรือสถานการณ์ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมด โดยเฉพาะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการคิดวิเคราะห์ จำแนกข้อมูล เพื่อเลือกหรือตัดสินใจข้อมูลข่าวสารนั้น และปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้ ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน 2) ปัจจัยภายนอก 3) ตัวผู้รับรู้ 4) เป้าหมายที่รับรู้ 5) สถานการณ์ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของบุคคล ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติตามมา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มาศึกษาเป็น ปัจจัยสนับสนุน เพื่อศึกษาถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาการแสดง นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ในการสร้างแบบสอบถามต่อไป

## 5. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดเรื่องความเชื่อ เป็นปัจจัยสนับสนุนในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะความเชื่อนั้น หมายถึง การที่บุคคลได้ยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อย่างมั่นใจแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เช่น ความเชื่อทางนาฏศิลป์ คนตรีไทย เป็นต้น ความเชื่อนั้นมีหลายประเภทด้วยกัน ดังที่มีผู้ให้ความหมายไว้ว่า

### 5.1 ความหมายของความเชื่อ

กึ่งแก้ว เพ็ชรราช (2542 : 171) ให้ความหมายของความเชื่อว่า ความกลัวและความไม่รู้ เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ แม้ปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมแสดงออกทางความเชื่อ กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ส่วนภูมิจิต เรื่องเดช (2542 : 187) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือสิ่งใด สิ่งหนึ่งที่มีตัวตน หรือ ไม่มีก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมี หลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ ขณะที่สมรรถน์ พันธุ์เจริญ (2542 : 223) ให้ความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อ คือ ความคิดเห็นอย่างมั่นใจว่าจะใดมีอยู่เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่คนในสังคมถ่ายทอดสืบต่อกันมา และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ บางอย่างก็เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้และพิสูจน์ไม่ได้ แต่ความเชื่อที่สำคัญในที่นี้ หมายถึง ความเชื่อที่ทำให้คนในสังคมเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้สืบต่อกันมาในรูปของการดำเนินชีวิตเป็นวิถีชีวิตที่มีอิทธิพลต่อการมีสัมพันธภาพที่ดีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

### 5.2 ประเภทของความเชื่อ

กึ่งแก้ว เพ็ชรราช (2542 : 171) กล่าวว่า ความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. ความเชื่อที่มงายไร้เหตุผล คือ ยังไม่ทราบเจตนา
2. ความเชื่อที่มีเจตนาแฝงอยู่ เพื่ออบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดีอยู่ร่วมกับสังคม อย่างถูกต้องและเกิดสุขกับตนเอง

ส่วนวิระวัชร ปิ่นเขียน (2542 : 74-82) กล่าวว่า ความเชื่อต่างๆ มีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่น

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ความฝันเป็นสิ่งที่คนไทยเชื่อถือกันมานานแล้ว ปัจจุบันก็ยังมีความเชื่อกันจะเห็น ได้ว่ายังมีการทำนายฝันทางหนังสือพิมพ์และทางวิทยุอยู่ สาเหตุของการฝัน ตามความเชื่อแต่โบราณเชื่อว่าเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ

1.1 บุรพนิมิตร เป็นลางที่บอกเหตุล่วงหน้า

1.2 จิตนิวรรณ์ (อนุภูตบุพพะ) เกิดจากได้ทราบหรือมีเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่งมาก่อนแล้วเก็บเอาสมาฝันด้วยใจเป็นห่วง

1.3 เทพสังหรณ์ (เทวโตปลังหรณ์) เกิดจากเทวดามาทำให้ฝันไป

1.4 ธาตุโจก เกิดจากความกำเริบแห่งธาตุ 4 ภายในร่างกาย

2. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง ลางสังหรณ์ สิ่งที่เป็นเครื่องหมายบอกกลางต่างๆ เช่น

3. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การถือฤกษ์ยามเป็นการทำไปเพื่อความเป็นสวัสดิมงคล คนโบราณมีความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามมาก เวลาจะไปไหนๆ เขาจะต้องตรวจตราหลายอย่าง

4. ความเชื่อเกี่ยวกับวันดีวันร้าย คนไทยเชื่อว่าวันที่ควรทำการมงคลนั้นจะต้องศึกษาให้ถ่องแท้เช่นเดียวกับวันที่ถือว่าไม่ดี ทั้งนี้เพื่อจะได้กำหนดว่า ควรจะทำเรื่องใดในวันไหน เป็นการจัดระเบียบอย่างหนึ่งด้วย วันดี คือ วันที่นิยมทำการมงคลต่างๆ คือ วันอมฤตโชค วันสิทธิโชค วันมหาสิทธิโชค และวันเสาร์ 5 วันเหล่านี้ถือว่าเหมาะแก่การมงคล แต่จะวันจะกำหนดลงไปว่าวันใดบ้างที่เป็นวัน เหล่านั้นในแต่ละเดือน สาเหตุหรือที่มาก็เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ เพราะคนกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นจึงหาสิ่งช่วยความมั่นใจ

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการเช่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์ การเช่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์เป็นคติประเภทผสม เพราะนอกจากจะต้องมีการบนบานศาลกล่าวแล้วยังมีพิธีบวงสรวงประกอบด้วย การเช่นสรวงบูชาและการสะเดาะเคราะห์ถือว่าเป็นการแก้เคราะห์ร้าย สาเหตุการสะเดาะเคราะห์และเช่นสรวงบูชา เพราะเกิดจากความกลัวว่าจะได้รับอันตราย จึงหาทางขจัดปัดเป่า ขอความคุ้มครองป้องกันให้พ้นจากความชั่วร้ายต่างๆ เพื่อให้เกิด สวัสดิมงคล

6. ความเชื่อเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ และการไล่ผี ความเชื่อเรื่องผีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนไทยมาก การที่มีพิธีไล่ผีก็เพราะเชื่อว่า เคราะห์ร้ายต่างๆ และเสนียดจัญไรมาแต่เหตุภายนอก คือ ผีเป็นผู้บันดาลให้เป็นไป จึงได้มีพิธีกรรมเพื่อปัดเป่าให้ความร้ายกาจหรือเคราะห์นั้นออกไปให้พ้น เป็นคติชนประเภทผสม



## 7. ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม ได้แก่

7.1 คาถาอาคมที่ใช้ป้องกันตัว ได้แก่ อาคมที่ปลุกเสกเพื่ออยู่ยงคงกะพันชาติริ เช่น อาคมหัวใจหนูมานคลุกฝุ่น

7.2 สะเดาะ เป็นอาคมประเภทที่ทำให้เครื่องติดขัด เคลื่อนหลุดจากที่ เช่น สะเดาะห์ กุญแจ โช้ตรวน ลูกदान

7.3 แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น ล่องหน คำดิน เดินน้ำ ลุยไฟ หายตัว ย่นทาง

7.4 ประสาน ได้แก่ อาคมที่ใช้รักษาบาดแผลให้สนิทเป็นเนื้อเดียวกัน หรือทำให้กระดูกที่หักติดกัน

7.5 แก้โรคต่างๆ รักษาโรคต่างๆ เช่น ยาเขียวพ่นคนตายให้ฟื้น เสกน้ำพ่นแข่งคนที่ เป็นตาแดง

7.6 กันและแก้ภูตผี มีคาถาอาคมภาวนากันและแก้ผีหลอกหรือไล่ผีที่เข้าสิงอยู่ใน คน เช่น เสกไฟโร ไปสกัดตามตัวคนถูกผีสิง หรือเสกห้วยเข็มน

7.7 คาถาให้คนรัก เช่น คาถาอาคมหาเจ้านาย หรือทำให้ผู้หญิงหรือผู้ชายรัก สาเหตุ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้เพราะมีที่มาจากความกลัวจึงหาทางป้องกันและหาวิธี ทำลาย ทำร้ายศัตรู หาทางปลอดภัยแก่ตัวและคนที่ตนรัก

## 8. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เครื่องรางของขลังมี 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

8.1 เครื่องรางของขลังที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ว่านยา คด เหล็กไหล กำจัด กำจาย เขาสัตว์ต่างๆ

8.2 เครื่องรางของขลังที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น ยันต์ ตะกรุด ว่านยา ถือว่าเป็นของขลัง อย่างหนึ่งมีคุณสมบัติต่างกันตามชนิดของว่านเช่น ว่านสบู่เลือด มีคุณทางทำให้หนังเหนียวให้ทา หรือกิน ว่านนางกวัก มีคุณทางเมตตามหานิยม ว่านเศรษฐี มีสรรพคุณทางโชคลาภ ความร่ำรวย

9. ความเชื่อเกี่ยวกับคำให้พร การให้พรเป็นความเชื่อประเภทที่คู่กับการสาปแช่ง การให้พร เป็นการประสาถสิ่งที่ดีจากผู้ใหญ่หรือผู้มีอาวุโสให้แก่ผู้น้อยหรือผู้ด้อยอาวุโสกว่า เช่น ผู้ใหญ่ให้พร เด็กว่า ให้เย็นเหมือนฟัก ให้หนักเหมือนแพง ให้เร็วให้แรงเหมือนหนูมาน คำให้พร คู่บ่าวสาวว่า ให้อยู่เย็นเป็นสุข มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องของความเชื่อ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของความเชื่อที่ แฝงไปด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของชุมชน ความเชื่อต่าง ๆ ล้วนมีเหตุผลในตัวเป็นการ

กลั่นกรองความรู้ของคนในอดีต เพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เป็นเครื่องมือในการปกครอง สังคมนั้น ๆ นอกจากความเชื่อที่ใช้ในการปกครองสังคมแล้ว ความเชื่อบางอย่างยังแฝงอยู่ในการ ประกอบอาชีพซึ่งเป็นภูมิปัญญาเฉพาะ เพื่อการดำรงชีวิตของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น อาชีพ ศิลปิน นักแสดง จะต้องมีการไหว้ครูก่อนเริ่มการแสดง หรือการเข้าร่วมพิธีครอบครู โขนละคร เพื่อ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองโดยเชื่อว่าครูบาอาจารย์จะสถิตย์อยู่กับตนตลอดเวลา เมื่อทำการแสดงครั้งใด สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคลบบันดาลให้การแสดงประสบความสำเร็จ เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมเป็นต้น ผู้วิจัยจึง ได้นำมาเป็นปัจจัยสนับสนุนในการวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงกับความเชื่อทางด้านนาฏศิลป์

## 6.แนวคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย

คุณค่าเกิดจากกระบวนการในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ตอบสนองความปรารถนาได้ คุณค่า เป็นนามธรรม มนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด รู้จักเหตุผล จึงมีความต้องการทางด้านจิตใจมาก โดยเฉพาะกิจกรรมทางปัญญาและคุณภาพต่าง ๆ คุณภาพหรือ คุณค่า จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นอาหารใจของเรา มนุษย์จึงได้พยายามสร้างคุณค่าต่างๆ ขึ้นมาและ เป็นที่นิยมกันเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่า ผู้วิจัยจึงแบ่งหัวข้อนำเสนอออกเป็น 4 หัวข้อย่อย ประกอบด้วยความหมายของคุณค่าประเภทของคุณค่า ความสำคัญของการวิเคราะห์ คุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างระบบคุณค่ากับภูมิปัญญาไทย และคุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทย ดังนี้

### 6.1 ความหมายของคุณค่า

วิทย์ วิศทเวทย์ (2532: 3-5) ได้กล่าวถึง คุณค่า ไว้ว่า 25 ปีว่า คุณค่าตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Value” อัน หมายถึง “สิ่งที่พึงปรารถนา” (The desired) “สิ่งที่พึงประสงค์ให้บังเกิดขึ้น” (The preferred) และ “สิ่งที่ดีงาม หรือคุณความดี” (The good) ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการกระทำใด การกระทำหนึ่ง คุณค่าจึงเป็นอุดมคติ (Ideals) ของสิ่งหรือการกระทำนั้น ๆ อันเป็นมติดของคนส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากแทบทุกคนปรารถนา มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมาย คำว่า “คุณค่า” ไว้ใกล้เคียงกัน ดังที่พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 253) ให้ความหมายว่า สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง ส่วนดวงมน จิตรจำนงและปัญชิกา วรรณชาติ (2551:14-15) ได้กล่าวถึง คุณค่าคือ คุณค่าของงานที่ประจักษ์แก่ผู้รับซึ่งประกอบด้วยคุณค่าทาง

สุนทรียะ คุณค่าทางวรรณศิลป์ คุณค่าต่อจิตใจ และคุณค่าทางปัญญาที่เป็นความงามหรือความประทับใจให้เกิดแก่ผู้รับสารซึ่งผู้สร้างต้องใช้ความรู้สึกความรู้และวิธีการในการจัดการประกอบสถานการณ์อย่างเหมาะสมส่งผลให้สื่อนั้นมีพลังกระทบถึงอารมณ์กระตุ้นให้ผู้รับสารขบคิดถึงสารหรือความหมายของชีวิตที่แฝงอยู่ในเนื้อหาจนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้น ในแง่มุมที่หลากหลายและสุวิทย์รัตนปัญญา (2553: 44) ให้ความหมายของคุณค่าว่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นและทุกสิ่งย่อมมีคุณค่าในตัวเอง แต่อาจมีคุณสมบัติที่ต่างกัน ส่วนพระจรัส ฤทธิธา และคณะ (2548: 9) กล่าวว่า คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง เป็นความดีงาม ความบริสุทธิ์ทางจิตใจ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา คุณค่าเป็นอุดมคติ เป็นนามธรรมมนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ คุณค่าจึงเป็นระบบความคิด ความเชื่อของบุคคลที่ได้พิจารณาตัดสินและประเมินว่า สภาพ สิ่งของ หรือประเพณี อื่น ๆ มีประโยชน์แก่ตนและสังคมมากน้อยเพียงใดในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้พระมหาสมนึกจันทร์ทอง (2551: 29) ให้นิยามคำว่า คุณค่า หมายถึง ข้อดีส่วนที่ดี และคุณประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรมสามารถประเมินออกมาให้รับรู้ได้

จากความหมายของคุณค่าที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณค่าเป็นระบบความคิด ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ มีมูลค่าสูง มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของบุคคลที่ได้พิจารณาตัดสินและประเมินว่า สภาพ สิ่งของ หรือประเพณี นั้น ๆ มีประโยชน์แก่ตนและสังคม

## 6.2 ประเภทของคุณค่า

Dewey J. and Other (1922) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า คุณค่า (Value) เป็นคุณลักษณะที่ขึ้นอยู่กับบริบท (Context) คุณค่าของสิ่งใดก็ตามมีความแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ จึงยากที่จะกำหนดคุณค่าให้มีความแน่นอนได้อย่างสัมบูรณ์ (Absolute) ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงคุณค่ามักจะพิจารณาในแง่คุณค่าในเชิงเปรียบเทียบตามสถานการณ์มากกว่าที่จะพิจารณาถึงคุณค่าสัมบูรณ์หรือความเป็นสากลของคุณค่า

Scriven (1977) Guba and Lincoln (1981) ต่างได้จำแนกคุณค่าออกเป็นคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอก ดังนี้

**1. คุณค่าภายใน (Intrinsic Value)** หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Merit” เป็นคุณค่าภายในตัวของมันเอง เป็นคุณค่าที่แฝงเร้นอยู่ในสิ่งนั้นตลอดเวลา ไม่ขึ้นกับบริบท จึงประมาณค่า

ภายในของสิ่งนั้น ได้แยก คุณค่าของทอง (คุณค่าของความเป็นโลหะชนิดหนึ่ง) คุณค่าของคน (คุณค่าของความเป็นคน) คุณค่าของนักวิจัย (คุณค่าของความเป็นนักวิจัย) เป็นต้น

**2. คุณค่าภายนอก (Extrinsic Value)** หรือตรงกับคำว่า “Worth” หรือ “Value” เป็นคุณค่าภายนอกของสิ่งนั้นซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์แวดล้อม สามารถตีค่าได้อย่างค่อนข้างเป็นปรนัย ถ้านิยาม “คุณค่า” ให้มีความเฉพาะเจาะจงและชัดเจน เช่น คุณค่าของทอง (ค่าตามที่ซื้อขายกันในท้องตลาด) คุณค่าของคน (อาจพิจารณาในด้านความรู้ - ความสามารถ หรือการทำให้ประโยชน์)

คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะมีด้านเดียวหรือหลายด้าน เช่น คุณค่าของวัตถุหรือสสาร อาจแบ่งเป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าของความคิด อาจแบ่งออกเป็นคุณค่าของเหตุผลและคุณค่าทางปัญญา แต่คุณค่าด้านความประพฤติ มีประการเดียว คือ คุณค่าทางจริยะเท่านั้น

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537: 28-29) ยังกล่าวไว้ว่า ความต้องการทำให้เกิดคุณค่า ซึ่งแบ่งคุณค่าออกเป็น 2 อย่าง คือ 1) คุณค่าแท้ คือ คุณค่าที่สนองความต้องการคุณภาพชีวิต 2) คุณค่าเทียม คือ คุณค่าเพื่อสนองความอยากเสพสิ่งปรนเปรอตน ถ้าเราจะมีอะไรสักอย่างหนึ่ง

คุณค่าที่แท้จริงก็จะมีส่วนหนึ่ง แต่มันก็มีคุณค่าเทียมเกิดจากคัมภีระและมานะ เพื่อให้ได้ความอรร้อย เพื่อให้ได้ความโก้เก๋ เพื่อแสดงความมีฐานะ ตลอดจนค่านิยมทางสังคมอะไรต่ออะไรเข้าพรั่งพรูทีเดียว

สุวิชัย โกศัลยวัฒน์ (2539: 4-5) ได้แบ่งทฤษฎีแห่งคุณค่า (Theory of Values) ออกเป็น 3 สาขา คือ

1. ตรรกศาสตร์ (Logics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความจริง โดยมีหลักของความคิดและการใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง วิธีการตัดสินความจริง รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจถึงความจริงสาขานี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทฤษฎีแห่งความจริง” (Theory of Reality)

2. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความงาม โดยมีหลักความคิด และการใช้เหตุผลในการแสวงหาความงาม วิธีการตัดสินความงาม รูปแบบของการ

เสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การกระจาย และการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความงาม การแสดงออกถึงคุณลักษณะของความงาม ความสวยและความไพเราะ สาขานี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทฤษฎีแห่งความงาม” (Theory of Beautify)

3. จริยศาสตร์ (Ethics) เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความดี โดยมีหลักการของความคิดและการใช้เหตุผลในการแสวงหาความดี ความถูกต้องและความยุติธรรม วิธีการตัดสินความดี รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การกระจาย และการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความดี การแสดงออกถึงคุณลักษณะของความดี การประเมินค่าโดยอาศัยเหตุผลมาเป็นมาตรการของการวัดคุณค่าเกี่ยวกับความประพฤติ การปฏิบัติตัว และการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาออกมาแล้วจะมีลักษณะเป็น “ความดี-ความชั่ว” “ความถูก-ความผิด” “ความควร-ไม่ควร” “ความเหมาะสม-ความไม่เหมาะสม” สาขานี้เรียกว่า “ทฤษฎีแห่งจรรยา” (Theory of Morality)

นอกจากนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2540: 104) ยังได้แบ่งคุณค่าออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ คุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value) คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value) และคุณค่าในตัว (Intrinsic Value)

คุณค่าทางสุนทรียภาพ เป็นการให้คุณค่าแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ อันหมายถึงการตัดสินใจในขอบข่าย “3 ลักษณะคือ สวย (Beautiful) ติดตาดีใจ (Picturesque) และ เลอเลิศ (Sublime)” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 3)

คุณค่านอกตัว หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีคุณค่าอยู่ที่ตัวสิ่งนั้นเอง แต่สามารถนำมาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าอื่น มีลักษณะเหมือนวัตถุสิ่งของ ซึ่งอาจจะไม่มีชีวิตไม่มีคุณค่าในตัวมันเอง แต่สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความพึงพอใจต่อมนุษย์ได้ การตัดสินคุณค่าในลักษณะนี้จึงเป็นการตัดสินคุณค่าแบบปรนัย คือการพิจารณาคุณค่าตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ โดยอาศัยความรู้สึกนอกตัว ไม่ใช่ความพอใจของคนใดคนหนึ่ง ได้แก่ ความฉลาด ความสวยงาม ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ เป็นความเข้าใจที่เป็นนามธรรม

คุณค่าในตัว หมายถึง สิ่งที่มีค่าอยู่ในตัวเอง มนุษย์สามารถรับรู้คุณค่านี้ด้วยคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในตัวสิ่งนั้นเอง เช่น ความสุข ความพึงพอใจ เป็นต้น การตัดสินคุณค่าในลักษณะนี้จึงเป็น

การตัดสินคุณค่าแบบอัตนัย คือเอาตัวเองเข้าไปเป็นเครื่องตัดสินใจ โดยใช้เหตุผลเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น สาเหตุจากความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ในสังคม จากเหตุการณ์ในอดีต จากธรรมชาติ ภายนอกและจากโครงสร้างของมนุษย์ เป็นต้น

จากประเภทของคุณค่าที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ประเภทของคุณค่าแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ คุณค่าในตัว คุณค่านอกตัวและคุณค่าทางสุนทรียภาพซึ่งการพิจารณาว่าประเด็นใดจะมีความเหมาะสมกับคุณค่าของสิ่งใดนั้นจำเป็นต้องใช้การพิจารณาเฉพาะกรณีไป

### 6.3 ความสำคัญของการวิเคราะห์คุณค่า

คำว่าคุณค่า เป็นคำประสมระหว่างคำว่า “คุณ” และ “ค่า” “คุณ” หมายถึงความดีที่มีประจำอยู่ในสิ่งนั้นๆ และความดีเหล่านั้นจะต้องมีลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการที่พึงประสงค์ นำปรารถนาน่าพอใจ “ค่า” หมายถึงประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่ง

คุณค่า จึงหมายถึง คุณลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการที่นำปรารถนาน่าพอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีประโยชน์พร้อมที่จะใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งไว้คำว่า คุณและค่าอาจจะไม่เป็นของคู่กันเสมอไปหากนำคุณนั้นไปใช้ไม่เหมาะสมผู้ใช้จะต้องเป็นผู้รู้จักใช้ควรเป็นผู้รู้พร้อมด้วยสัปปุริสธรรม 7 ประการ คือรู้จักเหตุรู้จักผลรู้ตนรู้ประมาณรู้กาลรู้ชุมชนและรู้จักบุคคลย่อมรู้จักใช้คุณที่มีอยู่ให้เกิดค่าได้ กระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทำให้เกิดคุณค่า สิ่งที่มีคุณค่าเป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความปรารถนาได้ คุณค่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ความปรารถนาของมนุษย์สมบูรณ์และช่วยเหลือในการสงวนรักษารวมทั้งพัฒนาชีวิตนาบุคคลให้รู้จักตนเองและพัฒนาตนเอง มนุษย์เรียนรู้ที่จะประทับใจในสิ่งต่างๆ แตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีและจะค่อยๆเรียนรู้ดีค่าของสิ่งต่างๆเลือกและรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าจนเกิดเป็นทัศนคติส่วนบุคคลส่งผลกระทบต่อ การตัดสินคุณค่าซึ่งมี 4 ด้าน คือ (กฤษณา ศรีธรรมมา, 2546: 32)

**1. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ** หมอลำกลอนก่อให้เกิดรายได้ต่อผู้แสดงและครอบครัว กล่าวคือ จากเดิมที่เดิวนั้นการแสดงหมอลำกลอนเป็นการแสดงในท้องถิ่นที่ไม่มีกำไรจางแต่เป็นความเอื้ออาทรและความเสียสละของผู้แสดงในโอกาสสำคัญต่างๆเพราะหมอลำกลอนพัฒนามาจากนักพูด นักเล่านิทานตามงานประเพณีต่อมาจากการเล่านิทานได้ไต่คนตรีคือแคนทำให้การเล่าเรื่องสนุกยิ่งขึ้นจึงเกิดการว่าจ้างจึงมีการรวมกลุ่มของหมอลำกลอนเป็นชมรมเป็นสมาคมขึ้นก่อให้เกิดรายได้

จากการว่าจ้างซึ่งรายได้จากการการว่าจ้างช่วยยกฐานะทางเศรษฐกิจของผู้แสดงหมอลำกลอนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของหมอลำกลอนและครอบครัวให้มั่นคงและดีขึ้น

**2. คุณค่าด้านสังคม** หมอลำกลอนสร้างคุณค่าระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมเกิดขึ้นทั้งภายในครอบครัวภายในชุมชนและภายนอกชุมชนซึ่งสามารถแยกได้เป็น 4 ด้านได้แก่ หมอลำกลอนมีส่วนในการอบรมสั่งสอนเยาวชนและคนในสังคมหมอลำกลอนมีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมหมอลำกลอนมีส่วนในการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาคน พัฒนาชาติ หมอลำกลอนมีส่วนในการส่งเสริมความรักในสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์

**3. คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี** หมอลำกลอนมีส่วนส่งเสริมคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและสะท้อนความเป็นชาติสะท้อนอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของหมอลำกลอนแต่ละพื้นที่และมีส่วนในการดำรงรักษาเอกลักษณ์ของชาติกล่าวคือชาวไทยอีสานและชาวลาวมีการชมหมอลำกลอนในเทศกาลและโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์วันเข้าพรรษางานลอยกระทงและงานเทศกาลตาม ฮีตสิบสองซึ่งผู้แสดงหมอลำกลอนเกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองได้รับใช้สังคมในด้านวัฒนธรรมและรู้สึกว่าเป็นวันที่แสดงแต่ละครั้งนั้นเป็นวันที่สำคัญบ่งบอกถึงความสามัคคีและความเป็นหมู่คณะมากขึ้น

**4. คุณค่าด้านสุขภาพ** หมอลำกลอนมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพของผู้แสดงและคนในสังคม กล่าวคือสุขภาพของหมอลำกลอนก่อนและหลังการแสดงหมอลำกลอนต่างกันการฟังหมอลำกลอนมีส่วนทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ฟังดีขึ้นหมอลำกลอนยังสามารถนำมาเป็นสื่อประกอบการส่งเสริมสุขภาพของผู้แสดงและคนในสังคม

คุณค่า จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นระบบที่คอยกำกับกิจกรรมหรือการดำเนินกิจกรรมของระบบอื่น โดยมี “คน” และ “การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน” เป็นเป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับคน” (สังคมหรือชุมชน) ความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับธรรมชาติ” (การผลิต การจัดสรรทรัพยากรและการเลือกใช้เทคโนโลยี ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้) และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคุณธรรม” (กายกับจิต) ระบบคุณค่าจึงปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่าง ๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน

สติต วงศ์สวรรค์ (2543: 133-135) กล่าวว่า การตัดสินคุณค่าเป็นการประเมินค่าของวัตถุ แต่การตัดสินข้อเท็จจริงเป็นการตัดสินเชิงอธิบายธรรมชาติของวัตถุหรือข้อเท็จจริงไม่ได้ประเมิน

ค่า เพียงแต่อธิบายสถานการณ์ในสิ่งแวดล้อม การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เป็นการประเมินค่าวัตถุว่างามหรือน่าเกลียด การตัดสินคุณค่าทางจริยศาสตร์เป็นการประเมินค่าของการกระทำดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด การตัดสินทางตรรกวิทยาเป็นการประเมินค่าการพิจารณาเทียบเคียงและการหาเหตุผลว่าสมเหตุสมผลหรือไม่ การตัดสินคุณค่าจึงเป็นการประเมินค่าวัตถุหรือการกระทำโดยเทียบเคียงปทัสถาน (Norm) อุดมคติ มาตรฐานหรือต้นฉบับ

#### 6.4 วิธีการตัดสินคุณค่า

สติต วงศ์สุวรรณค์ (2543: 133-135) ได้เสนอวิธีการตัดสินคุณค่า มี 4 แบบ คือ

1. การตัดสินคุณค่าเชิงจิตวิสัย ถือว่าการตัดสินคุณค่าขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความสนใจของบุคคลคุณค่าขึ้นอยู่กับคิดว่า ชอบหรือไม่ชอบ นักปรัชญาที่ถือว่าบุคคลสนใจในสิ่งใดสิ่งนั้นมีคุณค่า บุคคลไม่สนใจสิ่งใด สิ่งนั้นไม่มีคุณค่า ลักษณะอันนี้ คือ การตัดสินใจ (ตัดสินคุณค่า) ตามความสนใจ

จิตพิสัยแบ่งออกเป็น 2 พวก

1.1 แบ่งเป็นเจตคติกับความสนใจ

ดี ชอบ

ชั่ว ไม่ชอบ

สนใจ มีคุณค่า

ไม่สนใจ ไม่มีคุณค่า

1.2 แบ่งเป็น สุข กับ ทุกข์

สุข สนองความต้องการ มีคุณค่า

ทุกข์ ไม่สนองความต้องการ ไม่มีคุณค่า

2. การตัดสินคุณค่าวัตถุวิสัย ถือว่า คุณค่ามีอยู่ในวัตถุและการกระทำ วัตถุวิสัย แบ่งเป็น 2 พวก คือ

2.1 แบ่งเป็นวัตถุ กับการกระทำ

วัตถุ ดอกไม้มีความงามอยู่แล้วในตัวเอง

การกระทำ ความเอื้อเฟื้อมีความงามอยู่แล้วในตัวเอง

2.2 แบ่งเป็น คุณค่าสนองความต้องการ กับ คุณค่าขัดขวางความต้องการ



คุณค่าสนองความต้องการ สร้างความสุขให้

คุณค่าขัดขวางความต้องการ สร้างความทุกข์ให้

3. การตัดสินใจคุณค่าเชิงจิตวิสัยและวัตถุวิสัย ถือว่า คุณค่ามีอยู่ในวัตถุและการกระทำกับจิต  
ที่ประเมินค่าทั้ง 2 ประการรวมกัน

4. การตัดสินใจคุณค่าที่ถืออรรถประโยชน์เป็นหลัก โดยถือว่าอรรถประโยชน์อยู่ที่

4.1 การกระทำที่น่าผลดีมาให้

4.2 วัตถุประสงค์สนองความต้องการอย่างลึกซึ้ง

4.3 ศิลปะที่ตอบสนองความสนใจอย่างถาวร

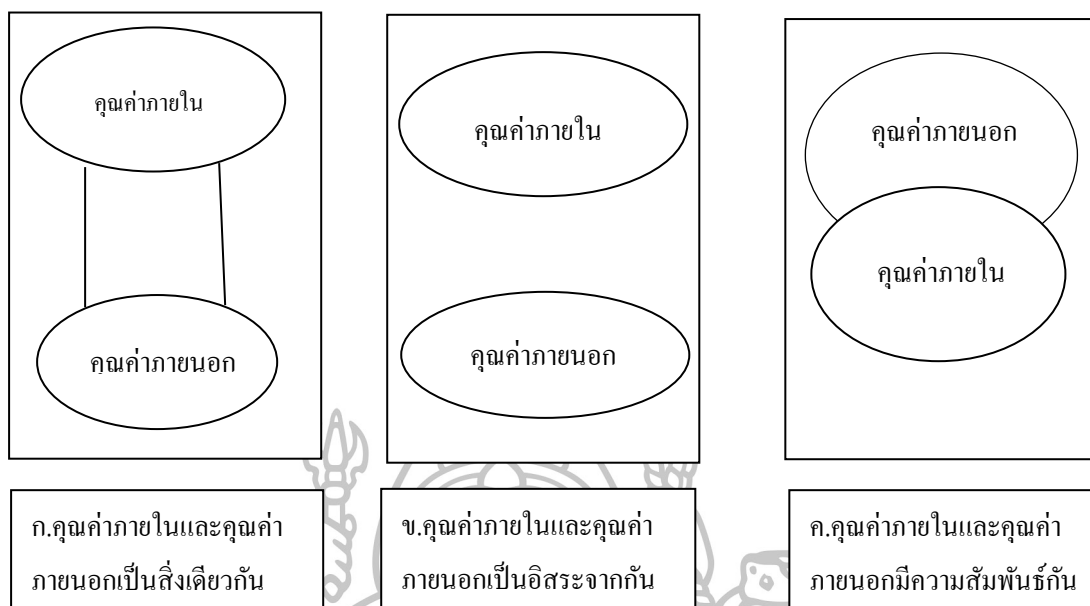
4.4 การประเมินค่าอย่างถูกต้อง

จากความสำคัญของการวิเคราะห์คุณค่าที่กล่าวมาสรุปได้ว่าคุณค่าเกิดจากกระบวนการ  
ดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่ตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ได้ ช่วยในการสงวนรักษาพัฒนาชีวิตทำให้  
บุคคลรู้จักตนเองและพัฒนาตนเอง และเรียนรู้ที่จะประทับใจและตีค่าสิ่งต่างๆ ได้แตกต่างกัน ตาม  
ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจะเลือกหรือรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าจนเกิดเป็นทัศนคติส่วน  
บุคคลขึ้นมา และส่งผลต่อการตัดสินใจคุณค่าซึ่งการตัดสินใจคุณค่าเป็นการประเมินค่าของวัตถุหรือการ  
กระทำ พอจะสรุปได้ เป็น 3 รูปแบบ คือ การตัดสินใจคุณค่าเชิงจิตวิสัย การตัดสินใจคุณค่าเชิงวัตถุวิสัย  
และการตัดสินใจคุณค่าทั้งเชิงจิตวิสัยและวัตถุ

## 6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการวิเคราะห์คุณค่าภายในกับคุณค่าภายนอก

Guba and Lincoln (1981) สรุปได้ว่าทั้งคุณค่าภายใน (Merit) และคุณค่าภายนอก  
(Worth /Value) ต่างเป็นตัวแปร เพราะค่าของมันสามารถแปรเปลี่ยนได้ตามเวลาภายในซึ่งผูกติดกับ  
คุณลักษณะภายในของสิ่งนั้น ค่าของมันจึงค่อนข้างคงที่ ในทางตรงกันข้ามการตัดสินใจคุณค่า  
ภายนอกขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับบริบท เช่น เนื้อหา เวลา กลุ่มบุคคล องค์กรประกอบที่  
เกี่ยวข้อง (การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม) หรือสถานการณ์เฉพาะ เมื่อบริบทเปลี่ยนไปจึงทำให้คุณค่า  
ภายนอกเปลี่ยนแปลงไปด้วย ฉะนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า คุณค่าภายในย่อมมีความคงที่มากกว่า  
คุณค่าภายนอก

จากแนวคิดที่กล่าวมา ความสัมพันธ์ระหว่างการวิเคราะห์คุณค่าภายในกับคุณค่าภายนอก  
สามารถพิจารณาได้ 3 กรณี ดังแผนภูมิที่ 3



แผนภูมิที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอก

ที่มา : Guba and Lincoln. **Effective Evaluation**. (California: Jossey-Bass, Inc. Publishers, 1981).

**กรณีแรก** คุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกถูกสมมุติว่าเป็นสิ่งเดียวกัน การประเมินส่วนใหญ่ที่ผ่านมามักอยู่ในข่ายกรณีนี้ การสมมุติว่าคุณค่าภายนอกและคุณค่าภายในเป็นสิ่งเดียวกัน นับได้ว่าเป็นความผิดพลาดอย่างหนึ่งของการประเมิน นักประเมินควรจำแนกคุณค่าทั้งสองนี้ออกจากกัน และควรตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าจะประเมินคุณค่าตัวใด

**กรณีที่สอง** คุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกเป็นอิสระจากกัน (Scriven, 1977) ได้ให้ข้อคิดว่าการสมมุติว่าคุณค่าภายในไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าภายนอกและคุณค่าภายนอกไม่สัมพันธ์กับคุณค่าภายใน นับว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเพราะทั้งสองมีความสัมพันธ์โดยธรรมชาติ

**กรณีที่สาม** คุณค่าภายนอกเป็นส่วนประกอบขั้นต่ำของคุณค่าภายใน Scriven (1977) ; Guba, (1981) ต่างมีความเห็นคล้อยตามกันว่าคุณค่าภายในและคุณค่าภายนอกมีความสัมพันธ์กัน คุณค่าภายนอกมักจะครอบคลุมคุณค่าหลายๆด้าน และด้านที่มีความสำคัญมากด้านหนึ่งคือความเป็นประโยชน์ สิ่งใดที่มีคุณค่าภายนอกจะต้องอย่างน้อยบรรลุมาตรฐานขั้นต่ำของการมีคุณค่าภายใน หรืออาจกล่าวได้ว่าสิ่งใดก็ตามจะมีคุณค่าภายนอกได้ จำเป็นต้องมีคุณค่าภายในมาก่อน แต่การมีคุณค่าภายนอกไม่ใช่หลักประกันของการมีคุณค่าภายใน การมีคุณค่าภายในช่วยสนับสนุนการ

มีคุณค่าภายนอก และการตัดสินคุณค่าภายนอกมีส่วนช่วยสนับสนุนการตัดสินคุณค่าภายใน ตัวอย่างเช่น

การพิจารณาคุณค่าของคน ถ้าเป็นคุณค่าภายใน (Merit) เป็นคุณค่าอันบริสุทธิ์แห่งความเป็นคนหรือมนุษยชาติ ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ที่ใดก็ตาม แต่ถ้าคนนั้นอยู่ในสังคมไทยคุณค่าของคนนั้นก็ จะถูกพิจารณาตามการรับรู้ของสังคมไทย จึงถือเป็นคุณค่าภายนอก (Worth/Value) ซึ่งคุณค่าของคนในสังคมไทย อาจพิจารณากำหนดขึ้นตามองค์ประกอบของระบบคุณค่าต่อตนเอง/ครอบครัว คุณค่าต่อหน่วยงาน/ชุมชน และคุณค่าต่อสังคม/ประเทศชาติ เป็นต้น

ดังนั้น การพิจารณาด้าน “คุณค่า” ที่แฝงอยู่ในทุกตัวคน และแม้แต่ในระบบต่างๆ ภายนอกตัวคน ต้องมองส่วนทั้งหมด หรือที่เรียกว่า “มองแบบองค์รวม” ก็คือ ในกิจการใดๆ ก็ตามไม่พิจารณาเฉพาะคุณค่าด้านใดด้านหนึ่งของชีวิต แต่พิจารณาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคุณค่าด้านนั้นกับคุณค่าด้านอื่นๆ

## 6.6 คุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทย

ศิลปวัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมในรูปของศิลปะ หรือที่เรียกว่าศิลปกรรม หมายถึง ผลงานการสร้างสรรคทางสุนทรีย์ด้วยการแสดงออกทางสื่อ เพื่อส่งทอดความรู้สึกละเอียดและอารมณ์อย่างมีจุดหมาย ด้วยทักษะ เทคนิค และวิธีการอันประณีต งานศิลปะจึงเกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของคนในสังคม ที่มีพื้นฐานมาจากอารมณ์ที่ลึกลับ ความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ความคิดที่แปลกใหม่ ทักษะที่ชำนาญและประณีตที่ทำให้คุณค่าต่อผู้ที่สัมผัสงาน โดยมีศิลปะที่โดดเด่นดังนี้(มหาวิทยาลัยสุโขทัย- ธรรมาธิราช, 2554 : 6-12)

### 6.6.1 ประเภทนาฏศิลป์และดนตรี

นาฏศิลป์กล่าวอย่างกว้างมี 2 ชนิด คือ 1) การแสดงเป็นเรื่องละครหรือการละคร และ 2) การฟ้อนรำ หรือที่เรียกว่า ระบำ

1. ละคร คือ การแสดงเลียนแบบชีวิตที่เป็นเรื่องราวโดยมีการร้อง รำ ทำเพลง ประกอบ ละครแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ละคร โขน หนัง และหุ่น

2. ระบาย คือ การแสดงร้ายรำประกอบคำร้องและทำนองจังหวัดดนตรีที่มุ่งความสวยงาม และความบันเทิงเป็นสำคัญ การแสดงระบายจะต้องมีความพร้อมเพรียงและช่วยทำให้เกิดความสนุกสนาน

ดนตรี คือ การจัดระเบียบการเคลื่อนไหวของเสียงในช่วงเวลาที่ต่อเนื่อง ดนตรีมีรูปแบบแตกต่างกันมากในแต่ละลักษณะของภาคพื้นทางภูมิศาสตร์และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

นาฏศิลป์และดนตรี ก่อให้เกิดคุณค่าหลายประการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554 : 12-13)

1) **คุณค่าด้านภูมิปัญญา** นาฏศิลป์เป็นการแสดงออกทางความคิดจินตนาการเพื่อสร้างให้ผู้ชมคล้อยตาม เป็นการแสดงภูมิปัญญาอันละเอียดอ่อน ตั้งแต่การผูกเรื่องซึ่งมักแฝงไว้ด้วยการให้แนวคิดในการดำรงชีวิตผู้ชม คุณธรรมต่างๆ การประดิษฐ์ท่ารำ คำร้องจังหวะ การแต่งหน้า การแต่งกาย การดำเนินเรื่องราว การใช้ดนตรีประกอบ นาฏศิลป์ไทยถือว่าผู้เป็นต้นคิดต้นแบบเป็นครู จึงต้องให้ความเคารพ คนรุ่นหลังต้องไหว้ครู กรอบครู เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นภูมิปัญญาที่แตกต่างจากชาติอื่น สำหรับดนตรีและเสียงเพลงจะมีคุณค่าเมื่อเพลงที่บรรเลงนั้นสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม เวลา สถานที่ สภาพการบรรเลง ประสบการณ์ผู้ฟัง ผู้ประพันธ์เพลงจะต้องถ่วงกรองความรู้ความสามารถ รวมถึงอารมณ์ ออกมาเป็นเพลงให้เหมาะสมกับกาลเทศะ จะให้อารมณ์รื่นเริง สนุก ชวนฝัน น่ากลัว เศร้า หรืออื่นๆ

2) **คุณค่าด้านสุนทรียะ** ความงามของนาฏศิลป์เกิดจากการจัดฉาก เครื่องแต่งกาย ท่าทางการเคลื่อนไหวรำ ร่ายรำ เนื้อร้อง ทำนองเพลง การแสดงอารมณ์ให้สมจริง เทคนิควิธีการนำเสนอ การให้แสงสี เสียง ส่วนอารมณ์สุนทรีย์ของดนตรีเกิดจากการฟัง ฟังด้วยความรู้สึก ฟังด้วยอารมณ์ ฟังด้วยความซาบซึ้ง ดนตรีของแต่ละกลุ่มสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง

3) **คุณค่าด้านวัสดุ** อุปกรณ์ดนตรีเป็นการนำวัสดุจากสิ่งแวดล้อมมาประดิษฐ์ให้เป็นที่เกิดเสียง วัสดุที่แตกต่างกันยอมให้เสียงที่แตกต่างกัน เช่น ไม้ไฟ ไม้สัก ไม้ชิงชัน ไม้ขนุน กะโหลกมะพร้าว หนังงู หนังวัว โลหะ เป็นต้น

4) **คุณค่าด้านเทคนิควิธี** นาฏศิลป์เป็นศิลปะที่ต้องใช้เทคนิควิธีในการแสดงออกทันที แสดงแล้วต้องผ่านเลยไม่สามารถแก้ไขได้ ผู้แสดงต้องสร้างอารมณ์ให้เหมาะสมกับเวลา การแสดงออกทางท่าทาง น้ำเสียงต้องทำให้ดูจริงจังเสมือนจริง สำหรับเครื่องดนตรีที่สร้างขึ้นต้องใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ในการทำให้เครื่องดนตรีมีเสียงไม่เพี้ยน มีความคงทน และยังมีเทคนิคการแสดงร่วมกันเป็นวง เครื่องดนตรีแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ดิด สี ตี เป่า เครื่องดนตรีแต่ละ

ประเภทต่างให้อารมณ์ที่ต่างกัน การสร้างทำนองและเทคนิควิธีการแสดงออกทางอารมณ์ของเพลงจึงต้องสอดคล้องกับเครื่องดนตรี เช่น เสียงปี่ให้ความรู้ลึกโหยหวน ซอให้ความออคอ่อนอ่อนหวาน กลองยาวให้ความสนุกสนาน เป็นต้น

5) **คุณค่าด้านวัฒนธรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์** นาฏศิลป์เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย ภาษาของแต่ละสมัย ทั้งแสดงให้เห็นแนวความคิดและความเป็นอยู่ของประชาชนแต่ละชนชั้น จากเครื่องสวมศีรษะ เครื่องแต่งตัว ท่าทางในการร่ายรำ แสดงให้เห็นคุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในสังคมแต่ละสมัย ส่วนดนตรีนั้นเป็นศิลปะและมรดกอันล้ำค่าของแต่ละชาติที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย คนไทยมีดนตรีมาตั้งแต่โบราณ และมีความสัมพันธ์ตั้งแต่เกิดจนตาย คนไทยใช้ดนตรีแสดงในวันเกิด งานบวช แต่งงาน งานรื่นเริง งานพิธีกรรม แม้กระทั่งงานศพ

จากที่กล่าวมาสรุปให้เห็นว่า การมองศิลปวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ไม่ควรมองแต่ศิลปวัฒนธรรมที่ให้ความบันเทิงเท่านั้น แต่ควรมองและวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เห็นคุณค่าที่เป็นองค์รวมดังนั้นแล้วจึงสามารถพิจารณาคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาบุคคล ได้แก่ ทักษะความรู้สติปัญญา ความคิด การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา อารมณ์ บุคลิกภาพ เจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เป็นต้น 2) ด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ บทบาทของศิลปวัฒนธรรมที่มีต่อหมู่บ้าน ชุมชน และประเทศ เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็นทางการศึกษา เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ด้านจริยธรรม คือการประพฤติดี มีการเสียสละและรู้จักการประนีประนอม ด้านศิลปกรรม ความงดงาม ความไพเราะรื่นรมย์ ความคิดสร้างสรรค์ และด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การแลกเปลี่ยนกัน การสร้างรายได้ในชุมชนดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาเป็นตัวแปรต้นของปัจจัยสนับสนุน

## 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ โดยให้

ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์ภูมิปัญญา เรื่องของคุณค่าแหล่งเรียนรู้และเรื่องของการแสดงนาฏศิลป์ ดังต่อไปนี้

### 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

เปรมรศมี ธรรมรัตน์ (2552 : ง) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่วัดขนอนมีคุณค่าที่สำคัญ 2 ด้านหลัก ดังนี้

- 1) คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล โดยผู้ที่มาสืบทอดและผู้มาชมการแสดงหนังใหญ่จะได้รับการส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวทางสังคม ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
- 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม โดยการส่งเสริมทางด้านการศึกษาในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ส่งเสริมด้านจริยธรรมมีการสอดแทรกข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม รู้จักความดี ความชั่ว ส่งเสริมศิลปะในแขนงต่าง ๆ ทั้งหัตถศิลป์ คีตศิลป์ นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ และดุริยางคศิลป์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจโดยสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน สร้างความภาคภูมิใจและความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน แสดงถึงพลังของชุมชนที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ ได้แก่ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่ภายในชุมชน มีการปรับตัวทางสังคมทั้งรูปแบบการถ่ายทอดความรู้และการแสดง ชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่ เกิดความร่วมมือมีการเผยแพร่และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสังคมภายนอก หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางในการสืบทอด ได้แก่ ควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารคณะหนังใหญ่วัดขนอนในรูปแบบองค์กร รวบรวมและนำองค์ความรู้หนังใหญ่มานำมาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

รัตนา ยะอนันต์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ตำบลนานกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนนานกกกที่เป็นพื้นที่การเกษตร มีผลต่อวิถีชีวิตการรับประทานอาหารของคนในชุมชน โดยเน้นการใช้พืชผัก ที่ได้จากธรรมชาติเป็นส่วนผสมของอาหาร การปรุงอาหารเน้นความเรียบง่าย ใช้เวลารวดเร็ว ไม่ซับซ้อน องค์ความรู้ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ได้แก่ คำรับอาหารท้องถิ่นของตำบลนานกกก ส่วนผสมอาหาร วิธีการทำอาหาร 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ใช้รูปแบบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ด้านชุมชนเกิดความร่วมมืออย่างสูงในการรวบรวมองค์ความรู้ นำมาออกแบบกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญา

อาหาร ด้านผู้สอน มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง เรียนรู้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมกับนักวิจัย สามารถใช้วิธีการวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ด้านเยาวชน สามารถใช้ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการทำอาหารท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นของตนเอง ด้านโรงเรียน มีบทเรียนอาหารท้องถิ่นใช้เป็นต้นแบบในการสร้างบทเรียนท้องถิ่นของกลุ่มสาระอื่น ด้านนักวิจัย เกิดแนวความคิดการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะประยุกต์ใช้ กับกิจกรรมรูปแบบอื่น และผลการวิจัยเป็นแบบอย่างสำหรับการพัฒนาครู โรงเรียนและการจัดการเรียนรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วม

พรทิพย์ วงษ์ไพบูลย์ (2553: 381-399) ได้ศึกษาการประยุกต์รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยในภาคกลาง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1)ศึกษาความเป็นมาการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของนาฏศิลป์ในประเทศไทย 2)ศึกษารูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยในภาคกลางและ 3)ประยุกต์รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยในภาคกลาง เก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้รู้จำนวน 20 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน ในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร ลพบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง ระยะเวลา เดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยเทคนิคแบบสามเส้า แล้ววิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ นำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีพัฒนาการมายาวนาน ตั้งแต่สมัยทวารวดี ได้รับการอุปถัมภ์อยู่ภายใต้พระบารมีพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แล้วเข้าสู่ระบบราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ต่อมาขึ้นอยู่กับกรมศิลปากร มีการจัดตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางค์ โรงเรียนสังคีตศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ตามลำดับ มีการจัดการแสดงเชิงอนุรักษ์และประยุกต์สร้างสรรค์ต่อยอดภูมิปัญญานาฏศิลป์ตามแบบแผนดั้งเดิมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันในรูปแบบการแสดงร่วมสมัย แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1)รูปแบบเชิงอนุรักษ์ จัดการแสดงตามจารีตแบบแผนดั้งเดิม โดยมีเนื้อหาจัดการแสดงที่กระชับเหมาะสมกับโอกาส นำเทคโนโลยีระบบแสงสีเสียงมาใช้ในการจัดการแสดง มีการบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์ 2)รูปแบบเชิงการประยุกต์สร้างสรรค์ โดยการประดิษฐ์ผลงานการแสดงขึ้นใหม่จากการต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญานาฏศิลป์ตามแบบแผนดั้งเดิม นำเสนอลักษณะเด่นๆ เช่น จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และตามภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ มีการประยุกต์สร้างสรรค์ประดิษฐ์ชุดการแสดงสำคัญ 3 ด้าน คือ การแสดงเกี่ยวกับ

ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม การแสดงศิลปอาชีพ และการแสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น องค์ประกอบการแสดงการถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิตประจำวันทั้งในอดีตและปัจจุบัน พัฒนารูปแบบ การแสดงที่ เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและธุรกิจ การแต่งกายที่ถูกต้อง เหมาะสมกับการแสดง มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านแสงสีเสียงที่เหมาะสมมาใช้ในการแสดง เพื่อความสวยงามตระการตา การบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์มีการวางแผนและกำหนด ทิศทางพัฒนาตลาดเชิงรุกสอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดรูปแบบการแสดงให้กระชับ มีคุณค่าตามจารีต ไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ให้มีแต่ความปิติอิ่มใจ ที่ได้ชมการแสดง

เกริกศักดิ์ กัลยาศิริ (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การถ่ายทอดความรู้และอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาการสานเสื่อกระจูดในตำบลห้วยลึก อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา” จากรายงานการวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่า เสื่อกระจูดในตำบลห้วยลึกเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดยังไม่ทราบ เพียงแต่พบว่ามีการ ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่ในปัจจุบันพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการสานเสื่อกระจูดกำลังจะสูญ หายไปจากชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ และถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งวิธีการ ถ่ายทอดที่ผ่านมา เป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว ระหว่างผู้สานเสื่อกระจูดกับผู้เรียน ซึ่ง ในปัจจุบันขาดผู้สนใจในการเรียนรู้เรื่องการสอนเสื่อกระจูด จึงควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนใน ท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัด กิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้อง ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น วิธีการในการอนุรักษ์ ควรกระทำโดยการ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานเสื่อกระจูด โดยมีกลุ่มเป้าหมายได้แก่ นักเรียน โรงเรียนใน พื้นที่ตำบลห้วยลึก และบุคคลภายนอกที่สนใจ และจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการสอนเสื่อ กระจูดให้กับผู้ที่สนใจที่ศึกษา เพื่อหาความรู้หรือต้องการศึกษา เพื่อนำไปเป็นอาชีพเสริมหา รายได้ให้กับครอบครัว

วรรณนา ศิลประเสริฐ (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณค่าและกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กรณีศึกษาจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัด ราชบุรี ผลการวิจัยพบว่าคุณค่าในการก่อตั้งจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว มี 3 ประการ 1)คุณค่าใน ด้านการฟื้นฟูและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวไทย-ยวน 2) คุณค่าในด้านการเป็นแหล่งรวบรวมองค์ ความรู้และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทย-ยวน 3) คุณค่าในด้านการเป็นแหล่งเผยแพร่ให้ความรู้ เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น ปัจจุบันหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิด ความสำเร็จในการก่อตั้งจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว มี 5 ประการ ได้แก่ 1) มีแกนนำในการก่อตั้งที่ เข้มแข็ง 2) คณะผู้ดำเนินการก่อตั้งมีความตั้งใจจริง มุ่งมั่น และดำรงความมุ่งมั่นมาเดิม 3) คณะ



ผู้ดำเนินการมีความเสียสละ 4) ความโปร่งใสในการบริหารงาน 5) ความเสียสละและตั้งใจจริงเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง แนวทางการพัฒนาจิตอาสาของสถานบ้านคูบัวมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่ ซึ่งมีอยู่เพียง 1 ไร่ 2 งาน และไม่มีที่ดินเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถขยายการดำเนินการในด้านกายภาพได้ ทำให้คณะผู้บริหารจิตอาสาของสถานบ้านคูบัวกำหนดแนวทางการพัฒนาเอาไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พื้นที่ภายในอาคารบางส่วน 2) การจัดทำอุปกรณ์สำหรับจัดแสดงนิทรรศการเคลื่อนที่

บุญรอง ชาวบ้านกร่าง (2556: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงพื้นบ้าน ชุมชนหนองผักนาก ตำบลหนองผักนาก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าชุมชนหนองผักนากมีการร้องและเล่นเพลงพื้นบ้านตามเวลาหรือโอกาสต่างๆ ต่อมาเมื่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เพลงพื้นบ้านไม่ได้รับความนิยมนิยมเหมือนเช่นในอดีต มีเพียงพ่อเพลง แม่เพลงสูงวัยที่พยายามสืบทอดบทเพลงพื้นบ้าน ซึ่งยังขาดแนวทางในการวางแผนรวมทั้งการดำเนินงานที่ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าใดนัก ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านชุมชนหนองผักนากที่มาจากคนในชุมชน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) มีการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาและรวบรวมเพลงพื้นบ้านตลอดจนประเพณีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน จากนั้นนำผลการศึกษามาจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน ด้วยการฟื้นฟูประเพณี วิถีชีวิตและสร้างบทบาทหน้าที่ให้กับเพลงพื้นบ้าน 3) พัฒนาการเรียนการสอนเพลงพื้นบ้านของโรงเรียนวัดหนองผักนากให้น่าสนใจ มีการฝึกหัดเพลงพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้มีการร้องและเล่นเพลงพื้นบ้านในโอกาสต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (กิริปญโญ) (2556 : บทคัดย่อ) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยสนับสนุนและระดับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ 2) เพื่อเปรียบเทียบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยสนับสนุนที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระอยู่ในระดับปานกลาง 2) การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าระดับการศึกษา รายได้ จำนวนปีที่เข้าพักอาศัยแตกต่างกัน มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .053) ปัจจัยสนับสนุน ที่ส่งผลการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ คือด้านคุณค่าและด้านความเชื่อ ซึ่งสามารถทำนายระดับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระได้ ร้อยละ 30.2 และ 39.7 ตามลำดับ สามารถเขียนเป็นสมการถดถอยพหุคูณ ในรูป

คะแนนดิบ  $\hat{Y} = 0.461 + 0.444X_5 + 0.424X_3$  และในรูปคะแนนมาตรฐาน  $\hat{Z} = 0.416 Z_5 + 0.336 Z_3$  4) แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ(1) ควรมีการศึกษา รวบรวม ข้อมูลภูมิปัญญาการหล่อพระอย่างจริงจัง (2) ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนชุมชน ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาการหล่อพระ (3) ควรมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาการหล่อพระขึ้นมาใหม่ (4) ควรมีการพัฒนาปรับปรุงภูมิปัญญาการหล่อพระ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (5)ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อพระแก่คนรุ่นใหม่ (6)ควรมีการจัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ แลกเปลี่ยน

ฐาปนีย์ สังกิติทิวส์ (2557: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง โขน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่า โขนของไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศในภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน โดยไทยนำมาผสมผสานกันจนกลายเป็น โขน ที่เริ่มแรกแสดงในราชพิธีสำคัญ ต่อมาโขนมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามกระแสของวัฒนธรรมในสมัยนั้นๆ แต่ยังคงรูปแบบและวิธีการแสดง เรื่องที่ใช้แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์อยู่ เช่นเดิม และได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เห็นได้จากการแสดงโขนจากเดิมที่ปรากฏหลักฐาน ได้แก่ 1) โขนกลางแปลง 2) โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราว 3) โขนโรงใน 4) โขนหน้าจอ 5) โขนฉาก เมื่อยุคสมัยและบริบททางสังคมได้เปลี่ยนแปลง โขนทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวจึงได้มีการวิวัฒนาการ พัฒนา ผสมผสานจนกลายเป็นโขนที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน โดยโขนปัจจุบันแบ่งประเภทตามหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแสดง ได้แก่ โขนกรมศิลปากร โขนศาลาเฉลิมกรุง โขนตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โขนสมัครเล่น และ โขนพาณิชย์ การพัฒนาของโขนนี้เองจึงส่งผลต่อโขน จากเดิมที่โขนเป็นวัฒนธรรมหลวง แต่ในปัจจุบันกลายเป็นโขนมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน เพื่อให้โขนเกิดการปรับตัวตามยุคสมัยซึ่งปัจจุบันการปรับตัวของโขนเห็นได้ชัดจากเทคนิคประกอบการแสดงที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เพื่อให้โขนสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันและเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ชม

## 7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Hoare (1995: unpagged อ้างถึงในพระมหาวีรยุทธ ประสานนอก, 2551: 60) ได้ทำการศึกษา การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนดั้งเดิมกับการวางแผนการใช้ดินของรัฐในประเทศแคนาดา มีข้อสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการทรัพยากรของชุมชน นอกจากนี้ระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านยังเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบาย และการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐไปได้ด้วยดี

Ashley (1995: unpagged) ได้ศึกษาในพื้นที่ประเทศ Sierra Leon พบว่า อุปสรรคสำคัญของระบบราชการ ต่อการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการเกษตร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ด้านนี้ ยังไม่มีในหลักสูตรการเรียนการสอน และนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศ มักใช้นโยบายแบบบนลงล่าง แทนที่จะใช้นโยบายที่คิดว่านี้ คือต้องคำนึงถึงการใ้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานในการพัฒนา

Suphannee Boonpeng , Surapone & Wutthipong Roadkhasemsri ( 2 0 1 3 : Abstract) ทำการศึกษา ร้าไทยร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า การร้าไทยเรามีรูปแบบผสมหลายแบบจากการได้รับอิทธิพลทางตะวันตกที่มีต่อวัฒนธรรมของไทยเรา การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เน้นพื้นฐาน รูปแบบและแบบฉบับของร้าไทยเพื่อที่จะได้กำหนดแบบเฉพาะสำหรับกรร้าไทยต่อไปในอนาคต การวิจัยนี้บ่งชี้ข้ยู่ของการร้าไทยในอดีตที่ปรากฏรูปแบบแนวคิดสามรูปแบบออกมาเด่นชัด นั้นคือการร้าที่พื้นฐานมาจากวรรณคดี มาจากสังคมในยุคนั้นๆ และแบบการสร้างสรรค์ศิลปะชิ้นเอง มีขั้นตอนสื่แบบในการสร้างสรรค์การร้าหรือการออกแบบท่าทาง ซึ่งนั่นก็คือส่วนที่เรียกว่า ปัจจัยนำเข้า (Input)กระบวนการ(Process)ผลงานการแสดง(Output)และ ผลตอบรับ(Outcome)การสร้างสรรค์ร้าไทยขึ้นอยู่กับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการอุตสาหกรรมในช่วงนั้นๆ รวมทั้งปัจจัยสำคัญอื่นๆของผู้คิดออกแบบท่าทาง ผู้ชม และผู้รับช่วงสืบต่อในการร้านั้นๆ การวิจัยสรุปว่า เพื่อการบรรลุเป้าหมายการร้าไทยยุคร่วมสมัย การออกแบบท่าทางสำคัญข้ยู่ ต้องพัฒนาและกำหนดคุณภาพแบบแนวความคิดสร้างสรรค์และวิธีการที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมที่มีแนวคิดเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

Papamarcos and Watson (2006: Abstract) ทำการศึกษาบทบาททางด้านวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: ในเชิงแนวคิดด้านวัฒนธรรม/เสรีภาพ/และประสิทธิภาพในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดบทบาทด้านวัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมหรือการข้่นำประสิทธิภาพทางด้านเศรษฐกิจระดับประเทศ ผู้วิจัยพบว่า ในเชิงการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมต่างๆนั้นถูกสร้างสรรค์ไม่เหมือนกัน สำหรับบริษั้ระดับโลกและผู้บริหารระดับปฏิบัติงาน ผลการวิจัยของเราแสดงให้เห็นว่าคุณค่าทางวัฒนธรรมมีผลแสดงทางตัวเลขสถิติที่สำคัญต่อความหมายของบทบาททางเศรษฐกิจ ผลการวิจัยข้ยู่เปิดเผยและแสดงให้เห็นขอบข่ายร่วมกันระหว่างปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อเนื่องต่อการเติบโตและการข้่นำ รูปแบบแสดงความสัมพันธ์นี้บ่งบอกว่า 51% ( $p \leq 0.01$ ) ของความแปรผันด้านรายได้GDPระหว่างประเทศต่อประเทศนั้นมีความสัมพันธ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์วิธีการในเชิงทางด้านธุรกิจระดับจุลภาคและมหภาค

และเสนอแนะว่าการวิจัยที่เจาะจงทางด้านการดำเนินงานก่อนและหลังจะต้องคำนึงถึงผลทางด้านวัฒนธรรมและขบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมควบคู่กันไป

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2556; สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป.; มัย ตะติยะ, 2547) องค์ความรู้ทางนาฏศิลป์และการแสดง (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558; สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2556; ชาญณรงค์พรรุ่งโรจน์, 2543; เอื้องฟ้า ถาวรรัช, 2555) แหล่งเรียนรู้และมรดกทางวัฒนธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, 2545; Good, 1993; สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, 2545; นรินทร์ สังข์รักษา, 2556; กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.; Feilden and Jokileht, 1998) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (กุสุมา ภูใหญ่, 2541; สมนึก ภัททิษณี, 2549; Miwen & Minor, 1998; รัจรี นพเกตุ, 2549) ความเชื่อ (กิ่งแก้ว เพ็ชรราช, 2542; วิระวัชร ปิ่นเขียน, 2542) การให้คุณค่านาฏศิลป์ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532; สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2539; กฤษณา ศรีธรรมมา, 2546; สถิต วงศ์สุวรรณ, 2543) บริบทและความเป็นมาของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558) และสามารถวิเคราะห์ตัวแปรต้น ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เพื่อนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ดังแผนภูมิที่ 4 ดังนี้

## กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 4 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

### บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ครบถ้วนทั้งผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องกับ แหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ 2) เพื่อเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง วัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษา ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการ เรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย 4) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการ เรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน มี รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ
2. ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

#### 1. ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

##### 1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

###### ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ ใน ปีการศึกษา 2558 จำนวน 619 คน (ข้อมูลทั่วไป สถาบันศีกฤทธิ, 2558:43)

###### กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ ได้มาจากการคำนวณขนาด ของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970 : 608) ที่ระดับความ คลาดเคลื่อน 5 % ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 234 คน จากประชากร 619 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

## 2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปร 2 ประเภท คือ

1. **ตัวแปรต้น(Independent Variables)** ประกอบด้วย ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และถิ่นที่อยู่ ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

2. **ตัวแปรตาม(Dependent Variables)** ได้แก่ สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกษัตริย์ฯ ในด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

## 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 4 ตอน

**แบบสอบถาม แสดงความคิดเห็น** แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

**ตอนที่ 1** เป็นแบบสอบถามลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)

**ตอนที่ 2** เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert's Rating Scale)

**ตอนที่ 3** เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกษัตริย์ฯ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert's Rating Scale) ดังนี้

5	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	มีความคิดเห็นด้วยน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open End) จำนวน 2 ข้อ

#### 4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกสิกรรม

2. สร้างแบบสอบถามตามขอบเขตของเนื้อหา ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา (Validity) และครอบคลุมเรื่องและประเด็นที่ต้องการศึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์

##### 3. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

3.1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบความครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหา ในประเด็นและสาระสำคัญตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัด รวมทั้งความเหมาะสมของสำนวนภาษา และพิจารณาปรับปรุงแก้ไข หากค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) Index of Item Objective Congruence โดยจะต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

3.2 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน แล้วจึงนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alfa Coefficient: 1982 อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ อุ่่นอารมย์เลิศ 2554 : 71-72) ด้วยสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left( 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

$\alpha$  = ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

$k$  = จำนวนข้อของแบบสอบถาม

$S_i^2$  = ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

$S_t^2$  = ความแปรปรวนของคะแนนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด



ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทำการทดลองใช้ (Try Out) เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability: R) ได้ค่าความเชื่อมั่น ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

หัวข้อ	ค่าความเชื่อมั่น (R)
<b>ด้านปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>	
<b>เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย</b>	<b>.903</b>
- ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	.734
- ด้านความเชื่อ	.731
- ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย	.783
- ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.755
- ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.784
<b>ด้านสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>	
<b>ด้านนาฏศิลป์ไทย</b>	<b>.918</b>
- ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.778
- ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.844
- ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.850
<b>รวมทั้งฉบับ</b>	<b>.939</b>

## 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ถึงกลุ่มตัวอย่างพร้อมส่งแบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด ให้แก่กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดไว้จำนวน 234 คน โดยผู้วิจัยนำไปส่งด้วยตนเองที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกวี
2. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์เท่านั้น
3. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูล ลงรหัส เตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล

## 6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ดังนี้

### 1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และถิ่นที่อยู่โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

3. วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

เกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์ของเบส (Best & Kahn, 2006: 331) ดังนี้

4.50 – 5.00	หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง ความคิดเห็นในระดับมาก
2.50 – 3.49	หมายถึง ความคิดเห็นในระดับปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อย
1.00 – 1.49	หมายถึง ความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

4. เปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ใช้การทดสอบค่าที่ t-test (Independent Samples) แบบอิสระต่อกัน และการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – way ANOVA) และเมื่อพบความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe')

5. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของปัจจัยสนับสนุนกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

6. วิเคราะห์คำถามปลายเปิด ด้วยการใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

## 2. ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

### 1. แหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) จากศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

### 2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. คณะกรรมการดำเนินงาน (ประธานและคณะกรรมการ)
2. ครูผู้สอนนาฏศิลป์
3. ผู้เรียนนาฏศิลป์
4. ผู้ชม
5. ผู้ปกครอง

รวมจำนวน 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

#### เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. เป็นผู้รับผิดชอบในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน ได้แก่ กรรมการ ครูผู้สอน
2. เป็นผู้เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ชม และผู้ปกครอง
3. เป็นผู้สมัครใจให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลหลัก

### 3. การเข้าสู่พื้นที่

ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากเรียนจบทางนาฏศิลป์ และมีคณาจารย์ที่ทำการสอนใน ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ไปศึกษาล่วงหน้าก่อนการดำเนินการวิจัย พร้อมทั้ง บันทึกภาพ และติดต่อประสานงานกับเครือข่ายของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ทำให้ไม่มี ปัญหาในการวิจัยสามารถติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้

### 4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 3 แบบ ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร จากศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามที่แน่นอนไว้ล่วงหน้า ผู้วิจัยได้ถามคำถามในประเด็นที่ได้ กำหนดไว้ เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

**ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) และ ครูผู้สอน นาฏศิลป์**

1. สภาพการณ์ของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เป็นอย่างไรบ้าง มีการดำเนินการในภาพรวมเป็นอย่างไร
2. การดำเนินการในด้านต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารงาน คณะกรรมการ การจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ กิจกรรม/ผลการดำเนินงาน เป็นอย่างไรบ้าง
3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง
4. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร

5. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการค้ำึงหรือให้ความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรมอย่างไร
6. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างไร
7. แรงจูงใจและความสนใจของประชาชนที่เข้ามาเรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง
8. ผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมอย่างไร
9. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้มีการนำนาฏศิลป์และดนตรีไทยมาประยุกต์สร้างสรรค์ให้เป็นการแสดงที่มีความร่วมสมัยกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
10. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ควรเป็นอย่างไร ทั้งในด้านมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80๙ ผู้สอน ผู้เรียน การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง
11. ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อการพัฒนา ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีอะไรบ้าง

## **ชุดที่ 2 สัมภาษณ์ ผู้เรียนนาฏศิลป์ ผู้ชม และผู้ปกครอง**

1. สภาพการณ์และการดำเนินการในด้านต่างๆ ของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารงาน คณะกรรมการจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ กิจกรรม/ผลการดำเนินงาน ในภาพรวมเป็นอย่างไร
2. ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ในด้านสิ่งดึงดูดใจในการเรียนรู้ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการของศูนย์ศิลปะการแสดงฯ เป็นอย่างไรบ้าง มีอะไรบ้าง
3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง
4. ความตระหนักและการให้ความสำคัญในคุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร
5. แรงจูงใจในการเลือกเรียนนาฏศิลป์ดนตรีไทยอย่างไร ปัจจัยอะไรที่ทำให้เลือกเรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

6. การนำศิลปวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร และก่อให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง

7. รับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะอย่างไร และมีการบอกต่อกับผู้อื่นหรือไม่อย่างไร

8. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ ควรเป็นอย่างไร ทั้งในด้านมูลนิธิศึกษาศิลปะ 80+ ผู้สอน ผู้เรียน การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

9. ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อการพัฒนาของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะมีอะไรบ้าง

สำหรับประเด็นคำถามเหล่านี้ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ศึกษาและการปรึกษาจากผู้รู้ด้านเนื้อหา จากนั้นจึงบันทึกผลการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

3. **แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)** ได้แก่ การบริหารจัดการ การแสดง บรรยายภาค ภูมิทัศน์ หรือ โครงสร้าง และกิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก

### 5. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ จากหนังสือ ตำราเอกสาร ที่เกี่ยวกับ สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย และแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยเพื่อเป็นแนวทางกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดโครงสร้างของเครื่องมือ และขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการ โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3. สร้างประเด็นในการสัมภาษณ์ตามขอบเขตของเนื้อหา ในพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนด จากนั้นนำประเด็นการสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

4. นำประเด็นที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขในข้อคำถาม ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปใช้

## 6. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ บุคคล เวลา และสถานที่ 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) (Denzin, 1978)

## 7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อมนำไปยื่นเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
2. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสัมภาษณ์ พร้อมกับบันทึกภาคสนาม (Field Note) การบันทึกหรืออัดเสียง ด้วย MP3 โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่ม แล้วทำการคัดแยกข้อมูลที่สมบูรณ์ มาวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปหาประเด็นที่สำคัญ

## 8. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกอย่างรอบด้าน สามารถได้ข้อมูลข่าวสารเพียงพอ (Deep Analysis) ประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเฉพาะ มีเป้าหมายในการอธิบายวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างลุ่มลึก และประการสุดท้าย ได้ความรู้ที่เป็นจริง (Florian, 1934: Online) ในการวิเคราะห์ดังกล่าวจึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปที่เน้นการตีความจากสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มองเห็น (Social Phenomena) จากภาพเล็กไปสู่ภาพใหญ่ โดยการจำแนกแยกแยะชนิดข้อมูล และจัดหมวดหมู่ (Categories) นำมาซึ่งข้อสรุปของสมมติฐานชั่วคราว หรือการสร้างทฤษฎีย่อย (นรินทร์ สังข์รักษา, 2558: 7)

## บทที่ 4

### สภาพการณ์และการดำเนินงานศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากเอกสารหนังสือ เว็บไซต์ รายงานประจำปี การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต เพื่อให้ทราบถึงสภาพการณ์และการดำเนินงาน หลักสูตรการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆแบ่งตามรายละเอียดของข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของมูลนิธิคึกฤทธิ์
3. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
4. ระเบียบการและหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
5. กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

#### 1. ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

เมื่อเดือนสิงหาคมพุทธศักราช 2553 มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดตั้งโครงการรับสมัครเยาวชนและผู้สนใจเข้าฝึกหัดการแสดง โขน โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารกสิกรไทยเพื่อจัดการแสดงในโอกาสงานฉลอง 100 ปี ชาตกาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชตามที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกกอปรกับร่วมฉลองวาระ เปิดอาคารสถาบันคึกฤทธิ์ด้วยในปีแรกนี้ มีผู้ที่สนใจเข้าเรียนและฝึกหัด โขนและละคร จำนวน 70 คน

ความสำเร็จจากการจัดโครงการในครั้งแรกนั้นเอง ทำให้ในปีถัดมามีผู้สนใจจำนวน 200 คน และเพิ่มมากขึ้นเรื่อยมา ด้วยสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้น คณะกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจึงมีมติจัดตั้ง “ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์” ในพุทธศักราช 2555 เพื่อสืบสานเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ด้านการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะการแสดงโขน ที่ได้รับความกรุณา จากครูจตุพร



รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน(ยักษ์)) เป็นผู้ดูแลควบคุมการฝึกหัดให้เป็นไปตามขั้นตอนและจารีตของโขน โดยมีครูผู้ใหญ่ และคณะครูจากวิทยาลัยนาฏศิลป์เป็นผู้ฝึกสอน อาทิ ครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์-โขน (ลิง)) ครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์(ขับร้อง)) ซึ่งครูทั้ง 3 คน เป็นบุคคลที่ได้รับรางวัลศิลปินคึกฤทธิ์ด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้แล้วยังมีศิลปินชั้นครูจากสาขาต่างๆ รวมจำนวน 30 คน มาสอนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ด้วย

ปัจจุบันศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีผู้เข้าเรียนทั้งสิ้น 619 คนและเปิดสอนเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ โดยมีการเรียนการสอน 5 สาขา ได้แก่ โขนละครดนตรีไทยพากย์โขนและขับร้องเพลงไทยเดิม ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้งด้านเงินทุนและสถานที่ฝึกซ้อมโดยหมายมุ่งให้การฝึกหัดโขนเป็นเครื่องมือให้เยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งมีความโดดเด่นด้านการเคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องกับจังหวะดนตรีเป็นการออกกำลังกายที่เชื่อมโยงกับการฝึกฝนจิตใจและวินัยของผู้เรียนรวมทั้งการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านบุคลิกภาพและทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ได้อย่างเหมาะสมนอกจากนี้ยังมุ่งหมายให้เยาวชนสืบทอดศิลปวิทยาด้านนาฏศิลป์และดนตรีให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยสืบไป

เจ้าของโครงการ คือ มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เลขที่ 99/9 ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร 10120 โทรศัพท์ 02-286-5385-6 โทรสาร 02-286-5387 Email: kukritinstitute@gmail.com เวลาทำการ วันอังคาร – วันเสาร์ เวลา 10.00 – 16.00น.เรียนนาฏศิลป์และดนตรีไทย เฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 9.00 – 12.00 น. มีเนื้อที่ 1 ไร่ 3 งาน 65 ตารางวา เป็นที่ดินราชพัสดุ มูลนิธิคึกฤทธิ์ฯ ทำสัญญาเช่ากับกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง

จึงเห็นได้ว่า สถาบันคึกฤทธิ์ คือหน่วยงานเอกชน จัดตั้งในนาม มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นแหล่งรวบรวมผลงานและจัดกิจกรรมเผยแพร่เกียรติคุณ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยในอาคารสถาบันฯ จะจัดแสดงนิทรรศการ ประวัติ ผลงานและเน้นความสัมพันธ์ระหว่างม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ ของคนในชุมชนโดยรอบ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555 ปัจจุบันเปิดสอน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้อง และพากย์โขน



ภาพที่ 5 อาคารสถาบันคึกฤทธิ์

## 2. ข้อมูลพื้นฐานและบริบทของสถาบันคึกฤทธิ์

ในวันคล้ายวันเกิดครบรอบ 80 ปีของ ศาสตราจารย์ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2534 คุณบุญชู โรจนเสถียร ผู้มีความเคารพนับถือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อย่างสูง เป็นบุคคลสำคัญที่ริเริ่มจัดตั้ง โดยร่วมกับบรรดาคณาจารย์และมิตรสหายของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จัดงานฉลองวันเกิดที่โรงแรมดุสิตธานี มีการเรียไรเงินที่สมทบทุนในการจัดตั้งมูลนิธิ และได้จดทะเบียนในนาม “มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80” ณ วันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2534 (ตามใบอนุญาตจัดตั้ง สมาคมหรือองค์การ)

คณะกรรมการของมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ชุดแรกมีศาสตราจารย์ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประธานมูลนิธิฯ ตั้งสำนักงานอยู่ที่บ้าน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ที่ซอยสวนพลู งานสำคัญของมูลนิธิ คึกฤทธิ์ คือ การส่งเสริมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ และดนตรีไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ใหม่ๆ เช่น การก่อตั้งคณะโจน ธรรมศาสตร์ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากที่มูลนิธิคึกฤทธิ์ ได้ดำเนินการมาหลายปี ใน ปีพ.ศ. 2543 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาฯ รับมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ไว้ในพระราชูปถัมภ์

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิ ตั้งแต่แรกก่อตั้ง จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมเมื่อปี 2538 หลังจากนั้นได้กราบทูลเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงสุทธสิริโสภา เป็นประธานจนสิ้นพระชนม์ในปี 2541 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงวิมลฉัตร เป็นประธานองค์ต่อมา จนกระทั่งประชวรมาแล้ว ก็ขอลาออกจากการเป็นประธานกรรมการในปี 2546 หลังจากนั้นคุณบุญชู โรจนเสถียร ได้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80๗ จนกระทั่งสุขภาพไม่แข็งแรงจึงได้ขอลาออกในปี 2549 ในระยะนั้นก็ทำให้การส่งเสริมการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในทุกด้าน และให้กำลังใจแก่ผู้ทำงานให้มูลนิธิ พร้อมทั้งสนับสนุนทางการเงิน เป็นการส่วนตัว โดยตลอด ดร.อำนาจ วีรวรรณ เข้ามาดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมูลนิธิฯจนกระทั่งปี 2551 ได้ขอลาออกเนื่องจากสุขภาพไม่เอื้ออำนาจ คณะกรรมการจึงเห็นควรเชิญ ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล มารับตำแหน่งประธานมูลนิธิฯ จนถึงปัจจุบัน

### วัตถุประสงค์ของมูลนิธิคึกฤทธิ์

คณะกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ ที่จะดำเนินการอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสมบัติของคนไทย ให้อยู่คู่กับชาติไทยตลอดไป เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมูลนิธิคึกฤทธิ์ฯ มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. อนุรักษ์และเผยแพร่ดนตรีนาฏศิลป์และวัฒนธรรมไทย
2. ส่งเสริมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย
3. เผยแพร่เกียรติคุณ และให้ความอนุเคราะห์ปฐุขนิยบุคคลทางดนตรี และนาฏศิลป์ไทย
4. เพื่อดำเนินงานเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
5. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

### 3. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนาฏศิลป์ 3) ผู้เรียนนาฏศิลป์ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20คน และใช้การวิเคราะห์เอกสารประกอบเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

### 3.1 ภาพรวมของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

การดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์เปิดดำเนินงานอย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2553 และในปีพ.ศ. 2554จึงได้เปิดอาคารสถาบันคึกฤทธิ์ขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยในระยะแรกนั้นมีผู้เรียนเพียง 70 คน แต่ปัจจุบันมีผู้เรียนถึง 619 คน (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558:43) ซึ่งเป็นอัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็วเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ

ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีเป้าหมายให้เยาวชนในพื้นที่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆและผู้สนใจทางด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทย ได้ฝึกหัดศิลปวัฒนธรรมไทย โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างมูลนิธิคึกฤทธิ์ฯ และ สสส. ต่อกรมธนารักษ์ ที่จะเป็นผู้ทำกิจกรรมเสริมให้สวนเฉลิมพระเกียรติฯ มีคุณค่าและมีชีวิตชีวามากขึ้น (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 1-4)

ในขณะที่คุณรัชนี ก้านทองกุลซึ่งเป็นกรรมการและเลขานุการมูลนิธิคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงภาพรวมของสถาบัน ว่าเป็นศูนย์ศิลปะการแสดงที่มีการฝึกผู้แสดงโขนเพื่อที่จะถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในครั้งที่มีการฉลองงาน 100 ปีชาตกาลของศาสตราจารย์ พลตรีหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ตามที่องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก และร่วมฉลองวาระเปิดอาคารสถาบันคึกฤทธิ์ด้วย มีการรับเด็กหรือผู้เรียนจากโรงเรียนต่างๆ โดยใช้สมาคมธรรมศาสตร์เป็นที่ฝึกซ้อม มีผู้เรียนในครั้งนั้น เพียง 70 คน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารกสิกรไทย จนสามารถทำการแสดงในวันเปิดอาคารของสถาบันคึกฤทธิ์ได้ดังคำกล่าวที่ว่า

“คือ เราเปิดศูนย์ศิลปะการแสดงก็เนื่องจากว่า เราจะเปิดตึกนี้ ตึกนี้สร้างใหม่ในปี 2554 คือตอนนั้นเราจะคิดว่า เราจะมีโขนที่จะแสดงถวายสมเด็จพระเทพในวันเปิดตึกวาระการฉลองงาน 100 ปีชาตกาลของศาสตราจารย์ พลตรีหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งต้องใช้เวลาฝึกซ้อมก่อนหนึ่งปี จึงได้มีการรับเด็กเพื่อซ้อมโขน โดยใช้สมาคมธรรมศาสตร์เป็นที่ฝึกซ้อม มีเด็กมาเรียน 70 คน ตอนนั้นเราสอนฟรี โดยได้รับเงินสนับสนุน ธนาคารกสิกรไทย ระหว่างนั้นก็ฝึกซ้อมจนสามารถเปิดการแสดงได้ในวันเปิดตึก ทันตามกำหนด โดยแสดง ตอนพิเภกสามภักดิ์”(สัมภาษณ์คุณรัชนี ก้านทองกุล, 4ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับข้อมูลของคุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเปิดพื้นที่เวทีการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมให้กับเยาวชนและชุมชน ได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความสามารถทางศิลปวัฒนธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า

“โรงละครตรงนี้ ก็ใช้เป็นพื้นที่เวทีให้กับศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เราก็จะจัดให้เด็กแสดงบนเวที เด็กก็ได้มีเวทีในการแสดงออก และก็จะมีการจัดให้วัยรุ่นทุกปีตรงนี้ก็จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชนรอบๆ ซึ่งเป็นชุมชนแออัดซึ่งค่อนข้างใหญ่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆ ”  
(สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)



ภาพที่ 6 โรงละครสำหรับจัดการแสดง

ในขณะที่ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเรียน ได้กล่าวถึงภาพรวมของศูนย์ศิลปะการแสดงฯ ไว้ว่า ในเรื่องสถานที่ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กที่มีผู้เรียนให้ความสนใจเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมาก ทำให้สถานที่คับแคบ ซึ่งสถานที่ของสถาบันคึกฤทธิ์มีพื้นที่จำนวนน้อยและมีการเปิดหลายสาขาวิชาได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ปากย์โขน ขับร้องเพลงไทย โดยที่สาขาโขน

ถึงมีผู้เรียนมากถึง 200 คน เป็นเด็กเล็กที่มาเรียนในชั้นปีที่ 1-2 และมีความสนใจในวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของผู้ปกครองชื่อ คุณปรมดี อ่วมสร้อย ดังว่า

“ถ้าพูดถึงสถานที่ ที่ได้รับความร่วมมือจาก สสส. ในการเรียนรู้ของเด็กๆ เพราะว่าเด็กสนใจเข้ามาเรียน ค่อนข้างมาก ทำให้สถานที่คับแคบ ไม่พอ สถานที่ยังไม่พอ ในส่วนของสถาบันเอง มีพื้นที่น้อย เพราะเปิดหลายสาขา คนตรีไทย รำ โขน คนตรีไทยก็มีเครื่องสาย จะเข้ จิม โขน ดิ่ง ยักษ์ โดยเฉพาะดิ่งก็มีสมาชิก 200 กว่าคน เป็นเด็กเล็กๆเรียน ปี 1-2 เพราะเขาอยากเรียน เด็กสนใจวัฒนธรรมเยอะมาก มีเด็กสนใจมากขึ้น สถานที่ไม่เพียงพอ” (สัมภาษณ์ คุณปรมดี อ่วม สร้อย, 4 ตุลาคม 2558)



ภาพที่ 7 การเรียนโขนยักษ์บริเวณพื้นที่อาคารของสสส.

นอกจากนี้ผู้ชมที่ได้มีโอกาสชมการแสดงของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงภาพรวมของสถาบันฯที่มีความชัดเจนในการจัดการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนของสถาบันได้แสดงออกในกิจกรรมต่างๆ มาโดยตลอด สร้างความประทับใจให้กับผู้ชมทุกครั้ง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ด้วย ดังคำกล่าวของคุณพิบูลย์พร ดาราย ผู้ชมการแสดง โขนเฉลิมพระเกียรติ 60

พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางหาย-ถวายเป็นผล  
เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2558 ณ โรงละครอักษรา คิง เพาเวอร์ ดังนี้

“มีเพื่อนแนะนำให้มาชมการแสดงโขนของที่นี่ค่ะ เราได้ยื่นข้อเสนอ  
ศิลปะการแสดงสถาบันก็กฤทธิมาบ้าง แต่เพิ่งได้มีโอกาสมาชมเป็นครั้งแรก แต่  
เห็นเพื่อนๆเล่าให้ฟังว่าที่สถาบันฯ จัดการแสดงที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยมา  
นานหลายปีแล้ว ก็ยังชื่นชมสถาบันว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม  
ไทยนี้ให้คงอยู่ โดยเฉพาะ โขน รำละคร คนตรีไทยเหล่านี้ และยังนำเด็ก ๆ จาก  
ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกฤทธิมาทำการแสดงด้วยแล้วยิ่งดีใหญ่ ชาวชน  
ไทยจะให้เห็นและเอาเยี่ยงอย่าง เจ้าแสดงเก่งนะคะ เหมือนโขนโรงใหญ่ๆที่เรา  
เคยดูมาเลย ก็น่าเอ็นดูไปอีกแบบ ประทับใจมากค่ะ คิดว่าถ้ามีโอกาสก็จะมาชม  
อีกค่ะ” (สัมภาษณ์คุณพิบูลย์พร ดาราย, 25 กรกฎาคม 2558)

การแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษาฯ ดังกล่าว ดังในภาพที่ 8



ภาพที่ 8 การแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ  
สยามบรมราชกุมารี ณ โรงละครอักษรา คิง เพาเวอร์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2558

### 3.2 การดำเนินงานในด้านต่างๆ โครงสร้างการบริหารจัดการคณะกรรมการการจัดการ แสดงการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กร การพึ่งตนเอง

#### 3.2.1 การบริหารจัดการ

จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลและสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ทำให้ทราบว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์นั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร มีภารกิจในการอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไทยตามแนวทางของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังคำกล่าวของคุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ว่า

“สถาบันคึกฤทธิ์อยู่ในการบริหารจัดการของมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และก็ได้สถาบันได้เปิดเมื่อ 20 เมษายน 2554... คือเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหารายได้ ซึ่งตั้งใจทำจริงๆ จุดหลักของมูลนิธิคือ เพื่อที่จะสืบสานผลงาน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งท่านได้สืบสานมาตั้งแต่โขงธรรมศาสตร์แล้ว...” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ และศิลปินคึกฤทธิ์ รวมถึงเป็นกรรมการดำเนินงานมูลนิธิคึกฤทธิ์ ได้กล่าวเพิ่มเติมในส่วนของบริษัทของสถาบันคึกฤทธิ์ที่ไม่ได้สอนเพียงแค่นักเรียน แต่ยังมีการสอนให้กับผู้ใหญ่ที่สนใจ ด้วยเหตุผลที่จะได้นำความรู้ไปพัฒนาและเกิดความภาคภูมิใจในชาติ ซึ่งการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงจะมีความแตกต่างกับที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ตรงที่การเรียนที่นี้จะเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ สามารถแสดงได้เท่านั้น ไม่ได้เรียนในระดับลึก เพื่อจะนำไปประกอบอาชีพ ทั้งนี้ไม่ได้เป็นการลบหลู่ครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ดังคำกล่าวที่ว่า

“การสอน โขนไม่ใช่แค่สอนแต่เด็กๆ แต่เป็นระดับปริญญา ด้วยเหตุผลที่ให้ มีพัฒนาต่อไปข้างหน้าเป็นใหญ่เป็นโต ให้เรียนให้รู้ทำได้ก็พอ ให้เขารักในศิลปะของชาติ ไม่ได้ลบหลู่ครู แต่คนระดับนี้เรียนปริญญาตรี โท ต้องสอนให้เค้าไม่เบื่อเรียนเพื่อรู้ แสดงได้ ไม่เหมือนวิทยาลัยนาฏศิลป์ ถือเป็นอาชีพ ต้องรู้ลึกถึงศิลปวัฒนธรรมว่ามีอะไรบ้าง” (สัมภาษณ์ครูจตุพรรัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)



ทั้งนี้การบริหารงานของโครงการที่ทำร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ(สสส.) มีครูจตุพร รัตนวราหะ เป็นผู้รับผิดชอบในโครงการ นอกจากนี้ยังมีศิลปินแห่งชาติอีก 2 คน คือ ครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว และครูทัศนีย์ ขุนทอง ร่วมกับคณะครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางตามสาขา ได้แก่ โขน ละคร ขับร้อง ดนตรีไทย และพากย์โขน ร่วมจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการเป็นรูปแบบครบตามสาขาที่สามารถจัดการแสดงได้ ดังคำกล่าวของคุณรัชนี้ ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิศึกษาธิคดี ดังนี้

“อันนี้เราก็มี ครูจตุพร เป็นเจ้าของ โครงการ ก็จะเป็นตัวหลักที่ดำเนินโครงการนี้ ก็จะมีครูที่แบ่งเป็นสาย โดยเป็นศิลปินแห่งชาติ 3 ท่าน เปิดสอนการแสดง โขน ครอบทุกสาขา ทั้งทางด้าน ร้อง รำ ดนตรี มีการบริหารงาน มีการดำเนินงาน และก็เป็นเลขาคด้วย...(สัมภาษณ์คุณรัชนี้ ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

### 3.2.2 คณะกรรมการดำเนินงาน

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า คณะกรรมการดำเนินงานของมูลนิธิศึกษาธิคดี 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับคณะกรรมการของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาธิคดี เป็นชุดเดียวกัน มีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน ซึ่งเคยมีโอกาสเข้าร่วมชมรม โขนธรรมศาสตร์ และมีคุณสมบัติ ภูากัญจน์ เป็นผู้คิดริเริ่มจัดตั้งศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาธิคดีขึ้น ดังคำกล่าวของคุณรัชนี้ ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการที่กล่าวว่า

“...ตอนนี้มี 18 ท่าน เป็นกรรมการมูลนิธิ ส่วนใหญ่เป็นคนเคยเล่น โขน ธรรมศาสตร์ มีคุณสมบัติเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงคิดว่าควรตั้งศูนย์ศิลปะการแสดงขึ้นมา” (สัมภาษณ์คุณรัชนี้ ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นตาราง รายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิศึกษาธิคดี 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามเอกสารที่ปรากฏ (สถาบันศึกษาธิคดี, 2558: 45)

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อคณะกรรมการมูลนิธิศึกษาธิการ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ลำดับที่	รายนาม	ตำแหน่ง
1	ม.ร.ว. ปรีดิยาธร เทวกุล	ประธานกรรมการ
2	นายบัณฑิต	รองประธานกรรมการ
3	พลตรีหญิงท่านผู้หญิงนิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	รองประธานกรรมการ
4	ม.ล.วิสุมิตรา ปราโมช	กรรมการ
5	ม.ร.ว. สุนิศา กิตติยากร	กรรมการ
6	นายกฤต โรจนเสถียร	กรรมการ
7	นางสาววิมลพรรณ ปิโตรวัชชัย	กรรมการ
8	นายจตุพร รัตนวราหะ	กรรมการ
9	รองศาสตราจารย์อรชุนา ยุทธวงศ์	กรรมการ
10	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร	กรรมการ
11	นายสมบัติ กุฎาญจน์	กรรมการ
12	ดร. โสมสุดา ลีวัฒนชัย	กรรมการ
13	นายถกกลเกียรติ วีรวรรณ	กรรมการ
14	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวี สุรฤทธิกุล	กรรมการ
15	รองศาสตราจารย์จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา	กรรมการ
16	ดร.อนุชา ทิรคานนท์	กรรมการ
17	คุณกิ่งเทียน บางอ้อ	กรรมการและเหรัญญิก
18	คุณรัชณี ก้านทองกุล	กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้คณะกรรมการมูลนิธิศึกษาธิการ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะมีการบริหารตามลักษณะของมูลนิธิทั่วไป คือ มีการจัดการประชุม มีการติดตามงาน และแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อมอบหมายงานตามความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน

กรรมการของมูลนิธิจะไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นการทำความดีใจ แสดงถึงความเสียสละ ตามคำกล่าวของคุณรัชนี้ ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการดังนี้ว่า

“...รูปแบบของมูลนิธิเหมือนมูลนิธิทั่วไป ในปีหนึ่ง เราจะมีประชุมสามัญ 1 ครั้ง และมีประชุมพิเศษอีกประมาณ 3 ครั้ง กรรมการจะคอยกำกับดูแลทุกเรื่อง และจะตั้งคณะทำงานขึ้นมา เพื่อรับเรื่องนั้น เรื่องนี้ โดยกรรมการของศูนย์ จะแบ่งงานตามความสามารถของคน และทุกคนทำงานด้วยใจ ไม่มีค่าตอบแทน แม้ว่ากิจกรรมเรามีมาก...ต้นปีเราจะมีการประชุมกรรมการครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะเอารายละเอียดของการดำเนินงานกิจกรรมทั้งปี เพื่อจะขออนุมัติจากกรรมการ รวมถึงงบประมาณที่เราจะต้องใช้ ซึ่งงบประมาณจะตั้งปลายปี พออนุมัติแล้ว ต่อมาก็จะดำเนินการตามแผนงาน และก็จะประชุมสรุปงาน จัดทำรายงานอีกที” (สัมภาษณ์ คุณรัชนี้ ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

นอกจากความเสียสละของคณะกรรมการมูลนิธิแล้ว ยังมีความรักความศรัทธาใน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทำให้คณะกรรมการฯ ยังคงทุ่มเทปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ดังที่ คุณสมบัติ ภูภาณจน์ กรรมการท่านหนึ่งได้กล่าวเสริมไว้ว่า

“ด้วยความศรัทธาที่จะทำให้มูลนิธิ ด้วยความเสียสละ กรรมการทุกท่าน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูง และด้วยความเคารพรักความศรัทธาในท่านคึกฤทธิ์ ทุกคนยินดีทำ เพื่อดำเนินตามความประสงค์ของท่านในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ สำหรับตัวผมขอให้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท่าน ผมยินดีทุกเรื่อง” (สัมภาษณ์ คุณสมบัติ ภูภาณจน์, 4 ตุลาคม 2558)

### 3.2.3 อาคารสถานที่

สำหรับอาคารสถานที่ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์จัดได้ว่าเป็นอาคารที่มีรูปแบบโครงสร้างแบบผสมผสานทั้งไทยและตะวันตก คือ มีลักษณะเช่นเดียวกับของไทยที่มีได้สูง มีลานกว้างเพื่อใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย ส่วนที่มีลักษณะอย่างของตะวันตกคือ เป็นอาคารโรงละคร มีการออกแบบอย่างสมัยใหม่ นับได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมเชิงประยุกต์ที่มีความสวยงามและใช้ประโยชน์ได้ทุกพื้นที่ ดังคำกล่าวของคุณอัจฉรา คำเมือง ซึ่งเป็นผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ที่ว่า

“การออกแบบเป็นการออกแบบสมัยใหม่ โดยมีแนวคิดจาก เรื่อง เรือนไทย เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ถุน โลงว่าง ก็จะใช้พื้นที่ในการฝึก นาฏศิลป์และดนตรีไทย ...” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)

การออกแบบโครงสร้างของอาคารเรือนไทยที่มีลานใต้ถุนดังกล่าว ตามภาพที่ 9



ภาพที่ 9 ลานโล่งใต้อาคารเรียน

ในขณะที่คุณรัชณี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิฯ ได้เสริมเกี่ยวกับการออกแบบโครงสร้างอาคารที่มีแนวคิดแบบเรือนไทยประยุกต์ มีการแบ่งห้องเพื่อทำเป็นห้องสมุดทางศิลปวัฒนธรรมไว้ให้บริการกับผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“ดิฉันเข้าไปทันตอนออกแบบ แต่เข้าใจว่าน่าจะมีแนวคิดแบบเรือนไทยประยุกต์ มีโรงละคร มีห้องสมุดเฉพาะทางศิลปวัฒนธรรม และเรื่องเกี่ยวกับ crucible ฤทธิ์ และก็จะมีการจัดกิจกรรมการอ่านซึ่งจะมีห้องสมุดเล็กๆ เปิดให้ผู้ปกครองได้อ่าน ได้ยืมกลับไปบ้าน” (สัมภาษณ์คุณรัชณี ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

การจัดแบ่งห้องสมุดทางศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว ตามภาพที่ 10



ภาพที่ 10 ห้องสมุดศิลปวัฒนธรรม บริเวณชั้น 2

นอกจากนี้ส่วนประกอบของอาคารยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 อาคาร คือเป็นอาคารใหญ่ กับอาคารเล็ก สำหรับอาคารใหญ่จะแบ่งเป็นห้องต่างๆที่เกี่ยวกับม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แก่ ห้องนิทรรศการประวัติและผลงาน และห้องสมุดที่รวบรวมผลงานของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รวมถึงงานเขียนทางศิลปวัฒนธรรมทั่วไปด้วย สำหรับห้องสมุดนั้นไม่มีบรรณารักษ์ ทางสถาบันฯ จึงมีโครงการทำเป็นฐานบรรณานุกรมออนไลน์เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริการนี้ ส่วนอาคารเล็ก จัดเป็นโรงละครเพื่อสำหรับใช้ในการแสดงให้ประชาชนชมฟรี ทั้งยังสามารถสร้างรายได้ สนับสนุนมูลนิธิโดยการเปิดให้เช่าสถานที่ในราคาที่ประหยัด ดังคำกล่าวของคุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ที่ว่า

“ตัวสถาบันก็จะประกอบด้วย อาคาร 2 อาคาร คือ อาคารใหญ่ กับ อาคารเล็ก ตัวอาคารใหญ่ก็จะแบ่งออกเป็น ห้องนิทรรศการแสดงชีวประวัติ และผลงานของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นห้องสมุด ซึ่งจะรวบรวมงานของ ครุคึกฤทธิ์ ปราโมช รวมทั้งผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ตอนนี้นำมาทำเป็นฐานบรรณานุกรม เรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์ ซึ่งห้องสมุดของเรายังขาดบรรณารักษ์ จึงแก้ปัญหาโดยค้นหาจากทางเว็บไซต์ของสถาบัน และก็จะใช้สื่อทางด้านออนไลน์ เพื่อเจาะกลุ่มเป้าหมายคนรุ่นใหม่ โดยจะมีการจัดกิจกรรมโครงการต่างๆ และก็มี

ห้องประชุมเล็ก 2-3 ห้อง...ส่วนอาคารเล็ก ก็จะเป็นเวที เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าสถานที่เพื่อหารายได้ ขณะนี้มีธนาคารกรุงเทพ เข้าสถานที่ทุกเดือน มา 2-3 ปีแล้ว เพื่อจัดกิจกรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์ และดนตรี ทุกเดือน เดือนละ 2 ครั้ง และก็เปิดให้ประชาชน ชมฟรี โดยที่ทางเราก็คิดค่าใช้จ่ายแบบกันเอง คือเป็นการสนับสนุนมูลนิธิ” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)

การสร้างอาคารของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกึ่งพุทธังดังกล่าว ปรากฏตามภาพที่ 11-12



ภาพที่ 11 อาคารใหญ่และลานระเบียงสถานที่เรียนดนตรีไทย



ภาพที่ 12 อาคารเล็กเป็นโรงละครและที่เรียนสำหรับผู้เรียนระดับเบื้องต้น

#### 4. ระเบียบการและหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 9)

##### 4.1 ระเบียบการสมัครเรียนศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

1. รับสมัครเยาวชนตั้งแต่ อายุ 7 ปี ขึ้นไป
2. เปิดรับสมัครภายในเดือนเมษายนเท่านั้น
3. สาขาที่เปิดสอน คือ โขน ละคร คนตรีไทย (ขอ จะเข้า ติม ระนาด กล้วย) ขบร้อง และพากย์โขน โดยเลือกสมัครสาขาใดสาขาหนึ่ง
4. ค่าธรรมเนียมแรกเข้า จำนวนเงิน 300 บาทและเรียนฟรีตลอด 1 ปีการศึกษา
5. วันเวลาทำการ ได้แก่วันอังคาร – เสาร์ เวลา 10.00 – 16.00 น.
6. สมัครได้ที่สถาบันคึกฤทธิ์ เลขที่ 99 / 99 ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร 10120พร้อมรูปถ่ายขนาด 1 นิ้ว 2ใบ (แสดงบัตรประจำตัวประชาชน)
7. การเรียน-การสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์แบ่งเป็น 2 ภาคเรียน เปิดสอนเฉพาะวันอาทิตย์เวลา 9.00 – 12.00 น.
8. การเรียนคนตรีไทยนักเรียนต้องนำเครื่องดนตรีมาเอง
9. โขน ละคร ต้องนุ่งผ้าโจงกระเบนสีแดงเวลาเรียน
10. การผ่านเกณฑ์ ต้องมีเวลาเรียน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 หากมีเหตุจำเป็น ต้องลาหรือแจ้งทุกครั้ง

## 4.2 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ รับผิดชอบเยาวชนจากหลากหลายสถาบัน โดยเฉพาะเยาวชนจากชุมชนโดยรอบที่ตั้งมูลนิธิฯ มาเรียนรู้นาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยได้รับความกรุณาจาก ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2552 สาขาศิลปะการแสดง (โขน) และศิลปินคึกฤทธิ์ พ.ศ. 2553 เป็นผู้ดูแลควบคุมการฝึกหัดให้เป็นไปตามขั้นตอนและจารีตของโขน (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 43)

ปัจจุบัน ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เปิดสอน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย พากย์โขน และขับร้องเพลงไทย โดยได้รับการสนับสนุนทั้งด้านเงินทุนและสถานที่เรียนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อใช้การฝึกหัดโขนเป็นเครื่องมือให้เยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความโดดเด่นด้านการเคลื่อนไหวร่างกายโดยสอดคล้องกับจังหวะดนตรี เป็นการออกกำลังกายที่เชื่อมโยงกับการฝึกฝนจิตใจและวินัยของผู้เรียน รวมทั้งการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านบุคลิกภาพ ทักษะการดำรงชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ปีการศึกษา 2558 แบ่งตามสาขาได้ 5 สาขา คือ 1) โขน แบ่งเป็น โขนพระ โขนยักษ์และโขนลิง 2) ละคร 3) ดนตรีไทย 4) ขับร้องเพลงไทย 5) พากย์โขน ดังนี้

### 1.หลักสูตรการเรียนและการสอน โขนพระ ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 6 หลักสูตรการเรียนการสอนโขนพระ ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
ปีที่ 1	ภาคเรียนที่ 1	1.การฝึกเบื้องต้นการนั่งทรงตัวการกราบการไหว้การถวายนังคม 2.ตบเข้าถองสะเอวเดินเสาดัดแขนคัตมือ 3.นาฏยศัพท์พื้นฐานตั้งวงจับประเท้ายกเท้าก้าวเท้ากระหู่เท้ากระคกเท้า 4.เพลงช้า (อย่างตัด)
	ภาคเรียนที่ 2	1.เพลงเร็ว (อย่างตัด) 2.เชิด – เสมอ 3.การคลานการเดินขึ้นเสียงลงเสียง



## 1.หลักสูตรการเรียนและการสอน โขนพระ ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ตารางที่ 6 หลักสูตรการเรียนการสอน โขนพระ ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
	ภาคเรียนที่ 1	1. รำแม่บทเล็ก 2. รำร่ายนั่งยืน 3. การตีบท
	ภาคเรียนที่ 2	1. รำตรวจพลฉาก1 2. การใช้อาวุธพระ (พระขรรค์)
ปีที่3	ภาคเรียนที่ 1	1. การตีบทพากย์ – เจริจา 2. การตีบทพากย์พลับพลา – พากย์รถ
	ภาคเรียนที่ 2	1. การรำประกอบเพลงนั่งพลับพลา 2. การรำไม้ 2 – ขึ้นลอย 3. การรำเพลงเชิดนั่ง

## 2. หลักสูตรการเรียนและการสอน โขนยักษ์ ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 7 หลักสูตรการเรียนการสอน โขนยักษ์ ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
ปีที่ 1	ภาคเรียนที่ 1	1. การฝึกหัดเบื้องต้น
	ภาคเรียนที่ 2	1. ทบทวนเนื้อหาทั้งหมดจากภาคเรียนที่1 2. ต่อแม่ท่าที่2 3. ต่อเพลงหน้าพาทย์เช่นเชิดเสมอปฐม 4. ออกกราวเสนายักษ์
ปีที่ 2	ภาคเรียนที่ 1	1. ทบทวนท่ารำของปีที่1 ทั้งหมด 2. ต่อแม่ท่า3-4 3. ต่อเพลงหน้าพาทย์ตระนิมิต เสมอ 4. การรำตรวจพลฉากที่1ด้วยอาวุธ ๓ กระบอง 5. ต่อท่ารบเสนายักษ์

## 2.หลักสูตรการเรียนและการสอน โจนักษ์ ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ตารางที่ 7 หลักสูตรการเรียนการสอน โจนักษ์ ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
	ภาคเรียนที่ 2	1.ทบทวนทำร่ำของภาคเรียนที่1 2.ต่อแม่ท่า 5 3.ต่อเพลงหน้าพาทย์ ตรีะบองกัน ชำนาญ 4.ออกฉาก 2-3 ด้วยอาวุธ พลอง หอก 5.ตีบทประกอบท่าพากย์รูด
ปีที่3	ภาคเรียนที่ 1	1.ทบทวนทำร่ำของปีที่ 2 ทั้งหมด 2. เพลงหน้าพาทย์ บรูม เสมอมาร ลูกพาทย์ 3. ร่ำตามบท
	ภาคเรียนที่ 2	1.ทบทวนทำร่ำของภาคเรียนที่ 1ของปีที่3 2.ต่อทำร่ำเป็นชุด เช่น นุชฉายทศกัณฐ์ลงสวน นุชฉายดาบี่แดงเกี่ยวนางเบญจกาย

## 3.หลักสูตรการเรียนและการสอน โจนลิง ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 8 หลักสูตรการเรียนการสอน โจนลิง ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
ปีที่1	ภาคเรียนที่ 1	1.ฝึกหัดเบื้องต้นตบเข้าถ่องสะเวยเดินเส้าหคคะเมน
	ภาคเรียนที่ 2	1.การออกแม่ท่า (ครึ่งท่าแรก) 2.การรำตรวจพล (กราวเขนลิง)
ปีที่2	ภาคเรียนที่ 1	1.เดินเส้าหคคะเมน 2.การออกแม่ท่า (ครึ่งท่าหลัง)
	ภาคเรียนที่ 2	1.การรำตรวจพล (สิบแปดมงกุฎ) 2.กระบวนท่าการรบเสนา
ปีที่3	ภาคเรียนที่ 1	1.เดินเส้าหคคะเมน 2.การออกแม่ท่า (เต็ม)
	ภาคเรียนที่ 2	1.การรำตรวจพล(พญา) 2.กระบวนท่าการรบลิงพญา

#### 4. หลักสูตรการเรียนและการสอนละคร ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 9 หลักสูตรการเรียนการสอนละคร ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
ปีที่ 1	ภาคเรียนที่ 1	1.เพลงช้า – เพลงเร็วแบบตัด 2.เพลงรำอริษฐาน 3.เพลงฟ้อนเงี้ยว
	ภาคเรียนที่ 2	1.เซิ้งกระต๊อบข้าว 2.รำวงมาตรฐาน 3 เพลง
ปีที่ 2	ภาคเรียนที่ 1	1.รำแม่บทเล็ก 2.รำเชิญพระขวัญ 3.เซิ้งโปงลาง
	ภาคเรียนที่ 2	1.ฟ้อนภูไท 2.รำวงมาตรฐาน 3 เพลง 3.ฟ้อนมอลัย
ปีที่ 3	ภาคเรียนที่ 1	1.ระบำดาวดึงษ์ 2.ฟ้อนอวยพร 3.ระบำตาลีกีบีส
	ภาคเรียนที่ 2	1.ระบำชุมนุมเผ่าไทย 2.รำวงมาตรฐาน 4 เพลง 3.ระบำนกยูง (มยุราภิรมย์)

## 5. หลักสูตรการเรียนและการสอนดนตรีไทย ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 10 หลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีไทย ปีการศึกษา 2558

เครื่องดนตรีไทย	ระดับชั้น	เนื้อหา
1.ระนาดเอก 2.ขลุ่ย 3.ฉิม 4.จะเข้ 5.ซออู้ 6.ซอด้วง	ปีที่ 1	1. เพลงแขกบรเทศ ชั้นเดียว 2. เพลงลาวलोंน่าน สองชั้น 3. เพลงลาวครวญ สองชั้น 4. เพลงลาวจ้อย สองชั้น 5. เพลงพม่าเขว สองชั้น 6. เพลงลาวเตียงเทียน สองชั้น
	ปีที่ 2	1. เพลงสร้อยสนตัด สองชั้น 2. เพลงคลื่นกระทบฝั่งสองชั้น 3. เพลงบังใบสองชั้น 4. เพลงสร้อยลำปาง สองชั้น 5. เพลงแขกบรเทศ เกา 6. เพลงลาวสายราว สองชั้น
	ปีที่ 3	1. เพลงโหมโรงปฐมดุสิต 2. เพลงแป๊ะ สามชั้น 3. เพลงลาวดวงเดือน สองชั้น 4. เพลงจินฉิมเล็กเถา 5. เพลงชมแสงจันทร์เถา 6. เพลงเขมรไทรโยค สามชั้น 7. เพลงมยุราภิรมย์ 8. เพลงลาวสมเด็จ สองชั้น

## 6. หลักสูตรการเรียนและการสอนคีตศิลป์ไทย (ขับร้อง) ปีการศึกษา 2558

ตารางที่ 11 หลักสูตรการเรียนการสอนคีตศิลป์ไทย (ขับร้อง) ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
ปีที่ 1	ภาคเรียนที่ 1	1. เพลงพม่าเขวเนื้อที่ 1 2. เพลงแขกบรเทศสองชั้น 3. เพลงลาวเสียงเทียนสองชั้น 4. เพลงระบำแม่กุ 5. เพลงรำวงมาตรฐาน - เพลงงามแสงเดือน - เพลงชาวไทย
	ภาคเรียนที่ 2	1. เพลงลาวดวงเดือนเนื้อม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 2. รำพลายชุมพล 3. เพลงระบำดอกบัว 4. เพลงแขกบรเทศเถา 5. เพลงรำวงมาตรฐาน - เพลงรำมาฆิมารำ - เพลงคืนเดือนหงาย
ปีที่ 2	ภาคเรียนที่ 1	1. เพลงฟ้อนเงี้ยว 2. เพลงเพื่อนไทย 3. เพลงแขกต๋อยหม้อเถา 4. เพลงรำวงมาตรฐาน - ดวงจันทร์วันเพ็ญ - เพลงดอกไม้ของชาติ 5. โขนรามเกียรติ์ตอนพระรามตามกวาง
	ภาคเรียนที่ 2	1. เพลงในน้ำมีปลา 2. เพลงไกลลาศสำเร็จ 3. เพลงใส่พระจันทร์เถา

## 6. หลักสูตรการเรียนและการสอนคีตศิลป์ไทย (ขับร้อง) ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ตารางที่ 11 หลักสูตรการเรียนการสอนคีตศิลป์ไทย (ขับร้อง) ปีการศึกษา 2558 (ต่อ)

ระดับชั้น	ภาคเรียน	เนื้อหา
		4. เพลงร่ำวงมาตรฐาน - เพลงหญิงไทยใจงาม - เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า
ปีที่ 3	ภาคเรียนที่ 1	1. เพลงต้นตระกูลไทย 2 2. เพลงพม่าเห่ 2 ชั้น 3. เพลงคีตสัจย์ 4. เพลงกล่อมนารีเถา 5. เพลงร่ำวงมาตรฐาน - เพลงยอดชายใจหาญ
	ภาคเรียนที่ 2	1. เพลงเขมรโพธิ์สัจย์สองชั้น 2. เพลงทองย่อน 2 ชั้น 3. เพลงกฤดาภินิหาร 4. เพลงเทพบันเทิง 5. เพลงร่ำวงมาตรฐาน - เพลงบุษานักรบ

7. หลักสูตรสาขาพาทย์โขน เป็นการเรียนตัวต่อตัว ต่อบทอย่างโบราณ จะขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะเป็นผู้กำหนดทั้งนี้ยังอยู่ในระหว่างปรับปรุงหลักสูตร

จากตารางข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า ระเบียบการและหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ปีการศึกษา 2558 แบ่งเป็น 2 ภาคเรียน ประกอบด้วย 5 สาขา ได้แก่ 1) โขน (พระยักษ์ลิง) 2) ละคร 3) คนตรีไทย (ระนาดเอก ขลุ่ย จิม จะเข้ ซออู้ ซอด้วง) 4) คีตศิลป์ไทย (ขับร้อง) และ 5) พาทย์โขน ซึ่งแต่ละสาขาจะมีหลักสูตรพื้นฐาน 3 ชั้นปี ที่มีความยากง่ายแตกต่างกัน โดยจะเริ่มจากระดับพื้นฐาน ปานกลาง และระดับที่ยากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีระดับการฝึกที่สูงขึ้นกว่าระดับพื้นฐาน เรียกว่า ระดับทักษะ 1-2 ซึ่งผู้ที่เรียนในระดับทักษะนี้จะ

สามารถช่วยเป็นที่เลี้ยงให้กับครูได้ ดังคำกล่าวของคุณรัชณี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิคึกฤทธิ์ดั่งว่า

“เราทำหลักสูตรว่าเรียน 3 ปี ระดับพื้นฐานก็จะมีระดับ 1-2-3 และระดับ  
ทักษะ 1-2 โดยในระดับทักษะนั้นสามารถที่จะช่วยเป็นที่เลี้ยงให้กับครูได้”  
(สัมภาษณ์คุณรัชณี ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับคำกล่าวของครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติที่กล่าวถึงหลักสูตรการเรียนการสอนว่ามี 3 ระดับเช่นเดียวกัน ซึ่งผู้เรียนในระดับขั้นสูงจะได้รับการต่อเพลงหน้าพาทย์เบื้องต้นเท่านั้น แต่หากจะมีการแสดงก็จำเป็นที่ครูจะต้องต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์ขั้นสูงให้ โดยผู้เรียนจะต้องนำดอกไม้รูปเทียนมาบูชาครู เพื่อเป็นการขออนุญาตต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์ขั้นสูง  
ดั่งว่า

“เราวางการสอนไว้ 3 ระดับ คือ 1)เรียนเบื้องต้น เป็นรากฐาน รู้ท่าทางแล้ว  
ไปต่อยอดเขา 2)เรียนขั้นกลาง เป็นแม่ท่า การเดินการยกและ 3)เรียนขั้นสูง เช่น เพลง  
หน้าพาทย์ เอแบบไม่ยากมาก เช่น เจ็ดเสมอแต่หากจะทำการแสดงได้ ต้องใช้ที่สูง  
กว่า ต้องต่อให้ ก็จะมีดอกไม้รูปเทียนต่อยอดให้” (สัมภาษณ์ครูจตุพร รัตนวราหะ  
, 11 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่ครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย-คีตศิลป์ไทย) และศิลปินคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการปรับเนื้อหาที่ยากให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะเด็กเล็กที่จำเป็นจะต้องเลือกเนื้อหาที่ง่าย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขและสนใจเรียนมากขึ้น ดังว่า

“การสอน เราคำนึงถึงเด็กที่ไม่เคยเรียน ทางด้านนาฏศิลป์ มีต่างระดับกัน  
แล้วมาเรียน เด็กๆต้องพยายามสอนโน้มน้าวให้ ใช้เพลงง่ายๆ เด็กโตหน่อย ร้อง  
ประกอบเพลงโชน ละครได้ 7-8 ขวบ เพลงง่ายๆ ถ้าสอนตามหลักสูตรนาฏศิลป์  
ไม่ได้ อย่างเพลงสมัยก่อนมาประยุกต์ตามสมัย สอนร้องไม่เอาพวกเพลงแขก 3 ชั้น  
มาสอนไม่ได้ ให้เขารู้ เขารู้ว่าเป็นอย่างไร เริ่มแรกสอนเพลงสนุกๆ เพลงประกอบ  
เป็นเพลงสนุก เช่น เพลงยกทัพพม่า” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 4 ตุลาคม 2558)

ทั้งนี้ตามระเบียบการของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ผู้เรียนจะเสียค่าธรรมเนียมการเรียนเป็นเงินจำนวน 300 บาท สามารถเรียนได้จนจบปีการศึกษา ผู้ที่เลือกเรียนดนตรีไทย จะต้องนำเครื่องดนตรีมาเอง ส่วนผู้ที่เรียนโขน-ละคร จะต้องนุ่งผ้าแดงเวลาเรียน ทุกหลักสูตรจะมีการนับเวลาเรียนโดยผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 จึงจะถือว่าผ่านการเรียนในหลักสูตรนั้นๆ และโดยภาพรวมของหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ นับว่าเป็นสถาบันที่มีศาสตร์การสอนทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ตามองค์ประกอบของการจัดการแสดงทางนาฏศิลป์ได้ คือ มีผู้แสดง โขนละคร มีนักดนตรีและการขับร้องเพื่อบรรเลงประกอบการแสดง และมีนักพากย์เพื่อดำเนินเรื่องประกอบการแสดง โขนได้ดังที่ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ศิลปินคึกฤทธิ์และครูผู้สอนพากย์โขน ได้กล่าวว่า

“เพราะฉะนั้น รวมความแล้ว สถาบันสอนศิลปะคึกฤทธิ์ โดยมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 มีองค์ครบ สามารถใช้บุคลากรในงานของตนเอง ออกแสดงงานต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะ เป็นรำกัศิ เป็น โขนกัศิ ดนตรีไทยกัศิโดยใช้บุคลากรของเราเอง...” (สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม, 4 ตุลาคม 2558)

ดังนั้น หลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์จึงเป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการเลือกเนื้อหาการสอนให้เหมาะสมกับวัยและศักยภาพของผู้เรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความสุขกับการเรียนมากกว่าที่จะเรียนตามหลักสูตรที่เข้มงวดอย่างสถาบันอื่น โดยเฉพาะกระบวนการฝึกหัด เช่น การตัดมือ การถีบเหลี่ยม ที่ทางคณะครูได้ปรับทำให้ง่ายขึ้น ไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเจ็บปวดหรือทรมาน จนกระทั่งไม่อยากจะกลับมาเรียนอีก ซึ่งทางศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ได้ดำเนินงานตามความประสงค์ของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ต้องการสร้างแหล่งอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กับประชาชนไทย เพื่อให้เอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยยังดำรงอยู่ได้ ก็จะต้องสร้างผู้ชมให้มาก และผู้ชมต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะอย่างถูกต้อง จนเกิดความซาบซึ้งและอยากรักษาศิลปะวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ อันเป็นเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการก่อตั้งศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์นี้

### 4.3 สถิติจำนวนผู้เรียน

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555-2558 (ปัจจุบัน) สามารถจำแนกตามสาขาได้ดังตารางที่ 12



ตารางที่ 12 สถิติจำนวนผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ปีการศึกษา 2555-2558

สาขา	ปีการศึกษา 2555-2558			
	2555	2556	2557	2558
ดนตรีไทย	70	99	82	134
นาฏศิลป์โขน	63	63	118	223
นาฏศิลป์ละคร	50	50	104	204
ขับร้อง	0	3	2	10
พากย์โขน	1	4	4	7
<b>รวม</b>	<b>184</b>	<b>219</b>	<b>310</b>	<b>578</b>

หมายเหตุ ข้อมูล ณ ต้นปีการศึกษา 2558 มีจำนวน 619 คน แต่ปัจจุบันมีผู้เรียนจำนวน 578 คน  
ที่มา: ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์. ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2558

จากตารางสามารถอธิบายได้ว่า สถิติจำนวนผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยเฉพาะสาขานาฏศิลป์โขน-ละคร นอกจากนี้ยังพบว่า มีผู้เรียนที่สมทบมาจากชมรมโขนการบิณไทยและนักเรียนแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมจากวัดไทย ในลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าร่วมเรียนในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ด้วย ทั้งนี้จากการสรุปข้อมูลด้านจำนวนผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ในปีการศึกษา 2558 พบว่ามีผู้เรียนจำนวน 619 คน (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558:43)

##### 5. กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

การจัดกิจกรรมต่างๆของสถาบันคึกฤทธิ์มีหลากหลายด้าน อาทิเช่น ด้านวิชาการ การประกวด แข่งขัน และการจัดการแสดง ทั้งภายในและภายนอก โดยมีการเปิดดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ. 2553 และเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2555 ซึ่งในท้ี่นี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เริ่มเปิดศูนย์ศิลปะการแสดงในปีการศึกษา 2555 จนถึงปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2558) เพื่อให้เห็นถึง พัฒนาการและผลการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ที่มีความต่อเนื่องเป็นที่ ประจักษ์ต่อสาธารณชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปเป็นตารางที่ 13

## ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม

ปีการศึกษา	รายละเอียด
2555	<p>1. สัมมนาปราชญ์สยามนาม “คึกฤทธิ์” 5 ครั้ง แบ่งเป็น</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- สัมมนาระดับภูมิภาค <ul style="list-style-type: none"> <li>- ภาคกลาง จัดที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช</li> <li>- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น</li> <li>- ภาคเหนือ จัดที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง</li> <li>- ภาคใต้ จัดที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่</li> </ul> </li> <li>- สัมมนาระดับชาติ จัดที่โรงแรมเซนทาราแกรนด์ กรุงเทพมหานคร</li> </ul> <p>2. มหกรรมเพลงพื้นบ้านภาคกลาง มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ปี ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ศูนย์คดีชนวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม บริษัทบุญรอด บริวเวอรี่ จำกัด และบริษัทชีวาสมอินเตอร์เนชั่นแนล เฮลท์ รีซอร์ส จำกัด ร่วมกันจัดงานมหกรรมการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง ณ สถาบันคึกฤทธิ์ และในบริเวณสวนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ 80 พรรษา เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2555</p> <p>*แต่กิจกรรมไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้ง คณะกรรมการฯ จึงมีมติงดจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป</p> <p>3. พิธีไหว้ครู โขนละครและดนตรีไทยประจำปี 2555</p> <p>4. จัดส่งนักเรียนเข้าร่วมประกวดความสามารถทางดนตรีไทย</p> <p>5. วิพากษ์นโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล</p> <p>6. งานแถลงข่าวหนังสือเอกกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ</p> <p>7. งานเปิดตัวหนังสือ “ตามรอยพระราชา”</p> <p>8. งานแถลงข่าว “หนังสือโลกกระจ่าง ธรรมกระจาย”</p> <p>9. งานประชุมประจำปีของสมาคมนักกลอนฯ</p> <p>10. การแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ</p> <p>11. รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมเยี่ยมชมสถาบัน</p> <p>12. นิทรรศการ “ชวนคิด ชวนคุย กับครุคึกฤทธิ์”</p>

ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม (ต่อ)

ปีการศึกษา	รายละเอียด
2556	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดง (การเรียนการสอน โขน ละครและดนตรีไทย) จำนวน 40 ครั้ง</li> <li>2.การแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ 24 ครั้ง</li> <li>3.การแสดง ณ สังคีตศาลา โดยนักแสดงจากศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ</li> <li>4.กิจกรรมวันคีตกฤทธิ</li> <li>5.การแสดงโขนกลางแจ้งหน้าพระที่นั่ง</li> <li>6.กิจกรรมเยี่ยมชมนิทรรศการม.ร.ว. คีตกฤทธิ ปราโมช</li> <li>7.โครงการ นิทรรศการรามเกียรติ์</li> <li>8.โครงการเล่าเรื่องรามเกียรติ์</li> <li>9.โครงการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด</li> </ol>
2557	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.การแสดงประจำปี ครั้งที่ 1 สถาบันคีตกฤทธิ ได้จัดแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ในรายการสังคีตสรายุรมย์ ของธนาคารกรุงเทพ จัดแสดงที่สถาบันคีตกฤทธิ ในวันเสาร์ที่ 17 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.00-18.00 น. ผลการแสดง มีผู้เข้าชมจำนวนมาก จนที่นั่งเสริมไม่พอ รายการแสดงประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> <li>- การบรรเลงปี่พาทย์มโหรี</li> <li>- รำวเรชษฐ์</li> <li>- รำแม่ң</li> <li>- โขน ตอน จองถนน</li> </ul> </li> <li>2.การแสดงประจำปี ครั้งที่ 2 เนื่องจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) จัดการแสดงทางวัฒนธรรมเป็นประจำทุกเดือน การแสดงครั้งที่ 72 ได้เชิญให้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิจัดการแสดงในวันพฤหัสบดีที่ 7 สิงหาคม 2557 เวลา 16.30-19.00 น. ในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระคุณเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จัดเป็นความร่วมมือในการส่งเสริมวัฒนธรรมการแสดงดนตรี นาฏศิลป์ไทยที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เพราะมีผู้จองเข้าชมการแสดงเต็มทั้งห้อง</li> </ol>

ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม (ต่อ)

การศึกษา	รายละเอียด
2557	<p>รายการแสดงประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- รั้วถวายพระพร</li> <li>- บรรเลงเพลงขลุ่ย เพลงนกขมิ้น 3 ชั้น</li> <li>- โขน ตอน จองถนน</li> </ul> <p>3. การแสดงดนตรีไทยต้อนรับเจ้าหน้าที่องค์การอนามัยโลก ประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และวิทยากรรับเชิญ ที่ อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ วันอังคารที่ 13 สิงหาคม 2557 ระหว่างเวลา 17.00-20.00 น. ในครั้งนี้เป็นการเชิญจาก สสส. เพื่อเป็นการแสดงความร่วมมือกัน สสส.และหน่วยงานที่เป็นภาคีโดยที่ สสส. เป็นสนับสนุนค่าใช้จ่าย</p> <p>4.การแสดงผลงานที่มิวเซียมสยามชุด “อัครราชสุวรรณภูมิ”” เพื่อร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ สืบสาน และต่อยอดองค์ความรู้ โดยการกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และสร้างความเข้าใจในความเป็นมาของชาติไทยโดยสังเขป โดยการร้อยเรียงผ่านชุดการแสดงแต่ละชุด ยังเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมฉลองการเปิดให้บริการของมิวเซียมสยามครบรอบ 6 ปี ตุลาคม 2557</p> <p>5.การแสดง โขน ชุด ยกรบ เนื่องในพิธีเปิดงาน “อัครมหาราช ปิ่นฟ้าคมนาคน” ณ กระทรวงคมนาคน วันอังคาร ที่ 2 ธันวาคม 2557 เวลา 17.30 น. จำนวนนักแสดง 7 คนจำนวนผู้ชม ประมาณ 100 คน</p> <p>6.การแสดง โขน ชุด ยกรบ เนื่องในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์ตำรวจ ณ วังปารุสกวัน วันพฤหัสบดี ที่ 4 ธันวาคม 2557 เวลา 16.30 น. จำนวนนักแสดง 24 คน จำนวนผู้ชม ประมาณ 150 คน</p> <p>7.กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดง (การเรียนการสอน โขน ละครและดนตรีไทย) จำนวน 40 ครั้ง</p> <p>8.พิธีไหว้ครู โขนละครและดนตรีไทยประจำปี 2557 วันอาทิตย์ที่ 6 กรกฎาคม 2557</p> <p>9.วันเด็กฤดูจัดทุกวันที่ 20 เมษายนของทุกปี จัดให้เป็นวันเด็กฤดู โดยมิพิธีประกาศเกียรติคุณ พร้อมทั้งมอบเงินรางวัล และเข็มกลัดที่ระลึกแก่ศิลปินเด็กฤดู</p>

## ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม (ต่อ)

ปีการศึกษา	รายละเอียด
2558	<p>1.วันคีตกฤทธิ 20 เมษายน 2558</p> <p>2.พิธีไหว้ครูนาฏศิลป์-ดนตรีไทย 28 มิถุนายน 2558</p> <p>3.ครบรอบวันอัญกรรม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช 9 ตุลาคม 2558</p> <p>4.กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดง (การเรียนการสอน โขน ละครและดนตรีไทย) จำนวน 40 ครั้ง</p> <p>5.การแสดงโขน ตอน สีดาหายถวายนพล ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร เขตคลังชั้นวันเสาร์ ที่ 28 มีนาคม 2558 เวลา 14.00-17.00 น.จำนวนนักแสดง 200 คน</p> <p>6.การแสดงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวาระทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา ณ โรงละครอักษรา คิง เพาเวอร์ในวันเสาร์ ที่ 25 กรกฎาคม 2558 จำนวนนักแสดง 300 คน</p> <p>7.การแสดงโขน ตอน หนุมานจับคุณสุพรรณมัจฉา จัดตามคำขอของพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม) ออกอากาศสด ทางช่อง 1 เวิร์คพอยท์ทีวี วันพฤหัสบดี ที่ 8 มกราคม 2558 เวลาออกอากาศ 08.00-10.00 น.</p> <p>8.การแสดงชุด “ได้ร่มธงไทย” ในโอกาสวันเด็กแห่งชาติประจำปี 2558 ณ ทำเนียบรัฐบาลวันเสาร์ ที่ 10 มกราคม 2558 เวลา 10.00 น. จำนวนนักแสดง 22 คนจำนวนผู้ชม ประมาณ 300 คน</p> <p>9.ร่วมออกบูธประชาสัมพันธ์กิจกรรมและสาธิตการสอน โขนลิงในงานแถลงข่าวโครงการ “ปิดเทอมสร้างสรรค์” โดย สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ณ อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี (สวนสมเด็จพระเจ้า) เขตคลองสานวันจันทร์ ที่ 16 มีนาคม 2558 เวลา 10.30-13.00 น. จำนวนนักแสดง 6 คนจำนวนผู้ชม ประมาณ 200 คน</p> <p>10.นักเรียนดนตรีของศูนย์ศิลปะการแสดง โดยเฉพาะ เครื่องดนตรีขลุ่ยเพียงออ ได้เข้าประกวดแข่งขันได้รับรางวัลชนะเลิศ และ รองชนะเลิศ ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในรายการต่างๆ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติ</li> <li>- งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา</li> </ul>

## ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม (ต่อ)

ปีการศึกษา	รายละเอียด
2558	<ul style="list-style-type: none"> <li>- งาน FSG Music Festival (Saint Gabriel's college)</li> <li>- งาน ACT Music Festival (Assumption's college)</li> <li>- การประกวดดนตรีไทย อโศกตั้งคีต</li> </ul> <p>11.การแสดงผล รำอวยพร ในงานเกษียณอายุราชการของข้าราชการกรมการbin พลเรือน 18 กันยายน 2558 ณ สมาคมธรรมศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์</p> <p>12.การแสดงบรรเลงวงเครื่องสาย และการแสดง โขน ชุด หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา 29 กันยายน 2558 ณ โรงแรมสยามเคมปินสกี ในงานเปิดตัว Web Site : วิกิพีเดีย มูลนิธิหอศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9</p> <p>13.กิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดง (การเรียนการสอน โขน ละครและดนตรีไทย) จำนวน 40 ครั้ง</p> <p>14.พิธีไหว้ครู โขน ละครและดนตรีไทยประจำปี 2558 วันอาทิตย์ที่ 5 กรกฎาคม 2558</p> <p>15.การแสดงของศิลปินคึกฤทธิ์และคณะครูศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เนื่องในวันคึกฤทธิ์ ณ โรงละครสถาบันคึกฤทธิ์วันจันทร์ ที่ 20 เมษายน 2558 เริ่มการแสดงเวลา 13.00 น.</p> <p>16.จัดกิจกรรมสนับสนุนการอ่านหนังสือ และจัดทำนิตรรศการออนไลน์พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯเยือนประเทศอาเซียน</p> <p>17.รวบรวมภาพและฟิล์มชุดการแสดง โนรา โดยขุนอุปถัมภ์นรากรเพื่อเผยแพร่บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์</p> <p>18.การจัดทำหนังสือดิจิทัล (M-Book) ชุดศิระมะ โขนจัดทำหนังสือประเภท มัลติมีเดีย พร้อม ให้บริการดาวน์โหลดผ่าน Smartphones และ Tablets ทั้งบนระบบปฏิบัติการ</p> <p>Ios (เครื่องของ Apple)</p> <p>Andriod (Smartphone ทั่วไป)</p> <p>Web Reader (บนเครื่อง PC และ MAC)</p>

## ตารางที่ 13 การสรุปการดำเนินงานและกิจกรรม (ต่อ)

ปีการศึกษา	รายละเอียด
2558	19. โครงการประกวดดนตรีไทยระดับเยาวชน “ประชันลีลาบรรเลง เพลงคีตศิลป์” รางวัลถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีการประกวด 2 ประเภท คือ วงเครื่องสาย(เครื่องเดี่ยว)และวงปี่พาทย์ไม้นวม (เครื่องคู่) แข่งขันรอบชิงชนะเลิศ วันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2558

จากตารางข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่าการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆของสถาบันคีตกฤทธิมีความหลากหลายซึ่งเกิดจากการเผยแพร่องค์ความรู้ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประการสำคัญ เช่น สัมมนาปราชญ์สยามนาม “คึกฤทธิ์” และบทโขน เรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะกรรมการมูลนิธิคีตกฤทธิ ในการสนองตอบพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในการรักษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ดร.ธีรภัทร์ ทองนึม ครูผู้สอนสาขาพากย์โขนที่ว่า

“อย่างน้อย ต้องมี 2 ครั้งในหนึ่งปี และก็เรียนทุกวันอาทิตย์ ทีนี้ใน 2 ครั้ง ต้องครบทุกสาขาที่เรียน ไม่ว่าจะเป็นคนตรี คีตศิลป์ ปี่พาทย์ การแสดงโขน การแสดงรำ...มีการประชุมกันว่า ปีนี้เราอยากเล่นอะไร แต่ลักษณะจริงๆของโขนที่เราเล่น อันดับแรก เรานั่นที่บทที่คุณชายคึกฤทธิ์ได้แต่งไว้ เป็นพื้นฐาน ส่วนจะมากจะน้อย จะช้าจะเร็ว อยู่ที่ผู้เชี่ยวชาญซึ่งก็คือศิลปินแห่งชาติพิจารณา” (สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร์ ทองนึม, 4 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนที่เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ ได้เข้าร่วมประกวดความสามารถทางดนตรีกับสถาบันอื่น มีการจัดการแสดงในโอกาสต่างๆ การจัดทำสื่อการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต การจัดประกวดแข่งขัน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์และดนตรีไทย ที่มีผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณทั้งจากมูลนิธิคีตกฤทธิฯและจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) โดยมีการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น

การดำเนินงานและกิจกรรมบางส่วนตามที่กล่าวมา ปรากฏดังภาพที่ 13 นี้



ภาพที่ 13 การแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางหาย-ถวายพล โขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ 25 กรกฎาคม 2558 ณ โรงละครอักษรา คิง เพาเวอร์

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีระยะเวลาก่อตั้งมากกว่า 5 ปี (พ.ศ. 2553- 2558) นับเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งในหลายด้าน เช่น ด้านบุคลิกภาพ ด้านการสนับสนุนงบประมาณเป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดเป็นหน่วยงานเอกชนเพียงแห่งเดียวที่มีการเรียนการสอนครอบคลุมสาขาของการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างครบถ้วน ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย พากย์โขน และขับร้องเพลงไทย โดยเฉพาะการพากย์โขน ที่หาเรียนได้ยากในปัจจุบัน ทั้งนี้แต่ละสาขามีหลักสูตรเบื้องต้น3ปี เริ่มตั้งแต่ระดับขั้นต้น(พื้นฐาน) ขึ้นกลาง จนถึงระดับขั้นสูง และต่อยอดไปถึงขั้นทักษะ 1-2 ที่ผู้เรียนสามารถเป็นที่เลี้ยงช่วยฝึกหัดให้กับผู้เรียนชั้นเบื้องต้นได้ โดยมีศิลปินแห่งชาติและครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาคูแลการเรียนการสอน ผู้สนใจสามารถสมัครเรียนได้เพียง 1 สาขาเท่านั้น มีค่าธรรมเนียมเป็นเงิน จำนวน 300 บาทต่อปี และผู้เรียนจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 จึงจะผ่านเกณฑ์ขั้นปีนั้น ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีผลการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการและการจัดการแสดง เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจทั่วไป ตลอดจนนำเสนอออกซึ่งอัตลักษณ์ที่งดงามอ่อนช้อยของชนชาติไทย ตามเจตนารมณ์ของ



ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในการก่อตั้งสถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นสถานที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย อันหมายรวมถึงศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ที่เปรียบเสมือนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนไทยเพื่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์และดนตรีไทยต่อไป

### 5.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กร

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นองค์กรเอกชนที่อยู่ภายใต้การดูแลและการสนับสนุนเงินทุนจากมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีคณะกรรมการบริหารงานจำนวน 18 คน เป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบการจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ศิลปะการแสดงและกิจกรรมของมูลนิธิคึกฤทธิ์ แต่เนื่องจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมีองค์ประกอบที่หลากหลาย จำเป็นต้องใช้ทั้งงบประมาณ กำลังคน และสถานที่ให้เพียงพอเหมาะสมตามไปด้วย หากแต่มูลนิธิคึกฤทธิ์เป็นองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และมีวัตถุประสงค์หลักที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ โดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย การดำเนินงานต่างๆ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้มีความคล่องตัว เช่น งบประมาณการแสดง อาคารสถานที่เรียน เป็นต้น ทั้งนี้หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและอาคารสถานที่นี้ คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งจากการสัมภาษณ์ครูอติวรรณ รัตนวราหะ ครูผู้สอนละครของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์และศิลปินคึกฤทธิ์ พ.ศ. 2558 ได้กล่าวไว้ว่า

“...ส่วนใหญ่ได้รับจาก สสส. มาสนับสนุนเราก็มี สปอนเซอร์ช่วยการสอนของที่นี่” (สัมภาษณ์ครูอติวรรณ รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณรัชนี ก้านทองกุลกรรมการและเลขานุการมูลนิธิคึกฤทธิ์ ที่กล่าวถึงการของบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ดังว่า

“...งบดำเนินงานที่มีไม่เพียงพอ จึงต้องมีการเสนอโครงการให้กับทาง สสส. ได้พิจารณาสนับสนุน โดยต้องมีการรายงานสรุปผลการดำเนินงานปีต่อปี...พอเริ่มมา 2 ปีแล้ว เราคิดว่าเราจะต้องจัด โบนัส ให้สมเด็จพระเทพฯ แม้ว่าค่าใช้จ่ายสูง เงินเริ่มไม่พอ จึงทำเรื่องไปยัง สสส. โดย สสส. ก็สนับสนุนเงินมา โดยจะต้องทำเรื่องเป็นปีต่อปี โดยได้ปีละประมาณ 3 ล้านบาท และก็ต้องส่งผลงาน งบการเงิน ประเมินต่างๆ

ให้เรียบร้อย ถึงจะส่งโครงการใหม่ เพื่อให้พิจารณา” (สัมภาษณ์คุณรัชณี ก้านทองกุล ,4 ตุลาคม 2558)

และคุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงเงินทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ที่ได้นำเงินจากภาษีเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์และบุหรี่ มาใช้สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ในการจัดการเรียนการสอนตลอดปีการศึกษา ดังนี้

“และเราได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส. ที่ขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเอาภาษีจากเหล้าเบียร์ มามอบทุนให้เราส่วนหนึ่ง เป็นปีต่อปี ซึ่งมันก็ไม่ได้มาก เราใช้ทุนนี้มากฝึกเด็กในชุมชนและเด็กเยาวชน ที่เห็นอยู่นี้ ให้ฝึกนาฏศิลป์...”(สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง,4 ตุลาคม 2558)

## 5.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่มีความเกี่ยวข้องกับ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ทางด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของแหล่งเรียนรู้นั้น มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านครูผู้สอน 2) ด้านผู้เรียน และ3) ด้านความเชื่อมั่นของมูลนิธิคึกฤทธิ์ ซึ่งด้านครูผู้สอนมีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์นี้มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 ท่าน ที่มาถ่ายทอดให้ความรู้แก่เยาวชน คือ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(นาฏศิลป์โขนยักษ์) ครูประสิทธิ์ ปิ่นแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์โขนลิง) และครูทัศนีย์ ขุนทอง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(ดนตรีไทย-คีตศิลป์) ร่วมด้วยคณะครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านสาขาโขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้อง และพากย์โขนจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจทั่วไป สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียนและผู้ปกครอง ดังคำกล่าวของ ดร.ธีรภัทร์ ทองนิ่ม ครูผู้สอนพากย์โขน และศิลปินคึกฤทธิ์ ปี พ.ศ. 2557 ดังนี้

“ผมมองอันดับแรกเลย ครูผู้สอน เหมือนกับคัดมาเลย ไม่ว่าจะป็น ศิลปิน  
แห่งชาติ ครูจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สอง ตัวนักเรียน เพราะคนที่เข้ามาเรียน จะต้อง  
ไม่ต่ำกว่าเจ็ดขวบ ไปจนถึงระดับผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ก็ได้ สามารถมาเรียนเรียน  
ร่วมกับลูกได้ และ สาม การสนับสนุนของหน่วยงาน คือ มูลนิธิก๊กฤทธิ์ คุณชายไม่  
เคยปฏิเสธงาน เช่น จะจัดงานไหว้ครูคนตรี นาฏศิลป์ ทุกปีใช้งบประมาณ ท่านไม่  
เคยว่า งบประมาณส่วนใหญ่มาจากมูลนิธิ ” (สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร์ ทองนิ่ม, 4  
ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณรัชชิตา เสาวรส ผู้ปกครองที่พาบุตรมาเรียน โขนที่ศูนย์  
ศิลปะการแสดง โดยเห็นว่าชื่อเสียงของสถาบันก๊กฤทธิ์รวมถึงครูผู้สอนที่เป็นถึงในระดับศิลปิน  
แห่งชาติ มาทำการสอนนั้น จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทางนาฏศิลป์ไทยอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยัง  
ได้กล่าวถึงการที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์ ไม่เก็บค่าเล่าเรียนที่สูงมาก ทำให้สามารถ  
ตัดสินใจนำบุตรหลานมาเข้าเรียนที่นี่ ดังคำกล่าวที่ว่า

...คือ ศิลปินแห่งชาติ เปิดมาหลายปี ชื่อเสียงของสถาบัน ใกล้เคียงบ้าน ค่าเรียนถูก  
ด้วย เราคิดว่าสะดวกทุกอย่าง ไม่ลำบากอะไร ยิ่งลูกได้มี โอกาสเรียนกับครูที่มี  
ความรู้ความสามารถ โดยเฉพาะที่เป็นถึงระดับชั้นครู ยิ่งอยากให้ลูกมาเรียนที่นี่  
แล้วคนที่เรียนที่นี่ก็มีเพิ่มขึ้นมากด้วย...” (สัมภาษณ์คุณรัชชิตา เสาวรส, 4 ตุลาคม  
2558)

นอกจากนี้ด้านผู้เรียน นับเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากผู้เรียนทุกคนมีความ  
รัก ความชื่นชอบและสนใจที่จะเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยอยู่แล้ว จึงมีความอดทน ความมุ่งมั่นใน  
การฝึกหัด แม้จะมีความยากและต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอก็ตาม ซึ่งทางศูนย์  
ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์จะมีโครงการส่งเสริมความสามารถให้ผู้เรียนได้แสดงออกใน  
กิจกรรมงานต่างๆเสมอ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ กล้าแสดงออก สามารถนำความรู้ที่เรียน  
ไปใช้ประโยชน์ในการสอบแข่งขันได้ ดังที่คุณปรมดี อ่วมสร้อย ผู้ปกครองของเด็กชายจตุรพัฒน์  
อ่วมสร้อย ผู้เรียน โขนยักษ์ ได้กล่าวว่า

“เด็กๆ ที่นี้มีศักยภาพ ได้โชว์ เขาจัดให้เด็กได้เล่น ใช้ความสามารถเด็กได้มีส่วนร่วมในโชนพระราชทาน มาหลายปีแล้ว ไปคัดตัวแล้วได้แสดงเด็กที่นี่สามารถเอาไปสอบ โควตาตรง เข้ามหาวิทยาลัยได้หลายคน เอาความรู้ไปสอบอย่างเดียวไม่ไหว ไม่ทัน ก็เลยมุ่งมั่นทางนี้ มาเรียน เพื่อไปเอาโควตา แบบนี้ ที่เป็นหน้าเป็นตาของสถาบัน”(สัมภาษณ์คุณปรมดี อ่วมสร้อย, 4 ตุลาคม 2558)

และด้านความเชื่อมั่นต่อมูลนิธิคึกฤทธิ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากชื่อเสียงและผลงานของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นที่ประจักษ์ของชาวไทยและต่างชาติในการอนุรักษ์สืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอดนั้น ช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองที่สนใจนำบุตรหลานมาเรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงนี้ อีกทั้งการบริหารจัดการของคณะกรรมการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์และผู้ใกล้ชิดของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่สานต่อเจตนารมณ์ของท่านในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้เป็นมรดกสืบต่อไปยังลูกหลานจึงทำให้ผู้ปกครองเห็นศักยภาพและช่วยประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์แบบปากต่อปากให้คนรู้จักสถาบันคึกฤทธิ์มากขึ้น ดังที่คุณรัชนี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิคึกฤทธิ์ได้กล่าวไว้ว่า

“เพราะ ชื่อ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นชื่อที่ใครๆก็รู้จัก เป็นตัวรับประกัน และผลงานของสถาบันเป็นที่น่าเชื่อถือ เป็นที่น่าชื่นชม ทุกคนจึงให้ความไว้วางใจ และประกอบกับสังคมที่ต่างคนต่างก็ช่วยกันทำประโยชน์ จุดเด่น คือทำยังไงก็ได้ที่จะทำให้แนวคิดของอาจารย์คึกฤทธิ์ยังคงอยู่ ทุกคนสังคมได้ประโยชน์จากที่มูลนิธิยังอยู่...ทั้งตัวเด็ก ทั้งตัวผู้สอน ทั้งตัวผู้บริหารจัดการ ทุกคนตั้งใจ ครูก็ตั้งใจ เด็กก็ตั้งใจ พ่อแม่ที่พาลูกมาเรียนก็พอใจ เลยทำให้เกิดเป็นการบอกต่อกันปากต่อปาก ”  
(สัมภาษณ์คุณรัชนี ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

### 5.3 ความหวังในศิลปวัฒนธรรมไทย

ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ให้ลูกหลานไทย เช่น อาหาร การแสดง ภาพเขียนและอื่นๆ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนจะร่วมกันหวงแหนและรักษาไว้

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกสิศฤทธิ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยต่อการหวงแหนศิลปวัฒนธรรมไทยนั้น พบว่าครูผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย มีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างถูกต้องนี้ให้กับเยาวชนและผู้สนใจอย่างไม่ปิดบัง หากผู้เรียนมีความตั้งใจจริง เพื่อจะคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และการสืบทอดองค์ความรู้ทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยต่อไป ดังที่ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติและคณะกรรมการมูลนิธิศฤทธิ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวว่า

“เราไม่มีว่าจะไม่ให้ใคร เราให้ทุกคนที่สนใจ แต่หากไม่สนใจเรียน เราก็ไม่ให้ เราให้คนที่สนใจ อีกอย่างความเชื่อมั่น ความเป็นครูของเรา จะต้องแสดงให้เห็น ให้ความสนใจกับบุคคลที่มาเรียน เป็นหลักการของสถาบัน เพื่อให้เขารักอยากเรียน” (สัมภาษณ์ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของศิริภัสสร จริยาพงษ์ ผู้ปกครองที่ให้ความสำคัญกับตัวครูผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างถูกต้องตามจารีตของนาฏศิลป์ไทย ที่เป็นการรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมให้คงอยู่โดยไม่เกิดการผิดเพี้ยนจากของเก่าที่ว่า

“คือมองว่ามีหลายแง่ เพลง ฟ้อนรำ ดนตรี หรือโขน ทุกอย่างที่เป็นศิลปวัฒนธรรมไทย ควรจะอนุรักษ์ไว้เพราะเป็นสิ่งที่ยุคสมัยมีมา ไม่หายไป ไม่เพี้ยน อย่าให้เพี้ยน มีครูที่เป็นครูจริงๆ ไม่สอนเพี้ยนมากเกินไป ก็จะไม่มิลักษณะความเป็นไทย คือมองว่าครูมีลูกศิษย์มากๆ สอนแบบเปราะๆ ทำให้เด็กไม่ได้รับสิ่งที่ถูกต้อง ถ้าสอนเพี้ยนไป รุ่นต่อๆ ไปก็เพี้ยนไปเรื่อยๆ” (สัมภาษณ์คุณศิริภัสสร จริยาพงษ์, 4 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้คุณรักยिता เสาวรส ผู้ปกครองผู้เรียน โชนยั๊กษ์ ยังมีความห่วงใยใน ศิลปวัฒนธรรมไทยที่กลัวว่าจะสูญหาย เพราะเยาวชนปัจจุบัน ไม่ให้ความสนใจ ตรงข้ามกับ ชาวต่างชาติที่มีความชื่นชมและสนใจศิลปวัฒนธรรมไทยมากซึ่งผู้ปกครองควรสนับสนุนให้บุตร หลานมาเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทยให้มาก เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และ ศิลปวัฒนธรรมไทย ดังว่า

“... อนุรักษ์วัฒนธรรมของไทย เป็นศิลปะไทย ไม่อยากให้หายไป เด็ก ปัจจุบันสนใจแต่สากลเยอะ กลัวว่าศิลปวัฒนธรรมไทยตรงนี้จะหายไป มีคนมาเรียน มากขึ้นจะสืบต่อเป็นเอกลักษณ์ของไทยได้ เป็นสิ่งที่สวยงามฝรั่งยัง ว้าวๆเลย อยาก ให้รักษาไว้”(สัมภาษณ์คุณรักยिता เสาวรส.4 ตุลาคม 2558)

และคุณปรมดี อ่วมสร้อย ผู้ปกครองของผู้เรียน โชนอีกท่านหนึ่งได้แสดงความเป็นห่วง เกรงว่าศิลปวัฒนธรรมไทยจะสูญหายหากไร้ซึ่งคนสืบสาน ผู้ปกครองจึงควรเป็นผู้สนับสนุน ปลูกฝังให้เด็กรักในศิลปวัฒนธรรมไทย มากกว่าที่จะปล่อยให้เพียงความชอบระยะสั้นของ เด็กๆ เท่านั้น ดังว่า

“มองว่าถ้าไม่มีคนสืบสานวัฒนธรรมก็สูญสลายแน่นอน ...ผู้ปกครองต้อง ปลูกฝังเพื่อให้เด็กได้รับวัฒนธรรมไทย ตั้งแต่เด็ก ทำให้เด็กรักสืบสานวัฒนธรรม ไทย ถ้าไม่ปลูกฝัง อาศัยรัก เด็กชอบอย่างเดียวไม่พอ สูญหายแน่นอน...”(สัมภาษณ์ คุณปรมดี อ่วมสร้อย. ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ,4 ตุลาคม 2558)

#### 5.4 การคำนึงหรือให้ความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรมไทย

นาฏศิลป์และดนตรีไทยได้ปลูกฝังความเชื่อความเคารพศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูอาจารย์ และจารีตทางการแสดงไว้หลายประการผู้เรียนจะให้ความเคารพและบูชาครู มีการไหว้ครู ครอบครู อันเป็นความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาตั้งแต่อดีตกาล แม้บางอย่างไม่สามารถอธิบายได้ แต่อาจกล่าว โดยรวมได้ว่าเป็นการสอนให้มีความกตัญญู อ่อนน้อมถ่อมตน มีความอดทนอดกลั้น รวมถึงความ รักความสามัคคีในหมู่คณะ นอกจากนี้การเรียนนาฏศิลป์ไทยจะนำมาซึ่งความสุขจากกิจกรรมการ แสดง ซึ่งมีความอ่อนช้อยสวยงาม และบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่ก่อให้เกิดสุนทรียะ

ดังกล่าวของคุณสุภารัตน์ รักเดช ผู้ชมการแสดงของเยาวชนศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิศ  
 ดังว่า

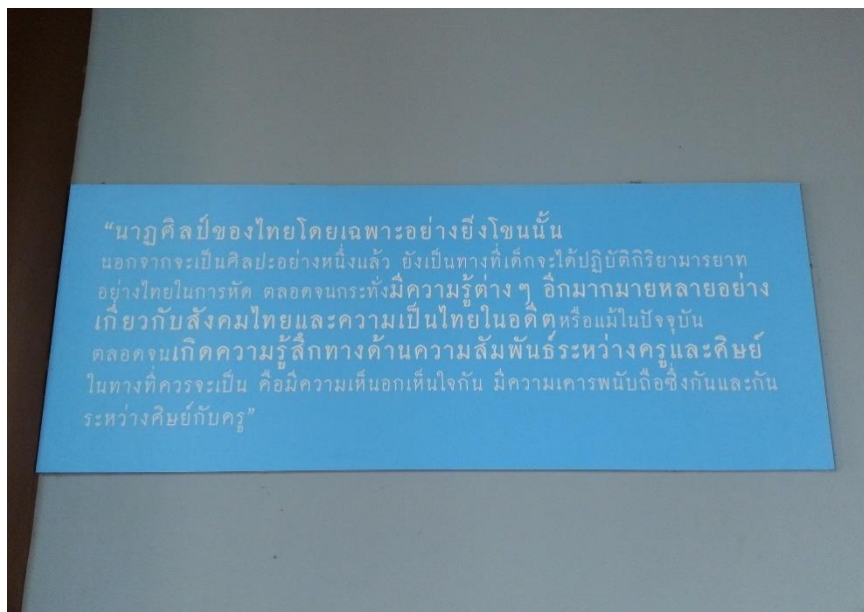
“การเรียนนาฏศิลป์หรือดนตรีไทยก็ตინะคะ เค้าสอนให้เคารพครูบา  
 อาจารย์ อย่างที่โรงเรียนก็มีพิธีไหว้ครูทางนาฏศิลป์ด้วย เป็นความเชื่อที่ปลูกฝังกัน  
 มานาน...มาชมการแสดงวันนี้ก็มีความสุขนะคะ ได้เห็นเด็กๆ ร่า อ่อนช้อย น่ารัก  
 งามอย่างไทยค่ะ” (สัมภาษณ์คุณสุภารัตน์ รักเดช, 25 กรกฎาคม 2558)

ในขณะที่คุณพัชรภัทร รัศมี ผู้ชมอีกท่านหนึ่งที่กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสำคัญของ  
 ศิลปวัฒนธรรมที่คนรุ่นใหม่ควรคำนึงถึง เพราะมีคุณค่าทางด้านจิตใจ บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์  
 ของคนไทยที่มีความอ่อนหวาน โอบอ้อมอารีย์ ไม่แข็งกร้าวอย่างปัจจุบัน ดังกล่าวที่ว่า

“พาลูกมาชมการแสดงค่ะ อยากให้ลูกซึมซับความเป็นไทย เค้าจะได้ไม่ก้าวร้าว  
 สังคมสมัยนี้น่ากลัวค่ะ วัยรุ่นก็ใจร้อน...เยาวชนไม่ค่อยสนใจศิลปวัฒนธรรมไทย ต้อง  
 ใช้ศิลปะบำบัดให้จิตใจอ่อนโยนบ้าง” (สัมภาษณ์คุณพัชรภัทร รัศมี, 25 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้ ข้อคิดของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่กล่าวถึงการเรียนนาฏศิลป์ไทยที่มีข้อดี  
 หลายประการ ทั้งเป็นความงามทางศิลปะ ทั้งเป็นการอบรมกิริยามารยาทของเด็กไทย ให้มีความ  
 อ่อนน้อม และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับลูกศิษย์ให้มีความเคารพต่อกัน  
 ดังข้อคิดที่ว่า

“นาฏศิลป์ของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โขนนั้น นอกจากจะเป็นศิลปะอย่าง  
 หนึ่งแล้ว ยังเป็นทางที่เด็กจะได้ปฏิบัติกิริยามารยาทอย่างไทยในการหัด ตลอดจน  
 กระทั่งมีความรู้ต่างๆ อีกมากมายหลายอย่างเกี่ยวกับสังคมไทยและความเป็นไทยใน  
 อดีตหรือแม้ในปัจจุบัน ตลอดจนเกิดความรู้สึกทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างครู  
 และศิษย์ในทางที่ควรจะเป็น คือมีความเห็นอกเห็นใจกัน มีความเคารพนับถือซึ่ง  
 กันและกันระหว่างศิษย์กับครู” ดังภาพที่ 14

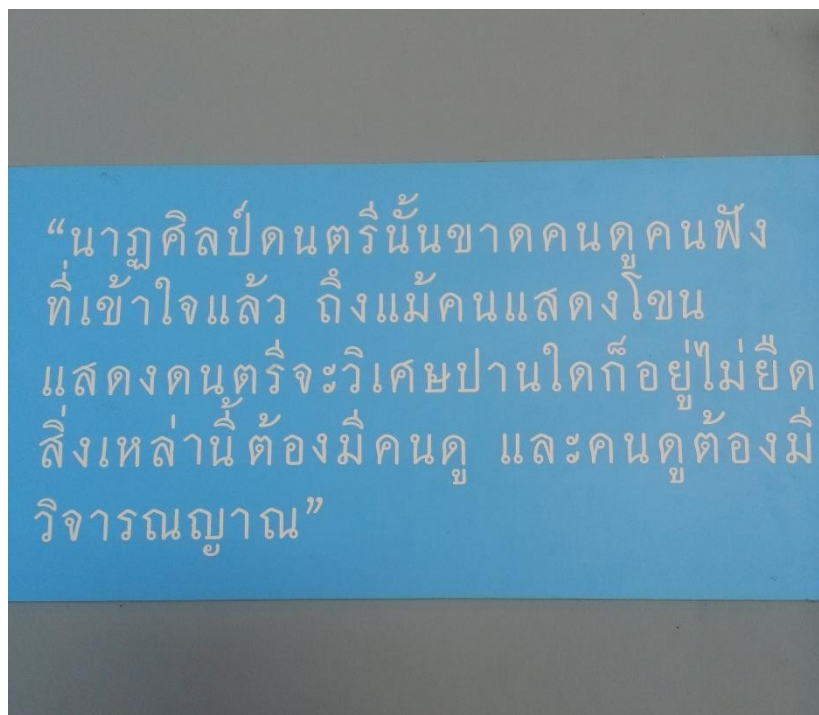


ภาพที่ 14 ข้อคิดเกี่ยวกับความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (1)

### 5.5 การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

จากการสังเกตสภาพแวดล้อมรอบอาคารศูนย์ศิลปะการแสดงและการสัมมนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย พบว่าผู้ที่มีบทบาทและเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความเด่นชัดที่สุด คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สังเกตได้จากข้อคิดและผลงานการเขียนของท่าน ที่ติดอยู่ตามบริเวณต่างๆ ของอาคารศูนย์ศิลปะการแสดง ล้วนเกิดจากความรัก ความห่วงหาอาทรที่ต้องการสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย โดยเฉพาะทางด้าน โขน ละคร หรือแม้แต่ดนตรีไทย ที่ท่านได้กล่าวถึงการอนุรักษ์และการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ดนตรีไทยว่าจำเป็นจะต้องมีผู้ชมที่มีปัญญาและมีเหตุผลในการรับชม ให้การสนับสนุนจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ดังข้อคิดตามภาพที่ 15





ภาพที่ 15 ข้อคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (2)

นอกจากนี้การถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ จัดว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง โดยมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดการต่อเนื่องไม่สูญหาย ดังที่ คุณรัชนี้ ก้านทองกุลกรรมกรและเลขานุการมูลนิธิคึกฤทธิ์ได้กล่าวไว้ว่า

“เราต้องถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ เพื่อพวกเขาจะได้ไม่ลืมศิลปวัฒนธรรมไทย และจะได้เผยแพร่กันต่อไป” (สัมภาษณ์คุณรัชนี้ ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่คุณสิริแซ จัตรวราพิทักษ์ ผู้ปกครองและผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เห็นด้วยกับการสนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยการร่วมชมการแสดงโขนอาทิ การแสดงโขน ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และการมาฝึกเรียนที่นี่ แม้ผู้สูงอายุก็สามารถมาเรียนได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“คิดว่า ควรจะสนับสนุนนาฏศิลป์ไทย อนุรักษ์ วัฒนธรรมไทย คนตริไทย เรียนเต็มรำ โขนสมเด็จ จึงต้องอนุรักษ์ไว้ ก็ควรอนุรักษ์ไว้ กลัวสูญหายไป คนตริไทย ผู้ใหญ่ ก็มาเรียนมาก ก็มีความคิดมาเรียนมากขึ้น นี่บอกอายุ 61 ปี มาเรียนได้ อายุน้อย

ก็เรียนได้ เราเป็นกระบอกเสียง เราอายุมากเราก็มาเรียนได้” (สัมภาษณ์ คุณศิริแข  
ฉัตรวรวิทย์, 11 ตุลาคม 2558)

## 5.6 แรงจูงใจและความสนใจของประชาชนที่เข้ามาเรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย ที่มีสาขาการเรียนการสอนที่ครบองค์ประกอบทั้ง 5 สาขา และมีการจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาดำเนินงานมากกว่า 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553-2558 ทั้งนี้การเรียนดังกล่าวไม่มีการเก็บค่าเรียน ซึ่งประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ต่างเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญในการสืบทอดมรดกทางด้านนาฏศิลป์ไทย ทำให้เกิดความสนใจที่จะมาเรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์เห็นได้อย่างชัดเจนจากอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้เรียนที่มากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะผู้เรียนที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ จากชื่อเสียงของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปว่าเป็นผู้ที่อุทิศตนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงโขน ที่ท่านมีความชื่นชอบเป็นพิเศษ ดังที่ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์ นักวิชาการศึกษางานกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้กล่าวว่า

“เป็นชื่อเสียงของสถาบัน ด้วยบารมีของหม่อมคึกฤทธิ์ ก็ทำให้ทุกคนสนใจ  
ท่านทำงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในวิชาชีพมาตลอด ทุกคนได้ยินชื่อหม่อมคึก  
ฤทธิ์ทุกคนเชื่อมั่นว่ามาที่นี่จะฟูมฟักลูกหลานเรา ให้ดำรงไว้ ซึ่งวัฒนธรรมไทยได้”  
(สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

ทั้งนี้ผู้ปกครองมีส่วนช่วยสนับสนุนให้บุตรหลานมาเรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์นี้จากการบอกต่อ ปากต่อปาก เพราะได้เห็นพัฒนาการของผู้เรียนในเชิงประจักษ์ ทั้งจากการแสดงและพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวของครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ ที่ว่า

“คือการพูดต่อกัน ผู้ปกครองเด็ก เขาบอกต่อกัน ได้ความรู้ดี เด็กสามารถ  
แสดงได้... 3 เดือนเด็กแสดงได้ เราทำมาตลอด ถ้าครูตั้งใจ เด็กตั้งใจ ” (สัมภาษณ์ครู  
จตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

และการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนใกล้เคียงทราบว่าศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน  
ศึกษาศาสตร์จัดการเรียนการสอนอย่างไร ซึ่งข้อเด่นชัดของความแตกต่างระหว่างศูนย์ศิลปะการแสดง  
สถาบันศึกษาศาสตร์กับสถาบันเอกชนอื่นๆ คือ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์จะไม่เรียกเก็บค่า  
เรียน แต่จะมีเพียงการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าเรียนปีละ 300 บาทเท่านั้น ซึ่งนับว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับ  
บอกราคาความรู้ที่จะได้รับจากครูผู้เชี่ยวชาญตลอดปีการศึกษา ดังที่ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปิน  
ศึกษาศาสตร์และครูผู้สอนละคร ได้กล่าวไว้ว่า

“ก็อาจเป็น ช่วงแรกๆ ไม่รู้จักเรา แต่เรารู้มากขึ้น มีการแสดงมากขึ้น เด็ก  
กลุ่มนี้พูดต่อๆ การเรียนการสอนตรงนี้ไม่คิดค่าใช้จ่าย มาเรียนกันได้เยอะ ” (สัมภาษณ์  
ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

นอกจากชื่อเสียงของสถาบันศึกษาศาสตร์ ค่าธรรมเนียมที่ไม่แพงแล้วนั้น การเป็นองค์กรที่มี  
ความรักความสามัคคี มิตรภาพระหว่างครูกับศิษย์ หรือระหว่างเพื่อนกับเพื่อนและมิตรภาพระหว่าง  
พี่กับน้อง ทำให้บรรยากาศของการเรียนการสอนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์เป็นไปอย่าง  
อบอุ่น เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน จนเกิดเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน ทั้งการฝึกหัดระหว่างเรียน  
หรือแม้กระทั่งออกทำการแสดง ผู้เรียนทุกคนจะต้องช่วยเหลือกัน ทำงานกันเป็นทีมเพื่อให้การ  
แสดงออกมาสมบูรณ์ที่สุด ดังที่นายวิรัช ศรีพงษ์ นักการทูตกระทรวงการต่างประเทศและผู้เรียน  
โขนได้กล่าวว่า

“เป็นเรื่องของ Utility ประชาคมกลุ่มเล็กๆ ที่ถูกยึดโยงด้วยศิลปะระหว่างกัน  
เหมือนกับเราพูดคล้ายกัน ใช้หลักไวยากรณ์ด้านศิลปะอันเดียวกัน เป็นการแชร์  
ความชอบและการใช้เวลาร่วมกัน เป็นคนที่ชอบอะไรในลักษณะเดียวกัน แล้วมา  
รวมกลุ่มกัน ในลักษณะที่ศึกษาวัฒนธรรมตรงนี้ไว้ ที่สำคัญ คือ ได้เข้ามาหาครูคน  
สำคัญๆ ด้วย ครูที่มีชื่อเสียงหลายๆ ท่าน ถ้าเทียบกับเมืองไทย คือเป็น Top Bank ด้าน  
นาฏศิลป์ไทย มีครูที่โดดเด่นเป็นสำคัญบรรยากาศที่นี่ไม่มีการกดดัน ” (สัมภาษณ์  
นายวิรัช ศรีพงษ์, 11 ตุลาคม 2558)

## 5.7 การเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย ได้รับการยกย่องและชื่นชมว่าเป็นศิลปะชั้นสูงของไทย มีความปราณีตงดงาม เป็นองค์รวมของความงามในด้านต่างๆ มีคุณค่าทั้งศาสตร์และศิลป์ สะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่สั่งมาของสังคมไทยมีคุณค่าด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านวัฒนธรรม และคุณค่าด้านจิตใจที่บ่งบอกถึงความมีสุนทรียศาสตร์ รวมถึงการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทยอันเป็นมรดกของชาติ ดังปรากฏในบท โขน เรื่องรามเกียรติ์ตอน พาลีสอนน้องที่สามารถนำมาปรับใช้กับการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวัน ได้ดังที่นายวิรัช ศรีพงษ์ นักการทูตกระทรวงการต่างประเทศและผู้เรียน โขน ได้กล่าวว่า

“มองคุณค่านาฏศิลป์ไทยในแง่ศิลปะ ความคิดหลายๆอย่างในสังคมไทย โดยเฉพาะวิถีชีวิต โบราณให้ความเคารพครู ถ่ายทอดบรรณาคติ วิสัยทัศน์คนโบราณ เอามาเป็นหลักปฏิบัติของข้าราชการ เช่น บท โขนตอนท้าวพาลีสอนน้อง ก็สามารถนำมาให้ข้อคิดในชีวิตได้ อย่างถ้าเป็นเจ้านายเมื่อได้ความรู้อะไรมา ก็ควรแบ่งปันให้ลูกน้อง ใครยุ่งมากก็ไม่ควรจะฟัง ควรจะชั่งน้ำหนักให้ดีกว่าอย่างนี้ ฟังให้ดีกว่าเป็นการสอดแทรกในชีวิตประจำวันหลายอย่าง คือเป็นรากเหง้าความคิดหลายอย่าง เพราะฉะนั้น คุณค่าที่ผมมองเป็นยาหม้อใหญ่ที่เอามาคิดความรู้ความคิดมาใช้ได้” (สัมภาษณ์นายวิรัช ศรีพงษ์, 11 ตุลาคม 2558)

นาฏศิลป์และดนตรีไทย มีคุณค่าทั้งภายในและภายนอก ผู้ชมจะได้รับทั้งความบันเทิงความสุนทรีย์ทางอารมณ์ ได้ข้อคิดและเกิดปัญญา มีเหตุผลในการดำเนินชีวิตจากการฝึกหัดนาฏศิลป์และดนตรีไทย เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้เรียน เช่น ความอดทน ความมีวินัย ความสามัคคีและความคิดสร้างสรรค์ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เมื่อฝึกจนกลายเป็นนิสัย จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น ดังที่คุณปรมดี อ่วมสร้อย ผู้ปกครองของผู้เรียน โขน ได้กล่าวว่า

“1. มีความอดทน 2. มีความมุ่งมั่น 3. มีสมาธิได้ใช้ในการเรียนได้ 4. มีความรับผิดชอบมากขึ้น การสอนสามารถไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการออกกำลังกายในชีวิตประจำวันได้” (สัมภาษณ์คุณปรมดี อ่วมสร้อย, 4 ตุลาคม 2558)

ทั้งนี้การฝึกหัดนาฏศิลป์ไทย ยังมีคุณค่าในด้านการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ปรับสมดุลของอวัยวะภายในและภายนอก ร่างกาย พัฒนาสมองให้มีสมาธิและความจำที่ดีขึ้น เนื่องจาก

ฝึกหัดนาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยเฉพาะโขนละครต้องใช้ทักษะการฟัง การเปล่งเสียงร้องและต้องมีการเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะเพลง ซึ่งต้องมีการจัดระเบียบของอวัยวะต่างๆให้เกิดความสมดุล สวยงาม พอเหมาะกับสรีระของผู้เรียน ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ทุกอย่างต้องเคลื่อนไหวอย่างถูกต้องสง่างามและอ่อนช้อย ดังคำกล่าวของนายธีรภัทร จริยาพงษ์ ผู้เรียนโขนได้กล่าวว่า “ได้ฝึกสมาธิ สุขภาพกาย ความแข็งแรง และความมีวินัย ฝึกทำแต่ละท่า ต้องใช้ความอดทน สมาธิจดจ่อต้องแข็งแรง ต้องนิ่ง” (สัมภาษณ์นายธีรภัทร จริยาพงษ์, 4 ตุลาคม 2558)

ทั้งยังสอดคล้องกับคุณสิริแข นัตถรวราพิทักษ์ผู้เรียนดนตรีไทย ที่กล่าวเสริมว่า “เรารู้สึกเราอายุมาก เราภูมิใจ ที่เราเรียนแล้วตีฉิมได้ ก็ขึ้นกับบางคนชอบร้องเพลง ได้ใช้สมองซีกซ้ายและซีกขวา ก็เลยมาเรียน” (สัมภาษณ์คุณสิริแข นัตถรวราพิทักษ์, 11 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้ศิลปวัฒนธรรมจะช่วยส่งเสริมให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจร่วมด้วย ดังที่ ดร.ธีรภัทร ทองน้อม ศิลปินคึกฤทธิ์ได้กล่าวว่า

“เด็กหวนกลับมาเรียนรำไทย หน่วยงานเอกชนซึ่งเกิดเป็น โรงเรียนสอนนาฏศิลป์ สอนดนตรี ทำไมเปิดเยอะจัง หลังจากนั้นมันทำอะไรได้อีก มันมีการเช่าเครื่องได้ วันนี้โรงเรียนนี้มีครุภัณฑ์ โรงเรียนไม่มีงบประมาณก็ต้องมาเช่าเครื่องแล้วเดี๋ยวนี้รัฐให้ความสำคัญในวันสำคัญของประเทศ เช่น เข้าพรรษา ลอยกระทง มันก็เป็นแรงจูงใจว่า ต้องทำมาประกวด มาโชว์ มาแข่งขันกัน สุดท้ายก็คือ การนำเสนอผลงานต่างๆ ของโรงเรียน ของสพฐ. เหมือนเป็นแรงกระตุ้น เป็นสิ่งเร้า...” (สัมภาษณ์ ดร.ธีรภัทร ทองน้อม, 4 ตุลาคม 2558)

## 5.8 การประยุกต์สร้างสรรค์นาฏศิลป์และดนตรีไทยร่วมสมัยกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้มีการประยุกต์สร้างสรรค์งานนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยจัดทำหลักสูตรเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูงมีการเรียนที่มุ่งเน้นการนำไปใช้ในการแสดง มากกว่าการเรียนเพื่อไปประกอบอาชีพ ทั้งนี้ได้มีการประยุกต์กระบวนการทำรำและเพลงให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น แต่ยังคงรักษาจารีตทำรำตามมาตรฐานเดิมไว้ ดังที่ครูจตุพร รัตนวราหะศิลปินแห่งชาติและศิลปินคึกฤทธิ์ได้กล่าวว่า

“ต้นแบบนี้เราต้องยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ เราจะไม่ละเลยของศิลปวัฒนธรรม  
หย่อนยานไม่ได้ ของใหม่ๆ เป็นพวกกระบำต่างๆ เช่น ระบำศรีวิชัย แต่ว่าของเก่าเป็น  
ลีลาท่ารำ ผสมผสานกันไป แต่ไม่ฝืดจารีตประเพณี” (สัมภาษณ์ครูจตุพร รัตนวราหะ,  
11 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่ครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงไทย-กึ่งศิลป์ไทย และศิลปิน  
คึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงการเลือกเพลงพื้นเมืองมาสอนให้กับเด็กๆ เพราะเป็นเพลงที่มีจังหวะง่าย คำร้อง  
ไม่ยาก และสนุก เช่น เพลงน้อยและลำตัด ที่ว่า “ก็มีพยายามสอน เพลงพื้นเมือง มิวงานของเขา เช่น  
เพลงน้อย ลำตัด เด็กๆ คนโตร้องอย่างไร เอาชุดง่ายๆ ประกอบการรำ” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง,  
11 ตุลาคม 2558) สอดคล้องกับคำกล่าวของครูอติวรรณ รัตนวราหะ ศิลปินคึกฤทธิ์และครูผู้สอน  
ละคร ได้กล่าวถึงการปรับให้ผู้เรียนได้แสดงจินตลีลา คือ การรำผสมเดิน มีการออกท่าทางที่ไม่เน้น  
ลีลาท่ารำ เช่น เพลงปลุกใจ ตามคำกล่าวที่ว่า “มีช่วงหนึ่ง ปรับให้เด็กแสดงในเรื่องของ  
Contemporary Dance จินตลีลา เกี่ยวกับเพลงปลุกใจ กับเด็กโต เด็กเล็กยังปรับให้เข้ากับยุคสมัยของ  
เรา ยังอนุรักษ์การรำ” (สัมภาษณ์ครูอติวรรณ รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558) และคำกล่าวของว่าที่  
ร้อยตรีสรทตรา เล่งไพบูลย์ นักวิชาการศึกษางานกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร  
ได้กล่าวเสริมการนำดนตรีสากลเข้ามาประยุกต์กับเพลงปลุกใจว่า

“มีการประยุกต์ เรียกว่า ‘จินตลีลา’ ในปีที่แล้ว เรามีในน้ำมีปลา ในนามีข้าว  
มีกิจกรรมหลายๆอย่าง ไปแสดงที่ตรง มิวเซียมสยาม เราแสดงหลายชุดไม่น่าเบื่อเลย  
สนุกมาก คือ เราประยุกต์ใช้ดนตรีสากล แทรกกับดนตรีไทย สนุกสนาน ทำได้หมด  
ทำให้เด็กกล้าแสดงออก ไม่ใช่ไทยจ๋าๆมาก เด็กๆก็ไม่ไหว” (สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรี  
สรทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

## 5.9 ปัญหาและอุปสรรค

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ พบว่ามี  
ปัญหาและอุปสรรคบางประการ แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านงบประมาณ 2) ด้านอาคารสถานที่  
3) ด้านบุคลากร และ 4) ด้านการประชาสัมพันธ์ ดังคำกล่าวของคุณอัจฉรา คำเมืองผู้จัดการศูนย์  
ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ที่ว่า

“บุคลากรเราน้อย เงินทุนเรามีจำกัด สถานที่ อยากรจะให้มีคนมาใช้ พื้นที่มากกว่านี้ จุดอ่อนของเราคือ การประชาสัมพันธ์ ตอนนี้เราก็ใช้วิธีประชาสัมพันธ์เป็นกิจกรรมกิจกรรมไป ตอนที่เรทำได้ก็คือ การประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต และก็ให้บริษัทโฆษณา บริษัทประชาสัมพันธ์ มาช่วยเรา” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)

สามารถจำแนกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

#### 1. ด้านงบประมาณ

คุณรัชณี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการมูลนิธิศีกฤทธิ 80 ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวถึงปัญหาด้านงบประมาณที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของมูลนิธิศีกฤทธิฯ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนเป็นจำนวนเงิน 300 บาท เพื่อช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน เนื่องจากจำนวนผู้เรียนมีการเพิ่มขึ้นทุกปี ทางมูลนิธิศีกฤทธิฯ ไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นนี้ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เงินบริจาคยังไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย คือ เมื่อก่อนไม่เคยเก็บเงินค่าเรียน แต่ที่เริ่มเก็บก็เพราะว่าเป็นการช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน และเป็นการให้เด็กมีสำนึกว่าต้องช่วยแชร์ มูลนิธิเราอยู่ได้เพราะเงินบริจาค ตอนแรกเราอยากให้เป็นกิจกรรมที่ฟรี แต่เมื่อมีคนมาเรียนมากขึ้นๆ ก็เลยต้องหาเงินบริจาคเพิ่ม” (สัมภาษณ์คุณรัชณี ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

ทั้งนี้การจัดการแสดงในแต่ละครั้ง ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการค่อนข้างสูง เนื่องจากการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีองค์ประกอบมาก ดังคำกล่าวของว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์ นักวิชาการศึกษางานกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่ว่า

“งบประมาณ ส่วนสำคัญต้องใช้งบจัดแสดงครั้งหนึ่งมาก โขนโรงหนึ่งซึ่งไม่รวมค่าตัวนักแสดง ถ้าเราจ้างนักแสดงอย่างน้อยคนละ 500 บาท จำนวน 50 คนก็เป็นล้าน ทั้งค่าชุด ค่าอื่นๆ 20 ตัวก็เกินแล้ว ค่าเครื่องเสียง ค่าเช่าสถานที่ทุกอย่างเราเช่าหมด ถ้าเรามีโรงละครเป็นของตัวเองเราจะทุนได้” (สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

## 2. ด้านอาคารสถานที่

ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ศิลปินคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงปัญหาด้านอาคารสถานที่ที่ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน แม้จะได้รับการสนับสนุนพื้นที่เรียนบางส่วนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพก็ตาม ซึ่งทางคณะครูก็ได้บริหารจัดการพื้นที่ทุกตารางนิ้วของอาคารศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์อย่างคุ้มค่าแล้ว แต่ด้วยจำนวนผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้สถานที่คับแคบและไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอน ดังคำกล่าวที่ว่า

“แค่เรื่องสถานที่ เรื่องเดียวเท่านั้นเอง อย่างอื่นผมยังมองไม่เห็น ไม่ว่าจะเป็นที่จอดรถ สถานที่เรียนซึ่งจะเห็นได้ว่าชั้นบน เครื่องดนตรีวางแน่นไปหมด...ก็เริ่มแออัด เมื่อคนมาเยอะ สถานที่ไม่พอ ครูดูแลไม่ทั่วถึง ทำให้ผลผลิตออกมาไม่เต็มร้อย”  
(สัมภาษณ์ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม, 4 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับคำกล่าวของครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ ที่กล่าวว่า “ห้องเรียน สถานที่ที่มีเสียงดัง สถานที่ที่มีพื้นที่น้อย ใช้ทุกตารางนิ้ว ไม่ถูกหลักการ ในการร้อง ที่ต้องการความเงียบ แต่เด็กตั้งใจเรียน ต้องมีสมาธิ” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558) และคุณศิริภัตสร จริยาพงษ์ ผู้ปกครอง ที่กล่าวถึงปัญหาด้านอาคารสถานที่ในลักษณะเดียวกันที่ว่า “จะติดนิตินึง คนเรียน โจนเรียนเยอะต้องอาศัยพื้นที่เขา (สสส.) ซึ่งอาจไม่สะดวกในพื้นที่ที่ผู้เรียนยกแข้งยกขาร่า ต้องขยับ โต๊ะเก้าอี้ หามุมเอาเอง ไม่สะดวก” (สัมภาษณ์คุณศิริภัตสร จริยาพงษ์, 4 ตุลาคม 2558) เช่นเดียวกับนางสาวศศิพรรณ ไตรพันธุ์ ผู้เรียนดนตรีไทย ที่กล่าวเสริมว่า “มีเสียงดัง ไม่เป็นสัดส่วน เวลาตีฉิมเสียงก็ตีกัน ฟังไม่ค่อยรู้เรื่อง” (สัมภาษณ์นางสาวศศิพรรณ ไตรพันธุ์, 11 ตุลาคม 2558)

## 3. ด้านบุคลากร

คุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงปัญหาด้านบุคลากรที่ยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ ส่งผลให้ห้องสมุดไม่สามารถเปิดดำเนินการได้เต็มตามศักยภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า

“อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นห้องสมุด ซึ่งจะรวบรวมงานของอาจารย์ คึกฤทธิ์ ปราโมช รวมทั้งผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ตอนนี้เราทำเป็นฐานบรรณานุกรม เรื่องเกี่ยวกับรามเกียรติ์ ซึ่งห้องสมุดของเรายังขาดบรรณารักษ์...” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558)



#### 4. ด้านการประชาสัมพันธ์

ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์ นักวิชาการศึกษางานกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่สามารถเจาะลึกถึงกลุ่มเป้าหมายเยาวชนซึ่งต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง ดังคำกล่าวที่ว่า “การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ อย่างไม่ทั่วถึงยังไม่เจาะกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งต้องมีการพัฒนาต่อไป...” (สัมภาษณ์ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับคุณรัศมิตา เสาวรส ผู้ปกครอง ที่กล่าวถึงความต้องการให้ศูนย์ศิลปะการแสดงได้มีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อให้มีคนที่รู้จักศูนย์ศิลปะการแสดงมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ยังมีปัญหาทางด้านการประชาสัมพันธ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“จริงๆ อยากให้มีการประชาสัมพันธ์โฆษณามากกว่านี้ เชื่อว่ามีหลายคนไม่ทราบ ออกสื่อให้มากขึ้น เว็บไซต์ สื่อ ทิวี่ โฆษณาไม่มีเลย แต่เว็บไซต์ไม่แน่ใจ ถ้ามีคนสมัครเยอะก็จะมีค่าบำรุง คิดว่าน้อยไปน่าเชิญชวนให้มาตามความสมัครใจ ดูจากโฆษณาสื่อไม่มี” (สัมภาษณ์คุณรัศมิตา เสาวรศ.4 ตุลาคม 2558)

#### 5.10 ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาอุปสรรคของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ นำมาซึ่งข้อเสนอแนะที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดง โดยส่วนใหญ่เสนอให้มีการปรับปรุงด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพื่อให้สังคมได้รู้จักศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ให้มากขึ้นด้วยการจัดการแสดงในโอกาสต่างๆ การลงสื่อประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุน ดังที่คุณรัศมิตา เสาวรศ ผู้ปกครองได้กล่าวว่า “อยากให้มีการโฆษณาให้มากกว่านี้ เด็กที่อื่นจะ ได้รับทราบว่าที่นี่มีเรียน และไม่แพง” สอดคล้องกับคุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่กล่าวว่า “เราอยากจะเผยแพร่กิจกรรมของเราให้มากๆ เพื่อให้ผู้ที่สนับสนุน ผู้บริจาค เห็นคุณค่าตรงนี้ แล้วสามารถมาช่วยเหลือสนับสนุนได้”

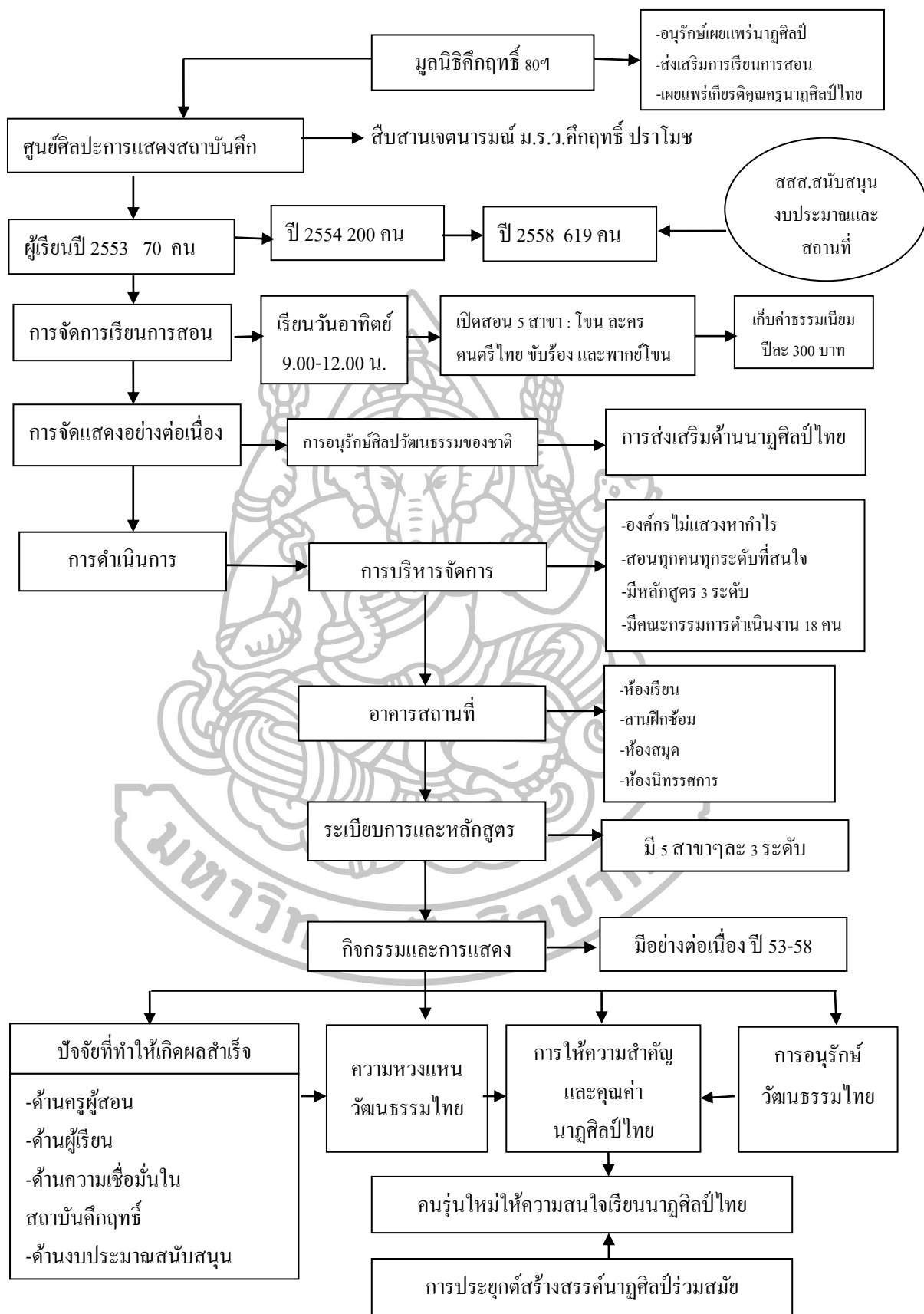
นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาด้านบุคลากรครูผู้สอนที่ไม่เพียงพอ และได้มีการจ้างนักศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มาช่วยสอน ดังคำกล่าวของดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ศิลปินคึกฤทธิ์ ที่ว่า “ก็ให้นักศึกษาฝึกสอนของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มาช่วยสอน แล้วก็ให้ค่าตอบแทนคนละ 500 บาท ต่อหนึ่งครั้ง แต่เดี๋ยวมายะยะตอนไหน คือ ใกล้จะเริ่มมีการแสดง เพราะว่าจะได้ถูกคัดเลือก ไปเล่น ไปแสดง” และกล่าวเพิ่มเติมถึงข้อเสนอแนะในด้านการปรับปรุงเวทีให้มีความเหมาะสมต่อการแสดงมากขึ้น “ที่อยากได้จริงๆคือสถานที่ อีกประเด็นหนึ่งคือ ปรับสถานที่คือปรับเวที เพราะมันไม่เอื้ออำนวยต่อการแสดง โขนละคร” (สัมภาษณ์ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม, 4 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่ผู้ชมการแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้กล่าวเสนอแนะให้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จัดการแสดงละครไทยประเภทอื่นด้วย เช่นละครพูด ละครร้อง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมในยุคปัจจุบัน ดังคำกล่าวของคุณอรพรรณ ทัดเนียม ที่ว่า “...อยากให้ทางศูนย์จัดการแสดงให้หลากหลาย ให้เข้ากับยุคสมัย ผู้ชมเข้าใจง่าย แต่ก็ไม่ต้องละทิ้งความเป็นไทยนะคะ อาจเป็นละครพูด หรือละครร้องก็ได้” (สัมภาษณ์คุณอรพรรณ ทัดเนียม, อาชีพค้าขาย, 25 กรกฎาคม 2558) และคุณเขาวลิต เสาวรส ผู้ชมการแสดงโขน ได้เพิ่มเติมข้อเสนอแนะในการเลือกสถานที่จัดการแสดงเพื่อประหยัดงบประมาณของมูลนิธิคึกฤทธิ์ โดยการประสานขอความอนุเคราะห์สถานที่จากหน่วยงานราชการ เช่น หอประชุม หรือสโมสร ดังคำกล่าวที่ว่า “...คือมาแสดงที่นี่ก็ดีนะ แต่น่าจะเสียค่าเช่า...มูลนิธิ น่าจะขอใช้พื้นที่ของราชการ หอประชุมตามสโมสร เห็นกว้างขวาง จะได้ประหยัดค่าใช้จ่าย” (สัมภาษณ์คุณเขาวลิต เสาวร, 25 ตุลาคม 2558)

จากที่กล่าวมาสามารถสังเคราะห์สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ได้สืบสานเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมีการจัดตั้งมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ฯ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เริ่มดำเนินการในปี 2553 อย่างไม่เป็นทางการเริ่มแรกมีผู้เรียนเพียง 70 คน ส่วนปี 2554 มีผู้เรียน จำนวน 200 คน และในปี 2558 มีผู้เรียนถึง 619 คน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดการเรียนการสอนเฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 น. โดยเปิดสอนจำนวน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้องและพากย์โขน มีการเก็บค่าธรรมเนียมนปีละ 300 บาท มีการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และแหล่งเรียนรู้ทาง

วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ มีการดำเนินการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ ที่มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 คน เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เปิดการเรียนการสอนทุกระดับทุกวัยที่สนใจตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีหลักสูตรการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูง มีคณะกรรมการดำเนินงาน 18 คน 2) ด้านอาคารสถานที่ มีห้องเรียน ลานฝึกซ้อม ห้องสมุด และห้องนิทรรศการ มีการกำหนดระเบียบการและหลักสูตร 5 สาขา ในการสอนในระดับต่างๆ มีการปรับการเรียนให้เหมาะสมกับการนำไปใช้แสดง 3) ด้านกิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2553-2558 ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ 1) ครูผู้สอนมีความตั้งใจและอุทิศตน 2) ผู้เรียนมีความสนใจ 3) ความเชื่อมั่นในสถาบันคึกฤทธิ์ และ 4) การสนับสนุนงบประมาณ มีการวางแผนศิลปวัฒนธรรมไทย การให้ความสำคัญและเห็นคุณค่านาฏศิลป์ไทย รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจเรียนนาฏศิลป์เพิ่มมากขึ้น และศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการประยุกต์ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยให้มีความร่วมสมัยเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมด้วย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ดังแผนภูมิที่ 16 นี้





แผนภูมิที่ 16 แสดงสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกึ่งกึ่ง

## บทที่ 5

### ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ นานาชาติไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์” ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแบบผสมผสาน วิธี (Mixed Method Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จำนวน 234 คน ได้รับแบบสอบถามกลับมา 234 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนานาชาติ 3) ผู้เรียน นานาชาติ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย แบ่งเป็น 7 ตอน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

#### การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านานาชาติไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และความต้องการในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนานาชาติ ไทย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้าน นานาชาติไทย

ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนานาชาติไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ( $r$ ) ของปัจจัยสนับสนุนกับ สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนานาชาติไทย

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัญหา/อุปสรรค ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง  
วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

### การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 7 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้  
นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์

### การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

#### ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์  
ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์จำนวน 234 คน โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่  
ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ซึ่งเสนอผลการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

			(n = 234)
	ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ	ชาย	95	40.60
	หญิง	139	59.40
	2.อายุปัจจุบัน		
	6-10 ปี	100	42.73
	11-15 ปี	86	36.75
	16-20 ปี	22	9.40
	21-25 ปี	2	.85
	มากกว่า 25 ปี	24	10.27
3.ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	148	63.25
	มัธยมศึกษา	52	22.22
	อนุปริญญา/ปวส.	4	1.71

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนและร้อยละของลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

(n = 234)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาตรี	18	7.69
สูงกว่าปริญญาตรี	12	5.13
4. ถิ่นที่อยู่		
ในกรุงเทพฯ	192	82.05
เขตปริมณฑลและนอกกรุงเทพฯ	42	17.95

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 59.40 รองมาเพศชาย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 มีอายุระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 42.73 รองลงมา มีอายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 36.75 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 63.25 รองลงมา มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ถิ่นที่อยู่ ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 82.05 รองลงมาอยู่ในเขตปริมณฑลและนอกกรุงเทพฯ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 17.95



ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

ปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยใช้ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในภาพรวม

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	2.89	.78	ปานกลาง	5
2	ด้านความเชื่อ	4.25	.55	มาก	1
3	ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย	4.09	.53	มาก	3
4	ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	4.06	.66	มาก	4
5	ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	4.16	.47	มาก	2
	รวมเฉลี่ย	3.89	.46	มาก	

จากตารางที่ 15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย โดยรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 3.89$ , S.D. = .46) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความเชื่อ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.25$ , S.D. = .55) รองลงมา คือ ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.16$ , S.D. = .47) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 2.89$ , S.D. = .78)



ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการ  
พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยรายด้านในด้าน การรับรู้ข้อมูล  
ข่าวสาร

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากวิทยุ	2.03	.22	น้อย	8
2	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากโทรทัศน์	2.67	1.30	ปานกลาง	6
3	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ นิตยสาร	2.86	1.30	ปานกลาง	5
4	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากอินเทอร์เน็ต	2.87	1.24	ปานกลาง	4
5	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากปากต่อปาก	3.57	1.26	มาก	2
6	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ด้วยตนเอง	3.59	1.28	มาก	1
7	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ทางประชาสัมพันธ์ของราชการ	3.07	1.25	ปานกลาง	3

ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยรายด้านในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (ต่อ)

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
8	การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์จากการประชาสัมพันธ์ของสถาบันก๊กฤทธิ์	2.48	1.26	ปานกลาง	7
	รวมเฉลี่ย	2.89	.78	ปานกลาง	

จากตารางที่ 16 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 2.89, S.D. = .78$ ) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์ ด้วยตนเอง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.59, S.D. = 1.28$ ) รองลงมา คือ ข้อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์ จากปากต่อปากมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.57, S.D. = 1.26$ ) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์ จากวิทยุมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 2.03, S.D. = .22$ )

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการ

พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านความเชื่อ

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านความเชื่อ	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D		
1	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นสิ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์	3.49	1.31	ปานกลาง	8
2	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติ	4.56	.88	มากที่สุด	1
3	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข	4.32	.94	มาก	5
4	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้รับการส่งเสริมความรู้มาอย่างยาวนาน	4.00	1.07	มาก	7
5	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยส่งเสริมความเป็นไทย	4.29	.89	มาก	6
6	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยส่งเสริมให้สังคมยึดมั่นในคุณค่า และความงดงาม	4.51	.80	มากที่สุด	2
7	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีความงดงามทางด้านนาฏศิลป์	4.49	.71	มาก	3

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านความเชื่อ (ต่อ)

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านความเชื่อ	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
8	ความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นการแสดงที่สร้างรายได้	4.41	.94	มาก	4
	รวมเฉลี่ย	4.25	.55	มาก	

จากตารางที่ 17 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านความเชื่อกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านความเชื่อในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.25$ , S.D. = .55) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.56$ , S.D. = .88) รองลงมาคือ ข้อความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยส่งเสริมให้สังคมยึดมั่นในคุณค่า และความงามมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ( $\bar{X} = 4.51$ , S.D. = .80) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อความเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นสิ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 3.49$ , S.D. = 1.31)

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ	3.44	1.28	ปานกลาง	9
2	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสังคม	3.58	1.06	มาก	8
3	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมประเพณี	4.23	.87	มาก	4
4	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสุขภาพ	4.62	.62	มากที่สุด	1
5	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และสืบทอดนาฏศิลป์ไทย	4.10	.92	มาก	7
6	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจ	4.44	.91	มาก	2
7	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์	4.04	.87	มาก	5
8	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านการสร้างมูลค่าการแสดงศิลปะและวัฒนธรรม	3.99	1.03	มาก	6

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย (ต่อ)

(n=234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
9	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทย	4.35	.85	มาก	3
	รวมเฉลี่ย	4.09	.53	มาก	

จากตารางที่ 18 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทยกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.09$ , S.D = .53) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสุขภาพมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X} = 4.62$ , S.D = .62) รองลงมา คือข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X} = 4.44$ , S.D = .91) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง ( $\bar{X} = 3.44$ , S.D = 1.28)

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของภาครัฐ	4.29	.90	มาก	1
2	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเอกชน	3.65	1.22	มาก	6
3	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไร	3.98	.98	มาก	5
4	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน	4.06	1.00	มาก	4
5	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ	4.17	.96	มาก	3
6	แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ขาดการส่งเสริมจากรัฐ	4.19	.97	มาก	2
	รวมเฉลี่ย	4.06	.66	มาก	

จากตารางที่ 19 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.06$ , S.D. = .66) เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า ข้อหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.29$ , S.D. = .90) รองลงมา คือ ข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ขาดการส่งเสริมจากรัฐมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.19$ , S.D. = .97) และข้อที่มีค่าเฉลี่ย

ต่ำที่สุดคือ ข้าราชการภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเอกชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.65, S.D. = 1.22$ )

ตารางที่ 20 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

(n=234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ควรมีกิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	3.51	1.16	มาก	11
2	ควรมีการจัดศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชาติ	4.32	.73	มาก	1
3	ควรมีการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ของสถาบันคึกฤทธิ์ให้มีความวิจิตร ตระการตาของมรดกทางวัฒนธรรม	4.14	.94	มาก	9
4	ควรมีสถานที่และอาคารสำหรับผู้เรียนอย่างเหมาะสม	4.26	.92	มาก	3
5	ควรมีสถานที่จอดรถพอเพียงและมีความสะดวก	4.20	.83	มาก	5
6	ควรมีห้องเรียนเพียงพอและมีความเหมาะสม	4.14	.96	มาก	10
7	ควรมีห้องสุขาจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด	4.30	.81	มาก	2
8	ควรมีการจัดที่นั่งพักผ่อนเพียงพอและเหมาะสม	4.19	.93	มาก	6
9	ควรมีครูผู้สอนมีความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความรู้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	4.16	.93	มาก	8
10	ควรได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูลข่าวสารของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	4.30	.87	มาก	2
11	ควรมีการจัดเอกสาร แผ่นพับ หรือข้อมูลข่าวสารที่อธิบายเรื่องราวของของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	4.16	.88	มาก	8
12	ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	4.17	.85	มาก	7



ตารางที่ 20 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (ต่อ)

(n =234)

ที่	ปัจจัยสนับสนุนด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
13	ควรมีระเบียบขั้นตอนในการเข้าเรียนมีความเหมาะสม	4.23	.82	มาก	4
	รวมเฉลี่ย	4.16	4.67	มาก	

จากตารางที่ 20 พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.16$ , S.D. = 4.67) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อควรมีการจัดศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาให้เป็นที่แห่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชาติ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.32$ , S.D. = .73) รองลงมา คือ ข้อควรมีห้องสุขาจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด และควรได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูลข่าวสารของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเท่ากัน ( $\bar{X} = 4.30$ , S.D. = .81), ( $\bar{X} = 4.30$ , S.D. = .87) ตามลำดับและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อควรมีกิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 3.51$ , S.D. = 1.16)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของ  
ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังนี้

ตารางที่ 21 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

(n=234)

ที่	สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
	<b>ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>				(1)
1	มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ	4.12	.88	มาก	6
2	มีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความรู้ของภูมิปัญญา นาฏศิลป์ไทย	4.23	.85	มาก	4
3	มีการเชิญผู้รู้หรือศิลปินแห่งชาติมาถ่ายทอดความรู้ ให้กับผู้เรียน	4.29	.75	มาก	2
4	มีการจัดกิจกรรมของสถาบันคึกฤทธิ์เพื่อปลูกจิตสำนึก ในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย	4.20	.88	มาก	5
5	มีการจัดกิจกรรมหรือการแสดงที่เชื่อมโยงกับการเรียน การสอนนาฏศิลป์ไทย	4.25	.89	มาก	3
6	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิด ประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์โดยตรง	4.32	.86	มาก	1
7	มีการจัดทำเอกสารหรือสื่อเพื่อเสริมความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ นิทรรศการ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ	4.29	.80	มาก	2
	รวม	4.24	.50	มาก	

ตารางที่ 21 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ (ต่อ)

(n=234)

ที่	สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
	<b>ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>				(3)
1	มีการกรอกใบสมัครของผู้เรียน เช่น ชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ ความสนใจ ฯลฯ	4.00	.90	มาก	4
2	มีการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือเรียนรู้ในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	4.10	.97	มาก	3
3	มีการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	4.11	.94	มาก	2
4	มีการส่งเสริมด้านการตลาดของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	3.92	1.00	มาก	5
5	มีการเตรียมการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้	3.88	1.05	มาก	6
6	มีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด เป็นต้น	4.29	.83	มาก	1
	รวม	4.05	.64	มาก	
	<b>ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>				(2)
1	มีการปรงแก้ไข้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในสถาบันคึกฤทธิ์	4.15	.80	มาก	4
2	มีป้ายบอกทางตามสถานที่สาธารณะอย่างชัดเจน	3.88	1.05	มาก	6
3	มีการจัดสภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบอย่างสะอาดและสวยงาม	4.06	1.02	มาก	5
4	วิทยากรมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง	4.28	.80	มาก	2

ตารางที่ 21 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา (ต่อ)

(n=234)

ที่	สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
5	มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อผู้เรียนอย่างเพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ป้ายหรือแผ่นพับให้ข้อมูล ฯลฯ	4.42	.78	มาก	1
6	มีบุคลากรที่ทำงานด้วยอัธยาศัยไมตรี มีทักษะในการสื่อสารได้กับทุกคน	4.21	.93	มาก	3
	รวมเฉลี่ย	4.17	.58	มาก	
	รวมทั้งหมด	4.15	.48	มาก	

จากตารางที่ 21 พบว่า สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ในภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.15$ , S.D. = .48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ( $\bar{X} = 4.24$ , S.D. = .50) รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.17$ , S.D. = .58) และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.05$ , S.D. = .64)

ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ( $\bar{X} = 4.24$ , S.D. = .50) เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมาก คือ ข้อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์โดยตรง ( $\bar{X} = 4.32$ , S.D. = .86) รองลงมา คือ ข้อมีการเชิญผู้รู้หรือศิลปินแห่งชาติมาถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน และมีการจัดทำเอกสารหรือสื่อเพื่อเสริมความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ นิทรรศการ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ ( $\bar{X} = 4.28$ , S.D. = .75), ( $\bar{X} = 4.28$ , S.D. = .80) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ ( $\bar{X} = 4.12$ , S.D. = .89)

ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X}=4.05$ , S.D. = .64) เมื่อพิจารณารายข้อโดยทุกข้ออยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อมีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด เป็นต้น ( $\bar{X}=4.29$ , S.D. = .83) รองลงมา คือ ข้อมีการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ( $\bar{X}=4.11$ , S.D. = .94) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีการเตรียมการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ( $\bar{X}=3.88$ , S.D. = 1.05)

ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X}=4.17$ , S.D. = .58) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าสูงสุด โดยทุกข้ออยู่ในระดับมากคือ ข้อมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อผู้เรียนอย่างเพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ป้ายหรือแผ่นพับให้ข้อมูล ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ( $\bar{X}=4.42$ , S.D. = .78) รองลงมา คือ ข้อวิทยากรมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง ( $\bar{X}=4.28$ , S.D. = .80) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีป้ายบอกทางตามสถานที่สาธารณะอย่างชัดเจน ( $\bar{X}=3.88$ , S.D. = 1.05)

#### ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย เมื่อจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และถิ่นที่อยู่ โดยการทดสอบค่าที (t-test Independent Samples) และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างนัยสำคัญทางสถิติ ที่ .05 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe')

ตารางที่ 22 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเปรียบเทียบตัวแปรเพศกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

(n=234)

เพศ	$\bar{X}$	S.D.	t-test	p-value
ชาย	4.27	.42	2.99*	.003
หญิง	4.08	.50		

\*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 22 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรเพศกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยพบว่า เพศแตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 23 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยโดยจำแนกตามช่วงอายุ

(n=234)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	3	2.48	.83	3.72*	.010
ภายในกลุ่ม	230	51.17	.22		
รวม	233	53.66			

\*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตารางที่ 23 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยจำแนกตามช่วงอายุ พบว่า อายุแตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เพื่อให้ทราบว่าตัวแปรคู่ใดมีความแตกต่างกัน จึงทำการทดสอบต่อโดยการเปรียบเทียบเชิงซ้อนรายคู่ (Multiple Comparison) ของเซฟเฟ้ (Scheffe')

ตารางที่ 24 แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม  
ด้านนาฏศิลป์ไทยจำแนกตามช่วงอายุเป็นรายคู่ ด้วยวิธีเซฟเฟ (Scheffe')

(n=234)

ช่วงอายุ	6-10 ปี ( $\bar{X}=4.12$ )	11-15 ปี ( $\bar{X}=4.15$ )	16-20 ปี ( $\bar{X}=4.44$ )	มากกว่า 20 ปี ( $\bar{X}=4.01$ )
6-10 ปี ( $\bar{X}=4.12$ )	-			
11-15 ปี ( $\bar{X}=4.15$ )	.3334	-		
16-20 ปี ( $\bar{X}=4.44$ )	.31960*	.31693*	-	
มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ( $\bar{X}=4.01$ )	.11507	.14841	.43468*	-

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 24 ผลการทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ (Scheffe') พบว่า มี 3 คู่ ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05กลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุ 16 – 20 ปี ( $\bar{X}=4.44$ ) มีค่าเฉลี่ยต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ระดับช่วงอายุ 20 ปีขึ้นไป ช่วงอายุ 11 - 15 ปี และ ช่วงอายุ 6 - 10 ปี ( $\bar{X}=4.01$ ), ( $\bar{X}=4.15$ ), ( $\bar{X}=4.12$ ) ตามลำดับ

ตารางที่ 25 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้าน  
นาฏศิลป์ไทยโดยจำแนกตามระดับการศึกษา

(n=234)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	2	3.56	1.78	8.20*	0.000
ภายในกลุ่ม	231	50.10	.22		
รวม	233	53.66			

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 25 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม  
ด้านนาฏศิลป์ไทยตามระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาแหล่ง  
เรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยแตกต่างกัน เพื่อให้ทราบว่าตัวแปรคู่ใดมีความแตกต่างกัน  
จึงทำการทดสอบต่อโดยการเปรียบเทียบเชิงซ้อนรายคู่ (Multiple comparison) ของเซฟเฟ้  
(Scheffe')

ตารางที่ 26 แสดงผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้าน  
นาฏศิลป์ไทยจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่ ด้วยวิธีของ เซฟเฟ้ (Scheffe')

(n=234)

ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา ( $\bar{X}=4.10$ )	มัธยมศึกษา ( $\bar{X}=4.38$ )	สูงกว่ามัธยมศึกษา ( $\bar{X}=4.05$ )
ประถมศึกษา ( $\bar{X}=4.10$ )	-		
มัธยมศึกษา ( $\bar{X}=4.38$ )	0.28*	-	
สูงกว่ามัธยมศึกษา ( $\bar{X}=4.05$ )	0.05	0.34*	-

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05



จากตารางที่ 26 ผลการทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของเซฟเฟ (Scheffe') พบว่า มี 2 คู่ ที่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา ( $\bar{X} = 4.38$ ) มีค่าเฉลี่ยต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ( $\bar{X} = 4.10$ ) กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา ( $\bar{X} = 4.38$ ) มีค่าเฉลี่ยต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษา ( $\bar{X} = 4.05$ )

ตารางที่ 27 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย โดยจำแนกตามถิ่นที่อยู่

(n=234)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม	1	.87	.87	3.83	.051
ภายในกลุ่ม	232	52.78	.23		
รวม	233	53.66			

\*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 27 แสดงการเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยจำแนกตามถิ่นที่อยู่พบว่า ถิ่นที่อยู่ที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้  
ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้าน  
นาฏศิลป์ไทย

(n=234)

ปัจจัยสนับสนุน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง วัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย	p-value
<b>ปัจจัยสนับสนุน</b>		
-การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	.377**	.000
-ความเชื่อ	.424**	.000
-การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย	.500**	.000
-การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	.469**	.000
-ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง วัฒนธรรม	.570**	.000

\*  $p < .01$

จากตารางที่ 28 พบว่า ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่างผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมาก ( $r=.377$   $p\text{-value}=.000$ ,  $r=.424$   $p\text{-value}=.000$ ,  $r=.500$   $p\text{-value}=.000$ ,  $r=.469$   $p\text{-value}=.000$ ,  $r=.570$   $p\text{-value}=.000$ ) ตามลำดับ

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม  
ด้านนาฏศิลป์ไทย

การวิเคราะห์ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม  
ด้านนาฏศิลป์ไทย โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ซึ่งเสนอผลการวิเคราะห์  
ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 29 และ 30 ดังนี้

ตารางที่ 29 ปัญหา/อุปสรรค ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของ  
ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันกฤตฤทธิ

(n=28)

ที่	ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับ ที่
	<b>โครงสร้างและการจัดการ</b>			
1	สถานที่ในการเรียนดูไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน หรือพื้นที่มี น้อย สถานที่เรียนและฝึกซ้อมยังไม่มีความสะดวกสบายเท่าที่ควร คับแคบ	8	28.57	1
2	ไม่มีห้องเรียน ทำให้เสียงดังจากการเรียนการสอนจากรุ่นพี่ที่ เรียน เสียงเพลงตีกัน ทำให้ไม่มีสมาธิเรียน	4	14.28	2
3	สถานที่เรียนร้อนเกินไป	3	10.71	3
4	ผู้เรียนต้องใช้สถานที่ของ สสส. บางครั้งไม่ว่างต้องไปรวมกันที่ สถาบัน ทำให้ไม่เพียงพอ	2	7.14	4
	<b>การเรียนการสอน</b>			
1	บางคนคิดว่ายากเกินไป จึงไม่เรียนต่อ	1	3.57	5
2	จำทำทางไม่ได้	1	3.57	5
	<b>สิ่งอำนวยความสะดวก</b>			
1	ที่จอดรถจำนวนน้อยกว่าจำนวนรถผู้ปกครอง	4	14.28	2
2	ที่นั่งพักผ่อนของผู้ปกครองน้อยเกินไป	2	7.14	4
3	ห้องน้ำไม่เพียงพอหรือน้อยเกินไป ทำให้ต้องยืนรอนาน และมี กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์	3	10.71	3

จากตารางที่ 29 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนา มีปัญหาและอุปสรรค ในด้านโครงสร้างและการจัดการ สถานที่ในการเรียนดูไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน หรือพื้นที่มีน้อย สถานที่เรียนและฝึกซ้อมยังไม่มีความเหมาะสมเท่าที่ควร คับแคบความถี่ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 รองลงมาคือ ไม่มีห้องเรียน ทำให้เสียงดังจากการเรียนการสอนจากรุ่นพี่ที่เรียนกันอยู่ เสียงเพลงติดกัน ทำให้ไม่มีสมาธิเรียนและ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกคือที่จอดรถจำนวนน้อยกว่าจำนวนรถผู้ปกครองความถี่ 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 14.25 ตามลำดับและในด้านการเรียนการสอนต่ำที่สุด คือ บางคนคิดว่ายากเกินไป จึงไม่ เรียนต่อและจำทำทางไม่ได้ อย่างละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.57 ตามลำดับ

ตารางที่ 30 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนา

(n=36)

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับที่
	<b>โครงสร้างและการจัดการ</b>			
1	ควรมีการแยกห้องเรียน เสียงดังติดกันและมีกระจกและมีห้องเรียนและให้มีพื้นที่การแสดงให้มากขึ้น	6	16.67	1
2	ควรมีผู้ใหญ่ ผู้บริหารเอาใจใส่ครูที่มาสอนให้ดี	1	2.78	6
3	ควรมีห้องกิจกรรมสำหรับเด็กๆ ในวันปกติ	2	5.56	5
4	ควรมีที่นั่งพัก และเก้าอี้นั่งให้มากขึ้นรวมถึงป้ายบอกทาง	3	8.33	4
5	ห้องเรียนควรมีกระจกบานใหญ่ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เห็น			
	ทำทาง การแสดงของตนเอง จะได้แก้ไขจุดบกพร่องได้ง่าย	2	5.56	5
6	ควรมีการสืบสานนาฏศิลป์ไทยให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป	2	5.56	5
	<b>การเรียนการสอน</b>			
1	ควรมีครูดูแลให้ทั่วถึงทุกคน ทุกกลุ่ม	2	5.56	5
2	ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยมีความพร้อมทุกคน ตั้งใจให้ความรู้ มีความสามารถ	5	13.89	2

ตารางที่ 30 แสดงข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของ  
ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ (ต่อ)

(n=36)

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ	ลำดับ ที่
3	ควรมีกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากกว่านี้เช่น การละเล่น ไทย	2	5.56	5
4	ควรมีกิจกรรมการแสดงให้มากขึ้น หรือบ่อยขึ้น และควรมีจัด นิทรรศการที่น่าสนใจให้มากขึ้น	4	11.12	3
5	ควรมีการประยุกต์ทำรำให้มากขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวก	3	8.33	4
1	ควรมีห้องน้ำมากขึ้นและให้ทำความสะอาด	6	16.67	1
2	ควรเปิดแอร์ทุกครั้งที่เด็กมาเรียนทุกสัปดาห์	2	5.56	5
3	ควรมีเจ้าหน้าที่จอดรถให้มากขึ้น	3	8.33	4
4	หากเป็นไปได้ควรมีอาหารแจกหรือจำหน่ายกับผู้เรียน	2	5.56	5

จากตารางที่ 30 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย  
ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีข้อเสนอแนะในด้าน โครงสร้างและการจัดการควรมี  
การแยกห้องเรียน เสียงดังตึกกันและมีกระจก และมีห้องเรียนและให้มีพื้นที่การแสดงให้มากขึ้นกับ  
สิ่งอำนวยความสะดวกควรมีห้องน้ำมากขึ้นและให้ทำความสะอาดความถี่ 6 คน คิดเป็นร้อยละ  
16.67 รองลงมาในด้านการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยมีความพร้อมทุกคน ตั้งใจให้  
ความรู้ มีความสามารถ ความถี่ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.89 ตามลำดับและในด้าน โครงสร้างและการ  
จัดการต่ำที่สุด คือ ควรให้ผู้ใหญ่ ผู้บริหารเอาใจใส่ครูที่มาสอนให้ดี ความถี่ 1 คน คิดเป็นร้อยละ  
2.78

## ตอนที่ 7 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ของ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนาฏศิลป์ 3) ผู้เรียนนาฏศิลป์ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) รายละเอียดเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ดังนี้

สำหรับแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมนาฏศิลป์ไทย มีองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ ที่ประกอบด้วย ความมีชื่อเสียงของสถาบันคึกฤทธิ์ วิธีการผู้สอน ผู้เรียน การสะท้อนการเรียนรู้การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ จากผู้เรียน และการพัฒนาของสถาบันคึกฤทธิ์

### 7.1 ความมีชื่อเสียงของมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้สืบสานเจตนารมณ์ ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งมีผลงานทางนาฏศิลป์ไทยเป็นที่ประจักษ์ และเป็นที่น่าเคารพศรัทธาของคนทั่วไป ทำให้ทุกคนมีความไว้วางใจและอุทิศตนเพื่อศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ที่ต้องการทำประโยชน์ให้กับสังคม โดยมีมูลนิธิคึกฤทธิ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการของมูลนิธิคึกฤทธิ์ถึง 18 คน ดังที่คุณรัชณี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กล่าวว่

“หน่วยงานหลายๆหน่วยงานถึงมาร่วมสนับสนุนเพราะ ชื่อ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นชื่อที่ใครๆก็รู้จัก เป็นตัวรับประกัน และผลงานของสถาบันเป็นที่น่าเชื่อถือ เป็นที่น่าชื่นชม ทุกคนจึงให้ความไว้วางใจ และประกอบกับสังคมที่ต่าง

คนต่างก็ช่วยกันทำประโยชน์ จุดเด่น คือทำอย่างไรก็ได้ที่จะทำให้แนวคิดของครู  
คึกฤทธิ์ยังคงอยู่ ทุกคนสังคมได้ประโยชน์จากที่มูลนิธิยังอยู่” (สัมภาษณ์คุณรัชนี  
ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง  
(นาฏศิลป์-โขน ชกษ) และศิลปินคึกฤทธิ์ ได้กล่าวถึงอนาคตของสถาบันคึกฤทธิ์ยังคงอยู่ได้  
เนื่องจาก ชื่อเสียงของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทุกคนยึดเหนี่ยว กราบไหว้ ในความมีชื่อเสียงของ  
ท่าน ทำให้มีหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆให้การสนับสนุน ดังว่า “ผมว่าการสนับสนุนสถาบันจะ  
เกิดประโยชน์กับสังคม... เพราะเรื่องนี้วิญญูณของท่านคึกฤทธิ์ก็ยังคงอยู่กับเรา ไปกราบไหว้ เชื่อใน  
เรื่องนี้ มีท่านคึกฤทธิ์เป็นตัวยึดเหนี่ยว” (สัมภาษณ์ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

และกล่าวเสริมอีกว่า “บุคคลที่มาเรียน ครูก็ดี ทุกคนจะยึด มูลนิธิคึกฤทธิ์ว่าเป็นบุคคล  
สำคัญกับบ้านเมืองส่วนงบประมาณ เราไม่ค่อยห่วง เน้นวิชาการให้จำได้ ทำได้ก็พอทุกคน ทำด้วย  
ชีวิตจิตใจ ทุกคนก็ซาบซึ้งที่ตัวเอง ได้เรียนมา ที่เรามีชื่อเสียงมาได้ก็เพราะอันนี้ เป็นศิลปินแห่งชาติ  
เพราะอันนี้ ทำงานตั้งใจ และทำให้ดีที่สุด”

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในด้านนาฏศิลป์ไทย ที่ยังคง  
อนุรักษ์ สืบสานมาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ไม่ละเลยศิลปวัฒนธรรม สืบสาน  
ตามจารีตประเพณี ดังที่ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-  
โขนชกษ) และศิลปินคึกฤทธิ์ กล่าวว่า

“สถาบันคึกฤทธิ์เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่เราภาคภูมิใจในการสร้างตาม  
วิทยาลัยนาฏศิลป์ ขึ้นมา เราทำได้ผลสถาบันคึกฤทธิ์เป็นต้นแบบนาฏศิลป์ไทย  
ต้นแบบนี้เราต้องยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ เราจะไม่ละเลยของศิลปวัฒนธรรม หย่อนยาน  
ไม่ได้ ของใหม่ๆ เป็นพวกกระบำต่างๆ เช่น ระบายศรีวิชัย แต่ว่าของเก่าเป็นลีลาท่ารำ  
ผสมผสานกันไป แต่ไม่ผิดจารีตประเพณี ” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ ,  
11 ตุลาคม 2558)

## 7.2 การจัดการเรียนการสอน

แนวทางในการพัฒนาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ในด้านการเรียนการสอน ที่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน เป็นอุดมการณ์ที่สำคัญของสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้มาสนใจเรียน ตัดสินใจด้วยตนเอง ได้ยึดหลักในการสอนตามลำดับ มีการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ ในแต่ละหลักสูตร ดังที่ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขนยักษ์) และศิลปินคึกฤทธิ์ กล่าวว่า

“แนวทางในการพัฒนาสถาบันคึกฤทธิ์เราไม่ได้มองตรงนั้น แต่เรามองว่าจะทำอย่างไรให้คนมาเรียน เขาเป็นคนตัดสินใจตัวเองว่าจะเรียนต่อไหม หรือไม่เรียนอยากไหม แต่เรายึดหลักในการสอน จะเรียนแบบไหนการสอนเป็นหลักพื้นฐาน แต่โขน ต้องเล่นตรงตามพระราชนิพนธ์แต่งเอาไว้ แต่ส่วนเนื้อหาอื่นๆ การพากย์ปรับเปลี่ยนได้ แต่อยู่ในพื้นฐานและการเล่นโขน อีกอย่างไม่เอาเรื่องการเมืองมาใส่ไม่ได้ต้องอยู่ในวงของการพากย์ การเจรจา ตามสิ่งที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ทำเอาไว้ จะมาปรับโน่นนี่ไม่ได้ คือ นอกเรื่องนอกราว” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ ,11 ตุลาคม 2558)

ในปัจจุบัน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานเอกชน รวมถึงมูลนิธิคึกฤทธิ์ เป็นผู้ให้การสนับสนุนและสถาบันคึกฤทธิ์มีจุดเด่นที่ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ปกครองเข้ามาเรียนอย่างต่อเนื่อง คือ การเรียนการสอนฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย เสียเพียงค่าบำรุง 300 บาทเท่านั้น และมีศิลปินแห่งชาติมาสอน ดังที่ คุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคึกฤทธิ์ กล่าวว่า

“ตอนนี้เราก็มี สสส. กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานเอกชน ทางมูลนิธิ เป็นคนหามาในส่วน... หนึ่งก็คือ เปิดสอนฟรี สอง เรามีพื้นที่ให้เรียน สถานที่มันชุกงู ให้ผู้เรียนอยากมาเรียน สาม คือ ความสามารถของครูผู้สอน ซึ่งเป็นศิลปินแห่งชาติ ที่มีความจริงจั่งในการสอน มีความสามารถ ในชั้นเรียนมีผู้เรียนไม่มาก มีการเช็คชื่อ มี



การจัดทำสถิติการมาเรียน มีการดูแลนักเรียน ” (สัมภาษณ์ คุณอัจฉรา คำเมือง ,  
4 ตุลาคม 2558)

ในส่วนของการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทย จะต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ  
1) ผู้เรียน 2) ผู้สอน และ 3) งบประมาณหรือเงินทุน รวมถึงการเชิดชูเกียรติ ดังที่ ดร. ชีรภัทร์  
ทองนันทน์ศิลปินคึกฤทธิ์ และครูผู้สอนพากย์โจน กล่าวว่า “ผมมองจริงๆก็คือ อันดับแรกเลยคือ  
ทรัพยากรมนุษย์ นักเรียนต้องมีเข้ามาเรียน ต้องมีมาตลอด สอง ครูผู้สอน และที่ปัจจัยเงินทุนที่  
สนับสนุนเข้ามา และก็มีมีการเชิดชูเกียรติ ต่างๆ”(สัมภาษณ์ดร.ชีรภัทร์ ทองนันทน์, 4 ตุลาคม 2558)

ส่วนคุณรัชณี ก้านทองกุล กรรมการและเลขานุการสถาบันคึกฤทธิ์ มีข้อเสนอแนะที่จะทำ  
ให้ศูนย์ศิลปการแสดงเกิดการพัฒนา เป็นต้นแบบ คือโครงการจัดทำใบประกาศนียบัตร ซึ่งขณะนี้  
จะแจกให้เฉพาะผู้ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์เท่านั้น ดังว่า“ก็จะมีโครงการที่จะจัดทำใบ  
ประกาศนียบัตร แต่ตอนนี้จะใช้วิธีให้เด็กมาขอครูเป็นรายคนไป ครูก็จะรับรองความสามารถว่าอยู่  
ในระดับใด”(สัมภาษณ์คุณรัชณี ก้านทองกุล, 4 ตุลาคม 2558)

### 7.3 สถานที่เรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอน

สถานที่เรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่ เทป ซีดี และเครื่องใช้ต่างๆ ที่  
ประกอบการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนนาฏศิลป์ไทย ดังที่  
ดร. ชีรภัทร์ ทองนันทน์ ศิลปิน คึกฤทธิ์ และครูผู้สอนพากย์โจน กล่าวว่า

“จริงๆแล้วถ้าตัวนี้มันพุดยาก หนึ่ง ตัวผมไม่ได้เป็นกรรมการ ถามว่าอยากได้อะไรไหม อยากได้สถานที่ อยากได้เครื่องดนตรีที่มันมีพร้อม อุปกรณ์การเรียนการสอน เทป ซีดี ของใช้ก็ดี อนาคตข้างหน้าผมมองไม่เห็นว่าจะมีโอกาสสร้างอะไรเก็บไว้บ้างไหม ซึ่งตรงนี้ปัจจัยก็คือเงินทุน ผมไม่ห่วง แต่ถ้ามินโยบาย เช่น สร้างเครื่องโขนเก็บไว้มันก็จะเป็ผลดี เพิ่มเครื่องดนตรีให้เหมาะสม ก็จะได้ต่อสถาบัน ”  
(สัมภาษณ์ ดร. ชีรภัทร์ ทองนันทน์, 4 ตุลาคม 2558)

#### 7.4 การสะท้อนการเรียนรู้ของผู้เรียน

การเรียนการสอนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ จะมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน การสอนมีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัด เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเครียดเกินไป จนทำให้ผู้เรียนไม่อยากเรียน ดังที่ครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) และศิลปินศีกฤทธิ์ครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย กล่าวว่า “ก็มีความผูกพันกัน คือเวลาสอนจะไม่จริงจัง เคร่งครัดกับเขามาก และเขาก็ไม่เคร่งเครียดกับการเรียน ถ้าไปจริงจัง เคร่งครัด เด็กจะหน่ายมาก” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558)

การสะท้อนการเรียนรู้ในฐานะของผู้ปกครองของ นายศิริภัสสรณ์ จริยาพงษ์ กับ การเรียนที่มีเพื่อนและได้มีเวทีแสดง ความตั้งใจของครูผู้สอน การมีเวทีแสดงจริง ควรมีการออกไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ ดังว่า

“อยากมา ก็มีเพื่อน แล้วมีเวทีให้แสดง จุดนี้เป็นจุดสำคัญ คือ สถาบันศีกฤทธิ์ ฐูโรงเหมือนกัน มีอาจารย์ตั้งใจสอน มีเวทีให้แสดงจริงให้ทดสอบความสามารถเล็กๆ ก็แสดงบทเล็กๆ เพราะฉะนั้น เวทีจะมีเพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย เวทีตามี่ต่างๆ เน้นงานเล็กๆ เป็นทีมเต็มเรื่อง อย่างงานศพ ที่นครปฐมเขามี โขน รำ มีอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ถือว่าดีมาก คนไม่เคยเห็น รำอะไร งานเล็กๆ ไม่จำเป็นต้องเต็มทีมแบบ โขนใหญ่” (สัมภาษณ์คุณศิริภัสสร จริยาพงษ์, 4 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ยักษ์) และศิลปินศีกฤทธิ์ ได้สะท้อนถึงผู้เรียนว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสนใจ มีความภาคภูมิใจทำให้ครูทุกคนพร้อมใจกันจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังว่า “จากการได้ดู ได้พิจารณาทุกคนให้ ความสนใจมาก ภาคภูมิใจที่สุด ในชีวิตผม เด็กที่แสดงที่สังคีตศาลา กรมศิลปากร ทุกคนพร้อมใจกัน ทำให้คูมีแรง มีกำลังใจ” (สัมภาษณ์ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

## 7.5 การประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ได้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี แต่อาจจะยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบ ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงจึงต้องมุ่งเน้นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ดังว่า “ก็มีทางเดียวคือ เราต้องแสดงบ่อยๆ ประชาสัมพันธ์ โฆษณา บ่อยๆ” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ , 11 ตุลาคม 2558)

ทั้งนี้สอดคล้องกับ คุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ที่กล่าวถึงในช่วงแรกๆที่มีบุคลากรน้อย เงินทุนจำกัด และมีจุดอ่อนคือ การประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งทางศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ต้องการเผยแพร่กิจกรรมของสถาบันฯ เพื่อให้ผู้สนับสนุน ผู้บริจาค และประชาชนได้รับทราบถึงผลการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ดังว่า

“จุดอ่อนของเราคือ การประชาสัมพันธ์ ตอนนี้เราก็ใช้วิธีประชาสัมพันธ์เป็นกิจกรรมกิจกรรมไป ตอนที่ที่เราทำได้ก็คือ การประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต และก็ให้บริษัท โฆษณา บริษัทประชาสัมพันธ์ มาช่วยเรา แนวทางแก้ไข คือ เราอยากจะเผยแพร่กิจกรรมของเราให้มากๆ เพื่อให้ผู้ที่สนับสนุน ผู้บริจาค เล็งเห็นคุณค่าตรงนี้แล้วสามารถมาช่วยเหลือสนับสนุนได้” (สัมภาษณ์ คุณอัจฉรา คำเมือง , 4 ตุลาคม 2558)

ในขณะที่ ครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) และศิลปินคึกฤทธิ์ครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย กล่าวถึงสถาบันคึกฤทธิ์ควรมีการปรับปรุงพัฒนาในด้านการประชาสัมพันธ์ ดังว่า

“ก็คงจะต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหาร ก็ปรับปรุงในด้านประชาสัมพันธ์ จนมีผู้เรียนมากมาย แม้กระทั่งพวกผู้ใหญ่ ยังมาเรียนรำเลย ซึ่งอาจารย์ก็สอนอย่างเต็มที่ ผู้เรียน

จึงเกิดความผูกพันใกล้ชิดระหว่างครูกับผู้เรียน” (สัมภาษณ์ ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558)

ส่วนคุณรักษิตา เสาวรส ซึ่งเป็นผู้ปกครองได้เสนอเรื่องของการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้สนใจได้ทราบ ทางสื่อสารมวลชน ทางอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อ ทิว โฆษณาที่ยังมีน้อยเพื่อจะได้มีคนสนใจมาสมัครเรียนเพิ่มขึ้น ดังว่า

“จริงๆ อยากให้มีการประชาสัมพันธ์โฆษณามากกว่านี้ เชื่อว่ามีหลายคนไม่ทราบ ออกสื่อให้มากขึ้น เว็บไซต์ สื่อ ทิว โฆษณาไม่มีเลย แต่เว็บไซต์ไม่แน่ใจ ถ้ามีคนสมัครมากก็จะมีค่าบำรุง คิดว่าน้อยไปน่าเชิญชวนให้มาตามความสมัครใจ คุณจากโฆษณาสื่อไม่มี” (สัมภาษณ์คุณรักษิตา เสาวรส, 4 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับคุณศิริภัสสรณ์ จริยาพงษ์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองได้กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์เวลาที่มีการแสดง หรือมีกิจกรรมที่ห้างสรรพสินค้า ไปแสดงเพื่อประชาสัมพันธ์ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ดังว่า “เวลาแสดง คือว่าไม่ต้องใหญ่ มีงานที่ห้างใหญ่ๆ เด็กพอไปได้ สถาบันพร้อมจับมาฝึกเป็นงาน ไปแสดง การประชาสัมพันธ์เป็นจากสถาบันคึกฤทธิ์” (สัมภาษณ์คุณศิริภัสสรณ์ จริยาพงษ์, 11 ตุลาคม 2558)

และยังสอดคล้องกับคุณสิริแข นัตรวราพิทักษ์ ผู้เรียนดนตรีไทย ได้เสนอเรื่องของการประชาสัมพันธ์ ที่ควรให้ทั่วถึง ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ควรใช้ Facebook และควรมีผู้ปกครองเป็นคณะกรรมการด้วยเพื่อช่วยเหลือสถาบันคึกฤทธิ์ ดังว่า “การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ ยังไม่ทั่วถึง ยังไม่เจาะกลุ่มเป้าหมาย สถาบันมี Facebook แต่ไม่ได้ประชาสัมพันธ์เต็มทีควรมีผู้ปกครองร่วมเป็นคณะกรรมการ” (สัมภาษณ์คุณสิริแข นัตรวราพิทักษ์, 11 ตุลาคม 2558)

และยังกล่าวเสริมอีกกว่า “การลงทุน คึงหน่วยงาน/องค์กรเข้าร่วมได้ เป็นคณะกรรมการผู้ปกครอง นักเรียน จัดทำ Facebook ประชาสัมพันธ์ชื่อใน Facebook เป็นชื่อสถาบันฯ ซึ่งจะช่วยประชาสัมพันธ์การแสดง” (สัมภาษณ์คุณสิริแข นัตรวราพิทักษ์, 11 ตุลาคม 2558)

ส่วน ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์ ผู้เรียนโขน กล่าวถึงการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของหน่วยงาน และผู้ชมต่างๆ โดยการไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ ดังว่า

“เรายังเป็นมือสมัครเล่น ไม่ใช่มืออาชีพ ถ้าการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานภายนอกได้รับทราบ ก็ควรไปตามสวนสาธารณะ บริการตามโรงเรียน ไปแนะนำจัดชุดเล็กๆ ไปเล่น ชุคสาธิตอย่างนี้ สาธิต การแสดงไปตามโรงละครใหญ่ๆ รับงานให้เด็ก เช่น มีหนัง ภาพยนตร์ ทางสถาบันควรริบหาข่าว เราจัดเด็กให้คุณได้นะ ระบายเด็กได้ นะ เรามีหลายอย่าง”(สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

## 7.6 การสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ

### 7.6.1 หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐในระดับรัฐบาล กระทรวงวัฒนธรรม และระดับจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ เนื่องจากมีงบประมาณ แต่ที่ผ่านมา ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ดังที่ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ยักษ์) และศิลปินคึกฤทธิ์ กล่าวว่า “หน่วยงานภาครัฐเราพูดตลอด รัฐบาลไม่เคยมองเห็นความสำคัญมีผู้ใหญ่ทำหน้าที่ ให้ความสำคัญน้อย”

นอกจากนี้ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ยักษ์) และศิลปินคึกฤทธิ์ ยังมีข้อเสนอเพิ่มเติมอีกว่า

“ถ้าทำวัฒนธรรมให้เข้มแข็งจะยาก พวกเราเข้มแข็งแต่ว่างค์กร เช่น ประชามองอย่างไร ขอให้รัฐบาลให้ความสำคัญ สนับสนุนให้ออกไปเผยแพร่มีโอกาสหันกลับมาสนใจศิลปวัฒนธรรมนี้หน่วยงานต่างๆ มองเห็นสิ่งสำคัญของบ้านเมือง จะให้งบประมาณ เป็นสิ่งดีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ ,11 ตุลาคม 2558)

การสนับสนุนจากภาครัฐ ที่สำคัญ คือ งบประมาณ เพื่อใช้ในการสร้างเครื่องแสดง ไม่ต้องเช่า รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่ายอีกด้วย ดังที่ ดร. ชีรภัทร์ ทองน้อม ศิลปินคึกฤทธิ์ และครูผู้สอนพากย์ โขน กล่าวว่า

“เขาจะสนับสนุนอะไร ก็คงจะเป็นงบประมาณ สักห้าล้านสิบล้าน เพื่อให้มาสร้างเครื่อง ไม่ต้องไปเช่า เพราะการเช่าเครื่องแต่ละครั้ง ค่าเช่าเครื่อง ห้าหมื่นบาทสิบครั้งห้าแสน ร้อยครั้งห้าล้าน การสร้างเครื่องเก็บไว้ ไม่ต้องเช่า ให้ความคุ้มค่า

มากกว่า เพราะสถานที่มันไม่สามารถจะเอื้อได้อีกแล้ว นอกเสียจากว่า รัฐมีสถานที่ให้เรียนโดยเฉพาะ แต่ยังคงสภาพเป็นมูลนิธิ สถาบันสอนศิลปะก็กฤทธิ อยู่และก็ขอให้ไปมาได้สะดวก” (สัมภาษณ์ ดร. ชีรภัทร์ ทองน้อม ,4ตุลาคม 2558)

ในด้านกระทรวงวัฒนธรรม มีการจัดทำหลักสูตรให้ง่ายขึ้น กำหนดช่วงเวลา ไม่ต้องมีกฎเกณฑ์มาก แต่ก็มีมีการประเมินคุณภาพด้วย ดังที่ ครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์)และศิลปินกฤทธิ ครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย กล่าวว่า

“กระทรวงวัฒนธรรม ทำหลักสูตรใหม่ มีการเรียนง่ายขึ้น กำหนดเวลา เข้มงวด ศิลปินไม่ชอบบังคับ ไม่ต้องมีกฎ ครูบางคนทั้งเด็ก อาจารย์ใหญ่ ผู้บริหาร ปัจจุบัน มีการให้ประเมิน ให้ครูทั้งประเมินคุณภาพ ครูมีสอนนั่งทำประเมินจะเอาเวลาที่ไหน” (สัมภาษณ์ ครูทัศนีย์ ขุนทอง,11 ตุลาคม 2558)

ส่วนคุณปรมดี อ่วมสร้อย ผู้ปกครอง มีข้อเสนอสำหรับภาครัฐในแนวทางเดียวกัน คือ ภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนดังกล่าว “รัฐควรเข้ามาสนับสนุนเพราะภาครัฐมีงบประมาณและควรสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมของชาติไทย”(สัมภาษณ์คุณปรมดี อ่วมสร้อย, 4 ตุลาคม 2558)

และคุณวิรัช ศรีพงษ์ นักการทูต และผู้เรียน โจน มีข้อเสนอสำหรับภาครัฐ คือ กระทรวงวัฒนธรรม ควรเป็นแกนหลักในการเชื่อมโยงกับกระทรวงอื่นๆ และร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย ซึ่งเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมควรเป็นคู่ขนานกันที่เหมือนกันต่างประเทศ ดังว่า

“มองในแง่กระทรวงวัฒนธรรมด้วย อาจเชื่อมโยงกับกระทรวงอื่นๆ และร่วมกับชุมชน คือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะทำนุบำรุงวัฒนธรรม ซึ่งต่างประเทศก็มีการจัดกิจกรรมขึ้นมา ตรงนี้เป็น Model ที่สำคัญที่เราสามารถเอาไปใช้ได้ แשרให้ต่างประเทศได้รับรู้ เพราะวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจควรไปด้วยกัน การแสดง โจนกับศิลปะถือเป็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ กับความเจริญเติบโตทางสังคมวัฒนธรรม แต่วัฒนธรรมการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ ระดับที่เรียกว่า Local Natural เป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงจากรากเหง้าจากระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับประเทศ ระดับชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นการทำงานภายใต้องค์ความรู้ของ UNESCO ด้วย วัฒนธรรม

ในเวทีระหว่างประเทศ Promote ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมชาติ เสริมสร้างซึ่งกันและกันระหว่างมิตรประเทศสำหรับเอกชน CSR ความรับผิดชอบต่อสังคม หลายส่วนหลายองค์กร แม้ว่าสังคมมีความเป็นมนุษย์ความละเอียดอ่อนในจิตใจ ทำให้บุคลากรในองค์กรมีการจัดกิจกรรมสันตนาการ หน่วยงานต้องมีส่วนช่วย CSR ดังนี้

1. สร้างความเชื่อมโยงของบุคลากรภายในเป็นแนวราบ ผู้ปฏิบัติงานด้วยกันและผู้บริหาร
2. การรักษาวัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นอาชีพ แต่สามารถมีความสุขกับคนตรีอะไรก็ได้ ไม่ควรจำกัดกรอบทางศิลปะ ทำนองเดียวกับการรักษาสิ่งที่เป็นขนบธรรมเนียม มันควรจะเป็นการต่อยอดทางความคิด สำหรับมหาวิทยาลัยที่สามารถช่วยสนับสนุนสถาบันก็กฤทธิได้อย่างไร คือต้องมีการจัดการเป็นระบบสามารถทำโฆษณาได้ได้ ส่วนสถาบันก็กฤทธิจัดทำห้องสมุด ที่ควรต้องมีการบันทึกภาพ บันทึกเทป การคัดเลือกบุคลากรที่ต้องถ่ายทอดความรู้ต่อไป การเตรียมตลาดด้วย ไม่ใช่มีนักแสดงอย่างเดียวต้องมีผู้ชมด้วย” (สัมภาษณ์คุณวิรัช ศรีพงษ์, 11 ตุลาคม 2558)

และยังกล่าวเสริมถึงข้อเสนอแนะ

“การต่อเนื่อง การไม่ทำให้สิ่งเหล่านี้หายไป วันหนึ่งความสนใจน้อยลง สิ่งเหล่านี้ในหลายแห่งหายไป ทำให้สังคมมีความเป็นมนุษย์ ความละเอียดอ่อนในจิตใจลดลง แต่ศิลปวัฒนธรรมก็สามารถบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ อยู่ที่เรารู้จักปรับใช้ให้ถูกที่ถูกลงเวลา”

ในส่วนของที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบุลย์และนายชิรภัทร จริยาพงษ์ ผู้เรียนโจนกล่าวถึงการสนับสนุนของภาครัฐ ที่สอดคล้องกัน โดยเฉพาะกระทรวงวัฒนธรรม ที่ต้องทำให้เขารู้จักผลงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกฤทธิ ดังว่า

“รัฐควรสนับสนุนแต่เราเองไม่มีตัวตนมากพอ เวลาเราทำหนังสือไป ทำให้มีหน่วยงานสนับสนุนเรามากขึ้น เราต้องนำเสนอตัวเราก่อน เช่น ขอได้แสดงกับเขา เวลามีงาน มีสวนสาธารณะ คือเราไม่ต้องรับชุดใหญ่ ชุดเล็กก็ได้ ระบายเบ็ดเตล็ด เอาออกไปซื้อเราเรื่อยๆ ตอนนี่เราใช้ได้ 4-5 ปี แล้วก็อยู่ในระดับหนึ่ง กระทรวง

วัฒนธรรมรู้จัก กรมส่งเสริมรู้จักหมด แต่เรายังเป็นไม้อ่อนอยู่ ยังไม่เคิบโตขนาดนั้น ”  
(สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์, 11 ตุลาคม 2558)

### 7.6.2 ภาคเอกชน (บริษัท/ห้างร้าน)

ที่ผ่านมายังขาดการสนับสนุนจากภาคเอกชน โดยเฉพาะบริษัทใหญ่ๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับความบันเทิงอื่นๆ ที่เน้นการสนุกสนานเฮฮา มากกว่าการให้ความสำคัญกับการสืบสานนาฏศิลป์ไทย และความลำบากในการเข้าถึงบริษัทใหญ่ๆ ทั้งนี้การเผยแพร่เรื่องนาฏศิลป์ไทยควรมีภาคเอกชนให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้นาฏศิลป์ไทยแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นศูนย์ศิลปะการแสดงควรจัดการแสดงในสถานที่สาธารณะ มีช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย เพื่อสร้างจุดสนใจให้กับภาคเอกชน ดังที่ ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ชกัณ) และศิลปินคิกฤทธิ กล่าวไว้ว่า “บริษัทห้างร้านไม่มีสนับสนุนผม เคยเสนอ บริษัทใหญ่ๆ จะเผยแพร่ต่างๆ แต่ไม่มีใครเอา นักธุรกิจจะเอาละครกะหล่ำป้า สุกเอาเผากิน เราเข้าไม่ถึง จะเข้าถึงไม่ได้ ต้องหาทางเผยแพร่เรื่องนี้ด้วย” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558) สอดคล้องกับคำกล่าวของครูทัศนีย์ ขุนทอง ครูผู้สอน ที่กล่าวถึง การสนับสนุนของบริษัทห้างร้านต่อสถาบันคิกฤทธิ นั้น พบว่า ยังไม่มี เช่นเดียวกัน แม้จะทราบว่า มีบางบริษัทที่ให้การสนับสนุน ทุนการศึกษา นักร้อง นักดนตรีจากที่อื่น แต่สำหรับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคิกฤทธินี้ กลับไม่มีการสนับสนุน ดังว่า “บริษัท ห้างร้าน ก็มีบริษัทสิงห์ช่วยอยู่ มาให้ทุนการศึกษา นักร้องนักดนตรี แต่ที่นี้ยังไม่มี” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558)

### 7.6.3 กรุงเทพมหานคร

ครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) และศิลปินคิกฤทธิครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย กล่าวถึง กรุงเทพมหานคร ว่ามีการสอนเฉพาะตามหลักสูตรของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันคิกฤทธิ ดังว่า “กทม. ก็มีสอนตามโรงเรียนของเขา ไม่ได้มาเกี่ยวกับสถาบันคิกฤทธิ” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558) ส่วน ดร. ชีรภัทร์ ทองน้อมศิลปินคิกฤทธิ และครูผู้สอนพากย์โขน กล่าวว่า “กรุงเทพฯ เขามีหลักสูตรนี้ใน กทม. ลูกศิษย์ผม ไปเป็นครูที่นั่น” (สัมภาษณ์ดร.ชีรภัทร์ ทองน้อม, 4 ตุลาคม 2558)



#### 7.6.4 องค์กรและชุมชน

องค์กรและชุมชน มีส่วนสนับสนุนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้โดยการเข้ามาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์หรือเข้ามาชมการแสดงเพื่อทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหว ทั้งนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้การสนับสนุนทั้งสถานที่ งบประมาณอย่างต่อเนื่องตลอดมา

##### 1) การมีส่วนร่วมในชุมชนรอบๆ

การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดตั้งสถาบันคีตกฤธิ์ในครั้งแรก ต้องการให้เด็กและเยาวชน รวมถึงคนในชุมชนได้เข้ามาร่วมและเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ของสถาบันคีตกฤธิ์ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่มั่วสุมกับยาเสพติด ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤธิ์ไม่มีการเก็บค่าเรียน โดยได้มีการประชาสัมพันธ์กันแบบปากต่อปาก แต่อาจมีปัญหาคือคนในชุมชนยังให้ความสนใจน้อย ซึ่งตรงข้ามกับชุมชนอื่นๆ ที่สมัครเข้าเรียนจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังที่คุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันคีตกฤธิ์ กล่าวว่า

“ตัวนี้เป็นหลัก เป็นประเด็นสำคัญ นโยบายครั้งแรกที่เขาเปิด เขาต้องการมวลชนในหลายๆ ในชุมชนต่างๆ เพื่อช่วยให้เด็กไม่ไปประพฤติไม่ดี แต่เด็กชุมชนนั้น ค่อยโอกาส พ่อแม่ยากจน เขาคิดว่าถ้ามาเรียนจะเสียตัง แต่ในเมื่อเราพูดบอกว่าไม่เสียตัง มีเสื้อผ้าแจก มีผ้าแดงแจก มีอาหารกิน แรกๆก็มาหลังๆก็วิ่งเล่น แต่ส่วนใหญ่คนที่มาปัจจุบัน เป็นนักเรียน...ทราบกันมาแบบปากต่อปาก มันได้ผลต่อกันไป สิ่งที่ตั้งไว้ครั้งแรกมันไม่ได้ แต่มันไปได้มามาก ก็คือได้คนที่สนใจ คือคนด้านนอก จะอยู่ที่ไหนก็วิ่งมากัน” (สัมภาษณ์ คุณอัจฉรา คำเมือง ,4ตุลาคม 2558)

ในส่วนของคุณศิริภัสสรณ์ จริยาพงษ์ ซึ่งเป็นผู้ปกครองกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ควรมีการสอดแทรกการเรียนนาฏศิลป์ไทยเป็นวิชาเลือก ซึ่งเมื่อนักเรียนฝึกหัดจนสามารถแสดงตามงานต่างๆได้จะทำให้เกิดการสืบสานและการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ได้โดยปัจจุบันยังมีเด็กที่สนใจแต่ยังขาดโอกาส ในการเรียนด้านนาฏศิลป์ไทย ดังคำกล่าวที่ว่า

“มีอย่างหนึ่ง ที่องถันมีโรงเรียนของเขา อบต.มีศูนย์เด็กเล็ก แต่เทศบาลมีโรงเรียนของเขา สามารถแทรกไปได้ว่าเป็น วิชาเลือก เพราะฉะนั้นเด็กเรียนวิชาหลักนักเรียนชั้นปี 2-3 เก่งแล้วมีวิชาออกไปแสดงได้ เป็นครั้งๆ ตรงจุดนี้เป็นการทำให้วัฒนธรรมของเรากว้างไกลออกไป และไม่กระจุกอยู่ที่เดียว... ปัจจุบันมีเด็กอีกมากมายที่สนใจแต่ไม่มีโอกาสจะเริ่มอย่างไร เขาดูจากทีวี ดูจากกิจกรรมฝาผนัง ซื่อหนังสือให้ดู เขาดูหอศิลป์แห่งชาติ เป็นตัวจุดประกาย” (สัมภาษณ์ คุณศิริภัสสรณ์ จริยาพงษ์ ,11 ตุลาคม 2558)

#### 7.6.5 สถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยนาฏศิลป์ ควรมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการและการจัดการแสดงแก่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา เช่น การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ การสัมมนาวิชาการทางนาฏศิลป์และดนตรีไทย การให้ยืมเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดง เนื่องจากที่ผ่านมามีการใช้งบประมาณค่อนข้างสูงจากการเช่าเครื่องแต่งกายและต้องพึ่งพาตนเองด้วยการของบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายศิษย์เก่า ดังที่ครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ยักษ์) และศิลปินศึกษา กล่าวไว้

“มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยนาฏศิลป์ถ้าเราไปขอเขามีปัญหา ... ลูกศิษย์ลูกหามาช่วย ส่วนใหญ่ใช้การพึ่งตนเองตลอดมูลนิธิศึกษา ก็ทำได้แต่อาจไม่สมบูรณ์ ต้องไปหาอุปกรณ์ ต้องไปเช่าเครื่องเขา ทุกวันนี้พึ่งตรงนี้ไม่ได้ ต้องเช่าเขา” (สัมภาษณ์ ครูจตุพร รัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

ส่วนครูทัศนีย์ ขุนทอง ครูผู้สอนกล่าวถึงวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีการเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยกิต มีข้อจำกัดในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนไม่เข้าหาครู ดังว่า “วิทยาลัยนาฏศิลป์ไม่เหมือนก่อนเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยกิต มีข้อจำกัด สมัยก่อนจะเข้าหาครู ปัจจุบันไม่มี” (สัมภาษณ์ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558)

### 7.6.6 เครือข่ายศิษย์เก่า

เครือข่ายศิษย์เก่าจะประกอบด้วยสองส่วนคือ 1) ลูกศิษย์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช 2) ลูกศิษย์ที่เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่า ลูกศิษย์ลูกหาหรือบุคคลที่เคารพนับถือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเครือข่ายที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องต่างๆของสถาบันฯ ทั้งความร่วมมือ (คณะกรรมการ) การสนับสนุนด้านวิชาการ (ผู้สอน) และงบประมาณ รวมถึงการจัดงานและกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

### 7.6.7 ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

1) การเปลี่ยนของยุคสมัยและการปรับตัวของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์  
การเปลี่ยนของยุคสมัยของโลกาภิวัตน์ ทำให้นาฏศิลป์ไทยถูกลดทอนคุณค่าลง หากยังไม่มี การอนุรักษ์ ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังอาจทำให้นาฏศิลป์ไทยสูญหายไปได้ ซึ่งนาฏศิลป์ไทย อาจต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังที่ครูจตุพรรัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ยักษ์) และศิลปินคึกฤทธิ์ กล่าวว่า

“โลกาภิวัตน์กับนาฏศิลป์ ทำให้อูกลดทอนเราไม่สามารถไปต่อด้านเขาได้ ผม เคยคุยสนุกกับกระทรวงวัฒนธรรม การแสดงศิลปวัฒนธรรม ควรจะมีการ เซ็นเซอร์บ้าง เราคงต้องหาทางเผยแพร่ให้มากที่สุด เพื่อให้สังคมได้รับรู้ เช่น ที่วิเวก ให้เวลาเรา หาสปอนเซอร์ให้เรา เราก็อยู่ได้แน่นอน แต่มันไม่มี แต่เราไม่สามารถทำ ได้” (สัมภาษณ์ครูจตุพรรัตนวราหะ, 11 ตุลาคม 2558)

#### 2) การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้

การก่อให้เกิดความยั่งยืนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ สิ่งสำคัญ คือ การมีทรัพยากรบุคคล ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และสถานที่ เวทีการจัดแสดง เพื่อเป็นที่ฝึก ทักษะการแสดงของผู้เรียน ดังที่ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อมศิลปินคึกฤทธิ์ และครูผู้สอนพากย์โขน กล่าวว่า

“ก็คงจะบอกอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า หนึ่ง บุคลากรก็มี ทรัพยากรก็มี มันมาเรื่อยๆ ที่อยากได้จริงๆคือสถานที่ อีกประเด็นหนึ่งคือ ปรับสถานที่คือ ปรับเวที เพราะมัน

ไม่เอื้ออำนวยต่อการแสดงโขนละคร มันจะได้เป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์ของนักเรียนที่เรียนที่นี่”(สัมภาษณ์ ดร. ชีรภัทร์ ทองน่ม, 4 ตุลาคม 2558)

และยังกล่าวเสริมถึงการพัฒนาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นต้นแบบของที่อื่นๆ ได้แก่ การจัดการ การไม่แสวงหาผลกำไร ดังว่า

“มันอยู่ที่ระบบของการจัดการ ตรงนี้ทำเพราะไม่ได้หวังผลกำไร แต่ส่วนอื่นเขาทำเขาต้องหากำไร แน่นนอนเลย การสร้างโรงเรียนนาฏศิลป์ไทย คนตรีไทย ขึ้นมาเธอมาเรียนเธอต้องจ่ายค่า เพราะต้องเอาทุนทรัพย์ไปจ่ายค่าใช้จ่ายต่างๆ แต่ตรงนี้มันไม่ต้อง มันต่างกันตรงที่ว่าทำโดยไม่หวังผลกำไร” (สัมภาษณ์ ดร. ชีรภัทร์ ทองน่ม, 4 ตุลาคม 2558)

ส่วนคุณรัศมิดา เสาวรส ซึ่งเป็นผู้ปกครอง เสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยจัดสถานที่เรียนให้เป็นสัดส่วน การแบ่งโซน ควรมีร้านจำหน่ายอาหารกลางวัน ดังว่า

“สนับสนุนเรื่องสถานที่อย่างเดียว ตอนนี้มีปัญหาเรื่องสถานที่ ถ้าอย่างอื่นโอเค กลางวันมีอาหารกลางวันจำหน่าย แต่ที่มีปัญหาอยากให้ สนับสนุนคือ การเป็นสัดส่วนส่วนของการเรียน แบ่งโซน อย่างฝนตกจะลำบากนั่งรอ สถานที่ไม่เอื้ออำนวยเท่าไร”(สัมภาษณ์คุณรัศมิดา เสาวรส, 4 ตุลาคม 2558)

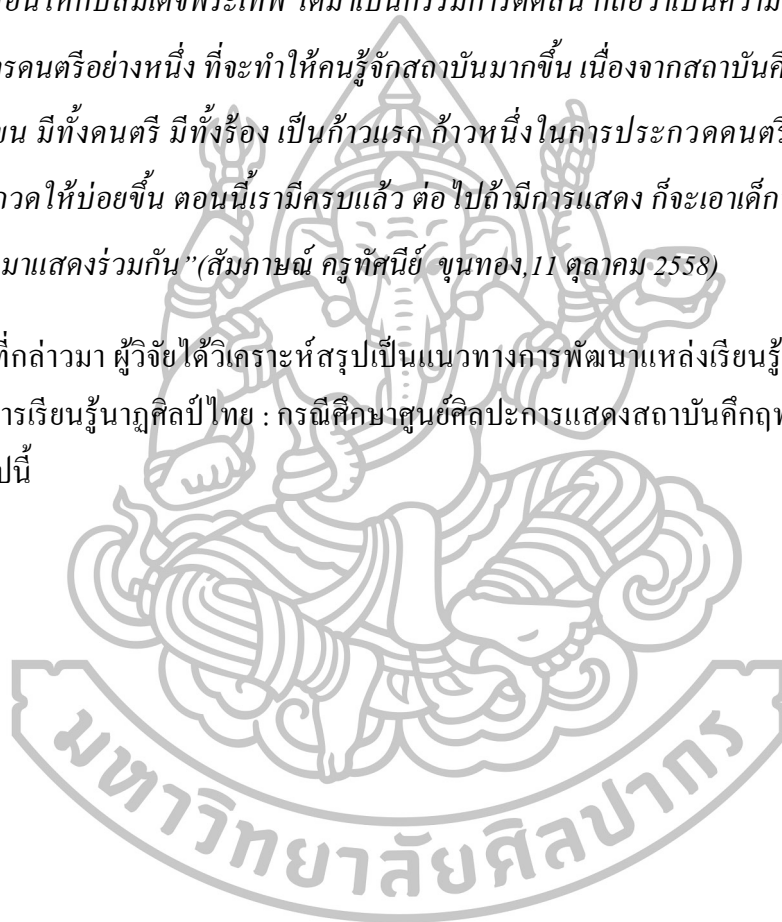
ในขณะที่นายชีรภัทร์ จรียาพงษ์ ผู้เรียนโขน ได้เสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ คือการจัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์ หนังสือ อธิบายการเรียนของสถาบันคึกฤทธิ์ ควรเพิ่มหลักสูตรอื่นๆ เช่น คนตรีสากล การแต่งกายของตัวละคร การแต่งหน้า เป็นต้น ดังว่า

“สถาบันคึกฤทธิ์ ควรชักชวนให้คนข้างนอกมาเรียนรู้นาฏศิลป์ ละคร จัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์หนังสือ อธิบายการเรียนของสถาบันคึกฤทธิ์ ...และควรเพิ่มหลักสูตรการเรียน สาขาคนตรีสากล การแต่งตัวของละคร ยักษ์ ลิง การแต่งหน้า ...” (สัมภาษณ์นายชีรภัทร์ จรียาพงษ์, 4 ตุลาคม 2558)

ส่วนครูทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) และศิลปิน คีตกวีครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย มีข้อเสนอ ในการพัฒนาสถาบันคีตกวีให้เป็นแหล่งเรียนรู้ คือ การเพิ่มกิจกรรมต่างๆ เช่นในด้านการประกวดดนตรี ดังว่า

“ในการที่จัดประกวดดนตรีครั้งนี้ ถือว่าเป็นแรก ซึ่งก็มีศิลปินคีตกวี ซึ่งก็ได้ถวาย การสอนให้กับสมเด็จพระเทพ ได้มาเป็นกรรมการตัดสิน ก็ถือว่าเป็นความก้าวหน้า ในการดนตรีอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้คนรู้จักสถาบันมากขึ้น เนื่องจากสถาบันคีตกวี มี ทั้ง โขน มีทั้งดนตรี มีทั้งร้อง เป็นก้าวแรก ก้าวหนึ่งในการประกวดดนตรี ควรจัด ประกวดให้บ่อยขึ้น ตอนนี้เรามีครบแล้ว ต่อไปถ้ามีการแสดง ก็จะเอาเด็กจากส่วน ต่างๆมาแสดงร่วมกัน”(สัมภาษณ์ ครูทัศนีย์ ขุนทอง, 11 ตุลาคม 2558)

จากที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สรุปเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในภูมิภาคไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกวี ตามแผนภูมิ ที่ 17 ดังต่อไปนี้





แผนภูมิที่ 17 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย:

กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

## บทที่ 6

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ 2) ศึกษาเปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยตามลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย 4) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้จากการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970: 608) กำหนดความคลาดเคลื่อน 5 % ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 234 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation :S.D.) ค่าที (t-test Independent Samples) ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างในเชิงสถิติทำการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe's Method) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนาฏศิลป์ 3) ผู้เรียนนาฏศิลป์ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้การควบคุมคุณภาพเครื่องมือ โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการบันทึกเสียง และวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction)

## สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ผลในเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ผลจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

### 1. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ได้สืบสานเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมีการจัดตั้งมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เริ่มดำเนินการในปี 2553 อย่างไม่เป็นทางการ เริ่มแรกมีผู้เรียนเพียง 70 คน ส่วนปี 2554 มีผู้เรียน จำนวน 200 คน และในปี 2558 มีผู้เรียนถึง 619 คน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดการเรียนการสอน เฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 น. โดยเปิดการสอนจำนวน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้องและพากย์โขน มีการเก็บค่าธรรมเนียมนปีละ 300 บาท มีการจัดการแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ มีการดำเนินการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 คน เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เปิดการเรียนการสอนทุกระดับทุกวัยที่สนใจตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีหลักสูตรการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูง มีคณะกรรมการดำเนินงาน 18 คน 2) ด้านอาคารสถานที่ มีห้องเรียน ลานฝึกซ้อม ห้องสมุด และห้องนิทรรศการ มีการกำหนดระเบียบการและหลักสูตร 5 สาขา มีการสอนในระดับต่างๆ มีการปรับการเรียนให้เหมาะสมกับการนำไปใช้แสดง 3) มีกิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2553-2558 ส่วนปัจจัยความสำเร็จได้แก่ 1) ครูผู้สอนมีความตั้งใจและอุทิศตน 2) ผู้เรียนมีความสนใจ 3) ความเชื่อมั่นในตัวสถาบันคึกฤทธิ์ และ 4) การสนับสนุนงบประมาณ มีการวางแผนศิลปวัฒนธรรมไทย การให้ความสำคัญและเห็นคุณค่านาฏศิลป์ไทย รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญเรียนมากขึ้น และศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการประยุกต์ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ในภาพรวม



ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

## **2. เปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล**

การเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลพบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษามีผลต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน

## **3. ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย**

ปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความเชื่อ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทยการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับมาก

## **4. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์**

แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันก๊กฤทธิ์ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและ

สนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการและการจัดการแสดง สถาบันศีกฤทธิ์ต้องมีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ

### การอภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสามารถกำหนดเป็นประเด็นของการอภิปรายผลได้ ดังต่อไปนี้

#### 1. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์

ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันศีกฤทธิ์ ได้สืบสานเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ์ ปราโมช โดยมีการจัดตั้งมูลนิธิศีกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ เริ่มดำเนินการในปี 2553 อย่างไม่เป็นทางการ เริ่มแรกมีผู้เรียนเพียง 70 คน ส่วนปี 2554 มีผู้เรียน จำนวน 200 คน และในปี 2558 มีผู้เรียนถึง 619 คน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดการเรียนการสอน เฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 น. โดยเปิดการสอนจำนวน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้องและพากย์โขน มีการเก็บค่าธรรมเนียมนปีละ 300 บาท มีการจัดการแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ มีการดำเนินการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 คน เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เปิดการเรียนการสอนทุกระดับทุกวัยที่สนใจตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีหลักสูตรการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูง มีคณะกรรมการดำเนินงาน 18 คน 2) ด้านอาคารสถานที่ มีห้องเรียน ลานฝึกซ้อม ห้องสมุด และห้องนิทรรศการ มีการกำหนดระเบียบการและหลักสูตร 5 สาขา มีการสอนในระดับต่างๆ มีการปรับการเรียนให้เหมาะสมกับการนำไปใช้แสดง 3) มีกิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2553-2558 ส่วนปัจจัยความสำเร็จได้แก่ 1) ครูผู้สอนมีความตั้งใจและอุทิศตน 2) ผู้เรียนมีความสนใจ 3) ความเชื่อมั่นในตัวสถาบันศีกฤทธิ์ และ 4) การสนับสนุนงบประมาณ มีการวางแผนศิลปวัฒนธรรมไทย การให้ความสำคัญและเห็นคุณค่านาฏศิลป์ไทย รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญเรียนมากขึ้น และศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ มีการประยุกต์ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ในภาพรวม

ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และด้านที่ต่ำที่สุดคือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมรายละเอียดได้แก่

**ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม**มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่สูงที่สุด อยู่ในระดับมาก คือ ข้อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์โดยตรงรองลงมา คือ ข้อมีการเชิญผู้รู้หรือศิลปินแห่งชาติมาถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน และมีการจัดทำเอกสารหรือสื่อเพื่อเสริมความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ นิทรรศการ อินเทอร์เน็ต ฯลฯตามลำดับ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจในขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551: 19-26) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเรื่องราวที่จัดแสดงกับหลักสูตรการเรียนการสอน ในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบ ปลุกฝังและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้รู้ของท้องถิ่น เพื่อเป็นแบบอย่างในการนำไปใช้ในชีวิต ทั้งต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านวัฒนธรรมอื่นๆเพื่อจัดทำระบบข้อมูลในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น

**ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม**ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อโดยทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อมีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด รองลงมาคือ ข้อมีการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกึ่งพุทธและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีการเตรียมการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นในประเทศไทย มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย อาจจำแนกอย่างกว้างๆ ได้ 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมหลวง และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมราษฎร์ ในขณะที่ กระทรวงมหาดไทย (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิชาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 101) ได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่นให้เป็นแหล่ง

เรียนรู้ที่สำคัญ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นคนดีคนเก่งและมีความสุขการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง

ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อผู้เรียนอย่างเพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ป้ายหรือแผ่นพับให้ข้อมูล ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดรองลงมา คือ ข้อวิทยากรมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อมีป้ายบอกทางตามสถานที่สาธารณะอย่างชัดเจน ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2551 : 19-26) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเป็นแนวทางหรือคู่มือในภาพกว้าง สำหรับผู้ดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและเครือข่าย ในการดำเนินงานการจัดตั้งและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ 2) เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการประเมินศักยภาพแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และเครือข่ายทางวัฒนธรรมให้เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการบูรณาการและประยุกต์เกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวเพื่อให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือ 1) ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 2) ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 3) ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ในส่วนของมูลนิธิศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ได้มีการจัดตั้งมาในปี 2553 คณะกรรมการมูลนิธิศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ ที่จะดำเนินการอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสมบัติของคนไทย ให้อยู่คู่กับชาติไทยตลอดไป เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมูลนิธิศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย 5) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด (มูลนิธิศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย 2558: 1-4) จึงเห็นได้ว่างานสำคัญของมูลนิธิศึกษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ใหม่ ๆ เช่น การก่อตั้งคณะโขนธรรมศาสตร์ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากที

มูลนิธิคีตกฤทธิ ได้ดำเนินการมาหลายปี ในปีพ.ศ. 2543 สมเด็จพระเทพ-รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาฯ รับมูลนิธิคีตกฤทธิ 80๗ ไว้ในพระราชูปถัมภ์และมีการจัดตั้งเป็น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิตามลำดับ ในปีแรกที่เปิดเรียนมีผู้เรียนเพียง 70 คนในปีถัดมามีผู้เรียนถึง 200 คน และปัจจุบันในปี 2558 มีผู้เรียนถึง 619 คน ซึ่งเป็นความก้าวหน้าที่มีพัฒนาการที่ดี (มูลนิธิคีตกฤทธิ, 2558: 1-4)เป็นอัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็วเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ เพราะความมีชื่อเสียงและศรัทธาในตัวม.ร.ว.คึกฤทธิ ปรามอช ที่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับศิลปะการแสดงของไทย โดยเฉพาะด้านนาฏศิลป์ โขน ละคร คนตรีไทย

การจัดการเรียนการสอน เปิดสอนเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ โดยมีการสอน 5 สาขาได้แก่ โขนละครคนตรีไทยขับร้องเพลงไทย และพากย์โขนทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์สุขภาพ (สสส.) ทั้งด้านเงินทุนและสถานที่ฝึกซ้อมโดยหมายมุ่งให้การฝึกหัดโขนเป็นเครื่องมือให้เยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งมีความโดดเด่นด้านการเคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องกับจังหวะดนตรีเป็นการออกกำลังกายที่เชื่อมโยงกับการฝึกฝนจิตใจและวินัยของผู้เรียนรวมทั้งการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนทั้งด้านบุคลิกภาพและทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมนอกจากนี้ยังมุ่งหมายให้เยาวชนสืบทอดศิลปวิทยาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยสืบไป

จึงเห็นได้ว่า สถาบันคีตกฤทธิ คือหน่วยงานเอกชน จัดตั้งในนามมูลนิธิคีตกฤทธิ 80๗เป็นแหล่งรวบรวมผลงานและจัดกิจกรรมเผยแพร่เกียรติคุณม.ร.ว.คึกฤทธิ ปรามอช โดยในอาคารสถาบันคีตกฤทธิ จะจัดแสดงนิทรรศการ ประวัติ ผลงานและเน้นความสัมพันธ์ระหว่างม.ร.ว.คึกฤทธิ ปรามอช กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ ของคนในชุมชนโดยรอบ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะศิลปะวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และคนตรีไทย โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

การจัดกิจกรรมต่างๆของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิมีหลากหลายด้าน อาทิเช่น ด้านวิชาการ การประกวดแข่งขัน และการจัดการแสดง ทั้งภายในและภายนอกโดยมีการเปิดดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ มาตั้งแต่พ.ศ. 2553 และเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2555 ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ มีระยะเวลาก่อตั้งมากกว่า 5 ปี (พ.ศ. 2553- 2558) นับเป็นแหล่ง

เรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งในหลายด้าน เช่น ด้านบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและความมีชื่อเสียงของศิลปินแห่งชาติ การได้รับการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่บางส่วนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังถือเป็นหน่วยงานเอกชนที่มีการเรียนการสอนที่ครอบคลุมสาขาของการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยอย่างครบวงจร ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับร้องเพลงไทย และพากย์โขน โดยเฉพาะการพากย์โขน ที่หาเรียนได้ยากในปัจจุบันแต่ละสาขาจะมีหลักสูตร 3 ระดับ (ชั้นปี) เริ่มตั้งแต่ระดับขั้นต้น ชั้นกลาง จนถึงขั้นสูง โดยมีศิลปินแห่งชาติและครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาคูแลการเรียนการสอน ซึ่งผู้สนใจสามารถสมัครเรียนได้เพียง 1 สาขาเท่านั้น มีค่าธรรมเนียมปีละ 300 บาทและผู้เรียนจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 จึงจะผ่านเกณฑ์ชั้นปีนั้น ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีผลการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการและการจัดการแสดง เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจทั่วไป ตลอดจนแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ที่งดงามอ่อนช้อยของชนชาติไทย ตามเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในการก่อตั้งศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแก่เยาวชนและประชาชนไทยเพื่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์และดนตรีไทยอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีเป้าหมายให้เยาวชนในพื้นที่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆและผู้สนใจทางด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทย ฝึกหัดศิลปวัฒนธรรมไทย โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างมูลนิธิคึกฤทธิ์ฯ และ สสส. ต่อมารมช.นารักษ์ ที่จะเป็นผู้ทำกิจกรรมเสริมให้สวนเฉลิมพระเกียรติฯ มีคุณค่าและมีชีวิตชีวาขึ้นมา (สถาบันคึกฤทธิ์, 2558: 1-4)

ทั้งนี้สอดคล้องกับปรากฏการณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในภาพรวมของศูนย์ศิลปะการแสดงที่มีการฝึกผู้แสดง โขนเพื่อที่จะถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในครั้งที่มีการฉลองงาน 100 ปีชาตกาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตามที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก และร่วมฉลองวาระเปิดอาคารสถาบันคึกฤทธิ์ด้วย มีการรับเด็กหรือผู้เรียนจากโรงเรียนต่างๆ โดยใช้สมาคมธรรมศาสตร์เป็นที่ฝึกซ้อม มีผู้เรียนในครั้งนั้น จำนวน 70 คน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารกสิกรไทย จนสามารถทำการแสดงในวันเปิดอาคารของสถาบันกสิกรรมได้สอดคล้องกับข้อมูลการเปิดพื้นที่เวทีการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมให้กับเยาวชนและชุมชนได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความสามารถทางศิลปวัฒนธรรมที่ว่า “โรงละครตรงนี้ก็ใช้เป็นพื้นที่เวทีให้กับศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันกสิกรรม เราก็จะจัดให้เด็กแสดงบนเวที เด็กก็ได้มีเวทีในการแสดงออก และก็จะมีการจัดไหว้ครูทุกปีตรงนี้ก็จะเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชนรอบๆ ซึ่งเป็นชุมชนแออัดซึ่งค่อนข้างใหญ่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆ” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 11 ตุลาคม 2558)

จากสภาพการณ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกสิกรรม ถือว่าการแสดงนาฏศิลป์ไทยอันเป็นสุนทรียศาสตร์ เน้นเรื่องของความงาม คุณค่า นับเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม ทั้งในด้านธรรมชาติและศิลปะทุกสาขามีลักษณะเป็นนามธรรม ที่ให้คุณค่าของความรู้สึก ความพึงพอใจ รสนิยม เจตคติ และการสืบค้นมาตรการ ในการประเมินคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ 3 ประการ คือ ความจริง ความดี และความงาม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นความซาบซึ่งทางสุนทรียภาพในคุณค่าแห่งความงาม ความประณีต และเรื่องราว จึงเห็นได้ประจักษ์ว่า สุนทรียภาพเกิดจากผลงานศิลปะทุกสาขาซึ่งสุนทรียภาพหมายถึง ความซาบซึ่งในคุณค่าแห่งความงาม ความประณีตและเรื่องราว โดยเกิดจากการรับรู้ของมนุษย์ (มัย ตะดิยะ, 2547: 9) เป็นการรับรู้สุนทรียภาพ คือ ความซาบซึ่งในคุณค่าของสิ่งที่มีความงาม ความไพเราะ และความรู้สึกซาบซึ่งในคุณค่าของความงามจะก่อให้เกิดประสบการณ์ และถ้าได้ผ่านการฝึกอบรมจนเป็นนิสัยจะกลายเป็นรสนิยม ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากปฏิกิริยาของการรับรู้ทางการเห็นการฟัง และเป็นที่มาของการรับรู้ความงามทางด้านทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยการรับรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จะมีอยู่ 3 แบบ คือ แบบตั้งใจ แบบไม่ตั้งใจ หรือแบบที่เลือกสรรตามความพอใจที่จะรับรู้ โดยอาศัยองค์ประกอบของสุนทรียวัตถุ คือ วัตถุทางธรรมชาติ วัตถุทางศิลปกรรมและองค์ประกอบทางประสบการณ์ของสุนทรียะ แต่ก็ต้องประกอบด้วยคุณค่าทางความงามและตัวของผู้รับรู้ด้วย(สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ม.ป.ป: 17) และสุนทรียภาพของนาฏศิลป์ คือ ลักษณะการเคลื่อนไหวในลีลาต่างๆ ให้เข้ากับเสียงพูด บทพากย์ บทบรรยาย เสียงร้องบรรเลง หรือเสียงประกอบอื่นๆที่กำหนดไว้ (มัย ตะดิยะ, 2547: 80) อันเป็นศิลปะการแสดง ทั้งการแสดงดนตรี รำ เต้น และละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง และ/หรือ การแสดงร่วมสมัยการแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่

ก่อให้เกิดการคิด วิพากษ์ นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558) ดังนั้นนาฏศิลป์ไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะการแสดง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะของการแสดง ท่วงท่าทางอย่างไทย มีแบบแผนมีจารีตทางการแสดง และมีความอ่อนช้อย สวยงามที่เหมาะสมกับ จริตของคนไทย การแสดงนาฏศิลป์จึงเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งในประเภทจิตรศิลป์ที่รวมความ งามของการฟ้อนรำ ดนตรี และการขับร้องตามแบบแผนของชาติไทย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและระบำ เบ็ดเตล็ด ตามหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณ์ ได้แก่ โขน ละคร ดุริยางค์ไทย คีตศิลป์ไทย และพากย์เจรจา

ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณภา ศิลปะเสริฐ (2555) ที่พบว่า ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ ก่อให้เกิดความสำเร็จในการก่อตั้งจิตสาธารณะที่สถานบ้านคูบัว มี 5 ประการ ได้แก่ 1) มีแกนนำใน การก่อตั้งที่เข้มแข็ง 2) คณะผู้ดำเนินการก่อตั้งมีความตั้งใจจริง มุ่งมั่น และดำรงความมุ่งมั่นเดิม 3) คณะผู้ดำเนินการมีความเสียสละ 4) ความโปร่งใสในการบริหารงาน 5) ความเสียสละและตั้งใจ จริงเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญรอง ชาวบ้านกร่าง (2556) ที่พบว่า ชุมชนหนองผักนากมีการร้องและเล่นเพลงพื้นบ้านตามเวลาหรือ โอกาสต่างๆ ต่อมาเมื่อสภาพ สังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เพลงพื้นบ้านไม่ได้รับความนิยมนิยมเหมือนเช่นในอดีต มีเพียงพ่อเพลง แม่เพลงสูงวัยที่พยายามสืบทอดบทเพลงพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของฐาปณีย์ สังสิทธิ์วงศ์ (2557) ที่พบว่า โขนของไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน โดยไทยนำมาผสมผสานกันจนกลายเป็น โขน ที่เริ่มแรก แสดงในราชพิธีสำคัญ ต่อมาโขนมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามกระแสของ วัฒนธรรมในสมัยนั้นๆ แต่ยังคงรูปแบบและวิธีการแสดง เรื่องที่ใช้แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์อยู่ เช่นเดิม และได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เห็นได้จากการแสดงโขนจากเดิมที่ปรากฏ หลักฐาน ได้แก่ 1) โขนกลางแปลง 2) โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราว 3) โขนโรงใน 4) โขนหน้าจอ 5) โขนฉาก เมื่อยุคสมัยและบริบททางสังคมได้เปลี่ยนแปลง โขนทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวจึงได้มี วิวัฒนาการ พัฒนา ผสมผสานจนกลายเป็นโขนที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน โดยโขนปัจจุบันแบ่งประเภท ตามหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแสดง ได้แก่ โขนกรมศิลปากร โขนศาลาเฉลิมกรุง โขนตาม พระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โขนสมัครเล่น และโขนพาณิชย์ จึงเห็นได้ว่านาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณ์ เป็นสุนทรีย์ศาสตร์ที่ทรงคุณค่า และมีพัฒนาการที่เจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับ



## 2. เปรียบเทียบสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคลพบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษา มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนอื่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังนี้

เพศ จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 59.40 รองมาเพศชาย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 แตกต่างกับงานวิจัยของ พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภุริปัญโญ), (2556) ที่พบว่าเพศ ที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระซึ่งในการวิจัยดังกล่าวเป็นเรื่องของการหล่อพระที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ ทั้งเพศหญิงและเพศชายในอดีตและปัจจุบันจึงยังให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปในการกราบไหว้ คนสูงอายุมักจะเข้าวัดทำบุญ ไหว้พระฟังธรรม ถือนิเวศน์อยู่เนืองนิตย์ ในขณะที่คนรุ่นใหม่อาจห่างเหินในการเข้าวัดบ้างก็ตาม แต่ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งลักษณะส่วนบุคคลด้านเพศของผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงจะเป็นเด็กและเยาวชนมากกว่า กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 59.40 รองมาเพศชาย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 และลักษณะส่วนบุคคลด้านเพศ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่เน้นเรียนศิลปะการแสดง โดยเฉพาะนาฏศิลป์ไทย ที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น โขน เป็นต้น ซึ่งต้องใช้ความพยายาม อุตสาหะ ความตั้งใจและความมุ่งมั่นอย่างจริงจัง รวมถึงการฝึกฝนด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในอดีตความเชื่อที่ถูกปลูกฝังกันมาให้ผู้หญิงอยู่กับเข้าเฝ้ากับเรือนผู้ชายออกทำมาหากิน ออกรบจับศึก ผู้หญิงจึงเข้าถึงสุนทรียศาสตร์ และมีความสนใจที่จะเล่าเรียนศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งในปัจจุบันเพศหญิงก็ยังมีคามสนใจมากกว่าเพศชาย ที่เน้นความอ่อนช้อย สวยงาม ท่าทาง ลีลา ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย ประกอบกับเพศหญิงมีความ

นุมนวลชื่นชอบความสวยงามในการแสดงมากกว่าเพศชาย จึงสามารถแสดงด้านนาฏศิลป์ไทยได้หลากหลายสาขา

**อายุ** จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 42.73 รองลงมา มีอายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 36.75 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภริปัญโญ)(2556) ที่พบว่า อายุที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระในงานวิจัยดังกล่าว อายุที่แตกต่างกัน อาจไม่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ เนื่องจากส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงให้ความเคารพพระพุทธรูป หรือการหล่อพระ ประกอบกับสังคมไทยแต่ละช่วงอายุในอดีตได้ใกล้ชิดกับวัด ได้บวชเรียน และอบรมสั่งสอนมาจากวัด จึงทำให้อายุไม่มีผลต่อความแตกต่างกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ แต่ในการวิจัยครั้งนี้พบว่า อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 42.73 รองลงมา มีอายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 36.75 แสดงให้เห็นว่า ช่วงอายุที่เรียนนาฏศิลป์ไทย จะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่มีความสนใจที่จะเรียนนาฏศิลป์ไทยในสาขาต่างๆ ทั้ง 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขั้วร้องและพากย์โขน มีการเก็บค่าธรรมเนียมปีละ 300 บาท ในประเด็นนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่กลุ่มเด็กและเยาวชนสามารถที่จะมาเรียนได้เนื่องจากไม่เก็บค่าใช้จ่าย ไม่เป็นภาระแก่ผู้ปกครอง ทั้งยังมีการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนายังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทย มีการดำเนินการ (ได้แก่) การบริหารจัดการที่มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 คน เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เปิดการเรียนการสอนทุกระดับทุกวัยที่สนใจตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีหลักสูตรการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูงตามเจตนารมณ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนาที่ต้องการให้เด็กและเยาวชน มีความรู้ สืบสานและอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ต่อไป

**ระดับการศึกษา** จากผลการวิจัยที่พบว่าระดับการศึกษามีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ประกอบกับข้อมูลกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 63.25 รองลงมา มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 สอดคล้องกับช่วงอายุที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัลยาณิวัฒนา มักเป็นเด็กและเยาวชน จึงมีระดับการศึกษาในระดับ

ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่มูลนิธิศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ต้องการให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้นาฏศิลป์ไทย และเพื่ออนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาให้ความสำคัญ ทั้งยังสอดคล้องกับสุภามิตโบริธานที่ว่า “ไม้อ่อนคั่งง่าย ไม่แกคดยาก” ผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนมีระดับการศึกษายังไม่มาก ไม่มีภาระการงาน จึงมีเวลาและเป็นการเรียนเพื่อในอนาคตอาจนำไปแสดงสร้างรายได้และใช้ประกอบการเรียนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ฐิริปัญญา)(2556) ที่พบว่า ระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

**ถิ่นที่อยู่** จากผลการวิจัยที่พบว่า ถิ่นที่อยู่ที่แตกต่างกัน ไม่มีมีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 82.05 รองลงมาอยู่ในเขตปริมณฑลและนอกกรุงเทพฯ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 17.95 ในต่างจังหวัดมีเพียง 2 คนเท่านั้น ถิ่นที่อยู่จึงไม่แตกต่างกัน ประกอบกับในหลายๆจังหวัดก็มีวิทยาลัยนาฏศิลป์ และมีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน แต่อาจไม่เหมือนกับศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาที่ถือได้ว่าเรียนฟรี ค่าธรรมเนียมเพียงปีละ 300 บาท มีการเรียนในวันอาทิตย์ช่วงเวลา 9.00-12.00 น. ทำให้ผู้ปกครองในกรุงเทพฯและปริมณฑลสามารถมาส่งบุตรหลาน ได้สะดวก มีการคมนาคมที่ไม่ติดขัด แต่ผู้ที่อยู่ต่างจังหวัดอาจไม่มีความสะดวกในการเดินทาง ที่จะมาเรียนในวันอาทิตย์เพียงสามชั่วโมงเท่านั้น

### 3. ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุนกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย

ความสัมพันธ์ของปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทยการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยในระดับมาก

ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทยการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า

ปัจจัยสนับสนุนที่มีต่อสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย โดยรวมอยู่ระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความเชื่อ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากรองลงมา คือ ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางรายละเอียดดังนี้

**ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร** ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ ด้วยตนเอง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ข้อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ จากปากต่อปากมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ จากวิทยุมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยซึ่ง Mowen & Minor (1998: 63) ได้กล่าวถึงการรับรู้ ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลเปิดรับต่อข้อมูลข่าวสาร ตั้งใจรับข้อมูลนั้นและทำความเข้าใจความหมายและได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในขั้นเปิดรับผู้บริโภครับข้อมูลโดยผ่านทางประสาทสัมผัสในขั้นตั้งใจรับ ผู้บริโภคจะแบ่งปันความสนใจมาสู่สิ่งเรานั้นและขั้นสุดท้ายคือขั้นเข้าใจความหมาย ผู้บริโภคจะจัดองค์ประกอบข้อมูลและแปลความหมายออกมาเพื่อให้เข้าใจการรับรู้มีความสำคัญในแง่พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากพื้นฐานของการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ไม่ใช่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ (Robbins, 1998: 90) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ฐิริปญ โณ)(2556) ที่พบว่า 1) ปัจจัยสนับสนุนที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

**ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย** ในภาพรวม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสุขภาพมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือข้อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันกัศฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจมีระดับความ

คิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คุณค่าเป็นคุณค่าของงานที่ประจักษ์แก่ผู้รับซึ่งประกอบด้วยคุณค่าทางสุนทรียะ คุณค่าทางวรรณศิลป์คุณค่าต่อจิตใจและคุณค่าทางปัญญาที่เป็นความงามหรือความประทับใจให้เกิดแก่ผู้รับสารซึ่งผู้สร้างต้องใช้ความรู้ลึกความรู้และวิธีการในการจัดการประกอบสถานการณ์อย่างเหมาะสมส่งผลให้สื่อนั้นมีพลังกระทบถึงอารมณ์กระตุ้นให้ผู้รับสารขบคิดถึงสารหรือความหมายของชีวิตที่แฝงอยู่ในเนื้อหาจนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้นในแง่มุมที่หลากหลาย (ดวงมน จิตรจักษ์และปัญชิตา วรรณชาติ, 2551: 14-15) ประกอบด้วย คุณค่าภายในและคุณค่าภายนอก (Scriven, 1977 ; Guba and Lincoln, 1981) ที่เกิดจากความเชื่อ เป็นความคิดเห็นอย่างมั่นใจว่าภาวะใดมีอยู่เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่คนในสังคมถ่ายทอดสืบต่อกันมา และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต (สมรรรัตน์ พันธุ์เจริญ, 2542 : 223)

สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณนา ศิลประเสริฐ (2555) ที่พบว่าคุณค่าในการก่อตั้งจิตประจักษ์สถานบ้านคูบัว มี 3 ประการ 1) คุณค่าในด้านการฟื้นฟูและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวไท-ยวน 2) คุณค่าในด้านการเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไท-ยวน 3) คุณค่าในด้านการเป็นแหล่งเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hoare (1995 อ้างถึงในพระมหาวิริยยุทธ ประสานนอก, 2551: 60) ที่พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการทรัพยากรของชุมชน นอกจากนี้ระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านยังเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบาย และการวางแผนการของรัฐให้เป็นไปได้ด้วยดี จึงเห็นได้ว่าการมองศิลปวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกันไม่ควรมองแต่ศิลปวัฒนธรรมที่ให้ความบันเทิงเท่านั้น แต่ควรมองและวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เห็นคุณค่าที่เป็นองค์รวมดังนั้นแล้วจึงสามารถพิจารณาคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนามนุษย์ ได้แก่ ทักษะความรู้ สติปัญญา ความคิด การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา อารมณ์ บุคลิกภาพ เจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เป็นต้น 2) ด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ บทบาทของศิลปวัฒนธรรมที่มีต่อหมู่บ้าน ชุมชน และประเทศ เป็นต้น โดยแบ่งออกเป็นทางการศึกษา เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ด้านจริยธรรม คือการประพฤติดี มีการเสียสละและรู้จักการประนีประนอม ด้านศิลปกรรม ความงดงาม ความไพเราะรื่นรมย์ ความคิดสร้างสรรค์ และด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การแลกเปลี่ยนกัน การสร้างรายได้ในชุมชนสอดคล้องกับการวิจัยของเปรมรัตน์ ธรรมรัตน์ (2552) ที่พบว่า ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนึ่งใหญ่วัดขอนแก่นมีคุณค่าที่

สำคัญ 2 ด้านหลัก ดังนี้ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล โดยผู้ที่มาฝึกอบรมและผู้มาชมการแสดงหนังใหญ่จะได้รับการส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวทางสังคม ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม โดยการส่งเสริมทางการศึกษาในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ส่งเสริมด้านจริยธรรมมีการสอดแทรกข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม รู้จักความดี ความชั่ว ส่งเสริมศิลปะในแขนงต่าง ๆ ทั้งหัตถศิลป์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ และดุริยางคศิลป์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจโดยสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน สร้างความภาคภูมิใจและความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากรองลงมา คือ ข้อท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อหน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเอกชนมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก จึงเห็นได้ว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นของภาคเอกชน แหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมโดยไม่แสวงหากำไร แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ อันเป็นศูนย์การเรียนรู้ของสังคมและประเทศชาติ แต่การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมราษฎร์ในด้านนาฏศิลป์ไทยในขณะที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์ ถือเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อันเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชนเป็นสถานที่ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์วิชาการตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชนอีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.) อันถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) กล่าวว่ามรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ซึ่งรวมทั้งนามธรรม เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อดังนั้นมรดกทาง

วัฒนธรรม จึงถือเป็นสมบัติของชาติที่มีคุณค่า เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมา เป็นทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและจากธรรมชาติ โดยรังสรรค์ให้เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตสืบทอดต่อกันมา จนถึงปัจจุบัน โดยมีเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงตามสภาพกาลเวลา สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคม ที่มีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงการละเล่นและศิลปะการแสดงสอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมรศมี ธรรมรัตน์ (2552) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ ได้แก่ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่ภายในชุมชน มีการปรับตัวทางสังคมทั้งรูปแบบการถ่ายทอดความรู้และการแสดง ชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหนังใหญ่ เกิดความร่วมมือมีการเผยแพร่และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ วงษ์ไพบูลย์ (2553: 381-399) ที่พบว่า รูปแบบเชิงการประยุกต์สร้างสรรค์ โดยการประดิษฐ์ผลงานการแสดงขึ้นใหม่ จากการต่อยอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาอนุศิลป์ตามแบบแผนดั้งเดิม นำเสนอลักษณะเด่นๆ เช่น จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และตามภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ มีการประยุกต์สร้างสรรค์ประดิษฐ์หุคการแสดงสำคัญ 3 ด้าน คือ การแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม การแสดงศิลปอาชีพ และการแสดงเอกลักษณ์ท้องถิ่น

**ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในภาพรวม** อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อควรมีการจัดศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาให้เป็นที่แห่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชาติ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ข้อควรมีห้องสุขาจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด และควรได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูลข่าวสารของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเท่ากันและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ข้อควรมีกิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษา มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก แหล่งเรียนรู้ นับเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ช่วยขยายแนวความคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กว้างขวางขึ้น แหล่งเรียนรู้ กระตุ้น ให้เกิด การ พัฒนา กระบวนการ จัด กิจกรรม การ เรียน รู้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 : 43)

ในขณะที่แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่จัดตั้งขึ้นในประเทศไทย มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย อาจจำแนกอย่างกว้างๆ ได้ 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมหลวง และแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมราษฎร์ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมราษฎร์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้เรื่องชีวิตวัฒนธรรม เกิดขึ้นมาจากความคิดริเริ่มของบุคคล เอกชน หรือการรวมกลุ่ม ของชุมชนที่ต้องการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตวัฒนธรรมของตน และชุมชนท้องถิ่นเผยแพร่เรื่องราว นั้นให้กับคนในชุมชน สังคม และบุคคลภายนอกได้เรียนรู้ ในรูปแบบของการจัดแสดงนิทรรศการ หรือการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการบริหารจัดการและดำเนินงานอย่างอิสระ ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคล เป็นต้น ความต้องการทำให้เกิดคุณค่า ซึ่งแบ่งคุณค่าออกเป็น 2 อย่าง คือ 1) คุณค่าแท้ คือ คุณค่าที่สนองความต้องการต่อคุณภาพชีวิต 2) คุณค่าเทียม คือ คุณค่าเพื่อสนองความอยากเสพสิ่งปรนเปรอตน (พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต) ,2537: 28-29) ประกอบกับสุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักแห่งความงาม โดยมีหลักความคิด และการใช้เหตุผลในการแสวงหาความงาม วิธีการตัดสินความงาม รูปแบบของการเสนอความคิด การตั้งสมมติฐาน การให้คำนิยาม การเปรียบเทียบ การจำแนก การกระจาย และการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาคุณลักษณะของความงาม การแสดงออกถึงคุณลักษณะของความงาม ความสวยและความไพเราะ (สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2539: 4-5)คุณค่าทางสุนทรียภาพ จึงเป็นการให้คุณค่าแก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการตัดสินเชิงสุนทรียภาพ อันหมายถึงการตัดสินใจในขอบข่าย 3 ลักษณะคือ สวย (Beautiful) ดิตตาดีใจ (Picturesque) และเลอเลิศ (Sublime) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 3)สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนา ยะอนันต์ (2552) ที่พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ด้านผู้สอน มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การออกแบบ การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง เรียนรู้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับนักวิจัย สามารถใช้วิธีการวิจัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ด้านเยาวชน สามารถใช้ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการทำอาหารท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นของตนเอง ด้าน โรงเรียน มีบทเรียนอาหารท้องถิ่นใช้เป็นต้นแบบในการสร้าง บทเรียนท้องถิ่นของกลุ่มสาระอื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ วงษ์ไพบูลย์ (2553) ที่พบว่า ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีพัฒนาการมายาวนาน มีการจัดการแสดงเชิงอนุรักษ์และประยุกต์ สร้างสรรค์ต่อยอดภูมิปัญญานาฏศิลป์ตามแบบแผนดั้งเดิมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ในรูปแบบการแสดงร่วมสมัย แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1)รูปแบบเชิงอนุรักษ์ จัดการแสดงตามจารีต



แบบแผนดั้งเดิม โดยมีเนื้อหาจัดการแสดงที่กระชับเหมาะสมกับโอกาสนำเทคโนโลยีระบบแสงสีเสียงมาใช้ในการจัดการแสดง มีการบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์

#### 4. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการและการจัดการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ต้องมีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร การประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ รายละเอียดได้แก่

**ความมีชื่อเสียงของสถาบันคึกฤทธิ์** การสนับสนุนของหลายหน่วยงาน อันเนื่องมาจากชื่อเสียงของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เป็นสัญลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย ในหลายๆแขนง และผลงานของสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ทุกคนให้ความเชื่อถือ และไว้วางใจ ในการสืบทอดแนวคิดของม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ของทุกสังคม ที่ว่า “หน่วยงานหลายๆหน่วยงานถึงมาร่วมสนับสนุนเพราะ ชื่อ คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นชื่อที่ใครๆก็รู้จัก เป็นตัวรับประกัน และผลงานของสถาบันเป็นที่น่าเชื่อถือ เป็นที่น่าชื่นชม ทุกคนจึงให้ความไว้วางใจ และประกอบกับสังคมที่ต่างคนต่างก็ช่วยกันทำประโยชน์ จุดเด่น คือทำอย่างไรก็ได้ที่จะทำให้แนวคิดของครูกึกฤทธิ์ยังคงอยู่ ทุกคนสังคมได้ประโยชน์จากที่มูลนิธิยังอยู่” นอกจากนี้ อนาคตของสถาบันคึกฤทธิ์ยังคงดำรงอยู่ได้ เนื่องจาก ชื่อเสียงของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ทุกคนยึดเหนี่ยว กราบไหว้ ในความมีชื่อเสียงของท่าน ทำให้มีหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆให้การสนับสนุน ที่ว่า “ได้สนับสนุนเกิดประโยชน์ เพราะเรื่องนี้ วิญญาณของท่านคึกฤทธิ์ก็ยังคงอยู่กับเรา ไปกราบไหว้ เชื่อในเรื่องนี้ มีท่านคึกฤทธิ์เป็นตัวยึดเหนี่ยว”

**การจัดการเรียนการสอน** แนวทางในการพัฒนาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ในด้านการเรียนการสอน ที่เน้นการให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน เป็นอุดมการณ์ที่สำคัญของสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ มาสนใจเรียน ได้ยึดหลักในการสอน มีการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ ในแต่ละหลักสูตร ที่ว่า “แนวทางในการพัฒนาสถาบันคึกฤทธิ์เราไม่ได้มองตรงนั้น แต่เรามองว่า จะทำอย่างไรให้คนมาเรียน เขาเป็นคนตัดสินใจตัวเอง ว่า

จะเรียนต่อไหม หรือไม่เรียน ยากไหม แต่เราชี้คหลักในการสอน จะเรียนแบบไหนการสอนเป็นหลักพื้นฐาน แต่โชน ต้องเล่นตรงไปตามพระราชนิพนธ์แต่งเอาไว้ แต่ส่วนเนื้อหาอื่นๆ การพากย์ปรับเปลี่ยนได้ แต่อยู่ในพื้นฐานและการเล่น โชน อีกอย่าง ไม่เอาเรื่องการเมืองมาใส่ ไม่ได้ต้องอยู่ในวงของการพากย์ การเจรจา ตามสิ่งที่เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ทำเอาไว้ จะมาปรับโน่นนี่ไม่ได้”

ในปัจจุบัน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงานเอกชน รวมถึงมูลนิธิคึกฤทธิ์ เป็นผู้ให้การสนับสนุนศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ปกครองเข้ามาเรียนอย่างต่อเนื่อง คือ การเรียนการสอนฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย เสียเพียงค่าบำรุงปีละ 300 บาทเท่านั้น และมีศิลปินแห่งชาติมาสอน รวมถึงมีการทำงานเป็นทีมร่วมกัน ที่ว่า “ตอนนี้เราก็มี สสส. กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานเอกชน ทางมูลนิธิ เป็นคนหามา...จุดเด่นของศูนย์ศิลปะการแสดง ที่ทำให้ศูนย์ มีผู้เรียนหรือผู้ปกครองเข้ามาเรียนอย่างต่อเนื่อง หนึ่งก็คือ เปิดสอนฟรี สอง เรามีพื้นที่ให้เรียน สถานที่มันชักจูงผู้เรียนอยากมาเรียน สาม คือ ความสามารถของครูผู้สอน ซึ่งเป็นศิลปินแห่งชาติ ที่มีความจริงจังในการสอน มีความสามารถสถานที่เรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้แก่ เทป ซีดี และเครื่องใช้ต่างๆ ที่ประกอบการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนนาฏศิลป์ไทย ที่ว่า “จริงๆแล้วถ้าตัวนี้มันพูดยาก หนึ่ง ตัวผมไม่ได้เป็นกรรมการ ถามว่าอยากได้อะไร ใหม อยากได้สถานที่ อยากรู้เครื่องดนตรีที่มันมีพร้อม อุปกรณ์การเรียนการสอน เทป ซีดี ของใช้ก็ดี อนาคตข้างหน้าผมมองไม่เห็นว่าจะมีโอกาสสร้างอะไรเก็บไว้บ้างไหม ซึ่งตรงนี้ก็จ่ายก็คือเงินทุน ผมไม่ห่วง แต่ถ้ามีนโยบาย เช่น สร้างเครื่องโชนเก็บไว้มันก็จะเป็ผลดี เพิ่มเครื่องดนตรีให้เหมาะสม ก็จะได้ต่อสถาบัน”

การประชาสัมพันธ์ของสถาบันคึกฤทธิ์ มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบว่า “ก็มีทางเดียว คือ เราต้องแสดงบ่อยๆ ประชาสัมพันธ์ โฆษณา บ่อยๆ” ในช่วงแรกๆที่มีบุคลากรน้อย เงินทุนจำกัด และมีจุดอ่อนคือ การประชาสัมพันธ์ ทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งทางสถาบันคึกฤทธิ์ต้องการเผยแพร่กิจกรรมของสถาบัน เพื่อให้ผู้สนับสนุน ผู้บริจาค และประชาชนได้รับทราบถึงผลการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ว่า “ในตอนนี้อย่างแรก คือ บุคลากรเราน้อย เงินทุนเรามีจำกัด สถานที่ อยากรู้จะให้มีคนมาใช้พื้นที่มากกว่านี้ จุดอ่อนของเราคือ การประชาสัมพันธ์ ตอนนี้เราก็ใช้วิธีประชาสัมพันธ์เป็นกิจกรรมกิจกรรมไป ตอนที่ที่เราทำได้ก็คือ การประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต และก็ให้บริษัทโฆษณา บริษัทประชาสัมพันธ์ มาช่วยเรา แนวทางแก้ไข คือ เราอยากรู้จะ

เผยแพร่กิจกรรมของเราให้มากๆ เพื่อให้ผู้ที่สนับสนุน ผู้บริจาค เล็งเห็นคุณค่าตรงนี้ แล้วสามารถมาช่วยเหลือสนับสนุนได้”

**ผู้เรียน การสะท้อนการเรียนรู้** การเรียนการสอน เน้นความผูกพันกัน การสอนจะผ่อนคลาย ไม่เคร่งครัด เพื่อไม่ให้เคร่งเครียดเกินไป ที่ว่า “ก็มีความผูกพันกัน คือเวลาสอนจะไม่จริงจัง เคร่งครัดกับเขามาก และเขาก็ไม่เคร่งเครียดกับการเรียน ถ้าไปจริงจัง เคร่งครัด เด็กจะหน่ายมาก” การสะท้อนการเรียนรู้ในฐานะของผู้ปกครองการเรียนที่มีเพื่อนและได้มีเวทีแสดง ความตั้งใจของครูผู้สอน การมีเวทีแสดงจริง ควรมีการออกไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ ที่ว่า “อยากมา ก็มีเพื่อน แล้วมีเวทีให้แสดง จุดนี้เป็นจุดสำคัญ คือ สถาบันคึกฤทธิ์โรงเรียนเหมือนกัน มีอาจารย์ตั้งใจสอน มีเวทีให้แสดงจริงให้ทดสอบความสามารถเล็กๆ ก็แสดงบทเล็กๆ เพราะฉะนั้น เวทีจะมีเพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยตามที่ต่างๆ

การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐในระดับรัฐบาล กระทรวง วัฒนธรรม และระดับจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ เนื่องจากมีงบประมาณ แต่ที่ผ่านมา ยังขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ที่ว่า “หน่วยงานภาครัฐ เราพูดตลอด รัฐบาลไม่เคยมองเห็นความสำคัญมีผู้ใหญ่ทำหน้าที่ ให้ความสำคัญน้อย”

**ภาคเอกชน (บริษัท/ห้างร้าน)** ที่ผ่านมายังขาดการสนับสนุนจากภาคเอกชน โดยเฉพาะบริษัทใหญ่ๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับความบันเทิงด้านอื่น ที่เน้นความสนุกสนานเฮฮา มากกว่าการให้ความสำคัญกับการสืบสานนาฏศิลป์ไทย และเป็นความลำบากในการเข้าถึงบริษัทใหญ่ๆ ที่ต้องการเผยแพร่เรื่องนาฏศิลป์ไทยด้วย ภาคเอกชนควรที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมนาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ ที่ว่า “บริษัทห้างร้านไม่มีสนับสนุนผมเคยเสนอ บริษัทใหญ่ๆ จะเผยแพร่ต่างๆ แต่ไม่มีใครเอา นักธุรกิจจะเอาละครกะหลาป่า สุกเอาเผากิน เราเข้าไม่ถึง จะเข้าถึงไม่ได้ ต้องหาทางเผยแพร่เรื่องนี้ด้วย ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนได้ เห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรม”

**กรุงเทพมหานคร** มีการสอนตามโรงเรียนของเขา ตามหลักสูตรของโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสถาบันคึกฤทธิ์ ที่ว่า “กทม. ก็มีสอนตามโรงเรียนของเขา ไม่ได้มาเกี่ยวกับสถาบันคึกฤทธิ์”

**องค์กรและชุมชน** มีส่วนสนับสนุนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ โดยการเข้ามาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์หรือเข้ามาชมการแสดงเพื่อทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหว ทั้งนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้

การสนับสนุนทั้งสถานที่งบประมาณอย่างต่อเนื่องตลอดมาการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบๆ ในการจัดตั้งสถาบันศึกษาศิลปะในครั้งแรก ต้องการให้เด็กและเยาวชน รวมถึงคนในชุมชนได้เข้ามาร่วมและเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ของสถาบันศึกษาศิลปะเพื่อให้ใช้เวลาที่เป็นประโยชน์ ไม่มั่วสุมกับยาเสพติด ซึ่งไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายให้เรียนฟรี

**สถาบันการศึกษา** สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยนาฏศิลป์ ควรมีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการและการจัดการแสดงแก่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ เช่น การสนับสนุนด้านองค์ความรู้ การสัมมนาวิชาการทางนาฏศิลป์และดนตรีไทย การให้ยืมเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดง เนื่องจากที่ผ่านมามีการใช้งบประมาณค่อนข้างสูงจากการเช่าเครื่องแต่งกายและต้องพึ่งพาตนเองด้วยการของบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายศิษย์เก่า ที่ว่า “มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยนาฏศิลป์ถ้าเราไปขอเขามีปัญหา...ลูกศิษย์ลูกหามาช่วยส่วนใหญ่ใช้การพึ่งตนเองตลอดมูลนิธิศึกษาศิลปะทำได้ แต่อาจไม่สมบูรณ์ ต้องไปหาอุปกรณ์ ต้องไปเช่าเครื่องเขา ทุกวันนี้พึ่งตรงนี้ไม่ได้ ต้องเช่าเขา”

**เครือข่ายศิษย์เก่า** จะประกอบด้วยสองส่วนคือ 1) ลูกศิษย์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช 2) ลูกศิษย์ที่เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่า ลูกศิษย์ลูกหาหรือบุคคลที่เคารพนับถือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเครือข่ายที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องต่างๆของสถาบันศึกษาศิลปะ ทั้งความร่วมมือ (คณะกรรมการ) การสนับสนุนด้านวิชาการ (ผู้สอน) และงบประมาณ รวมถึงการจัดงานและกิจกรรมต่างๆของสถาบันศึกษาศิลปะ

**การพัฒนาของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ** ได้แก่การเปลี่ยนของยุคสมัยของโลกาภิวัตน์ ทำให้นาฏศิลป์ไทยถูกลดทอนคุณค่าลง หากยังไม่มี การอนุรักษ์ ส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังอาจทำให้นาฏศิลป์ไทยสูญหายได้ และนาฏศิลป์ไทยอาจต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย ที่ว่า “โลกาภิวัตน์กับนาฏศิลป์ ถูกลดทอนเราไม่สามารถไปต่อต้านเขาได้ ผมเคยคุยสนุกกับกระทรวงวัฒนธรรม การแสดงศิลปวัฒนธรรม ควรจะมีการ เซ็นเซอร์บ้าง เราคงต้องหาทางเผยแพร่ให้มากที่สุด เพื่อให้สังคมได้รับรู้ เช่น ทีวีเขาให้เวลาเรา หาสปอนเซอร์ให้เรา เราก็อยู่ได้แน่นอน แต่มันไม่มี แต่เราไม่สามารถทำได้” การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้การก่อให้เกิดความยั่งยืนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศิลปะ สิ่งสำคัญ คือ การมีทรัพยากรบุคคล ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และสถานที่ เวทีการจัดแสดง เพื่อเป็นที่ฝึกทักษะการแสดงของผู้เรียน ที่ว่า “ก็คงจะบอกอีกอย่างหนึ่งคือว่า หนึ่ง บุคลากรก็มี ทรัพยากรก็มี มันมาเรื่อยๆ ที่อยากได้จริงๆคือสถานที่อีกประเด็นหนึ่งคือ ปรับสถานที่คือ ปรับเวที เพราะมันไม่เอื้ออำนวยต่อการแสดงโขนละคร มันจะ

ได้เป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์ของนักเรียนที่เรียนที่นี่” ส่วนปัญหาและอุปสรรค ในด้านโครงสร้าง และการจัดการสถานที่ในการเรียน ที่ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน หรือพื้นที่มีน้อย สถานที่เรียนและฝึกซ้อมยังไม่มีความเหมาะสมเท่าที่ควร คับแคบ มีความเห็นร้อยละ 28.57 รองลงมาคือ ไม่มีห้องเรียน ทำให้เสียงดังจากการเรียนการสอนจากรุ่นพี่ที่เรียนกันอยู่ เสียงเพลงดีกัน ทำให้ไม่มีสมาธิเรียนและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกคือที่จอดรถมีน้อยกว่าจำนวนรถผู้ปกครอง มีความเห็นร้อยละ 14.25 และในด้านการเรียนการสอนต่ำที่สุด คือ บางคนคิดว่ายากเกินไป จึงไม่เรียนต่อและจำทำทางไม่ได้ ความเห็น ร้อยละ 3.57 นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในด้านโครงสร้างและการจัดการ ควรให้มีการแยกห้องเรียน มีกระจกในห้องเรียนและให้มีพื้นที่การแสดงให้มากขึ้นกับสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีห้องน้ำมากขึ้นและให้ทำความสะดวก มีความเห็นร้อยละ 16.67 รองลงมาในด้านการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอนนาฏศิลป์ไทยดีพร้อมทุกคน ตั้งใจให้ความรู้ มีความสามารถ ความเห็นร้อยละ 13.89 และในด้านโครงสร้างและการจัดการต่ำที่สุด คือ ควรให้ผู้ใหญ่ ผู้บริหารเอาใจใส่ครูที่มาสอนให้ดี มีความเห็นร้อยละ 2.78

สอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมรัศมิ์ ธรรมรัตน์ (2552) ที่พบว่า การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสังคมภายนอก หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีแนวทางในการสืบทอด ได้แก่ ควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารคณะหนังใหญ่วัดখনอนในรูปแบบองค์กร รวบรวมและนำองค์ความรู้หนังใหญ่มาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพย์ วงษ์ไพบูลย์ (2553: 381-399) ที่พบว่า องค์ประกอบการแสดงการถ่ายทอดมาจากวิถีชีวิตประจำวันทั้งในอดีตและปัจจุบัน พัฒนารูปแบบการแสดงที่ เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและธุรกิจ การแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมกับการแสดง มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านแสงสีเสียงที่เหมาะสมมาใช้ในการแสดง เพื่อความสวยงามตระการตา การบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์มีการวางแผนและกำหนดทิศทางพัฒนาตลาดเชิงรุกสอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดรูปแบบการแสดงให้กระชับ มีคุณค่าตามจารีต ไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ให้มีแต่ความปิติอิ่มใจที่ได้ชมการแสดงสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณณา ศิลประเสริฐ (2555) ที่พบว่า แนวทางการพัฒนาจิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัวมีข้อจำกัดในด้านพื้นที่ ซึ่งมีอยู่เพียง 1 ไร่ 2 งาน และไม่มีที่ดินเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถขยายการดำเนินการในด้านกายภาพได้ ทำให้คณะผู้บริหารจิปาละภัณฑสถานบ้านคูบัวกำหนดแนวทางการพัฒนาเอาไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการ

ใช้พื้นที่ภายในอาคารบางส่วน 2) การจัดทำอุปกรณ์สำหรับจัดแสดงนิทรรศการเคลื่อนที่ สอดคล้องกับ บุญรอง ชาวบ้านกร่าง (2556) ที่พบว่าแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน ชุมชนหนองผักนากที่มาจากคนในชุมชน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) มีการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาและรวบรวม เพลงพื้นบ้านตลอดจนประเพณีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน จากนั้นนำผลการศึกษามาจัดทำเป็นแหล่ง เรียนรู้ถาวร 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน ด้วยการฟื้นฟู ประเพณี วิถีชีวิตและสร้างบทบาทหน้าที่ให้กับเพลงพื้นบ้าน 3) พัฒนาการเรียนการสอนเพลง พื้นบ้านของโรงเรียนวัดหนองผักนากให้น่าสนใจ มีการฝึกหัดเพลงพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง และ ส่งเสริมให้มีการร้องและเล่นเพลงพื้นบ้านในโอกาสต่างๆอย่างสม่ำเสมอ โดยสอดคล้องกับ งานวิจัยของพระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภริบุญโญ)(2556) ที่พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการ หล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ 1) ควรมีการศึกษา รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการหล่อพระอย่าง จริงจัง 2) ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนชุมชน ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิ ปัญญาการหล่อพระ 3) ควรมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาการหล่อพระขึ้นมาใหม่ 4) ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิปัญญาการหล่อพระ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน 5) ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อพระแก่คนรุ่นใหม่ 6) ควรมีการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ แลกเปลี่ยนสอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปนีย์ สังสิทธิ์วงศ์ (2557) ที่พบว่าการพัฒนาของโขนนี้เองที่ส่งผลต่อโขน จากเดิมที่โขนเป็นวัฒนธรรมหลวง แต่ในปัจจุบัน กลายเป็นโขนมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน เพื่อให้โขนเกิดการปรับตัวตามยุคสมัยซึ่งปัจจุบัน การปรับตัวของโขนเห็นได้ชัดจากเทคนิคประกอบการแสดงที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เพื่อให้ โขน สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันและเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ชม สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Ashley (1995) ที่พบว่า อุปสรรคสำคัญของระบบราชการ ต่อการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญา พื้นบ้านด้านการเกษตร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ด้านนี้ ยังไม่มีในหลักสูตรการเรียนการสอน และนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศ มักใช้นโยบายแบบบนลงล่าง แทนที่จะใช้นโยบายที่ดีกว่านี้ คือต้องคำนึงถึงการ ใช้ภูมิปัญญา พื้นบ้านเป็นฐานในการพัฒนาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suphannee Boonpeng , Surapone & Wutthipong Roadkhasemsri(2013)ที่พบว่าการบรรลุเป้าหมายการรำไทยยุคร่วมสมัย การออกแบบ ท่วงท่าทางมีความสำคัญยิ่ง ต้องพัฒนาและกำหนดคุณภาพแบบมีความคิดสร้างสรรค์และคิดวิธีการ ที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมที่มีแนวคิดเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

## ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากสภาพการณ์และการสังเกตพบว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญอันก่อเกิดจากมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ฯ ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดง ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ มีความมุ่งมั่นอุทิศตนในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยอย่างดียิ่ง ดังนั้นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรดำรงรักษานาฏศิลป์ไทยและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยสืบต่อไป

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ควรเน้นการเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ได้จัดทำและดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบทางสื่อสารมวลชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางอินเทอร์เน็ต facebook หรือ Application Line เป็นต้น

3. จากผลการวิจัยสภาพการณ์และการดำเนินงานด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรเน้นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งสื่อการสอน วิธีการสอน และการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกิดความมุ่งมั่นและตั้งใจในการเรียน

4. จากผลการวิจัยที่พบปัญหาการเรียนการสอน ในด้านสถานที่เรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เพียงพอ และต้องอาศัยสถานที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรจัดระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับศักยภาพของสถานที่เรียน การจัดแบ่งโซน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและเป็นไปได้ หรืออาจจัดช่วงเวลาการเรียนการสอนเป็นสองรอบ ทั้งรอบเช้าและรอบบ่าย

5. จากผลการวิจัยที่พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ฯ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ แต่ในความเป็นจริงยังขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน บริษัทห้างร้านต่างๆ ที่ยังให้ความสำคัญอยู่ในระดับน้อย ในอนาคตอาจมีปัญหาดังนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสาน

นาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ นอกจากนี้ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรแสวงหาแหล่งทุนอื่นๆ ในท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการแสดงต่างๆอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดสร้างเครื่องแต่งกาย เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเช่าซื้อ

6. จากผลการวิจัยที่พบว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ยังขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในด้านการดำเนินงานและการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรจัดกิจกรรม และการแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่อประชาสัมพันธ์ให้สาธารณะชนรับทราบ และประสานกับภาคเอกชน บริษัท/ห้างร้าน ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม

#### ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ภาคีเครือข่าย ชุมชนและท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการศึกษาการปฏิบัติที่ดีและการเทียบเคียง รวมถึงปัจจัยความสำเร็จของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเภทของรัฐ เอกชน และอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่างๆ
5. ควรมีการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเภทนาฏศิลป์ไทย



## รายการอ้างอิง

### ภาษาไทย

- กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). **เที่ยวชมราชบุรี**. กรุงเทพฯ: คามาซาร์ทสตูดิโอ.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) เอกสารการประชุมสัมมนา กระทรวงวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 27 กรกฎาคม, 2552 เข้าถึงได้จาก [http://www.m-culture.go.th/it/index.php?option=com\\_smileportal&task=item&item\\_id=937&Itemid=1192](http://www.m-culture.go.th/it/index.php?option=com_smileportal&task=item&item_id=937&Itemid=1192)
- กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ. (2544). **หลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ(พว).
- กัลยา อรรถวิเวก. (2544). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- กรมวิชาการ. (2545). **การปฏิรูปการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). **คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการ โรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- . (2558). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 1 มกราคม, 2558 เข้าถึงได้จาก <http://ich.culture.go.th/>
- กรองแก้ว อยู่สุข. (2542). **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิ่งแก้ว เพ็ชรราช.(2542). **คติชนวิทยา**. อุดรดิตถ์: สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์.
- กุสุมา ภูใหญ่. (2541). “การรับรู้ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับของชาวมุสลิม ในเขตหนองจอก ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม.” วิทยานิพนธ์ชั้นเอกจากศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกริกศักดิ์ กัลยาศิริ. (2554). “การถ่ายทอดความรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการสานเสื่อกระจูดในตำบลห้วยลึก อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา.” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เกศราภรณ์ วิทย์ไพจิตร. (2544). “คุณลักษณะของผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2556). **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิพริ้นท์(1991).
- กฤษฎา ศรีธรรมมา. (2546). **รายงานการวิจัยภูมิปัญญาของคนไทยศึกษาคำสอนจากกลอนลำซิ่ง**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

- งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 33). **มานุษยวิทยากายภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิดา วิสะมิตนันท์. (2541). **การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน**. สงขลา: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2543). **การวิจัยทางศิลปะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม. (2544). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาลววิทย์ ภูขัง. (2554). **ศิลปวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาชาวบ้าน: โปรแกรมคอมพิวเตอร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ [โปรแกรมคอมพิวเตอร์]**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ชัยพจน์ รักราม. (2542). “แหล่งการเรียนรู้.” **วารสารวิชาการ 2**, (เมษายน): 31-33.
- ฐาปณีย์ ตั้งสิทธิ์วงศ์. (2557). “โชน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**.
- ณัชนรี นุชนิยม. “การจัดการศิลปะการแสดงร่วมสมัย ที่สวนศิลป์บ้านดิน ตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 2556.
- ดวงมน จิตรจ้านงค์และปัญชিকা วรณชาติ (2551) รายงานการวิจัย คุณค่าของบทประพันธ์ในรวมบทกวีนิพนธ์ บ้านเก่า ของโชคชัย บัณฑิต ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- คำริ บุญชู. (2548). “การใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา.” **วารสารวิชาการ 8**, 1 (มกราคม-มีนาคม 2548) : 27-31
- ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2554). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2556). **ตำราการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- \_\_\_\_\_. (2558). **เอกสารประกอบการบรรยายการวิจัยเชิงคุณภาพ โครงการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ รุ่นที่ 1 ปี 2558ณ ห้องประชุมคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ**.
- บุญรอง ชาวบ้านกว้าง. (2556). “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงพื้นบ้าน ชุมชนหนองผักนาก ตำบลหนองผักนาก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร**.
- ประชิด สกณะพัฒน์. (2551). **มรดกทางวัฒนธรรม“ภาคกลางและภาคตะวันออก”**. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

- ประเมษฐ์ บุณยะชัย. (2557). **ขาดทุนของฉัน คือกำไรของแผ่นดิน โชนพระราชทาน ความภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ**. เข้าถึงเมื่อ 5 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/440662>
- เปรมรศมี ธรรมรัตน์. (2552). “การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิยาภัสร์ ภิรมย์ภักดี, ม.ล. (2550). สมเด็จพระโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการแสดงโขน “เมื่อไม่มีคนดูโขน ฉันจะดูแลเอง”. เข้าถึงเมื่อ 5 สิงหาคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/paradiso2007//11/22/entry-1>
- พรทิพย์ วงศ์ไพบลูย์. (2553). “การประยุกต์รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยในภาคกลาง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสมนึก จันทร์ทอง. (2551). “ศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรีกับการสร้างคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภุริปัญโญ). (2556). “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ กรณีศึกษาชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระธรรมปิฎก (ประยูร ชาญโต). (2537.) **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- พระจรัส ฤทธิธา และคณะ. (2548). “การวิเคราะห์คุณค่าภูมิปัญญาจตุลลิน.” การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภูมิจิต เรืองเดช. (2542). **คติชนวิทยา**. บุรีรัมย์: สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2554). เอกสารการสอนวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน บทที่ 1-15.นนทบุรี :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- มูลนิธิศึกษาศึกษา 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2558). เอกสารข้อมูลประวัติความเป็นมาของมูลนิธิศึกษาศึกษา 80ฯ: สถาบันศึกษาศึกษา.
- มัย ตะดิยะ. (2547). **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.
- รังรี นพเกตุ. (2549). **จิตวิทยาเพื่อการรับรู้**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์  
พับลิเคชันส์.
- รัตนา ชะอนันต์. (2552). “กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น ตำบลนานกกก  
อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและ  
การสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- วรรณนา ศิลประเสริฐ. (2555). “คุณค่าและกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้  
ชุมชน กรณีศึกษาจิปาละภัณฑ์สถานบ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญา  
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิมลศรี อุปรมย์. (2524). **นาฏกรรมและการละคร**. สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์हनอน.
- วีระวัชร ปิ่นเขียน. (2542). **คติชนวิทยา**. ราชบุรี: พัฒนาศึกษา.
- ศจี อนันต์นพคุณ. (2542). **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**. สงขลา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราช  
ชนนีสงขลา.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. (ม.ป.ป.). **ตำราวิชา ศูนย์ศึกษาแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- สถาบันคึกฤทธิ์. (2558). **เอกสารข้อปฏิบัติศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์**.
- . (2558). **โฉมเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี  
เรื่องราวเกียรติคุณ ตอน นางหาย-ถวายพล จัดโดย ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์**. กรุงเทพฯ:  
โรงพิมพ์กรุงเทพ(1984).
- สถิต วงศ์สวรรค์. (2543). **ปรัชญาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. (2542). **พื้นฐานวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏพระนคร.
- สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2542). **พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:  
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ. (2545). **21 วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาระบบความคิด**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุวิทย์ รัตนปัญญา. (2553). “หมอลำกลอน: “บริบท คุณค่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ใน  
ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎี  
บัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2539). **จริยศาสตร์กับการศึกษา: แนวความคิด ทฤษฎีและวิธีการ**. ชลบุรี: ภาควิชา  
พื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สุมลมาลย์ นิ่มเนติพันธ์. (2532). **การละครไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมนึก กัททัชชณี. (2549). **การวัดผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กทม.: ประสานการพิมพ์.
- โสมพร วงษ์พรม. (2557). “การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง รอบรู้นาฏศิลป์ไทยและการจัดระบบความคิดด้วย  
ผังลำดับเวลา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวน.”  
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **การปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด**. กรุงเทพฯ:  
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (2530). **การสืบทอดมรดกทาง  
วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.(2551). **เกณฑ์มาตรฐานและแนวทางการ  
ดำเนินงานแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่ง  
ประเทศไทย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.(2557). คู่มือการขับเคลื่อนงานการสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมในมิติ  
วัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557. เข้าถึงเมื่อ 1 ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.m-culture.go.th/> [www.c-me.go.th/](http://www.c-me.go.th/)
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.คณะทำงานโครงการรากวัฒนธรรม.(2556). คู่มือการดำเนินงาน  
โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม โครงการรากวัฒนธรรม. เข้าถึงเมื่อ  
2 ตุลาคม 2558. คำนิยามและความหมายจาก ฐานข้อมูลสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม  
อภิรักษ์ โปษยานนท์. (2558). การดำเนินงานวัฒนธรรม(ปวช.) เอกสารสรุปผลการดำเนินงานของสำนัก  
นโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม. เข้าถึงเมื่อ 27 กรกฎาคม. เข้าถึงได้จาก  
<http://www.m-culture.go.th/policy/index.php/2013-08-02-11-45-23/2013-08-02-10-28-17/item/>
- อารักษ์ อันทร์พุง. (2546). **จิตวิทยาการบริหาร**. พิษณุโลก: โรงพิมพ์บุญรอดเปเปอร์.
- อรนุช อุสาหะ. (2544). **จิตวิทยาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อุภาวัฒน์ นามหิรัญ. “การวิเคราะห์พระบรมราชาบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทาน  
ปริญญาบัตรพ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๒.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา  
ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.
- เอื้องฟ้า ถาวรรักษ. (2555). การอนุรักษ์ สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “ รำตง ”อำเภอศรี  
สวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด  
กาญจนบุรี[ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 23 เมษายน 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.province.m->

culture.go.th/kanchanaburi/Research/rum%20tong.pdf.

### ภาษาอังกฤษ

- Ashley, Dominic Tarlton. (1995). “Bureaucratic Barriers and Constraints to the Utilization of Indigenous Knowledge in Sustainable Agriculture in Sierra Leone,” Dissertation Abstracts International.
- Best, J. & Kahn. J.V. (2006). **Research in education**. 10<sup>th</sup> Boston : Pearson Education Inc.
- Bowen, H.R. & Schuster, J.S. (1986). **American Professors: A National Resource Imperiled**. New York: Oxford University.
- Chung, Kase H. and Leon C. Megginson. (1981). **Organization Behavior Management Skill**. New York : Harper and Row Publisher.
- Cronbach, L.J. and Meehl P.E. (1982). อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2554). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Dewey J. and Other.(1922). “Cultural business guidelines: scientific foundation” in International Review of Business Research. M. Aiken (ed.) USA. : PJ Buckley.
- Denzin, N.K. (1978). **The research act: A theoretical introduction to sociological methods**. 2<sup>nd</sup> ed. New York: McGraw-Hill.
- Feilden and Jokilehto(1998). อ้างถึงใน วิวรรณ สีหนาท, (2546)“การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรณีศึกษา: คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- Good, Carter V. (1973). **Dictionary of education**. New York: Mc Grow Hill Book Company Inc.
- Guba,E.G. (1981). **Effective evaluation**. California:Jossy-Bass. Inc. Publishers.
- Hoare, T. R. (1995). อ้างถึงในพระมหาวิริยูทร ประสาทนอก. (2551). “การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน.”วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- Jarolimek, J. and C.D., Foster. (1997). **Teaching and learning in elementary school.** Columbus: Ohio Prentice – Hall, Inc.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D.W. (1970). “Determining sample size for research activities.” **Education and Psychological Measurement** 30 : 607-610.
- McEwan, A.T. (1998). **Educational leadership: culture and diversity.** Gateshead: Athenaeum Press.
- Michaclis, John U. (1992). **Social studies for children in a democracy recent tanddevelopment.** Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice – Hall.
- Mowen, J. C., & Minor, M. (1998) **Consumer Behavior** (5<sup>th</sup> ed.). New York: Prentice Hall.
- Olsen, Edward G. (1992). **School and community.** New Jersey: Prentice – Hall.
- Paris. (2515). UNESCO, “Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage,” Paris. (2515) อ้างถึงใน ณวรรณ สายเชื้อ. (2541) . “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Robbin, S.P. (1993). **Organizational behavior.** Concepts, Contrivers and Applications, 6<sup>th</sup> ed, Simon and Schuster, Englewood Cliffs, New Jersey.
- \_\_\_\_\_. 1998). **Organizational behavior.** New York: Prentice-Hall.
- Scriven. M. (1977b). **Reasoning.** New York : McGraw-Hill College.
- SuphanneeBoonpeng ,Surapone&WutthipongRoadkhasemsri (2013).“Contemporarydance.”**Asian Social Science**; Vol.9, No. 15; 2013 p.172-180.
- Steven D. P. and George W. W.(2006). “Economic Freedom, Culture, and Growth.”**Journal of Global Business and Technology**; Volume 2, Number 1, Spring2006.
- Znaniecki, F. (1934). **Methodologies.** Accessed December 10. Available from [http://onlineqda.hud.ac.uk/methodologies.php#Analytic\\_Induction](http://onlineqda.hud.ac.uk/methodologies.php#Analytic_Induction).







### รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรียาพร ทองผุด ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง  
ความเชี่ยวชาญด้านทัศนศิลป์
2. ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ชำนาญการพิเศษ  
วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์  
กระทรวงวัฒนธรรม  
ความเชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย (โขน)
3. นางอรสา รัศมี ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญ หัวหน้ากลุ่มงานนิเทศก์  
การศึกษา 5 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร  
ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการจัดการศึกษา 2 กลุ่ม  
ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ทัศนศิลป์ ดนตรี  
นาฏศิลป์) และกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ของ  
โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร





แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (IOC) ของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบสอบถาม  
เรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย  
กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์

ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
		คนที่				
		1	2	3		
<b>ด้านการรับรู้ข่าวสาร</b>						
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การที่บุคคลเปิดรับ ต่อข้อมูลข่าวสาร ที่เกี่ยวกับ ความต้องการในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ ไทย อันได้แก่สื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว และจาก เว็บไซต์ โดยตั้งใจรับข้อมูล นั้นและทำความเข้าใจ ความหมาย ของศูนย์ ศิลปะการแสดง สถาบันคึก ฤทธิ์	1. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จากวิทยุ	1	1	1	3	1.00
	2. ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่ง เรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จาก โทรทัศน์	1	1	1	3	1.00
	3. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จาก สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ นิตยสาร	1	1	1	3	1.00
	4. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จากอินเทอร์เน็ต	1	1	1	3	1.00
	5. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จากปากต่อปาก	1	1	1	3	1.00
	6. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ด้วยตนเอง	1	0	1	2	.67

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
	7. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จากการประชาสัมพันธ์ ของราชการ	0	1	1	2	.67
	8. ท่านรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ จากการประชาสัมพันธ์ ของสถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
<b>ด้านความเชื่อ</b>						
ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่ บุคคลให้ความไว้วางใจ มั่นใจ มีความคิดในเชิงบวก	1. ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เป็น สิ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์	1	1	1	3	1.00
เกี่ยวกับความต้องการในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้าน นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์	2. ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เป็น ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ	1	1	1	3	1.00
ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	3. ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ช่วย ให้คนในสังคมดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข	1	1	0	2	.67
	4. ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ได้รับการส่งเสริมความรู้มาอย่างยาวนาน	1	1	1	3	1.00
	5. ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ช่วย สร้างคุณค่าความเป็นไทย	1	1	1	3	1.00

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
	6.ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยส่งเสริมให้สังคมยึดมั่นในคุณค่า และความงดงาม	1	1	1	3	1.00
	7.ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีความงดงามทางด้านนาฏศิลป์	1	1	1	3	1.00
	8.ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เป็น การแสดงที่สร้างรายได้	0	1	1	2	.67
<b>ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์</b>						
การให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย หมายถึง คุณค่าที่เกิดจากการเห็นประโยชน์ ของ ความต้องการในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ ไทย ทั้งในด้านคุณค่าทาง เศรษฐกิจ คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านวัฒนธรรม ประเพณี คุณค่าด้าน สุขภาพและคุณค่าการ อนุรักษ์และสืบทอด นาฏศิลป์ ของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบัน คึกฤทธิ์	1.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มี คุณค่าต่องานด้านนาฏศิลป์	1	1	1	3	1.00
	2.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มี คุณค่าต่อการส่งเสริมความเป็นไทย	1	1	1	3	1.00
	3.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มี คุณค่าต่อการรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม	1	1	1	3	1.00
	4.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานาศิลป์ไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มี คุณค่าด้านประวัติศาสตร์	1	1	1	3	1.00

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
		คนที่				
		1	2	3		
	5.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานศิลปะไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการสืบต่อนาฏศิลป์ไทย	1	1	1	3	1.00
	6.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานศิลปะไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์	1	1	1	3	1.00
	7.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานศิลปะไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์	1	1	1	3	1.00
	8.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานศิลปะไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านการสร้างมูลค่าการแสดงศิลปะ และวัฒนธรรม	1	1	1	3	1.00
	9.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ฐานศิลปะไทยของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่นาฏศิลป์ไทย	1	1	1	3	1.00

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
<b>ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>						
การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุน ช่วยเหลือในด้านต่างๆของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย 5 แบบแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นของภาคเอกชน แหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาติโดยไม่แสวงหากำไร แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ	1.หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของภาครัฐ	1	1	1	3	1.00
	2.หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเอกชน	1	1	1	3	1.00
	3.หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไร	1	1	1	3	1.00
	4.หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน	1	1	1	3	1.00
	5.หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ	1	1	1	3	1.00
	6.ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ	1	1	1	3	1.00
<b>ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>	<b>พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้สึกรับรู้ของผู้ชม/ผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ที่มีข้อเสนอตามความต้องการ ได้แก่ กิจกรรมการแสดงที่	1.ควรมีกิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	2.ควรมีการจัดศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาติ	1	1	1	3	1.00
	3.ควรมีการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของสถาบันคึกฤทธิ์ให้มีความวิจิตร ตระการตาของมรดกทางวัฒนธรรม	1	1	1	3	1.00



นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC
		คนที่				
		1	2	3		
<p>นำเสนอ การจัดการแสดง การจัดการเรียนรู้ อาคาร สถานที่ ที่จอดรถ และ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ห้องเรียน ห้องน้ำ ที่จอดรถ ความเป็นกันเองของผู้สอน ความสะดวกในการสอบถามข้อมูล เอกสาร แผ่นพับ การประชาสัมพันธ์ รวมถึงระเบียบการเข้าเรียน ทั้ง อาจได้รับการตอบสนอง หรือไม่อาจตอบสนอง</p>	4. ควรมีสถานที่และอาคารสำหรับผู้เรียนอย่างเหมาะสม	1	1	1	3	1.00
	5. ควรมีสถานที่จอดรถเพียงพอและมีความสะดวก	1	1	1	3	1.00
	6. ควรมีห้องเรียนเพียงพอและมีความเหมาะสม	1	1	1	3	1.00
	7. ควรมีห้องสุขาจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด	1	1	1	3	1.00
	8. ควรมีการจัดที่นั่งพักผ่อนเพียงพอและเหมาะสม	1	1	1	3	1.00
	9. ควรมีครูผู้สอนมีความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความรู้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	1	1	1	3	1.00
	10. ควรได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูลข่าวสารของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	11. ควรมีการจัดเอกสาร แผ่นพับ หรือข้อมูลข่าวสารที่อธิบายเรื่องราวของของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	12. ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	13. ควรมีระเบียบขั้นตอนในการเข้าเรียนมีความเหมาะสม	1	1	1	3	1.00

ตอนที่ 3 สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะ

การแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
<b>ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>						
จัดแสดง มีการจัดกิจกรรม เสริมการเรียนรู้	1. มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียน เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ	1	1	1	3	1.00
อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการ จัดกิจกรรมด้วยวิถีชีวิต	2. มีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความรู้ของ ภูมิปัญญานาฏศิลป์ไทย	1	1	1	3	1.00
และศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชนท้องถิ่น มีระบบ	3. มีการเชิญผู้รู้หรือศิลปินแห่งชาติมา ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน	1	1	0	2	.67
ฐานข้อมูลทางด้าน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	4. มีการจัดกิจกรรมของสถาบันคึกฤทธิ์เพื่อ ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย	1	1	1	3	1.00
อย่างเป็นระบบมีเครือข่าย เชื่อมโยงกับท้องถิ่น และมี	5. มีการจัดกิจกรรมหรือการแสดงที่เชื่อมโยง กับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย	1	1	1	3	1.00
การส่งเสริมการเรียนรู้เรื่อง วัฒนธรรมโดยใช้สื่อที่ หลากหลาย	6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้ เกิดประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์โดยตรง	1	1	1	3	1.00
	7. มีการจัดทำเอกสารหรือสื่อเพื่อเสริม ความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ นิทรรศการ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ	1	1	1	3	1.00

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
<b>ด้านการพัฒนาผู้เรียนใน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>						
ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ผู้เรียน การกำหนด กลุ่มเป้าหมายผู้เรียนรู้ และ การจัดการเรียนรู้การ ประเมินผลการเรียนรู้	1. มีการกรอกใบสมัครของผู้เรียน เช่น ชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ ความสนใจ ฯลฯ	1	1	1	3	1.00
	2. มีการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่ เข้าร่วมกิจกรรมหรือเรียนรู้ในศูนย์ ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	3. มีการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	4. มีการส่งเสริมด้านการตลาดของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	5. มีการเตรียมการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนการ จัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้	1	1	1	3	1.00
	6. มีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ให้ผู้เรียนลงมือ ปฏิบัติ เรียนรู้ผ่าน กระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการ คิด เป็นต้น	1	1	1	3	1.00
<b>ด้านการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>						
การวางแผนและติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน ที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ สิ่งอำนวยความสะดวกของ แหล่งเรียนรู้ การจัดการ งบประมาณและการจัดการ ด้านบุคลากร	1. มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นใน สถาบันคึกฤทธิ์	1	1	1	3	1.00
	2. มีป้ายบอกทางตามสถานที่สาธารณะอย่าง ชัดเจน	1	1	1	3	1.00
	3. มีการจัดสภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบ อย่างสะอาดและสวยงาม	1	1	1	3	1.00

นิยามศัพท์เฉพาะ	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่			รวม	ค่า IOC
		1	2	3		
ด้านการพัฒนาผู้เรียนใน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม						
	4. วิทยากรมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง	1	1	1	3	1.00
	5. มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อผู้เรียนอย่างเพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ป้ายหรือแผ่นพับให้ข้อมูล ฯลฯ	1	1	1	3	1.00
	6. มีบุคลากรที่ทำงานด้วยอัธยาศัยไมตรี มีทักษะในการสื่อสารได้กับทุกคน	1	1	1	3	1.00





ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม – แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตที่ใช้ในงานวิจัย

## แบบสอบถาม

เรื่อง **แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย**  
: **กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์**

### คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์และแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์

1. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อคำถามด้านลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อคำถามด้านปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

ตอนที่ 3 ข้อคำถามสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ตอนที่ 4 ข้อคำถามด้าน ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ขอความกรุณาท่านได้โปรดพิจารณาข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน โดยความคิดเห็นของท่านจะไม่มีผลใดๆ ต่อตัวท่าน

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

นางสาวณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2558

## แบบสอบถาม

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

: กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์

แบบสอบถามทั้งหมด มีทั้งหมด 4 ตอน ขอให้ท่านตอบตรงกับความจริงเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน  หน้าคำตอบที่ท่านเลือกและ / หรือกรอกข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านในช่องว่างต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ  ชาย  หญิง
2. ปัจจุบันอายุ  6-10ปี  11-15ปี  16-20 ปี  21-25 ปี  มากกว่า 25ปี
3. การศึกษา  ประถมศึกษา  มัธยมศึกษา  
 อนุปริญญา/ปวส.  ปริญญาตรี  
 สูงกว่าปริญญาตรี  ไม่ได้เรียนหนังสือ
4. ถิ่นที่อยู่  อยู่ในกรุงเทพมหานคร  อยู่ในเขตปริมณฑล  
 นอกกรุงเทพมหานคร (โปรดระบุว่าอยู่ภาคใด)  
 ภาคเหนือ  ภาคกลาง  
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหนือ  ภาคตะวันออก  
 ภาคตะวันตก  ภาคใต้

**ตอนที่ 2** ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<b>ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร</b>						
1	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จากวิทยุ					
2	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จากโทรทัศน์					
3	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จาก สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ นิตยสาร					
4	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จากอินเทอร์เน็ต					
5	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จากปากต่อปาก					
6	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ ด้วยตนเอง					
7	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คีตกฤษ จากการประชาสัมพันธ์ของราชการ					



ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลป  
ไทย (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
8	ท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ จากการประชาสัมพันธ์ของสถาบันคึกฤทธิ์					
	ด้านความเชื่อ					
1	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นสิ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์					
2	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติ					
3	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตด้วยความสงบสุข					
4	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้รับการส่งเสริมความรู้มาอย่างยาวนาน					
5	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยสร้างเสริมความเป็นไทย					

ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์  
ไทย (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ช่วยส่งเสริมให้สังคมยึดมั่นในคุณค่า และความงดงาม					
7	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีความงดงามทางด้านนาฏศิลป์					
8	ท่านเชื่อว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นการแสดงที่สร้างรายได้					
	<b>ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย</b>					
1	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ					
2	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสังคม					
3	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมประเพณี					
4	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าทางด้านสุขภาพ					
5	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และสืบต่อนาฏศิลป์ไทย					

ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะ

ไทย (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์					
7	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์					
8	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าด้านการสร้างมูลค่าการแสดงศิลปะ และวัฒนธรรม					
9	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปะไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทย					
	<b>ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
1	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเฉพาะที่เป็นของภาครัฐ					
2	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเอกชน					
3	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไร					

ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลป

ไทย (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นสถานที่สำคัญของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน					
5	หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาของชาติ					
6	ท่านคิดว่าแหล่งเรียนรู้ทางศิลปไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ					
	<b>ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
1	ควรมีกิจกรรมการแสดงที่น่าสนใจของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์					
2	ควรมีการจัดศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาติ					
3	ควรมีการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ของสถาบันคึกฤทธิ์ให้มีความวิจิตร ตระการตาของมรดกทางวัฒนธรรม					
4	ควรมีสถานที่และอาคารสำหรับผู้เรียนอย่างเหมาะสม					
5	ควรมีสถานที่จอดรถพอเพียงและมีความสะดวก					

ตอนที่ 2 ปัจจัยสนับสนุนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาคศิลป์

ไทย (ต่อ)

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	ควรมีห้องเรียนเพียงพอและมีความเหมาะสม					
7	ควรมีห้องสุขาจำนวนเพียงพอและมีความสะอาด					
8	ควรมีการจัดที่นั่งพักผ่อนเพียงพอและเหมาะสม					
9	ควรมีครูผู้สอนมีความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความรู้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี					
10	ควรได้รับความสะดวกในการสอบถามข้อมูล ข่าวสารของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์					
11	ควรมีการจัดเอกสาร แผ่นพับ หรือข้อมูลข่าวสารที่อธิบายเรื่องราวของของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์					
12	ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการเรียนรู้ของ ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์					
13	ควรมีระเบียบขั้นตอนในการเข้าเรียนมีความเหมาะสม					

**ตอนที่ 3** สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์

**ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์**

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	<b>ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
1	มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ					
2	มีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความรู้ของภูมิปัญญา นาฏศิลป์ไทย					
3	มีการเชิญผู้รู้หรือศิลปินแห่งชาติมาถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน					
4	มีการจัดกิจกรรมของสถาบันคึกฤทธิ์เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทย					
5	มีการจัดกิจกรรมหรือการแสดงที่เชื่อมโยงกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย					
6	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์โดยตรง					
7	มีการจัดทำเอกสารหรือสื่อเพื่อเสริมความรู้ เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ นิทรรศการ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ					
	<b>ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
1	มีการกรอกใบสมัครของผู้เรียน เช่น ชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ ความสนใจ ฯลฯ					
2	มีการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมหรือเรียนรู้ในศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบัน					

**ตอนที่ 3 สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์**

**ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ (ต่อ)**

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	คึกฤทธิ์					
3	มีการประชาสัมพันธ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์					
4	มีการส่งเสริมด้านการตลาดของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์					
5	มีการเตรียมการอย่างเป็นขั้นตอนก่อนการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้					
6	มีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ให้ผู้เรียนลงมือ ปฏิบัติ เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด เป็นต้น					
	<b>ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม</b>					
1	มีการปรุงแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในสถาบันคึกฤทธิ์					
2	มีป้ายบอกทางตามสถานที่สาธารณะอย่างชัดเจน					
3	มีการจัดสภาพแวดล้อมและพื้นที่โดยรอบอย่างสะอาดและสวยงาม					
4	วิทยากรมีความรู้เรื่องนาฏศิลป์ไทยอย่างแท้จริง					
5	มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อผู้เรียนอย่างเพียงพอ เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ป้ายหรือแผ่นพับให้					

**ตอนที่ 3** สภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์

**ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ (ต่อ)**

ที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ข้อมูล ฯลฯ					
6	มีบุคลากรที่ทำงานด้วยอริยาศัยไมตรี มีทักษะในการสื่อสารได้กับทุกคน					

**ตอนที่ 4** ปัญหาอุปสรรค /และข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาอุปสรรค .....

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

**ขอขอบคุณที่ท่านกรุณาตอบแบบสอบถาม**



## แนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview)

### 1. การเปิดการสนทนาสร้างความคุ้นเคย

#### เริ่มการสนทนา

แนะนำตัว และบอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ระดับลึก

-ขอให้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ไม่มีผลลบบกับผู้สนทนาแต่อย่างใด เพราะจะไม่มี การอ้างอิงเป็นรายบุคคลว่าใครพูด แต่จะนำเสนอเป็นความคิดเห็นส่วนร่วม

-ขออนุญาตเริ่มการสนทนา ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะอาจจดไม่ทัน แต่เทปนี้จะไม่นำไป เผยแพร่ที่ไหน นอกจากคณะผู้วิจัยจะนำมาเปิดฟังเพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ตัวบทให้ถูกต้อง เท่านั้น

### 2. เรื่องราว ในประเด็นต่างๆ คือ

#### ชุดที่ 1 สัมภาษณ์ คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) และ ครูผู้สอนนาฏศิลป์

1. สภาพการณ์ของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้าน นาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ เป็นอย่างไรบ้าง มีการดำเนินการในภาพรวมเป็นอย่างไร

2. การดำเนินการในด้านต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารงาน คณะกรรมการ การจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ กิจกรรม/ผลการดำเนินงาน เป็นอย่างไรบ้าง

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

4. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ความห่วงใยในศิลปวัฒนธรรมไทยเป็น อย่างไร

5. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการคำนึงหรือให้ความสำคัญต่อศิลปวัฒนธรรม อย่างไร

6. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างไร

7. แรงจูงใจและความสนใจของประชาชนที่เข้ามาเรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง

8. ผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมอย่างไร

9. ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้มีการนำนาฏศิลป์และดนตรีไทยมาประยุกต์สร้างสรรค์ให้เป็นการแสดงที่มีความร่วมสมัยกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

10. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ควรเป็นอย่างไร ทั้งในด้านมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80๙ ผู้สอน ผู้เรียน การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

11. ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อการพัฒนาของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์มีอะไรบ้าง

## ชุดที่ 2 สัมภาษณ์ ผู้เรียนนาฏศิลป์ ผู้ชมและผู้ปกครอง

1. สภาพการณ์และการดำเนินการในด้านต่างๆ ของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารงาน คณะกรรมการจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ กิจกรรม/ผลการดำเนินงาน ในภาพรวมเป็นอย่างไร

2. ความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ในด้านสิ่งดึงดูดใจในการเรียนรู้ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการของศูนย์ศิลปะการแสดงฯ เป็นอย่างไรบ้าง มีอะไรบ้าง

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวของแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีอะไรบ้าง และมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

4. ความตระหนักและการให้ความสำคัญในคุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร

5. แรงจูงใจในการเลือกเรียนนาฏศิลป์ดนตรีไทยอย่างไร ปัจจัยอะไรที่ทำให้เลือกเรียนที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

6. การนำศิลปวัฒนธรรมไทยด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทยมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างไร และก่อให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง

7. รับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ อย่างไร และมีการบอกต่อกับผู้อื่นหรือไม่อย่างไร

8. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ควรเป็นอย่างไร ทั้งในด้านมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80๙ ผู้สอน ผู้เรียน การสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

9. ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อการพัฒนา ของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์มีอะไรบ้าง

แบบบันทึกการสังเกต  
 แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย  
 : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์

กรอบการสังเกต	รายการที่สังเกต	ผลการสังเกต
การดำเนินการ	ลักษณะการดำเนินการ ตั้งแต่แรกเข้า ถึงการเรียนการสอนในศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	
การบริหารจัดการ	ด้าน 1)งาน 2)เงิน 3)คน 4)การจัดการ ในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบัน คึกฤทธิ์ การพูดคุย การปรึกษาปัญหา การประชุม สัมพันธภาพระหว่างคนใน ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	
การแสดง	การเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการแสดง นาฏศิลป์ไทย	
กิจกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้ความประทับใจกับ ความรู้สึก กิจกรรมการเรียนรู้ การ ตอบสนองของผู้เรียน	
บรรยากาศ ภูมิทัศน์	มีสภาพแวดล้อม บรรยากาศ วิธีการ เรียนรู้และสภาพโดยทั่วไปของศูนย์ ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์	
อื่นๆ	-ตามสิ่งที่ปรากฏ และภาพรวมๆ	



ภาคผนวก ง

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

### ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

#### Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.734	.738	7

ด้านความเชื่อ

#### Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.731	.743	8

ด้านการให้คุณค่านาฏศิลป์ไทย

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.783	.793	9

ด้านการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.755	.755	6

ด้านความต้องการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.784	.791	13

ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.778	.788	7

ด้านการพัฒนาผู้เรียนทางวัฒนธรรม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.844	.844	6

ด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.850	.851	6

ปัจจัยสนับสนุนรวม

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.903	.911	43

ด้านสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.918	.919	19

รวมทั้งหมด

**Reliability Statistics**

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.939	.943	62





ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

## รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการดำเนินงานมูลนิธิคีตกฤทธิ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี / เจ้าหน้าที่สถาบันคีตกฤทธิ

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1.	นายสมบัติ ภู่กาญจน์	กรรมการ
2.	นายจตุพร รัตนวราหะ	กรรมการ
3.	นางรัชณี ก้านทองกุล	กรรมการและเลขานุการ
4.	นางอัจฉรา คำเมือง	ผู้จัดการสถาบันคีตกฤทธิ

กลุ่มที่ 2 ครูผู้สอนนาฏศิลป์ดนตรีไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1.	นายจตุพร รัตนวราหะ	-ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2552 สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์-โขน ชกษย์) -ศิลปินคีตกฤทธิ พ.ศ. 2553 -ครูผู้สอนโขนชกษย์
2.	นางสาวทัศนีย์ ขุนทอง	-ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2555 สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) -ศิลปินคีตกฤทธิ พ.ศ. 2554 -ครูผู้สอนขับร้องเพลงไทย
3.	ดร. วีรภัทร์ ทองน้อม	-ศิลปินคีตกฤทธิ พ.ศ. 2557 -ครูผู้สอนพากย์และเจรจาโขน
4.	นางสาวอติวรรณ รัตนวราหะ	-ศิลปินคีตกฤทธิ พ.ศ. 2558 -ครูผู้สอนละครรำ

กลุ่มที่ 3 ผู้เรียนนาฏศิลป์คนตรีไทย ของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1.	นางวรัญญาภรณ์ ปิยะธรรมวุฒิกุล	ผู้เรียนคนตรีไทย อายุ 52 ปี
2.	นางสาวศศิพรรณ ไตรพันธ์	ผู้เรียนคนตรีไทย อายุ 15 ปี
3.	นางสาวศศิพัฏฐ์ ไตรพันธ์	ผู้เรียนคนตรีไทย อายุ 15 ปี
4.	นางสิริแฉะ ฉัตรวราพิทักษ์	ผู้เรียนคนตรีไทย อายุ 61 ปี
5.	ว่าที่ร้อยตรีสราทตรา เล่งไพบูลย์	ผู้เรียน โขน นักวิชาการศึกษา งาน กิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
6.	นายวิรัช ศรีพงษ์	ผู้เรียน โขน นักการทูตปฏิบัติการ กระทรวงการต่างประเทศ
7.	นายธีรภัทร จริยาพงษ์	ผู้เรียน โขน อายุ 17 ปี

กลุ่มที่ 4 ผู้ชมการแสดงนาฏศิลป์คนตรีไทย ของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1	นายเชาวลิต เสาวรศ	เจ้าหน้าที่ประสานงานบริษัท พีทีที ไอซีที โซลูชั่นส์ จำกัด
2	นางอรพรรณ ทัดเนียม	จังหวัดชลบุรี อาชีพค้าขาย
3	นางสุดารัตน์ รักเดช	ครูผู้ช่วย โรงเรียนชุมชนวัดบางไผ่
4	นางพิบูลย์พร คาราย	ครูสอนดนตรี โรงเรียนประเสริฐธรรมวิทยา
5	นางพัชรภัทร รัศมี	จังหวัดกรุงเทพฯ อาชีพธุรกิจส่วนตัว

กลุ่มที่ 5 ผู้ปกครองของผู้เรียนนาฏศิลป์ดนตรีไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ลำดับ ที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1.	นายปรมดี อ่วมสร้อย	ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ รฟม.
2.	นางรักษิตา เสาวรศ	ลูกจ้างชั่วคราว โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร
3.	นางศิริภัสสร จริยาพงษ์	หัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล





ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล  
และหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ



ที่ ศธ 0520.203.6/พิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร  
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์  
จังหวัดนครปฐม 73000

2 ตุลาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลวิทยานิพนธ์มหาดบัณฑิต


เรียน คุณอัจฉรา คำเมือง ผู้จัดการสถาบันศึกษาศาสตร์

ตามที่นางสาวณัฐยาณี ตั้งดาวสกุล นักศึกษาสาขาวิชาพัฒนศึกษา ระดับมหาดบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันศึกษาศาสตร์” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์การดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศาสตร์ ซึ่งจะก่อให้เกิดการดำรงอยู่และอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นมรดกของชาติไทย

ในการนี้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้เกี่ยวข้องกับศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันศึกษาศาสตร์ โดยนักศึกษาจะประสานการเก็บรวบรวมข้อมูลกับสถาบันศึกษาศาสตร์ในช่วงเวลาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์การจัดเก็บข้อมูลต่อไปด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

  
(รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา)  
ประธานสาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

โทรศัพท์. 034-255254 ต่อ 29153

โทรสาร. 034-255095

โทรศัพท์มือถือ 081-8579337 e-mail narin\_324349@yahoo.co.th



ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 6925

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร  
พระราชวังสนามจันทร์  
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

3 พฤศจิกายน 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน นางอรสา รัศมี

ด้วย นางสาวณัฐชานัน ตั้งถาวรสกุล รหัสประจำตัว 57260310 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตสาขาวิชา พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา วิทยาลัยศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร " มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชิต วิทธีธรรม)  
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย  
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218788 ต่อ 11-12



ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 6926

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร  
พระราชวังสนามจันทร์  
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

3 พฤศจิกายน 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชาพร ทองผุด

ด้วย นางสาวณัฐชยาน์ ตั้งถาวรสกุล รหัสประจำตัว 57260310 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิตสาขาวิชา พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมศึกษา ศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันกษัตริย์ "

มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)  
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย  
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218788 ต่อ 11-12





ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 6927

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร  
พระราชวังสนามจันทร์  
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

3 พฤศจิกายน 2558

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม

ด้วย นางสาวณัฐชยาน์ ตั้งถาวรสกุล รหัสประจำตัว 57260310 นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต  
สาขาวิชา พัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง " แนวทางการพัฒนา  
แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา วิทยาลัยศิลปศึกษา " กรมศิลปากร

มีความประสงค์ ขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจคุณภาพเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบ  
การทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจ  
คุณภาพเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไสยยศ ไพวิทยศิริธรรม)  
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย  
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.034-218788 ต่อ 11-12



ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 6928

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร  
พระราชวังสนามจันทร์  
อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

3 พฤศจิกายน 2558

เรื่อง ขอตกลงเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้จัดการสถานบันศึกษาศึกษา

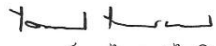
ด้วย นางสาวณัฐชานันต์ ตั้งถาวรสกุล รหัสประจำตัว 57260310 นักศึกษาระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "แนวทางการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ฐานภูมิปัญญาไทย กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศึกษา "

มีความประสงค์ จะขอตกลงเครื่องมือวิจัยกับผู้เรียนของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศึกษาศึกษา ในช่วง เดือนพฤศจิกายน 2558 เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้ นักศึกษาดังกล่าวได้ขอตกลงเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)  
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย  
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย  
นครปฐม โทร.034-218788 ต่อ 11-12





ภาพที่ 18 รูปปั้นหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช



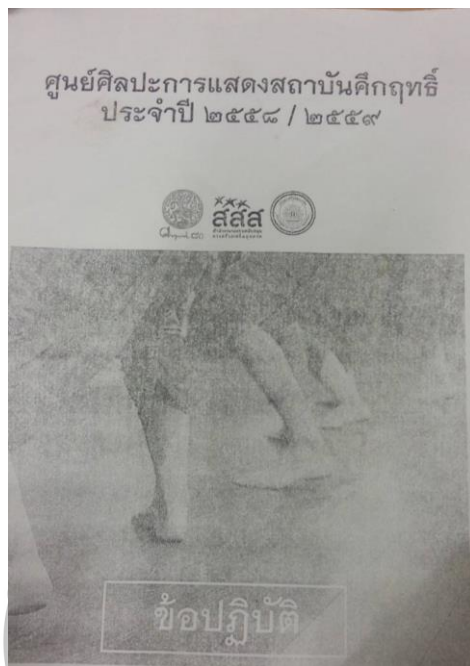
ภาพที่ 19 บรรยายภาพพิธีไหว้ครูนาฏศิลป์และดนตรีไทย ประจำปี 2558



ภาพที่ 20 การแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางหาย-ถวายพล



ภาพที่ 21 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก



ภาพที่ 22 เอกสารข้อปฏิบัติและระเบียบการของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ



ภาพที่ 23 กิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์ศิลปการแสดงสถาบันคีตกฤทธิ

## ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล
ที่อยู่	13/300 ซอยเลิศพัฒนาเหนือ ถนนริมคลองบางค้อ แขวงบางค้อ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร 10150
ประวัติการศึกษา	<p>พ.ศ. 2544 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปปะนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์</p> <p>พ.ศ. 2559 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม</p>
ประวัติการทำงาน	<p>พ.ศ. 2555 หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก แผนกมัธยม</p> <p>ปัจจุบัน นักวิชาการอิสระ</p>



## แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

### : กรณีศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์

#### Guidelines for Developing Thai Dancing Arts to Be as The One Cultural Learning

#### Source: A Case Study of the Dancing Arts Center of Kukrit Institute

น.ส.ณัฐธยาน์ ตั้งถาวรสกุล \*

รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา\*\*

#### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ 2) ศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 234 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการดำเนินงานก้าวหน้าเป็นลำดับ มีผู้เรียนมากขึ้น ไม่มีการเก็บค่าเรียนและผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตัวศิลปินแห่งชาติที่มาสอนถึง 3 คน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิคึกฤทธิ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ สถาบันคึกฤทธิ์มีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม/ นาฏศิลป์ไทย

#### Abstract

This research was conducted and based on the mixed quantitative and qualitative research methods and had its aims to 1) study situations and operation of the Dancing Arts Center of Kukrit Institute. 2) compared whether the differences of opinions of respondents about how to developing the Dancing Arts Center of Kukrit Institute to be as the one cultural learning source was influenced from their different personal characteristics. 3) propose guidelines for developing the Dancing Arts Center of Kukrit Institute to be as the one cultural learning source. The research processes was divided into two stages. By using of simple random sampling technique the two hundred and thirty-four respondents were firstly sampled to quantitatively interview. The collected data were analyzed and presented into frequency, percentage, mean, standard deviation, independent-t test, one-way ANOVA and its content analysis respectively. Secondly the key informants accounted to 20 persons were purposively selected to in-depth interview. The qualitative research instruments employed here were guideline of document analysis and

\*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม 73000

\*\*คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000



guideline for in-depth interviewing. Then it was analyzed by using of the Analytic Induction Method.

From the results it could be demonstrated as follows: 1) The center was processing in the progressive ways serially. There had the students enrolling to study in the center more amounts than before and this was free of charge. The students were showing their confidences in the three National Artists teachers whom were asked for teaching here. Besides the center were supported the budget from Kukrit Foundation and Thai Health Promotion Foundation. 2) The promoting and supporting factors were overview evaluated at much level. The differences of personal characteristics: sex, age, education levels had their significant affects to the different opinions about how to develop the Dancing Arts Center 3) To promote and support the center, the teachers should had their knowledge and skills while the students must had their concentration and endeavor. The government sector must give its priority and support budget for the center continuously. The private sector should support the activities. The local organizations citizen and community sector should participate in the activities as well. The education institutes should promote and support for the academic issues. The Kukrit Institute should had its good management and should not seek for the profits in any way. The institute should publicize the activities in its proactive approaches such as there should had the Thai dancing arts regularly presented to the public space.

**Keywords :** Cultural Learning Source/Thai Dancing Arts

## บทนำ

ศิลปะการแสดงของไทยเป็นการผสมผสานระหว่างความงดงามของท่วงท่าการแสดงกับท่วงทำนองเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้เพื่อความบันเทิง สะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมตามยุคสมัยนั้นๆ จึงจัดเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่มีความชัดเจนทั้งด้านศาสตร์และศิลป์แขนงหนึ่งโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ดนตรีและเพลงร้อง 2) นาฏศิลป์และการละคร (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558: 8-9) ทั้งนี้ได้มีการแต่งหนังสือที่เกี่ยวกับคุณค่าของนาฏศิลป์ไว้เมื่อ 30 ปีก่อนว่า(วิมลศรี อุประมัย, 2524: บทนำ) ในอดีตนาฏศิลป์ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูง เป็นเครื่องบันเทิงใจสำหรับในพระราชฐาน และบุคคลผู้สูงศักดิ์ จึงมีแบบแผนเป็นมาตรฐานโดยเฉพาะ ฉะนั้นการร่ายรำในเชิงนาฏศิลป์และการละครจึงแตกต่างไปจากการแสดงพื้นเมืองในจังหวัดต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการแสดงนาฏศิลป์มีส่วนสำคัญต่อความบันเทิงเรีงใจของพระมหากษัตริย์เพื่อการผ่อนคลายและประดับพระเกียรติ ส่งเสริมให้บ้านเมืองมีความรื่นรมย์เป็นสุขตามไปด้วย นาฏศิลป์จึงได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้านายชั้นสูงมาโดยตลอดแต่ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่กระจายมาอย่างหลากหลายมิติ ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงนาฏศิลป์และวัฒนธรรมประเพณีของไทยอย่างชัดเจน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 38)

การทำนุบำรุงศิลปะการแสดงของไทยนั้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านในการสนับสนุนแม้ต้องลงทุนมาก แต่สิ่งเหล่านี้จะเป็นมรดกให้กับแผ่นดินต่อไป ซึ่งการที่จะอนุรักษ์สนับสนุนให้ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ดำรงอยู่ได้นั้น ปัจจัยสำคัญคือการสร้างองค์ความรู้และมีแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่เพียงพอเพื่อถ่ายทอดทักษะกระบวนการทางนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวไว้เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน โดยท่านได้บรรยายเพื่อเป็นข้อคิดให้กับคณาจารย์นิสิต นักศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทย” ถึงความยากลำบากต่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ดนตรีไทย ดังว่า “นาฏศิลป์ก็ดี ดนตรีไทยก็ดี จะดำรงอยู่ต่อไปและจะสืบทอดกันต่อไปนั้น ไม่อยู่ที่คนแสดง ไม่ได้อยู่ที่นักดนตรี ไม่ได้อยู่ที่คนที่มีวิชาแสดงโขน ละคร แต่อย่างเดียว ขึ้นอยู่กับคน

ดูที่เป็นส่วนใหญ่อีกด้วย...ถ้าเรายังรักที่จะรักษาสมบัติของชาติเหล่านี้ไว้ เราจะต้องทำให้เด็กของเรา คนของเรา เข้าใจดนตรีไทย และรู้เรื่องราวเขาเล่นอย่างไร ไพเราะตรงไหน...โซนละครเช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีความรู้ ดูเฉยๆ มันก็ไม่เกิดความรู้สึกอะไรทั้งสิ้น ความรู้สึกและปฏิกิริยาทางใจในทางที่ดีมันไม่เกิด” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2530: 31) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นาฏศิลป์และดนตรีไทยถือเป็นสมบัติของชาติ ที่จะต้องมีการสืบทอดให้ดำรงอยู่ต่อไป อันประกอบด้วย ผู้แสดงและผู้ชมที่เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ในขณะที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ 80 ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของเอกชนที่จัดตั้งตามเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มีการจัดการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทย 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ขับริ้อง และพากย์โขน มีการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนมาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปัจจุบัน

จากสภาพความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนกลายเป็นปัญหาสังคมในมิติวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะภูมิปัญญาของบรรพบุรุษตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและเพื่อให้นาฏศิลป์ดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยให้เกิดการอนุรักษ์ สืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยสืบไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

### วิธีดำเนินการวิจัย

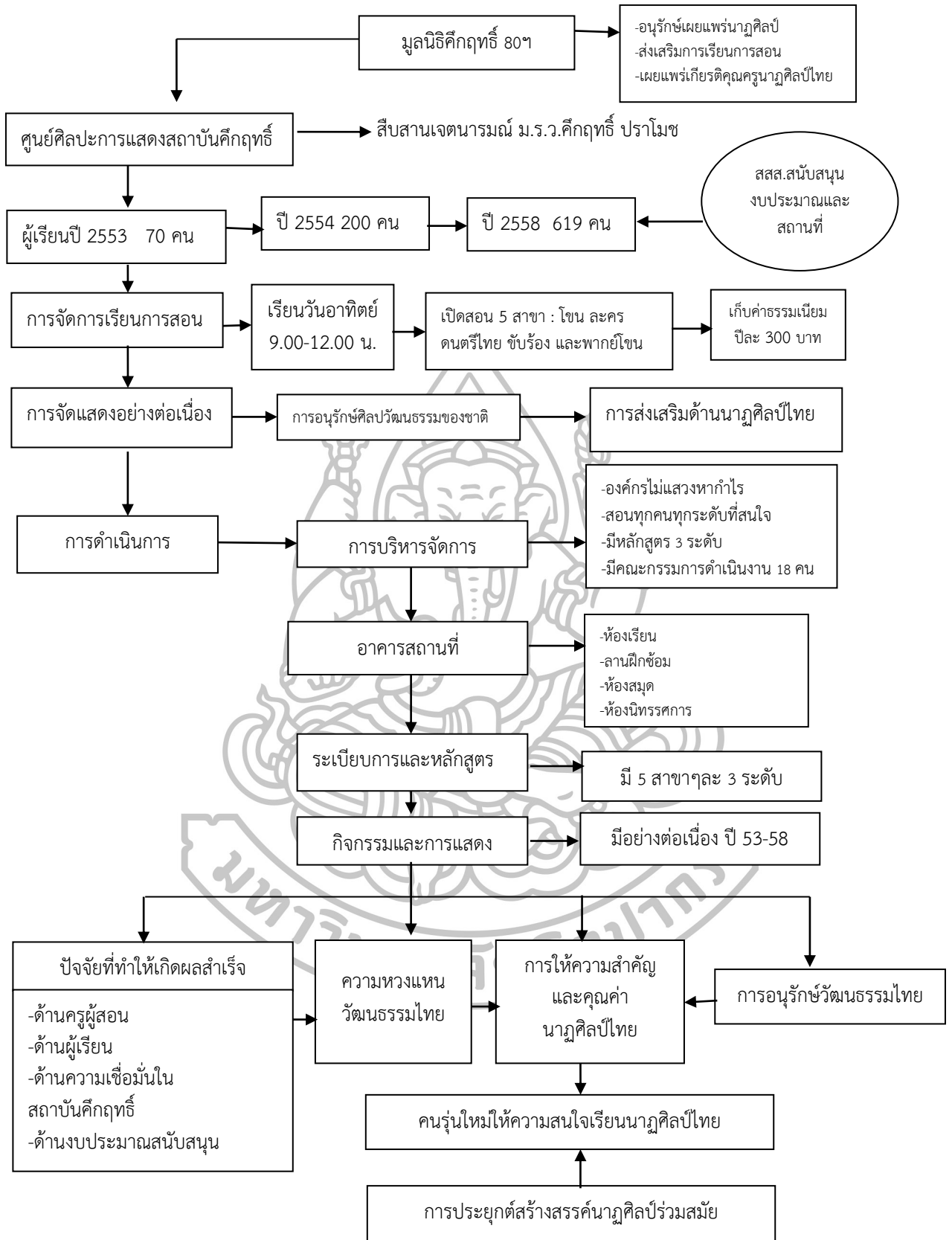
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้จากการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970 : 608) กำหนดความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 234 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ค่าที (t-test Independent Samples) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างในเชิงสถิติทำการเปรียบเทียบพหุคูณ (Multiple Comparison) ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินงานฯ (ประธานและคณะกรรมการ) 2) ครูผู้สอนนาฏศิลป์ 3) ผู้เรียนนาฏศิลป์ 4) ผู้ชม และ 5) ผู้ปกครอง รวมทั้งหมด 20 คน หรือจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturated Data) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร และแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ใช้การควบคุมคุณภาพเครื่องมือโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) รวมรวม

ข้อมูลจากเอกสารและการบันทึกเสียง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction)

## ผลการวิจัย พบว่า

### 1. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ ได้สืบสานเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช โดยมีการจัดตั้งมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ๓ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เริ่มดำเนินการในปี 2553 อย่างไม่เป็นทางการ เริ่มแรกมีผู้เรียนเพียง 70 คน ส่วนปี 2554 มีผู้เรียน จำนวน 200 คน และในปี 2558 มีผู้เรียนถึง 619 คน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและสถานที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มีการจัดการเรียนการสอน มีการเรียนเฉพาะวันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 น. โดยมีการเปิดการสอน จำนวน 5 สาขา ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย ชัยรื่องและพากย์โขน มีการเก็บค่าธรรมเนียมปีละ 300 บาท มีการจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ มีการดำเนินการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่มีศิลปินแห่งชาติถึง 3 คน เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร เปิดการเรียนการสอนทุกระดับทุกวัยที่สนใจตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป มีหลักสูตรการเรียนการสอน 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูง มีคณะกรรมการดำเนินงาน 18 คน 2) ด้านอาคารสถานที่ มีห้องเรียน ลานฝึกซ้อม ห้องสมุด และห้องนิทรรศการ มีการกำหนดระเบียบการและหลักสูตร 5 สาขา ในการสอนในระดับต่างๆ มีการปรับการเรียนให้เหมาะสมกับการนำไปใช้แสดง 3) มีกิจกรรมของศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2553-2558 ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ 1) ครูผู้สอนมีความตั้งใจและอุทิศตน 2) ผู้เรียนมีความสนใจ 3) ความเชื่อมั่นในสถาบันคึกฤทธิ์ และ 4) การสนับสนุนงบประมาณ มีการทวงแทนศิลปวัฒนธรรมไทย การให้ความสำคัญและเห็นคุณค่านาฏศิลป์ไทย รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยที่คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจเรียนมากขึ้น และศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ มีการประยุกต์ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย ผู้วิจัยสังเคราะห์ตั้งแผนภูมิที่ 1 ดังนี้



แผนภูมิที่ 1 แสดงสภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ์

ส่วนสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ด้านนาฏศิลป์ไทย ในภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.15$ , S.D. = .48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ( $\bar{X} = 4.24$ , S.D. = .50) รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.17$ , S.D. = .58) และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.05$ , S.D. = .64) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

(n=234)

ที่	ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย	ค่าสถิติ		ระดับ	ลำดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	4.24	.50	มาก	1
2	การพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	4.05	.64	มาก	3
3	การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม	4.17	.58	มาก	2
	รวม	4.15	.48	มาก	

## 2. เปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ตามลักษณะส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความแตกต่างการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ตามลักษณะส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทยฯ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n=234)

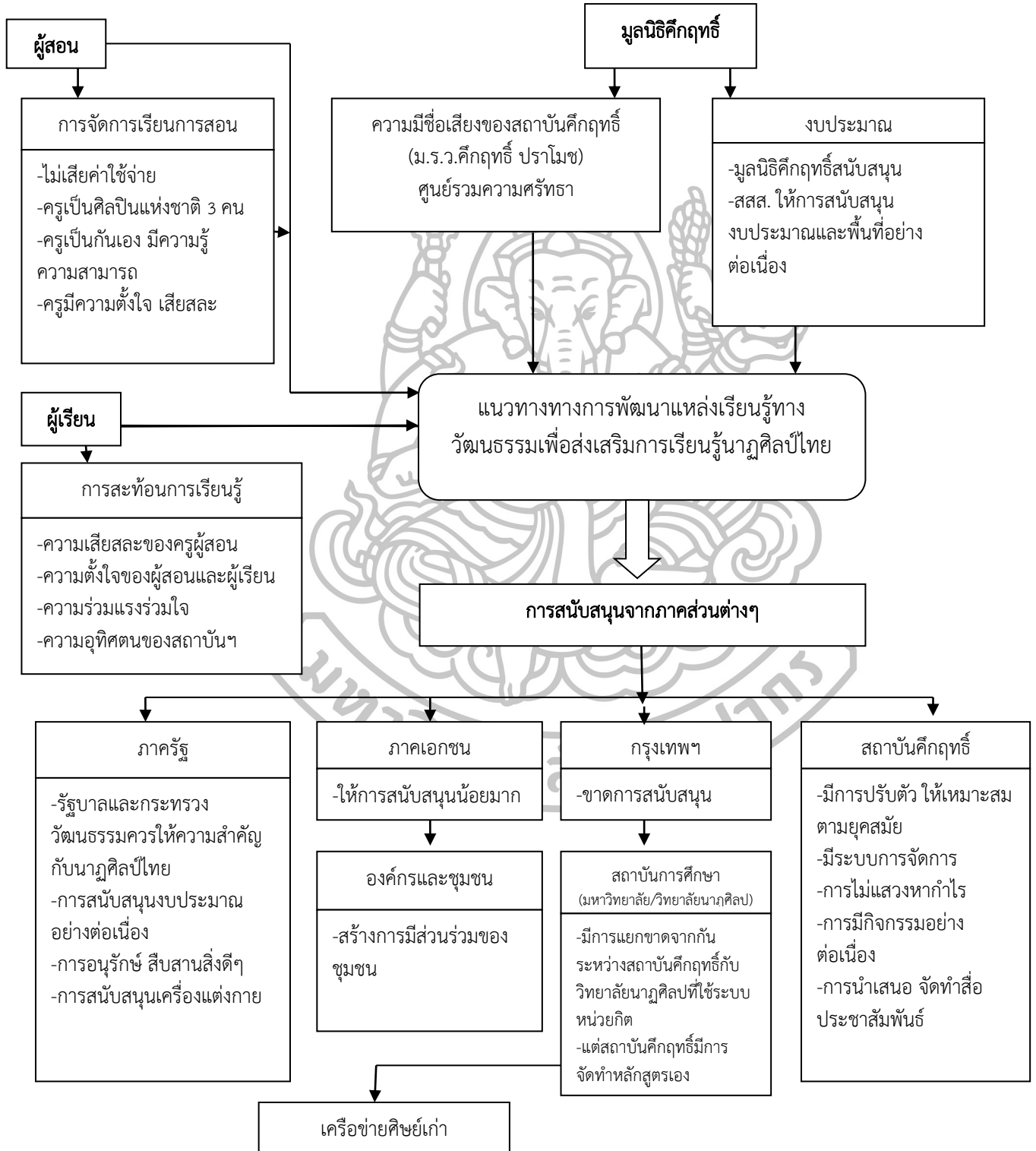
ที่	ลักษณะส่วนบุคคล	การเปรียบเทียบ		วิเคราะห์ความแปรปรวน	
		t-test	p-value	F-test	p-value
1	เพศ	2.99*	.003		
2	อายุ			3.72*	.010
3	ระดับการศึกษา			8.20*	.000
4	ถิ่นที่อยู่			3.83	.051

\*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

## 3. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณ

อย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ สถาบันศีกฤทธิต้องมีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร มีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ ดังแผนภูมิที่ 2



แผนภูมิที่ 2 แสดงแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

## การอภิปรายผล

### 1. สภาพการณ์และการดำเนินงานของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ

ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ มีการดำเนินงานก้าวหน้าเป็นลำดับ มีผู้เรียนจำนวนมากขึ้น ไม่มีการเก็บค่าเรียนและผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตัวศิลปินแห่งชาติที่มาสอนถึง 3 คน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิศีกฤทธิและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ส่วนสภาพการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ในภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ( $\bar{X} = 4.15$ , S.D. = .48) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ( $\bar{X} = 4.24$ , S.D. = .50) รองลงมามีด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.17$ , S.D. = .58) และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการพัฒนาผู้เรียนในแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ( $\bar{X} = 4.05$ , S.D. = .64) ในด้านการจัดการเรียนการสอน เปิดสอนเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ โดยมีการสอน 5 สาขาได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย พากย์โขนและขับร้องเพลงไทยเดิม ทั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิศีกฤทธิ 80 ๓ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้งด้านเงินทุนและสถานที่ฝึกซ้อมโดยหมายมุ่งใช้การฝึกหัดโขนเป็นเครื่องมือให้เยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทยซึ่งมีความโดดเด่นด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย ให้สอดคล้องกับจังหวะดนตรีเป็นการออกกำลังกายที่เชื่อมโยงกับการฝึกฝนจิตใจและวินัยของผู้เรียน รวมทั้งการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชน ทั้งด้านบุคลิกภาพและทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังมุ่งหมายให้เยาวชนสืบทอดศิลปวิทยา ด้านนาฏศิลป์และดนตรี ให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยสืบไป

จึงเห็นได้ว่า สถาบันศีกฤทธิ คือหน่วยงานเอกชน จัดตั้งในนามมูลนิธิศีกฤทธิ 80 ๓ เป็นแหล่งรวบรวมผลงานและจัดกิจกรรมเผยแพร่เกียรติคุณ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช โดยในอาคารสถาบันฯ จะจัดแสดงนิทรรศการ ประวัติ ผลงานและเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช กับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยรอบ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ

การจัดกิจกรรมต่างๆ ของสถาบันศีกฤทธิมีหลากหลายด้าน อาทิเช่น ด้านวิชาการ การประกวดแข่งขัน และการจัดการแสดง ทั้งภายในและภายนอกโดยมีการเปิดดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ ตั้งแต่ปี 2553 และเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในปี 2555 ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ มีระยะเวลาก่อตั้งมากกว่า 5 ปี (พ.ศ. 2553- 2558) นับเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งในหลายด้าน เช่น มีความพร้อมด้านบุคลากร ทั้งยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่บางส่วนในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น นอกจากนี้ยังถือเป็นหน่วยงานเอกชนที่มีการเรียนการสอนที่ครอบคลุมสาขาของการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทยอย่างครบวงจร ได้แก่ โขน ละคร ดนตรีไทย พากย์โขน และขับร้องเพลงไทย โดยเฉพาะการพากย์โขน ที่หาเรียนได้ยากในปัจจุบัน แต่ละสาขาจะมีหลักสูตร 3 ระดับ เริ่มตั้งแต่ขั้นต้น ขั้นกลางและขั้นสูง โดยมีศิลปินแห่งชาติและครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาดูแลการเรียนการสอน ซึ่งผู้สนใจสามารถสมัครเรียนได้เพียง 1 สาขาเท่านั้น มีค่าธรรมเนียมปีละ 300 บาท และผู้เรียนจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 จึงจะผ่านเกณฑ์ระดับนั้น ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิมีผลการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมทั้งด้านวิชาการและการจัดการแสดง เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาทางนาฏศิลป์และดนตรีไทยให้กับเยาวชนและผู้สนใจทั่วไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ที่งดงามอ่อนช้อยของชนชาติไทย ตามเจตนารมณ์ของ ม.ร.ว.ศีกฤทธิ ปราโมช ในการก่อตั้งศูนย์ศิลปะการแสดง

สถาบันศีกฤทธิให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแก่เยาวชนและประชาชนไทยเพื่อการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์และดนตรีไทย ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ มีเป้าหมายให้เยาวชนในพื้นที่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆและผู้สนใจทางด้านนาฏศิลป์ดนตรีไทยได้รับการเรียนรู้ ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่บางส่วนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างมูลนิธิศีกฤทธิฯ และ สสส. ต่อกรมธนารักษ์ที่จะเป็นผู้ทำกิจกรรมเสริมให้สวนเฉลิมพระเกียรติฯ มีคุณค่าและมีชีวิตชีวาขึ้นมา (สถาบันศีกฤทธิ, 2558: 1-4) ที่ว่า “โรงละครตมนี้ ก็ใช้เป็นพื้นที่เวทีให้กับศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันศีกฤทธิ เราจะจัดให้เด็กแสดงบนเวที เด็กก็ได้มีเวทีในการแสดงออก และก็จะมีการจัดไหว้ครูทุกปีตมนี้ก็เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปะวัฒนธรรม ให้กับคนในชุมชนรอบๆ ซึ่งเป็นชุมชนแออัดซึ่งค่อนข้างใหญ่ คือ ชุมชนทุ่งมหาเมฆ” (สัมภาษณ์คุณอัจฉรา คำเมือง, 4 ตุลาคม 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปนีย สังสิทธิวงค์ (2557) ที่พบว่า โขนของไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน โดยไทยนำมาผสมผสานกันจนกลายเป็นโขน ที่เริ่มแรกแสดงในราชพิธีสำคัญ ต่อมาโขนมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตามกระแสของวัฒนธรรมในสมัยนั้นๆ แต่ยังคงรูปแบบและวิธีการแสดง เรื่องที่ใช้แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์อยู่เช่นเดิม และได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เห็นได้จากการแสดงโขนจากเดิมที่ปรากฏหลักฐาน ได้แก่ 1) โขนกลางแปลง 2) โขนโรงนอกหรือโขนนั่งราว 3) โขนโรงใน 4) โขนหน้าจ้อ 5) โขนฉาก เมื่อยุคสมัยและบริบททางสังคมได้เปลี่ยนแปลง โขนทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวจึงได้มีการวิวัฒนาการ พัฒนาผสมผสานจนกลายเป็นโขนที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน โดยโขนปัจจุบันแบ่งประเภทตามหน่วยงานที่เป็นผู้จัดการแสดง ได้แก่ โขนกรมศิลปากร โขนศาลาเฉลิมกรุง โขนตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โขนสมัครเล่น และโขนพาณิชย์ จึงเห็นได้ว่านาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ ที่มีการจัดการแสดงโขนเป็นสุนทรียศาสตร์ที่ทรงคุณค่า และมีพัฒนาการที่เจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับ

## 2. การเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความแตกต่างการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิตามลักษณะส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา มีผลต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภูริปัญโญ) (2556) ที่พบว่าการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าระดับการศึกษา รายได้ จำนวนปีที่เข้าพักอาศัย แตกต่างกัน มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่แตกต่างในด้าน เพศ อายุ ซึ่งลักษณะส่วนบุคคลทั้งสององค์ประกอบด้านเพศ และอายุของผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ จะเป็นเด็กและเยาวชนมากกว่า กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เรียนในศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 59.40 รองลงมาเพศชาย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.60 มีอายุระหว่าง 6-10 ปี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 42.73 รองลงมาอายุระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 36.75 ตามเจตนารมณ์ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันศีกฤทธิที่ต้องการให้เด็กและเยาวชน มีความรู้รวมถึงการสืบสานและอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่สืบไป



### 3. แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์

แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ประกอบด้วย ด้านครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาด้านผู้เรียนต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่น มีงบประมาณสนับสนุน ภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ภาคเอกชนให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ องค์กรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สถาบันการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ต้องมีการจัดการที่ดี ไม่แสวงหากำไร การประชาสัมพันธ์เชิงรุก มีการจัดกิจกรรมนาฏศิลป์ไทยและการแสดงต่อสาธารณชนเป็นประจำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมรัตน์ (2552) ที่พบว่า การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสังคมภายนอก หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับแนวทางในการสืบทอด ได้แก่ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารคณะหนึ่งใหญ่วัดখনอนในรูปแบบองค์กรรวบรวมและนำองค์ความรู้หนึ่งใหญ่มาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญรอง ชาวบ้านกร่าง (2556) ที่พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้านชุมชนหนองผักนากที่มาจากคนในชุมชน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) มีการรวมกลุ่มเพื่อศึกษาและรวบรวมเพลงพื้นบ้านตลอดจนประเพณีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน จากนั้นนำผลการศึกษามาจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ถาวร 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน ด้วยการฟื้นฟูประเพณี วิถีชีวิตและสร้างบทบาทหน้าที่ให้กับเพลงพื้นบ้าน 3) พัฒนาการเรียนการสอนเพลงพื้นบ้านของโรงเรียนวัดหนองผักนากให้น่าสนใจ มีการฝึกหัดเพลงพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้มีการร้องและเล่นเพลงพื้นบ้านในโอกาสต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภุริปัญโญ) (2556) ที่พบว่า แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ ได้แก่ 1) ควรมีการศึกษา รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการหล่อพระอย่างจริงจัง 2) ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้คนชุมชน ตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาการหล่อพระ 3) ควรมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาการหล่อพระขึ้นมาใหม่ 4) ควรมีการพัฒนา ปรับปรุงภูมิปัญญาการหล่อพระ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน 5) ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อพระแก่คนรุ่นใหม่ 6) ควรมีการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ แลกเปลี่ยน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฐาปณีย์ สังสิทธิวงศ์ (2557) ที่พบว่า การพัฒนาของโขนนี้เองที่ส่งผลต่อโขน จากเดิมที่โขนเป็นวัฒนธรรมหลวง แต่ในปัจจุบันกลายเป็นโขนมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน เพื่อให้โขนเกิดการปรับตัวตามยุคสมัยซึ่งปัจจุบันการปรับตัวของโขนเห็นได้ชัดจากเทคนิคประกอบการแสดงที่ทันสมัยเข้ามาใช้ เพื่อให้โขนสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันและเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้ชม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ashley (1995) ที่พบว่า อุปสรรคสำคัญของระบบราชการต่อการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการเกษตร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ด้านนี้ยังไม่เป็นหลักสูตรการเรียนการสอน และนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศ มักใช้นโยบายแบบบนลงล่าง แทนที่จะใช้นโยบายที่ดีกว่านี้ คือต้องคำนึงถึงการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานในการพัฒนา และในขณะทำงานวิจัยของ Suphanee Boonpeng , Surapone & Wutthipong Roadkhasemsri (2013) ที่พบว่า การบรรลุเป้าหมายการรำไทยยุคร่วมสมัย การออกแบบท่วงท่าทางสำคัญยิ่ง ต้องพัฒนาและกำหนดคุณภาพแบบมีความคิดสร้างสรรค์และคิวิวิธีการที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมที่มีแนวคิดเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

## ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากสภาพการณ์และการสังเกตพบว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญอันก่อเกิดจากมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ฯ ทั้งนี้ศูนย์ศิลปะการแสดง ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีความมุ่งมั่นอุทิศตนในการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยอย่างดียิ่ง ดังนั้นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรดำรงรักษานาฏศิลป์ไทยและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยสืบต่อไป

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ควรเน้นการเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ ที่ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ได้จัดทำ และดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบทางสื่อสารมวลชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ทางอินเทอร์เน็ต facebook หรือ Application Line เป็นต้น

3. จากผลการวิจัยสภาพการณ์และการดำเนินงานด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำที่สุด ดังนั้นศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรเน้นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งสื่อการสอน วิธีการสอน และการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดความมุ่งมั่นและตั้งใจในการเรียน

4. จากผลการวิจัยที่พบปัญหาการเรียนการสอน ในด้านสถานที่เรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เพียงพอ และต้องอาศัยสถานที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรจัดระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับศักยภาพของสถานที่เรียน การจัดแบ่งโซน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมและเป็นไปได้ หรืออาจจัดช่วงเวลาการเรียนการสอนเป็นสองรอบ ทั้งรอบเช้าและรอบบ่าย

5. จากผลการวิจัยที่พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคึกฤทธิ์ 80 ฯ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ แต่ในความเป็นจริงยังขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน บริษัทห้างร้านต่างๆ ที่ยังให้ความสำคัญอยู่ในระดับน้อย ในอนาคตอาจมีปัญหาได้ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและรัฐบาลควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ สืบสานนาฏศิลป์ไทยให้ดำรงอยู่ นอกจากนี้ ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ควรแสวงหาแหล่งทุนอื่นๆ ในท้องถิ่นหรือภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการแสดงต่างๆอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดสร้างเครื่องแต่งกาย เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเช่ายืม

6. จากผลการวิจัยที่พบว่า ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ ยังขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในด้านการดำเนินงานและการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ควรจัดกิจกรรมและการแสดงอย่างต่อเนื่อง เพื่อประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนรับทราบ และประสานกับภาคเอกชน บริษัท/ห้างร้าน ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรม

### ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์
2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ภาคีเครือข่าย ชุมชนและท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการศึกษาการปฏิบัติที่ดีและการเทียบเคียง รวมถึงปัจจัยความสำเร็จของศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์ กับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเภทของรัฐ เอกชน และอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดต่างๆ
5. ควรมีการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเภทนาฏศิลป์ไทย

### บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) เอกสารการประชุมสัมมนา กระทรวงวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 27 กรกฎาคม. 2552 เข้าถึงได้จาก [http://www.m-culture.go.th/it/index.php?option=com\\_smileportal&task=item&item\\_id=937&Itemid=1192](http://www.m-culture.go.th/it/index.php?option=com_smileportal&task=item&item_id=937&Itemid=1192).
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). **คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- \_\_\_\_\_. (2558). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 1 มกราคม. 2558 เข้าถึงได้จาก <http://ich.culture.go.th/>.
- ฐาปนีย์ สังสิทธิ์วิวัฒน์. (2557). “โขน: ศิลปะประจำชาติไทยและสื่อวัฒนธรรมในบริบทสังคมร่วมสมัย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญรอง ชาวบ้านกร่าง. (2556). “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน กรณีศึกษาเพลงพื้นบ้าน ชุมชนหนองผักนาก ตำบลหนองผักนาก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เปรมรัศมี ธรรมรัตน์. (2552). “การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาสาโรช รุ่งเรือง (ภริยา). (2556). “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ กรณีศึกษาชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิมลศรี อุปรมย์. (2524). **นาฏกรรมและการละคร**. สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์หนอง.
- สถาบันคึกฤทธิ์. (2558). **เอกสารข้อปฏิบัติศูนย์ศิลปะการแสดง สถาบันคึกฤทธิ์**.
- \_\_\_\_\_. (2558). โขนเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางหาย-ถวายพล จัดโดย ศูนย์ศิลปะการแสดงสถาบันคึกฤทธิ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ(1984).

- Ashley, D. T. (1995). "Bureaucratic Barriers and Constraints to the Utilization of Indigenous Knowledge in Sustainable Agriculture in Sierra Leone," Dissertation Abstracts International.
- Best, J. & Kahn. J.V. (2006). **Research in education**. 10<sup>th</sup> Boston : Pearson Education Inc.
- Denzin, N.K. (1978). **The research act: A theoretical introduction to sociological methods**. 2<sup>nd</sup>ed. New York: McGraw-Hill.
- Dewey J. and Other. (1922). "Cultural business guidelines: scientific foundation" in International Review of Business Research. M. Aiken (ed.) USA. : PJ Buckley.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D.W. (1970). "Determining sample size for research activities." **Education and Psychological Measurement** 30 p. 607-610.
- Mowen, J. C. & Minor, M. (1998). **Consumer Behavior** (5<sup>th</sup>ed.). New York: Prentice Hall.
- Robbin, S.P. (1998). **Organizational behavior**. New York: Prentice-Hall.
- Suphanee Boonpeng ,Surapone & Wutthipong Roadkhasemsri (2013). "Contemporarydance" **Asian Social Science**; Vol.9, No. 15; 2013 p.172-180.

